

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת תזריע-החודש תשפ"ב
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת תזריע-החודש תשפ"ב..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 1
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור הירושלמי
שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה טוב', וביאור החתם סופר ו

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... ח
בענין "תדיר", המשא ומתן שהיה בין מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי עם אביו
מרן בעל הקה"י, בדרך ל'ברכת החמה' ד' ניסן תשמ"א, האם לברך קודם
על 'ברכת האילנות'..... ח

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל',
עיה"ק ירושלים יד
הקדמת תורת הנבראים לתורת האדם..... יד

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים יח
"טהור הוא וטהרו הפה"ן"..... יח

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר כד
"תורת" נגע הצרעת..... כד

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות
בת ישראל'..... כו
שבת פרשת "תזריע" - "פרשת החודש" א' ניסן "ראש חודש ניסן"..... כו
הנחיות להכנת מטבח כשר לפסח למהדרין..... כז

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק לא
בדין חייב אדם לטהר את עצמו ברגל וכיצד קיימו בזמן בית המקדש מצות
עונה..... לא

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. לט
פניני עיון בפרשת תזריע..... לט

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס מג
לעשות סדר בסדר..... מג

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב מה
ראיה ממשנה בנגעים שהשעות זמניות ולא שוות ובדעת הזוהר בזה..... מה

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס מח

מילה בשבת בשנות המדבר מח

היתר נגע בזהק מח

ואם לא תמצא ידה' - מדוע תלו באשה מט

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) נ
גודל השייכות לחודש ניסן וחוסר המשטרה בפורים פה במאנשעסטער?....נ

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
נד נד

'טמא טמא יקרא' - ומבקשים רחמים נד

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס קונטרס השביעית נו

הערות בעניני שביעית בפסח (א) נו

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ס

תפקידו של האדם להשלים את עצמו ס

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד סח

בענין טעם קריאת פרשת החודש סח

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה
בהתיישבות' ע

כרפס של טבל או ספיחין ע

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עב

כוחו של דיבור עב

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית פ

כהן שאינו מיוחס בראיית הנגעים פ

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל פב

רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל פב

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק פד

טומאת הנגע וטומאת הגוף פד

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן פו

פניני תרגום יונתן פרשת תזריע..... פו

פניני תרגום יונתן בפרשת החודש..... פח

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי..... צה

זהירות! מוות וחיים ביד הלשון!..... צה

פרשה למעשה - בירור הלכתי בעניני פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית

הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית..... צז

בדיני ברכת האילנות..... צז

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר..... קו

פרשת החודש - חידושי התורה של כל אחד..... קו

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער..... קז

פרשת החודש וברכת שלא עשני עבד..... קז

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל

על הש"ס, אלעד..... קיא

דין יין שביעית בד' כוסות ולהטיפו באמירת המכות..... קיא

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה..... קיד

מצוה בו יותר מבשלוcho בחצי מצוה..... קיד

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד..... קיז

הלידה ההתחדשות והטהרה | ביאור שורשי: ילד, חדש..... קיז

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל"צ בעל ילקוט יוסף. קכב

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.

נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי..... קכב

הכנת תה בשבת..... קכב

חינוך..... קכז

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

..... קכז

הוי קל כנשר..... קכז

חידות.....קכט

מילה צפונה / הרב יוסף שפרקכט

חידה לפרשת תזריע.....קכט

פתרון חידת מלה צפונה.....קל

אספקלריא לדרך היומי.....קלא

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת.....קלא

הרב אריה גלינסקי מח"ס בירורים וביאורים.....קלא

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב.....קלד

סיפור.....קלז

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק.....קלז

פרק ק"ד "מאין יבוא עזרי?".....קלז

סיפור / מתוך מדור 'פרחים לתורה' באספקלריא.....קמו

זהירות! מוות וחיים ביד הלשון!.....קמו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור
הירושלמי שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה
טוב', וביאור החתם סופר

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"?

ביאור הירושלמי

בתלמוד ירושלמי (קידושין פ"א ה"ט - דף כב, ב) מובא מזמור א' בין שלושה מקורות לכך
שהנמנע מעבירה מקבל שכר כעושה מצוה:

"גמ'. ... תמן תנינן: הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה? (וכו').

אמר רבי מנא (תהלים קיט): "אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי דְרֶגְךָ - הֵהָלַכְתִּים בְּתוֹרַת ה'" = כהולכים בתורת
ה'.

אמר רבי אבון: "אֵף לֹא פָעַלְו עוֹלָה - בְּדַרְכֵי הַלְכוּ" = כבדרכיו הלכו.

אמר רבי יוסי בי רבי בון: מה כתיב? "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים": מכיון
שלא הלך בעצת רשעים - כמי שהלך בעצת צדיקים.

*

ישנם שני ביאורים, לבאר מאיזה דיוק בלשון המזמור דייק האמורא הירושלמי רבי יוסי
בי רבי בון, שמי שלא הלך בעצת רשעים הרי הוא כמי שהלך בעצת צדיקים.

לפי אחד הביאורים דבר זה נלמד ממה שכתוב "אשר לא הלך בעצת רשעים" ולא נאמר
"אשר הלך בעצת צדיקים".

אמנם יש בדברי הירושלמי ביאור נוסף: שהדיוק הוא מהשאלה שבה אנו עוסקים
בשבועות האחרונים, מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת".

וכמו שאר הביאורים שהוזכרו עד עתה, גם ביאור הירושלמי נע על ציר "סור מרע ועשה
טוב":

פתח בסור מרע וסיים בעשה טוב, לומר, שמי שאינו הולך בעצת רשעים, הרי הוא כמו מי
שהולך בעצת צדיקים. שאם ישב אדם ולא עבר עבירה למרות שיצרו פתה אותו לכך, נותנים
לו שכר כשכר עושה מצוה.

*

ויעויין שם בירושלמי, שמכח סתירת לשון המשנה הוכיחו שמה שהנמנע מעבירה יש לו שכר כעושה מצוה, אין זה בכל מקרה ואופן. אלא דוקא:

או - במי שבא לידו 'ספק' עבירה, ונמנע מלעבור - שגדר את עצמו גם מלעשות מעשה שאין ודאי שהוא כרוך בעבירה.

או - במי שייחד לו מצוה אחת ולא עבר עליה מימיו [כגון כבוד אב ואם].

*

בסוגייה זו, אם הימנעות מעבירה הרי היא כמצוה, יש לציין גם לדברי המשנה המפורשת במסכת מכות (פ"ג מט"ו):

"כל היושב ולא עבר עבירה - נותנין לו שכר כעושה מצוה".

*

ביאור החתם סופר

ביאור נוסף מצאנו, לענות על השאלה מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת":

החתם סופר בדרשותיו (חלק ב, דף רפ ט"ד) מבאר זאת:

תהילותיו של איש הם, כשסר לגמרי מהרע ואז עושה טוב, שלא יהיה "עירוב טוב ורע".

*

יש לצרף לכאן את דברי התקוני זהר (תקון יג, דף כזב) בביאור המזמור, שהליכה בעצת רשעים היא על דרך עצת הנחש לאכול מ"עץ הדעת טוב ורע", כלומר לערב טוב ורע [לפי ביאור הגר"א: דורש 'עצת' מלשון 'עץ', שהסטרא אחרא מייעצת לאדם שטוב לו לעבור עבירה, כמו שיעץ הנחש לחוה]. והנדבק בבחינת "אשרי" הוא ההפך, שהוא כ"עץ החיים" [מתוק מדבש: שנאמר בו ואכל וחי לעולם]. ועלהו לא יבול [שאין בו שום חלק רע. נראה הביאור: בשונה מעץ הדעת טוב ורע שעניינו עירוב טוב ורע].

ובספר "אהבת ישראל" (ויז'ניץ, הובא בליקוט "יד דוד"): "לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח": "מוץ" הוא "כלאים", עירוב טוב ורע.

*

בדברי האהבת ישראל לכאורה צריך ביאור, מה ענין מוץ לכלאים, וצריך תלמוד. [ועפ"י מענה "לדופקי בתשובה": שהמוץ מעורב עם גרעיני החיטה כמו כלאים].

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

בענין "תדיר", המשא ומתן שהיה בין מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי עם אביו מרן בעל הקה"י, בדרך ל'ברכת החמה' ד' ניסן תשמ"א, האם לברך קודם על 'ברכת האילנות'

וארח צדיקים פאור נגה הולך ואור עד נכון היום (משלי ד, יח)

מעשה מרנן אב ובנו זצ"ל בדרכם ל'ברכת החמה'

[א] מעשה שארע עם מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי זצ"ל ואביו מרן הקהילות יעקב זצ"ל, שהלכו יחד למעמד "ברכת החמה" שמברכים אותה פעם בכ"ח שנים!

היה זה לפני ארבעים ואחד שנים בתאריך ד' ניסן שנת ה'תשמ"א, בזמן שמברכים כל שנה על ברכת האילנות, ובדרך למעמד ברכת החמה ראו אילן, ואמר הקה"י לבנו הגר"ח: נברך קודם על האילן לפני שנלך לברך על ברכת החמה, שהרי הכלל הוא ש"תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם", וברכת האילנות היא תדירה יותר, שמברכים אותה כל שנה לעומת ברכת החמה שמברכים עליה רק פעם 28 שנים.

אמר לו הגר"ח: שנראה לי ש"ברכת החמה" נחשבת תדירה יותר, כי הגם שמברכים על החמה רק פעם 28 שנים לעומת ברכת האילנות שמברכים אותה פעם בשנה, אבל הנוסח של ברכת החמה הוא "עושה מעשה בראשית" שאותה מברכים יותר מפעם בשנה - למשל גם על הימים והברקים וכדומה.

ויסוד הנידון הוא, במה נקבע הדין של "תדיר" - האם לפי המצוה או לפי נוסח הברכה, כי הרי כלפי המצוה "ברכת האילנות" תדיר יותר מאשר "ברכת החמה", ואילו מצד נוסח הברכה נוסח "ברכת החמה" תדיר יותר.

ראית הגר"ח ש"תדיר" נמדד לפי נוסח הברכה

[ב] והגר"ח הביא ראיה לדבריו שדנים על נוסח הברכה, והוא ממה שאמרו בגמ' בסוכה (נו, א) לגבי ליל יום טוב ראשון של סוכה שדנה הגמרא האם מקדימים את ברכת "לישב בסוכה" או את "ברכת שהחיינו", שלהלכה נפסק להקדים תחילה את ברכת "לישב" כרב מצד ש"חיובא דיום עדיף", אבל שיטת רבה בר בר חנה שיש להקדים את ברכת "שהחיינו" כי זה נחשב "תדיר" לעומת "לישב בסוכה".

וביאר הגר"ח בעצמו (פניני הקה"י עמ' סו): "השאלה היתה האם 'ברכת אילנות' תדירה טפי שנוהגת כל שנה, או ברכת "עושה מעשה בראשית" תדירה טפי שנוהגת על הברקים ועל הימים. והבאתי ראיה מסוכה נ"ו דאמרינן זמן תדירה טפי מסוכה, אע"ג דזמן של מצה ושל פרי חדש אינה זו של סוכה, מ"מ כולהו ברכת זמן, ה"נ עושה מעשה בראשית תדירה.

בענין "תדיר", המשא ומתן שהיה בין מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי עם אביו מרן בעל הקה"י, בדרך ל'ברכת החמה' ד' ניסן תשמ"א, האם לברך קודם על 'ברכת האילנות'

מיהו סברא דרב ד"מצוה דיומא עדיפא" לכאורה לא שייך כאן, דרך במקרה הוא היום, ולא דמי לסוכה דהתורה חייבה בט"ו בתשרי"א.ב

ליבון הראיה

ג] ונבוא לדון בראיה הנ"ל.

ראשית יש להקדים, שלכאורה ברכת "לישב" תדירה טפי, שהרי מברכים אותה במשך כל חג הסוכות כמה וכמה פעמים.

וכבר עמד בזה הערוך לנר שם, ואלו דבריו: "אחרי שאין אומר זמן רק פעם אחד בכל רגל וברכת סוכה אומר בכל שבעת הימים, א"כ יש סברא ג"כ איפכא לחשוב ברכת סוכה יותר תדיר מברכת זמן, שברכת זמן אינו רק ו' פעמים עם ר"ה ויוה"כ וברכת סוכה ז' ימים ובכל יום יותר מפעם א' כו'. אכן בשבועות (ט, א) קרי "ראש חודש" תדיר נגד רגלים, אף שיש יותר ימי רגלים בשנה שמקריבים בהם שעירים ממה שיש ימי ראש חודש ע"ש, ומזה נראה ד"תדיר" נקרא מה שבא בזמנים הרבה דוקא, ולא מה שבא בזמן אחד הרבה יותר".

אך עדיין צ"ב, שלכאורה ברכת "שהחיינו" של סוכה וברכת "לישב" הם שוים, ששניהם באים פעם אחת בשנה, ומדוע ברכת "שהחיינו" נחשב תדיר טפי מברכת "לישב".

אלא מבאר רש"י שם: "זמן תדיר - שנוהג בכל הרגלים". הרי ש"שהחיינו" נחשב תדיר בגלל שדנים על נוסח הברכה, ונוסח ברכת "שהחיינו" תדיר יותר מ"לישב".

אך באמת יש לדחות, כי הנה כבר דקדק הערוך לנר שרש"י לא כותב את כל ה"שהחיינו" שיש [למשל שהחיינו על מצות שופר ולולב ועל קונה בית ופרי או בבגד חדש], כי אם את ה"שהחיינו" של שאר הרגלים.

ואלו דברי הערוך לנר: "דהנה מה שקורא הזמן תדיר, ודאי הוא רק מפני שאומר כן בכל רגלים, דברכת זמן שאומר על הפירות ועל המצות אין לכללו עם ברכת זמן שעל המועדות, ולכן פירש רש"י כו' שנוהג בכל הרגלים".

ובספר שיח השדה (ח"ג ברכות נט, ב) כותב הגר"ח ק בעצמו: "שוב הראוני שרש"י בסוכה כתב "זמן תדיר שנוהג בכל הרגלים", ולפי"ז אין הראיה מוכרחת ודו"ק".

^א בספר בירור הלכה (חלק ח סי' רכט) דעתו שיש להקדים לברך על החמה, ולא מצד "תדיר" אלא מצד שיום זה נקבע לברך בו על החמה ולכן ראוי להקדימה [וכנראה זהו סברת רב המובא בסוכה ד"חיובא דיומא עדיפא", וכבר בפנים מש"כ הגר"ח ק בעצמו על זה: "מיהו סברא דרב ד"מצוה דיומא עדיפא" לכאורה לא שייך כאן, דרך במקרה הוא היום, ולא דמי לסוכה דהתורה חייבה בט"ו בתשרי"]. עוד דנו בזה מצד שברכת החמה היא מצוה עוברת.

^ב ושם בספר פניני הקה"י מובא מה ששלחו להגר"ח ק שטענו הלומדים שיחי, דלכאורה יש לחלק, שבסוכה יש מחייב אחד ישיבת הסוכה לשתי ברכות "שהחיינו" ו"לישב בסוכה", וכד דיינינן איזה קודמת בזה הויא תדירות השהחיינו כלפי הלישב בסוכה, משא"כ בנידון השאלה שהיו שם שני מחייבים לשתי ברכות נפרדות, ראיית האילנות מחייבת ברכתה, וראיית החמה מחייבת ברכתה, אכתי יש מקום להסתפק שהמחייב התדיר ראיית האילנות שהוא מחייב תדיר בכל שנה קודם להמחייב הלא תדיר ראיית החמה שהיא מחייבת רק אחת לכ"ח שנה, ועל זה הלא לכאורה אין לנו ראיה שמ"מ תדירות נוסח הברכה שתיאמר על החמה עדיפא מתדירות מחייב הברכה על האילנות. וענה הגר"ח ק: "איני רואה חילוק, כי אין כאן מצוה אלא ברכה, ואם הברכה נקראת תדירה ממילא חייבה קודם".

בענין "תדיר", המשא ומתן שהיה בין מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי עם אביו מרן בעל הקה"י, בדרך ל'ברכת החמה' ד' ניסן תשמ"א, האם לברך קודם על 'ברכת האילנות'

אולם באמת לא רק שאין ראייה, אלא ממה שלא פירש רש"י "שהחיינו" על כל הדברים הנ"ל, לכאורה יש להוכיח לאידך גיסא, שלא דנים מצד נוסח הברכה - ולעולם ברכות ה"שהחיינו" על מצות ודברים חדשים אינם נכללים לדונם שיחשב "תדיר", ורק ברכת "שהחיינו" על כל המועדים שאני, שזה ממש אותו הברכה גופא - שזכינו להגיע למועדים.

ולכן כשאנו באים לדון על ברכת "עושה מעשה בראשית" של "ברכת החמה", אין לדון על ברכות "מעשה בראשית" של הימים והברקים, שכל אחד מבטא התרגשות אחרת. וממילא הדר דינא שברכת האילנות תדיר טפי שהוא כל שנה.

ראיה מתדיר של קריאת שני וחמישי למול קריאת ויחל

ובספר פני מלך (מועדים עמ' רנט) מביא שהאדמו"ר הגרפ"מ אלתר זצ"ל הביא עוד ראייה לזה, ממה שכותב הטור (הל' תענית סי' תקסו) לגבי קריאת התורה בתענית, ש"יש אומרים, שכל תענית שיארע בב' וה' שקורין שחרית פרשת היום ובמנחה ויחל דתדיר קודם", ולכאורה הרי קריאת "ויחל" תדיר יותר מהקריאה של השני וחמישי שהוא רק ב' או ג' פעמים בשנה, ומשמע שדנים על ה"מחייב", ובשני וחמישי יותר תדיר שיחייב בקריאת היום. וה"נ בברכת החמה ואילנות המחייב של האילנות תדיר טפי.

שיר יום של שבת לעומת של ראש חודש

דן ומצינו כעין זה לגבי שיר של יום של שבת, שמבואר בסוגית הגמ' בר"ה (לא, א) שבקרבת שחרית היו אומרים "מזמור שיר ליום השבת", אבל בקרבן מוסף של שבת היו אומרים את "שירת האזינו" והיו מחלקים אותה לששה פרקים, ובכל שבת היו אומרים פרק אחד, וכל ששה שבועות היו חוזרים לראש.

ואעפ"כ מבואר בגמ' בסוכה (נד, ב), ש"שיר של שבת" נחשב תדיר לגבי "שיר של ראש חודש" [ורק בגלל סברא ש"לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו" אומרים את של ר"ח].

^ג ויש להעיר ממש"כ המג"א (תכב, ה) לבאר שמה שלא מברכים "שהחיינו" על ראש חודש הוא עפ"ד התוס' בברכות (לו, ב ד"ה היה) שאין מברכים "שהחיינו" על דבר שמתחדש תוך חצי שנה. וקשה א"כ מדוע מברכים "שהחיינו" על המועדים שמתחדשים תוך חצי שנה. וכותב הפמ"ג שם: "דבר הרגיל וטבעו לבוא תוך חצי שנה בל"א אין אומר זמן, ועצרת, בין פסח, מ"מ כל רגל ענין בפני עצמו הוא ורומז ענין אחר גם כן, כמבואר, משא"כ ראש חודש כאמור" (הערת הגר"ד סולובייצ'יק; מעשה חמד עמ' א' תקעט).

ומעתה יש לדון, אם כנים דברי הפמ"ג שכל רגל נחשב ענין בפני עצמו, ועכ"ז רש"י מפרש שכל המועדים גורמים ליחשב "תדיר" □ הגם ששאר הברכות של "שהחיינו" אינם גורמים כן, ובהכרח הגם שכל רגל הוא ענין בפני עצמו מ"מ סו"ס תוכן הברכה שוה שמחה והודאה על שהגיענו למועדים, א"כ מעתה יש לדון האם ברכת "מעשה בראשית" על הימים ונהרות ועל החמה דומים לברכת שהחיינו עת המועדים או לא (ועי' בספר בר אלמוגים סי' קסה).

^ד למעשה בספר מעשה חמד (א' רצג) כותב שהגר"ח ק אמר לו שבירכו על החמה קודם אבל מטעם 'טירחא דצבורא' כי המתינו לקה"י למעמד ברכת החמה. אולם בספר ארחות רבינו (ח"א עמ' צה) כותב שבירכו קודם על ברכת האילנות. אבל כנראה כל הדברים נכונים, כי לפי מה שמעידים, היה זה אחרי תקופה ארוכה שהקה"י לא יצא מביתו עקב חולשה, ובאותו יום השתתף בתפילת ותיקין בביהמ"ד לדרמן, ובצאתו מהתפילה בעודו בלדרמן הסתפק לאן לפנות תחילה, והחליטו לברך תחילה ברכת החמה מפאת טירחא דצבורא שהמתינו לו, ושוב בדרך ראו אילן □ ומאחר שראו ודאי היו צריכים לברך עליו כדבסמוך.

בענין "תדיר", המשא ומתן שהיה בין מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי עם אביו מרן בעל הקה"י, בדרך ל'ברכת החמה' ד' ניסן תשמ"א, האם לברך קודם על 'ברכת האילנות'

ולכאורה מדוע שבת נחשב תדיר טפי, הרי הפסוק הזה של שבת נאמרת רק אחת ל' שבתות, לעומת ראש חודש שהוא פעם בחודש. ולכאורה מוכח שמצרפים את כל השבתות הגם שכל פעם נאמר פסוק אחר.

אך הביאו, שהגר"מ הלוי בן הגר"ח מבריסק זצ"ל חילק, שבכל שבת יש חיוב לומר "שיר של שבת", והגם שכל פעם זה פסוק אחר, אבל כל פסוק הוא קיום של "שיר יום של שבת". נמצא ש"שיר יום של שבת" הוא כל שבת, לעומת ר"ח שהוא פעם בד' שבתות, ולכן שבת מקרי תדיר לעומת ר"ח.

וע"ע בספר בר אלמוגים (סי' קסה) מש"כ לדון להוכיח משבת ראש חודש שמקדימים את קריאת פרשת השבוע, הגם שכל שבוע קוראים קריאה אחרת ע"ש.

*

תדיר כשאנו עומד לקיים המצוה

הן והנה בגוף המעשה הנ"ל - גם לו יצוייר שבאמת נדון שברכת החמה נחשבת תדירה טפי מברכת האילנות, אכתי יש לדון, מאחר שהם היו רק בדרך לילך לברך "ברכת החמה", ואין המצוה עתה לפניהם, האם יש בזה לתא של "תדיר".^ה

ויסוד הדבר מבואר ברבינו יונה (ברכות יט, א), לגבי מה שנהוג להתפלל ביום הכפורים או בשמחת תורה תפילת מוסף לפני תפילת מנחה, גם באופן שכבר הגיע זמן המנחה - ומנחה היא תדירה לגבי מוסף.

ואלו דבריו: "דמאי דאמרינן הכא היו לפניו ב' תפלות מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף, אינו ר"ל שהגיע זמן שתי תפילות, אלא במי שרוצה להתפלל שתי תפלות מיד משהגיע זמן מנחה גדולה, וכיון שרוצה להתפלל מוסף ומנחה מיד יש לו להקדים המנחה, אבל אם אינו רוצה עכשיו להתפלל מנחה אלא מוסף לבד וכונתו להתפלל מנחה אחר שעה או שתי שעות, יכול להתפלל של מוסף תחילה אע"פ שהגיע זמן מנחה גדולה. וביום הכפורים כיון שאין כוונתנו להתפלל שתי תפלות זו אצל זו, אלא כוונתנו להתפלל מנחה אחר כך, אין לחוש אם עכשיו אנו מתפללים מוסף קודם המנחה אע"פ שהגיע זמן מנחה גדולה".

[והובא שיטה זו בשו"ע (או"ח סי' רפו ס"ד) בשם יש אומרים].

אלא שיש לחלק, ששם כותב רבינו יונה "אם אינו רוצה עכשיו להתפלל מנחה אלא מוסף לבד וכונתו להתפלל מנחה אחר שעה או שתי שעות" - אבל כאן שהם עתה היו רוצים

^ה באמת יש להעיר שאם ראו אילן הרי זה נחשב ל"אין מעבירין על המצות" ובכה"ג אין "תדיר" קודם. אך בספר מעשה חמד (עמ' א' תקעה) כותב שהגר"ח אמר לו שהמעשה היה בבית לפני שיצאו. ואכן בספר בירור הלכה (חלק ח סי' רכט) כותב שאם רואה אילן לפני שעולה לגבעה לראות את החמה שיש להקדים לברך על האילן. וראה מש"כ בהערה לעיל בסמוך.

בענין "תדיר", המשא ומתן שהיה בין מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי עם אביו מרן בעל הקה"י, בדרך ל'ברכת החמה' ד' ניסן תשמ"א, האם לברך קודם על 'ברכת האילנות'

לקיים את המצוה והם היו בדרך אליה נוגם העיכוב שלא רצו לברך עתה הוא רק מצד שרצו לברכה ברוב עם], ולכן בזה יש לדון מה "תדיר".¹

אולם יש לציין בזה, מה שכותב השעה"צ (תרנא, מג) שיש ענין ליטול את הלולב בבית מיד עם קומו בתוך הסוכה מצד "זריזין", ולכאורה מה ההיתר ליטול את הלולב קודם תפילת שחרית, מאחר שתפילת השחרית הוא תדיר טפי. וידוע לבאר עפ"ד הרבינו יונה הנ"ל, שמאחר שעתה ברגע זה אינו חפץ להתפלל, לכן לא אמרינן בזה תדיר.

ומעתה אם כנים הדברים, הרי מוכח שגם באופן שהוא עומד מיד ללכת להתפלל, ורק נטילת הלולב מעכב ממנו לילך להתפלל, ואעפ"כ לא דנים בזה משום "תדיר".

אך עדיין יש לדחות, שבמעשה הנ"ל גרע טפי, שהיו ממש באמצע הדרך לילך לקיום המצוה, ואילו בציוור הנ"ל רק עמד בסוכה ועדיין לא יצא לילך למצוה ודו"ק.

*

קדימה מצד ברכה כוללת וברכה פרטית

[ו] עוד העירו בזה, דהנה בשו"ע (ריא, ג) מבואר שברכת "העץ" קודמת לברכת "שהכל", והטעם מבאר המשנ"ב (ס"ק טו): "דברכת בורא פרי העץ מבוררת טפי על איזה מברך וחשובה היא מברכת שהכל שאינה רק ברכה כוללת לכל המינים".

ומבואר שברכה פרטנית קודמת לברכה שנוסחה נוסחה כללית.

ומעתה יש לדון, האם גם ב"ברכות הראיה" שייך דין קדימה בברכה שהיא מבוררת טפי, וכגון אם רואה בבת אחת גם "ים" וגם "קשת", שעליו להקדים לברך על הקשת "זוכר הברית" כי היא ברכה מבוררת לעומת ברכת הים שברכתו "עושה מעשה בראשית" שאינה מבוררת.

והדבר נוגע גם לנידון הנ"ל, שנותן הדין להקדים את ברכת האילנות ברכת "אילנות טובים" שהיא ברכה מבוררת טפי, לעומת הברכה על החמה שהיא ברכה כוללת של "מעשה בראשית".

ונשאל על כך מרן הגר"ח ק"ק זצ"ל במכתב, והשיב: "אין שייך מבוררת אלא בשני מיני אוכלין".²

¹ ובאמת יל"ע במי שמתכנן להתפלל מנחה מיד אחרי המוסף, רק עתה לא חפץ להתפלל מנחה לפי סדר זמני התפילה של הקהילה, אם גם בזה קיימים דברי רבינו יונה הנ"ל.

² כל הנידון כאן זה ע"פ הצד שכותב המשנ"ב שם שהטעם הוא: "כדי שלא להשהות המצוה שמיד שקם מן שנתו בסוכה תיכף יקיים מצות נטילת לולב". אבל כבר ידוע שמפורש בשעה"כ לרח"ו שהמטרה היא כדי ליטול את הלולב בתוך הסוכה ואכ"מ.

³ אולם מצינו בספר קדושה וברכה (להג"ר נפתלי כץ זצ"ל; ברכות עמ' תקכה) שכותב בתוך דבריו שברכת "שכוחו וגבורתו" נחשב לברכה מבוררת טפי לעומת "מעשה בראשית" ודימהו לברכת העץ ושהכל.

בענין "תדיר", המשא ומתן שהיה בין מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי עם אביו מרן בעל הקה"י, בדרך ל'ברכת החמה' ד' ניסן תשמ"א, האם לברך קודם על 'ברכת האילנות'

והטעם יש לדון בב' אנפי: [א] יתכן שרק במקום שהברכה הכוללת פוטרת את המין השני יש את המעלה הזו, כגון בברכת "שהכל" שהיא בעצם ברכה שפוטרת גם את מיני העץ. [ב] ועוד יתכן, שרק בב' מיני אוכלים שהם בעצם שוים, ואעפ"כ נתקן לזה ברכה מפורטת ולזה ברכה כללית, יש את המעלה הזו, ולא במקום שאין שייכות בין שני הברכות.

כשיבוא משיח צדקינו

[ז] בספר שער העיץ (י, יג) כותב: שיש מי שאומר שבביאת משיח צדקינו יברכו "שהחיינו" על ראייתו ועוד כמה ברכות פרטיות, "ברוך חכם הרזים", "שחלק מחכמתו ליראיו", ו"שחלק מכבודו ליראיו". ויש להסתפק אם יקדימו את ברכת שהחיינו שהוא תדיר או יקדימו את שאר הברכות שהם כברכה פרטית נגד שהחיינו שהוא כברכה כללית.

ומבאר שם בהערה, שגם אם לא נתחשב בנוסח ברכת "שהחיינו" באופן כללי להחשיבו תדיר, מ"מ שהחיינו ברואה את חבירו נחשב תדיר יותר מרואה מלך או חכם. אך יתכן שמאחר שכיום לא נוהגים לברך שהחיינו ברואה את חבירו, אינו נחשב לתדיר, רק אם נתחשב בזה שנוסח ברכה זו באופן כללי חשיבא תדיר.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעור: 0733-718134 (125)

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

הקדמת תורת הנבראים לתורת האדם

בראש הפרשה הביא רש"י את דברי רבי שמלאי, 'כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף, ולא הזכיר רבי שמלאי את השרצים, שאף דיניהם הוזכרו בפרשה הקודמת עם דיני בהמה חיה ועוף.

והנה, בטעם קדימת כל הנבראים לאדם, כתב רבנו בחיי שכל הדברים האחרונים במעשה היו ראשונים במחשבה, ולכן הדברים המעולים תמצאם אחרונים, כי האדם שהוא תכלית הכוונה בבריאת העולם, להכיר בוראו ולעובדו, היה אחרון לכל הנבראים ונבחר מכולן, והיינו שאיחור בריאתו, מורה שהוא תכלית הבריאה, וכן תורתו תכלית הכל.

אכן, המהר"ל (בגור אריה) תמה, הלא אמרו (תוספתא סנהדרין פ"ח ה"ח, ראה סנהדרין לח.) 'למה נברא באחרונה, שלא תזוח דעתו עליו, אומרים לו יתוש קדמך במעשה בראשית, וכיון שטעם זה אינו שייך בתורתו של אדם, הרי הדרא קושיא לדוכתא, למה הוקדמה תורת בעלי החיים לתורת האדם?'

וביאר, שגם תורתו של כל נברא, איך יהיה מתנהג, דומה לבריאה, כי כשם שעצם הבריאה היא תיקונם, כך גם תורתם היא תקון הוויתם. ולכך, כשם שהקדים בריאת חיה ועופות, כך הקדים תורתן, כי התורה היא גמר תיקונם. וכמו שאמרו (שבת פח.) שכל מעשי בראשית היו תלויים ועומדים עד ששי בסיון, אם יקבלו ישראל התורה, מוטב, ואם לאו, יחזרו לתוהו ובוהו, כי כיון שגמר בריאתן הוא רק על ידי התורה, שהיא מתקנת את העולם, הרי אם לא יקבל העולם את תיקונו, יחזור לתוהו ובוהו.

ומבואר מדבריו שחוץ מהתנאי הכללי של העמדת הבריאה רק אם יקבלו את התורה, יש גם סדר קיום לכל נברא, שעצם תיקונו תלוי בדיניו, ולכך יש הכרח להקדים את תורתו לתורת האדם, כי האדם מתקן את הווית כל הנבראים. וכל קיומם עד קבלת תורתו הוא

^ט וראה שם שלכן יום שבת היה אחרון לכל הימים ומקודש מכולן. וכן העולם הבא הוא אחרון לעולם הזה, כי העולם הזה קודם לו ואין האדם יכול לקנות חיי העולם הבא כי אם בכשרון המפעלים בעולם הזה. וכן ישראל היו אחרונים בבריאה והיו ראשונים במחשבה, הוא שכתוב (ירמיה ב ג) קודש ישראל לה' ראשית תבואתה, וזה לעילוי ההפלגה במעלתן של ישראל כי הם מושכים מן הקודש... וכשם שמצינו במעשה בראשית כי הבהמות והחיות והאילנות והצמחים קדמו ליצירת אדם והוא היה ראשון ואחרון, כענין שכתוב (תהלים קלט ה) 'אחור וקדם צרתני', כאילו אמר ראשון ואחרון צרתני, ראשון במעלה ואחרון בבריאה, ותיכף שבראו מסר בידו מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כן מצינו שסדרה התורה שלש פרשיות, אחת בבהמות וחיות שביסוד העפר, והיא זאת החיה אשר תאכלו, שניה בדגים שביסוד המים והיא את זה תאכלו מכל אשר במים, שלישית בעופות שביסוד הרוח, והיא ואת אלה תשקצו מן העוף, ובאחרונה הזכיר יצירת האדם, ומיד הטיל עליו מצוה והיא המילה, להודיע שאין עיקר לידתו של אדם בעולם הזה כי אם למצוה, וכענין שכתוב (איוב ה ז) כי אדם לעמל יולד.

^י והוסיף שאין לומר, שכיון שהוקדמה יצירת בעלי החיים ליצירת האדם, לפיכך הוקדמה אף תורתו, כי אם כן לא ראוי לומר 'כשם', אלא 'מאחר' שהוקדמה וכו'.

בבחינת עולם התוהו, כמו שאמרו (ע"ז ט). 'ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח', והיינו שקיום הנבראים בעולם עד קבלת התורה, היה בכלל 'תוהו', ועדיין צריך להוסיף ביאור לביאורו.

'יתוש קדמך במעשה בראשית'

ראש דבר יש להעמיק דעת בעצם האמירה לאדם 'יתוש קדמך במעשה בראשית', כי מעלת האדם הוא בהיותו 'מתעלה והעולם מתעלה עמו' (מסילת ישרים א), אך אם לא זכה לקיים יעודו, ואינו מעלה את העולם עמו, הרי הוא גרוע מכל הנבראים, שהם על כל פנים עומדים לתכליתם. וכבר הובא בשם הגר"ח (הגדש"פ, דיינו)^{יא} כי אף שדרגת ישראל נעלית מכל חי צומח ומדבר, הרי כאשר הם יורדים, ואינם במעלתם, נעשים פחותים מכל הנבראים^{יב}. והיינו, משום שכל נברא שנוספה בו מעלה, הרי היא תלויה ועומדת בהיותו מוסיף על הנברא הפחות ממנו, שהרי כל הצורך בבריאתו, היא ליעודו בתוספת מעלתו, ולכך האדם שנברא אחר כולם, להיותו נעלה על הכל, הרי הוא תלוי במעלתו על כלם, ואם אינו בוחר בטוב, ואינו מעלה את העולם עמו, אומרים לו 'יתוש קדמך', כי יתוש עומד לתכליתו בלא בחירה בין טוב לרע^{יג}.

נמצא איפה, שהטעם לקדימת בריאת היתוש, שייך גם לגבי קדימת תורתו, כי השלמת האדם לכל הנבראים, היא רק מצד מעלתו עליהם, ולולי תורתו הרי הוא פחות מכל הנבראים, כי כל צאתו מכלל תוהו להיות 'אדם' תלויה במתן תורה, לכך 'תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף', כי רק אף השגת תורתו של אדם, תלויה בהיותו סוף מעשה, כי תורתו, שהיא תכלית בריאתו, היא היא גילוי המחשבה תחילה.

'תורת האדם'

והנה, בפשוטו דברי רבי שמלאי נסובו על כל האמור בפרשה, והיינו שהן דיני יולדת והן דיני צרעת, הן הן 'תורתו של אדם', ואכן, כך דרשו בנגעים (פ"ז מ"א) את משמעות הכתוב 'נִגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם' (יג ט), שבא ללמד כי 'אלו בהרות טהורות, שהיו בו קודם למתן תורה'. וביאר הגר"א (אליהו רבא שם) ש'נגע צרעת כי תהיה באדם', משמעו בשעה שהוא

^{יא} שורש דבריו נמצא כבר בחובת הלבבות, הקדמת שער שלישי.

^{יב} ראה שם שלכך ישראל שמת מטמא יותר מכל הנבראים, כי טומאת מת של אדם שייכת ק בישראל שכל מעלתם מצד היותם קרויים אדם, וכאשר נאבדה מעלה זו, הרי הם פחותים מכל חי, כגון עכו"ם ובהמה חיה ועוף, שאף בהם התחדשה טומאת נבילה, מצד המעלה שיש להם על הדומם והצומח, וכל שכן ישראל שיש להם מעלה יותר מכל חי. ובפרשה זו התחדשו טומאות שחלים על האדם אף בחייו, וכולם הן טומאות היוצאות מגופו, שהיא שייכת רק בישראל, וזאת מתוך מעלתו, כי כל חי עומד ממילא לתכליתו, ולא שייך בו חסרון בחייו, אלא כאשר מת ויורד יותר מן הצומח. אך בישראל יתכן שיאבד מעלתו אף בחייו, ואז כבר שייכת בו טומאה, וכל זה בכלל אמירת 'יתוש קדמך'.
^{יג} כאמור (גיטין נו): 'בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה, אמאי קרי לה בריה קלה, דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה'. והיינו שהוא בעל חי היחיד שאינו עוסק כלל בעבודת הבירור, אף לא בצד הגשמי, וכיון שזו תכלית כל עבודת האדם, לברר טוב מרע, הרי אדם שאינו מקיים את יעודו זה, גרוע מהיתוש שקדמו בעצם בריאתו.

אדם^י, ולא קודם שנקרא 'אדם', והיינו שדיני נגעים חלים רק ממתן תורה ואילך שאז נקראו ישראל 'אדם'. ולכך דינים אלו קרויים 'תורתו של אדם'.

אכן, טעם זה מועיל למה נקראו 'תורתו של אדם', כי נתנו לו רק מעת היותו אדם, אך זה גופא חסר טעם, למה דוקא דיני טומאה וטהרה הן שנקבעו להיות 'תורתו של אדם'. והלא לכאורה אדרבא, אין הטומאה מורה על מעלתו של אדם אלא על חסרונו, ואף הטהרה אינה אלא מניעת וסילוק הטומאה, ומה תוספת מעלה יש בה לשלימות אדם.

וכדי להבין עניין זה יש להתבונן שכל האמור בפרשה זו הן טומאות היוצאות מגופו של אדם, ומהותם טעון ביאור, כי טומאות מגע ומשא, עניינם הוא חיבור אל החסרון, כמבואר בספר החינוך (מצוה רסג) 'שענין הטומאה דבר נמאס ונאלח, וגוף האדם המת הוא אבי אבות הטומאה, כי בהפרד מעליו צורת השכל החיה הטובה וישאר הוא לבדו, בשגם הוא בשר פחות וגרוע ומשתוקק אל הרעות, וגם ברעתו רבה החטיא הנפש היקרה בעודה שוכנת אצלו, על כן ראוי שיטמא כל סביביו בהתפשט מעליו כל הודו שזהו נפשו, ולא נשאר בו כי אם החומר הרע', הרי שחלות הטומאה היא על מקום העדר הקדושה, ואינו שייך בטומאות היוצאות מגוף האדם^{טו}.

אכן כבר מבואר בזהר (ח"ג צז., הובא במג"א תצד ו) שישראל היו במצרים טמאים כטומאת הנדה, והוצרכו לטהרת שבעה שבועות עד מתן תורה, כדוגמת אשה המיטהרת מנדתה, ומתחילה אמר הקב"ה למשה (שמות ג יב) שבהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, ופירש רש"י שם שכל תכלית היציאה היא לקבלת התורה, כי אז תפסק זוהמת הנחש מן האדם (שבת קמו.). ומבואר שטומאת הנדה תכליתה הוא להטהר, בהוצאת צד הזוהמא מתוכה.

והוא גם ענין טהרת המצורע, שטומאתו היא טומאת הנחש, כמו שאמרו (שמו"ר ג יג) שהנחש הוכה בצרעת, ולטומאת הנחש אין תקנה, אלא צריך לסלקה^{טז}, וזו היא תכלית עבודת האדם בתיקון טומאת חטא עץ הדעת, להשיב טהרה זו לנשמתו, וכמו שביאר השל"ה (ויקרא כב) שמחמת חטא האדם נלקחו ממנו 'כתנות אור', ונתלבש בכתנות עור ובשר, ושולט בו נגע צרעת, וצריך להרפא דוקא על ידי הכהן, כי הכהן הוא תקון אדם, ולכן עצם השגת הטהרה היא היא 'תורתו של אדם'.

וראש לכל היא טומאת היולדת, שאינה מצד דבר היוצא מגופה, אלא משום שחסרה את נשמת הולד שהיה בקרבה, והיא מגלה את מעלת האדם, שבהתרוקנות קדושתו, מיד עטים

^י הרמב"ם והר"ש שם ביארו שהלימוד הוא מלשון "תהיה", כגון 'אדם כי יהיה בעור בשרו', כי "יהיה" הוא לשון עתיד, ואינו עוסק בנגע שקודם מתן תורה. אך הגר"א נקט שהלימוד הוא ממה שנאמרו שינים אלו דוקא ב"אדם".
^{טו} ואמנם מצינו בספרי זוטא שהמת עצמו אינו טמא, והיינו שאין חסרון הגופו, ואינו כשרצים שהטומאה באה מצד אמרם 'אנא אמלוך', אלא מצד חסרון קדושת הנשמה שהיתה בו, וזו אינה טומאה על עצמו, אלא לנוגע ומתחבר בו.
^{טז} כמבואר במדרש (ב"ר צה, שלעתיד לבא הכל מתרפאים, אך מי שהביא מכה על הכל אינו מתרפא אלא ינחש עפר לחמו' ולמה שהוא הוריד הבריות לעפר. וראה ביהל אור (ח"ב ד:)) שטעם טומאת הנחש היא התרוקנות הקדושה. וכתב עוד (תיקו"ז לב, פה:)) שלעתיד לבא הכל יתוקן חוץ מן הנחש, וזו היא שחיתתו לעת"ל, וישאר חלק הקדושה לבד. ולהרחבת נידון זה ראה רמ"ע מפאנו (מאמר העיתים פי"ז) ולשם שבו ואחלמה (הדע"ה ח"ב דרוש ד ענף ד).

החיצוניים לעמוד על מקום חסרונו, אך ודאי אין טומאה נובעת מעצם גוף היולדת, שקיימה מצוה 'כי תזריע וילדה זכר'.

ובזה מבואר מפני מה השמיט רבי שמלאי את תורת השרצים שקדמה לתורת האדם, כי רק באדם יש מעלה בטומאה, שהיא יוצאת מגופו, ונטהר בה, בעוד טומאת בעלי החיים מצד עצמם, אך לכולם יש צד תיקון בטומאת אדם, לבד מן השרצים, וכמו שכתב בעל הטורים (יא כט) שרק בבהמה חיה ועוף טיהר הכתוב חלק מהם, אך לא בשרצים שהנחש עמיהם, והיינו בהיות הטומאה חלק מהויותם, להורות כביכול יש צד פירוד מן הקדושה, וכל איחור תורתו של אדם לתורת שאר הנבראים, הוא רק כדי להביא את הכל לתיקון^{יז}.

תורת האדם והאשה

והנה גם מדברי מהר"ל (שם) משמע שנקט שכל הפרשה היא תורתו של אדם, ולכן הוסיף והקשה, למה פתחה הפרשה בדיני אשה יולדת, והלא יש להקדים את הכתוב באיש (יג ב) 'אדם כי יהיה בו צרעת', שהרי האשה נבראה אחר האדם^{יח}. ותירץ, שבאמת האשה נבראה תחלה, כי אף שלקחת הצלע מצלעות האדם (בראשית ב כא) היתה אחר בריאת האדם, הרי שורש בריאת באשה היתה תחילה, וכמו שאמרו (ב"ר ח א) כשהיו שני פרצופין התקיים (שם ה ב) 'זכר ונקיבה בראם ויקרא את שמם אדם', ומסתבר שיצירת הנקיבה תחלה, כי סדר הבריאה כך הוא, שכל הנעלה יותר נברא מאוחר יותר, ולכן אחר הבהמות ראוי שתברא האשה, ואחר כך הזכר, כי הוא יותר חשוב.

ולאמור, זה הוא טעם האמור (נדה לא). שאם אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, ודרשוהו מהכתוב אשה 'כי תזריע וילדה זכר', כי בהיות האשה תחילת היצירה, יש בכוחה להוציא את הזכר מקרבה, וזה הוא גופא סיבת טומאתה, בהתרוקנות נשמת האדם.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^{יז} ראה דברי הגר"א (ספד"צ פ"א ד: בהגה"ה) שהשרצים הם כנגד הסיגים שיצאו מז' מלכים, וארעא דאתבטלת, והיינו שהם מורים על חסרון מלכי קדם, שהם המידות ששייכות לתוהו ובהו שקדם ל'יהי אור'. והנה השבירה שחלה באותם המלכים, באה מצד מה שכל אחד מהם אמר 'אנא אמלוך', ורצו לקבוע פירוד בלקיחת מידת המלכות לעצמם, וזהו גם פיתוי הנחש לאדם 'והייתם כא'להים'.

^{יח} בשפתי חכמים תירץ שאשה יולדת היא יותר תדירה מאדם מצורע, ולכן הקרימה הכתוב. אך תמיהת מהר"ל קיימת לפי דרכו שסדר הקדימה בדיני התורה, תלוי רק כפי היות הדין מועיל לתיקון העולם.

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

"טהור הוא וטהרו הפהן"

ואם בעינינו עמד הנפק ושער שחר צמח בו נרפא הנפק טהור הוא וטהרו הפהן (יג, לז)

-א-

באור החיים (שם) בד"ה טהור הוא וטהרו הכהן. בתורת כהנים (פרשה נגעים ה טז) אמרו טהור יכול יפטור וילך לו, תלמוד לומר וטהרו, יכול אם אמר כהן על טמא טהור יהיה טהור, תלמוד לומר טהור וטהרו, ועל דבר זה עלה הלל ע"ה מבבל (ירושלמי פסחים פ"ו ה"א), משמע שלא היה יכול להכריחם מהפסוק עד שעלה לארץ ישראל וקבל שכן הוא ההלכה כמו שדרש הוא, וצריך לדעת במה היו החולקים עליו מיישבים הכתובים.

ונראה כי טהור וטהרו צריכין לדון שלא יפטור וילך לו אלא עד שיאמר לו הכהן טהור אתה, שזולת טהור הייתי אומר כי לצד שאינו יודע יבא כהן ויודיענו כי הכהן הוא הבקי בהלכות אלו ותורה יבקשו מפיהו, ולעולם אם ידע הוא שהוא בזה יפטור וילך, תלמוד לומר טהור הוא וטהרו, ואין הכרח לדרשת הלל, עד שעלה לארץ ישראל וידע שכן באה ההלכה. מעתה נחזור לקבוע ההלכה בכתוב על זה הדרך, טהור הוא דוקא אם הוא כפי האמת טהור, בזה הוא שיועילו דברי הכהן, אבל אם אמר על טמא טהור לא יועיל. ולא תקשה דלמא נתכוון הכתוב באומרו טהור אפילו ידע הוא שהוא טהור, כי אין זו אלא דחיה ותצדק קודם בירור האמת שכך באה הלכה. אבל אחר שהדין שאנו קובעים ביתור הוא הלכה, יותר נבחר לומר לזה נתכוון מלדחות דחיות, וזה כלל נכון בפירוש התורה.

וראיתי ליישב מאמרי רז"ל שאמרו (ויקרא רבה, אחרי כב א) שלא היה דבר שלא נמסר למשה בסיני, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ואמרו במקום אחר (במדבר רבה, חקת יט ו) כי רבי עקיבא היה דורש מה שלא ידע משה, כאמרו "הדברים עשיתים" (ישעיה מב טז) אעשה לא נאמר וכו' יעויין שם דבריהם, וכן כמה מאמרים שדומים לזה. ונראה כי **ישוב המאמרים הוא**, כי הן אמת שכל דבר תורה נאמר למשה ואין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה, והגם שתצרף כל דורות ישראל מיום מתן תורה עד שתמלא הארץ דעה (עי' ישעיה יא ט) אין חידוש שלא ידעו משה.

אבל הפרש הוא כי משה נתן לו ה' תורה שבכתב ותורה שבעל פה. והנה האדון ב"ה בחכמתו יתברך רשם בתורה שבכתב כל תורה שבעל פה שאמר למשה, אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה היכן הוא רמוז בתורה שבכתב, וזו היא עבודת בני ישראל עמלי תורה ללבש ההלכות שנאמרו למשה בסיני והסודות והדרשות כלן יתנו להם מקום בתורה שבכתב.

ולזה תמצא באו התנאים וחברו תורת כהנים וספרי וכו' וכל דרושתם בכתובים אינם אלא על פי ההלכות והלבישם בתורת ה' תמימה שבכתב, ואחריהם ועד היום זו היא עבודת

הקודש בני תורה לדייק המקראות וליישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה, וזו היא עבודת התורה הנקראת ארץ החיים,^{יט} וענין זה לא נמסר למשה כולו לדעת כל תורה שבעל פה היכן היא כולה רמוזה בתורה שבכתב.

ולזה אמרו ז"ל שדרש רבי עקיבא דרשות שלא ידעם משה, אין הכוונה שלא ידע משה עקרון של דברים הלא ממנו הכל אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם היכן רמוזים בתורה. וזה לך האות מה שלפנינו שדרש הלל מהכתוב ההלכה שנאמרה למשה בעל פה, ולא גילה ה' למשה עיקרה בכתוב, ובא הלל ודרשה, ודברים אלו נכונים הם, עכ"ל.

ומבואר בדבריו דמשה רבינו קבל תורה שבכתב ותורה שבע"פ, עד שאין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה רבינו, אבל לא הודיעוהו היכן רמוז בתורה שבכתב מה שנמסר לו בע"פ. וזו היא עבודת בני ישראל עמלי תורה לדייק המקראות היכן מרומז בתורה שבכתב התורה שבעל פה, וכמו בענייננו דלאחר שקיבל הלל ההלכה שנאמרה למשה רבינו, פירשה היכן היא רמוזה בתורה שבכתב.

-ב-

ברכות (ב א) במשנה, מאימתי קורין את שמע בערבין, משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכו', ע"כ.

בפי' רש"י (שם) בד"ה מאימתי קורין את שמע בערבין - משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, כהנים שנטמאו וטבלו, והעריב שמשן, והגיע עתם לאכול בתרומה, עכ"ל.

שם בגמ' אמר מר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, מכדי כהנים אימת קאכלי תרומה, משעת צאת הכוכבים, לתני משעת צאת הכוכבים. מלתא אגב אורחא קמשמע לן, כהנים אימת קאכלי, משעת צאת הכוכבים, והא קמשמע לן דכפרה לא מעכבא, כדתניא "ובא השמש וטהר" (אמור כב ז) ביאת שמשו, מעכבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה, וכו', ע"כ.

בפי' רש"י (שם) בד"ה משעת צאת הכוכבים - שהוא גמר ביאת השמש - כדיליף לקמן (עמוד ב), עכ"ל.

ובתוס' (שם) בד"ה והא קמ"ל, וא"ת הא תנינא חדא זימנא במס' נגעים (פי"ד מ"ג) ומייתי לה בהערל (יבמות עד ב) העריב שמשו אוכל בתרומה. י"ל דרגילות של משניות לאשמועינן בקוצר אף למה שמפורש כבר, עכ"ל. [וע"ע חלה (פ"א מ"ט) בכורים (פ"ב מ"א)].

^{יט} באוצר המדרשים (אייזנשטיין, מדרש השכם אות ד) אם על תודה יקריבנו וגו' (ויקרא ז יב) א"ר שמואל בר נחמני גדולה דרך ארץ שקדמה לתורה כ"ו דורות, שנאמר "לשמור את דרך עץ החיים", דרך זו דרך ארץ החיים זו תורה, עכ"ל.

-ג-

גם נראה ליישב מה דפתח התנא הכא 'משעה שהכהנים נכנסים וכו', הוא כדי להשמיע לנו שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן משעת צאת הכוכבים וכפרה אינה מעכבת מהם מלאכול בתרומה, והוא בהקדם דברי הגמרא דפריך 'תנא היכא קאי' וכו' ומשני 'תנא אקרא קאי'.

ובספר צדקת הצדיק (אות ו) כתב, כל בנין לימודו יהיה, על המקרא שצוה ה', וזה יהיה נוכח עיניו, כי על זה הוא דן, על מה שצוה השי"ת בתורתו, וע"ז רמוז בראש המשניות, בפתח מאימתי, ותנא אקרא קאי כדמפרש בגמ' (ברכות ב א) לאורויי דכל משנתו רק אקרא קאי, ולא כלימוד חכמה מחכמות, וכמדומה שכך שמעתי ג"כ, עכ"ל.^כ

מבואר דמה שפתח התנא בתיבת מאימתי קורין וכו', משום דתנא אקרא קאי, לפי שבא לרמוז בתחילת תורה שבעל פה שהיא פירושה של התורה שבכתב, היכן רמוז בתורה שבכתב שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן משעת צאת הכוכבים, והוא נלמד ממה שכתוב "ובא השמש וטהר" ומאי וטהר טהר יומא, וכמו שאמר שם רבה בר רב שילא דמדכתיב וטהר ולא ויטהר.

ומיושב בזה מה שתלה התנא זמן קריאת שמע, בזמן אכילת כהנים בתרומה, וסתם ולא פירש מתי הוא זמן אכילתן, משום דבא להורות לנו כי התורה שבע"פ היא פירושה של התורה שבכתב, ועל ידי שסתם הוכרחנו לברר מתי הוא זמן אכילת הכהנים ומהיכן הוא מקורו.

-ד-

בספר הזכות לבעל החי' הרי"ם (שם) בד"ה מאימתי קורין כו' בתרומתן כו'. ותמוה מאוד מה לו לתלות זה בזה, וי"ל דיעקב אבינו תיקן תפילת ערבית (ברכות כו ב) והוא מקרא "ויפגע במקום" כו' (ויצא כח יא), ומסתמא וישכב שקרא קר"ש, עכ"פ כתיב "כי בא השמש וכו' וישכב", דמשמע דזמן שכיבה "ביאת השמש", וממילא יליף כיון ד"ובא השמש" דגבי תרומה (אמור כב ז), דכתיב "וטהר" דהיינו "טהר יומא", שהוא "צאת הכוכבים" כן זמן שכיבה כנ"ל, עכ"ל.^{כא}

והוא עוד ישוב דמה דתלה התנא זמן קריאת שמע בזמן אכילת הכהנים, הוא משום דמאחר שגילתה התורה ש"ובא השמש" הכתוב אצל תרומה הוא צאת הכוכבים, נוהיינו

^כ ובספר מחשבות חרוץ (סוף אות יב, מט א) כתב, ותורה שבע"פ, מתחיל ב"מ" מאימתי, שהיא אות אחרי ה"ל", שמסתיימת בו תורה שבכתב, [לעיני כל ישראל]. וכו' עכ"ל.

^{כא} ואף שהוא דלא כסוגיית הגמרא, מ"מ כבר כתב בתוס' יו"ט (נזיר פ"ה מ"ה) סוד"ה וב"ה אומרים וז"ל: אף על פי שבגמרא לא פירשו כן. הואיל לענין דינא לא נפקא מינה ולא מידי. הרשות נתונה לפרש. שאין אני רואה הפרש בין פירוש המשנה לפירוש המקרא שהרשות נתונה לפרש במקראות כאשר עינינו הרואות חבורי הפירושים שמימות הגמ'. אלא שצריך שלא יכריע ויפרש שום דין שיהא סותר דעת בעלי הגמ', עכ"ל.

^{כב} ועי' עוד בשנות אליהו (ברכות מט א) וברש"ש (שם) ובתפארת ישראל (שבת פ"א אות מז) ובתוס' יו"ט (ברכות פ"ג מ"ו) בד"ה ור"י פוטר ובתוס' רעק"א (שם סוף אות לג, וביומא פ"א מ"א אות ד).

ממה שסיים הכתוב "וטהר" והיינו טהר יומא]. ילפינן גם לשאר המקומות שכתוב בהם ביאת השמש שהוא צאת הכוכבים אף דלא כתיב בהם וטהר.

גם ילפינן משם דזמן שכיבה הוא צאת הכוכבים, והוא משום דכתיב שם "כי בא השמש וישכב", והוא גילוי על מה שכתוב ובשכבך.

והוא עד"ר שנתבאר באור החיים דעבודת בני ישראל עמלי התורה לדייק המקראות לדעת היכן רמוזה תורה שבעל פה בתורה שבכתב.

ולכן פתח התנא בתחילת תורה שבע"פ ותלה זמן קריאת שמע של ערבית בזמן שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, להודיענו שכל תורה שבע"פ רמוז בתורה שבכתב.

-ה-

"כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁפְן שְׁמוֹ שֵׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בְּעָרֵב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם" ע"כ (ראה טז ו).

ובפי' רש"י (שם) בד"ה בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים - הרי שלשה זמנים חלוקים, **בערב** משש שעות ולמעלה זבחהו, **וכבוא השמש** תאכלהו, **ומועד צאתך** אתה שורפהו. כלומר, נעשה נותר ויצא לבית השרפה, עכ"ל.

ברכות (ט א) דתניא: שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים. רבי אליעזר אומר: בערב אתה זובח, וכבוא השמש אתה אוכל, ומועד צאתך ממצרים אתה שורף וכו' ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים, הרי לך שלשה זמנים שאינם שוים, **בערב** כי ינטו צללי ערב, היינו לאחר חצות שנסתלקה חמה מראש כל אדם ונטתה למערב. **כבוא השמש** משחשכה. **מועד צאתך ממצרים** בבקר. כיצד יתקיימו כולם, **בערב** לזמן שחיטה, **כבוא השמש** התחלת זמן אכילה, **מועד צאתך** זמן שריפה, כלומר בבקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה, אלא לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב ממתנין לו עד בקר שני. עכ"ל.

ומבואר בפי' רש"י דמה שכתוב כבוא השמש היינו משתחשך דהיינו מצאת הכוכבים, וצ"ב דבסוגיין משמע דהוא נלמד ממש"כ "ובא השמש וטהר" טהר יומא, וכדאמרי אינשי "איערב שמשא ואדכי יומא". דמשמע דבלא תוספת "וטהר" יש לפרש מש"כ ובא השמש על שקיעת החמה ולא על צאת הכוכבים. ואילו גבי פסח כתיב רק כבוא השמש ומ"מ מפרש רש"י "כבוא השמש משחשיכה", וצ"ע היכן מרומז שהוא משתחשך.

וכאשר כתבתי למרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל, השיב לי דמה שפי' רש"י (ברכות ט א) ד"ובא השמש" הוא משחשיכה, הוא לאחר שגילתה התורה ע"י "וטהר" הכתוב אצל ובא השמש דהכוונה על צאה"כ, ומשם נלמד דכל מקום שכתוב בו 'ובא השמש' הוא צאה"כ. והוא על דרך שנתבאר בס' הזכות לחי' הרי"ם.

-1-

"לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו וגו'" ע"כ (יהושע א ח).

ובמלבי"ם (שם) בד"ה ככל הכתוב בו, כי גם הענינים המקובלים בתורה שבע"פ ימצאם אחר העיון כתובים ורשומים בתורת הכתב עפ"י כללי הלשון ועפ"י המדות שהתורה נדרשת בהם, עכ"ל. והוא על דרך שנתבאר באור החיים, עכ"ל.

-2-

בספר קדושת לוי (שלח) וישלח אותם משה על פי ה' (יג ג). כי משה ודורו דור המדבר היו דמיון תורה שבכתב, ויהושע ודורו שבאו לארץ היו דמיון תורה שבעל פה. וזהו הרמז במאי דאמרו חכמינו ז"ל (ב"ב עה א) 'פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה', כי תורה שבעל פה מקבל מתורה שבכתב כמו שלבנה מקבל מחמה. וזהו הרמז וישלח אותם משה 'על פי ה', הרמז, הדור שיבואו לארץ ישראל צריכין להיות דמיון תורה שבעל פה. ובאמת תורה שבעל פה הוא כרצון הצדיקים שבדור, זה אוסר וזה מתיר זה מטמא וזה מטהר כרצון הצדיקים שבדור, ולכך ישראל אשר הם בדמיון תורה שבעל פה מונין השנה ללבנה (סוכה כט, א), הרמז על תורה שבעל פה, עכ"ל.

-ח-

בספר העמק דבר (וילך לא יד) "הן קרבו ימיך למות" וגו'. יש להבין הקדמה זו, מה היא נוגע לצווי ה' ליהושע, הלא היה אפשר שיצונו גם מכבר, והיה אפשר ג"כ לצוות אחר מות משה, אבל מתחלה נבא למה שאמרו חז"ל בב"ב (עה א) דע"ה 'פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה', והביאור ידוע שכמו שאור הלבנה בא רק מכח החמה, כך אור יהושע זורח מאור משה. ולכאורה קשה הרי יהושע היה נביא כמו כל הנביאים שהשיגו נבואה גם מבלי האצלת אור פני משה.

אלא הענין דיהושע היה גדול מכל הנביאים בזה הפרט של תורה שבע"פ, ובזה הפרט היה מושפע ממשה שהיה זורח בכח תורה שבכתב, ובזה אמרו פני משה כפני חמה כו', דכח אור תורה שבכתב שהיה זורח בגבורה על פני משה, נפל על פני יהושע זורח באור כח התלמוד וכדאיתא בחולין (קכד א) אלו אמרה יהושע בן נון בפומיה לא צייתינא ליה, הרי שהוא היה הראש בזה הכח.

מעתה הדבר מובן דכשם שאין הלבנה זורחת אלא בשעה שהחמה נוטה לשקוע, כך לא היה יכול יהושע לזרוח בעוד אור פני משה היה זורח בגבורה. והיינו דאי' במדרש^{כב} שתי

^{כב} **מדרש זוטא** (קהלת ט יא) "וגם לא ליודעים חן", זה יהושע. דאמר רבי יוסי שני דברים דבר יהושע לפני רבו ולא נגמל [חן] בעיניו, אחד במינוי זקנים, ואחד במעשה העגל, במינוי זקנים, שנאמר "וירץ הנער ויגד למשה וגו' [ויען יהושע בן נון וגו' אדני משה כלאם]" (בהעלתך יא כז-כח). אמר לו משה יהושע (כך) [ברך] אני מתקנא, "המקנא אתה לי" (שם כט). והלואי כל ישראל כיוצא בי. [ואחד] במעשה העגל, "וישמע יהושע את קול העם" וגו' (כי תשא לב יז), א"ל משה ליהושע אדם שהוא עתיד לנהוג שררה על ששים ריבוא בני אדם, אינו יודע להבחין בין קול לקול "אין קול ענות גבורה וגו' קול ענות אנכי שומע" (שם יח) ואת אמר "ויגוף ה' את העם" (שם לה), עכ"ל.

פעמים דבר יהושע לפני משה וגער בו, הא' במעשה העגל כו', שנית בשעה שאמר יהושע "אדני משה כלאם" (בהעלתך יא כח), הודיעו לנו חז"ל כי בעוד זרח אור פני משה, לא מצא יהושע ידיו עד שהחל אור פני משה לשקוע, אז החל לזרוח פני יהושע. וזהו דבר ה' "הן קרבו ימיך למות", והתחיל אורו לשקוע כאשר יבואר לפנינו מקרא י"ט, על כן השעה מכויין להאציל מרוחך עליו, עכ"ל.

-ט-

בספר אמרי אמת (סוכות ימים אחרונים) "וזאת הברכה", איתא במדרש (דב"ר ח ב, יא ה) הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה וכו' ומנין שטעונה ברכה לאחריה וכו' שכתוב אחר השירה וזאת הברכה מששנה להן את התורה אחר כך בירך הרי ברכה לאחריה, הלא התורה היא "ארוכה מארץ מדה" (איוב יא ט) ואין לה שיעור ומהו לאחריה, אלא שבכל אות ואות מהתורה טמונה פנימיות, תורה שבעל פה, ועל ידי זה יכולים לחדש וללמוד ממנה ועל זה היא הברכה לאחריה, וזהו ומסרה ליהושע דכתיב "ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ" (וילך לא ז) שזה שילוב תורה שבעל פה בתורה שבכתב, לעיני כל ישראל הוא סוף התורה שבכתב וחזק ואמץ זה תורה שבעל פה, וכו' עכ"ל.

ודבריהם הם סימוכין למה שכתב בספר המלבי"ם לפרש המקרא "לא ימוש ספר התורה הזה מפריך" וגו'.

לתגובות: a0527677650@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

"תורת" נגע הצרעת

זאת תורת נגע צרעת בנגד הצמר או הפשתים או השתי או הערב או כל פלי עור לטהרו או לטמאו (יג, נט)

כך דרש רבי שמואל ב"ר יצחק (ויקרא רבה יט) את הפסוק בשיר השירים שחורות כעורב, "אע"פ שנראות כאילו הן כעורות ושחורות לאומרן ברבים, כגון הלכות זיבה ונגעים וכו', אמר הקב"ה הרי הן עריבות עלי!!"

כל תחום שנעסוק בו, כל נושא וכל ענין, אם הוא "תורה", הרי היא "ערבה על יוצרה", גם אם בעיני בשר הם לא נראים שייכים לעריבות.

כיוצא בזה מצינו במדרש (שם יג) "כמין גולגולת של אש הראה לו הקב"ה למשה מתחת כסא הכבוד, ואמר לו, אם ניקב קרום של מח ואפילו כל שהוא פסולה", וכך נאמר גם לענין מחצית השקל "אמר מאיר נטל הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, והראה לו למשה" (שקלים פ"א ה"ד, במדבר רבה נשא פר' יב, תנחומא שם פר' יא). ובמסכת מנחות (כט.): "תניא רבי יוסי ברבי יודה אומר, ארון של אש ושולחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמים, וראה משה ועשה כתבניתם".

והתמיהה עולה מאליה, מה לגולגולת ומטבע תחת כסא הכבוד? מה לארון שולחן ומנורה בשמים? וכי לאורה הוא צריך? ללחם ובשר או מקח וממכר?

עוד תמה המהרש"ם מבערוזאן זצ"ל (הקדמה לדעת הל' שחיטה), למה הראה הקב"ה למשה "גולגולת של אש" דוקא, הרי היה יכול להסביר לו על בהמות שבארץ. ועל דרך זו נתמה על שאר הדוגמאות.

אכן הגילויים האלו מלמדים אותנו כי לא רק מעשה מרכבה ושיחת מלאכי השרת יש מתחת כסא הכבוד, אלא גם סימני טריפות הם "אש" שמתחת כסא הכבוד! ולא רק תופעה פיזית של חולי או פציעה, מקורם ומקומם הוא בעצמות והוויה רוחנית גבוהה בגנוי מרומים! גם כסף ומטבעות, מלפי הקנאה התאוה והכבוד המשפילים כל-כך את צורת האדם, כשהם דינים והלכות, כשהם לצורך מצוה, הם באים ונשפעים עלינו מאותו רום וגובה עילאיים שמתחת כסא הכבוד!!

ובמסכת מנחות (כט.) אמר רבי ישמעאל ששלשה דברים היו קשים למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו, "מנורה ור"ח ושרצים", וכך הוא גם בשמות רבה (טו כח, ונוסף "הראהו מעשה שמן המשחה") אלא ששם ישנה תוספת שעל כל דבר שהראה למשה באצבע "זעזע את העולם".

אין לנו מושג מהו בדיוק "מראה באצבע" לגבי הקב"ה, אבל זה מפורש בחז"ל שעל כל הוראה באצבע הקב"ה "זעזע את העולם", גם זה לא מובן אבל מראה ש"מראה באצבע"

הוא דבר גבוה מעל גבוה. וה"מראה באצבע" ו"זעזע את העולם" חוזרים על עצמם שוב ושוב, כל פעם בשביל הלכה אחת! ולא רק בשביל מנורת המקדש, או הלכות קידוש החודש, אלא גם בשביל - שרצים!!

עד היום ידענו ש"שרצים" הוא שם כולל ל"גזיקים" ו"מכרסמים", רחוק מלעורר ענין... אז כל זה הוא כשעוסקים ב"שרצים" סתם, אבל משבאנו ל"תורת שרצים" דיניהם והלכותיהם הנושא מתעלה לרמות הגבוהות שהקב"ה בכבודו ובעצמו "מראה באצבעו"! והוא בכבודו ובעצמו "מזעזע את העולם" בשביל ללמד תורה זו!

כי גם אותם שנראים חולין כמטבעות, וגם אותם שנראים מאוסים כפצע מוגלתי, הכל בכלל "קוב"ה ואורייתא חד הוא", וגם עליהם אמר הקב"ה "נפשי כתיבת יהבית" (שבת קה.). "מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה" (מדרש רבה ריש תרומה), "שבית את התורה שבתוך ליבי" (תנחומא תשא יז).

א"כ כולה עריבה על יוצרה, וכל פרט ממנה כדאי וראוי להראות עליו באצבע ולעזע את העולם בשבילו.

ובהויה הרוחנית הזאת ה"ערבה על יוצרה" אנו מקשרים את לבנו ומוחנו!! ב"אש" היוקדת הזו שמקורה "מתחת כסא הכבוד" אנחנו טובלים את הנשמה והפנימיות שלנו בעסק התורה! בנושאים ועניינים שהקדוש ברוך הוא בכבודו ועצמו זעזע את העולם כדי שאנו נדע אותם ונעסוק בהם.

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

שבת פרשת "תזריע" - "פרשת החודש" א' ניסן "ראש חודש ניסן"

הדלקת הנרות: ירושלים - 6:23 מרכז - 6:38 צפון - 6:32 דרום - 6:43

מוציאים שלשה ספרי תורה, בראשון קוראים לשישה קרואים בפרשת "תזריע". בשני קוראים "קריאת ראש חודש" בפרשת פנחס, ומתחילים מ"וביום השבת וגו'" ובספר השלישי: קוראים פרשת החודש: "ויאמר ד' אל משה ואהרן וגו' החדש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחודשי השנה וגו'" (שמות י"ב, א-כ), פרשה, שכל מצוות חודש ניסן מפורשות בה.

אופן הקריאה כהלכה בשלשת הספרים: בספר הראשון קוראים לששה עולים, ואין מפסיקים בשביעי, וקוראים עד סוף הפרשה. בתום קריאת הפרשה, בני אשכנז - אין אומרים קדיש. מניחים את הספר השני על הבימה, מגביהים את הראשון וקוראים לשביעי קריאת ראש חודש, מפרשת פנחס, מניחים את הספר השלישי על הבימה ואומרים קדיש, מגביהים את הספר השני, ובשלישי קוראים למפטיר פרשת החודש משמות פרק י"ב. אין אלא שני ספרי תורה: מכינים את הספר הראשון לקריאת "תזריע" ואת השני לקריאת ראש חודש בפרשת פנחס, וטוב אם יספיקו, בעת שהגבאי אומר "מי שברך" לעולה לקריאת ראש חודש. לגלול את הספר הראשון לפרשת החודש, אבל אם לא הספיקו, אסור להגביה את הספר השני, ולהחזיר את הספר הראשון כדי לגלול לפרשת החודש, אף שהגלילה מ"תזריע" לפרשת בא קצרה יותר, משום שבכך עוברים על איסור דאורייתא של "אין מעבירים על המצוות" (ביאור הלכה תרס"ט ד"ה וחוזרין וכו') ובסי' כ"ה ד"ה שלא יניחו וכו'). והוסיף ידי"נ הרה"ג אליעזר שטרנפלד שליט"א שהנחני בכתיבת אופן הקריאה הנ"ל: "והיא הלכתא רבתא לשבת זו בשנה זו".

ההפטרה: ביחזקאל פרק מ"ה, ט"ז - מ"ו ופרק מ"ו, א-י"ח. אין אומרים "אב הרחמים" ולא "צדקתך וגו'" במנחה במוסף אומרים נוסח "אתה יצרת וכו'" שיר של יום ק"ד ויש אומרים גם "מזמור שיר ליום השבת וגו'".

הנוהגים בקריאת פרשת הנשיאים (ראה להלן): בני אשכנז - קוראים "ויהי ביום כלות וגו'" (במדבר ז, א). ובני ספרד - "ויהי המקריב ביום הראשון וגו'" (שם, י"ב).

הערה: מצוה להרבות בסעודת ראש חודש (שו"ע תי"ט), וכשחל בשבת עושים מאכל אחד נוסף (מ"ב, ב).

*

הנחיות להכנת מטבח כשר לפסח למהדרין

"שיש" - מקורי ["חברוני" או "גרניט"], שאין בו סדקים או חריצים עמוקים, הכשרתו, בניקוי יסודי, ייבושו, ושפיכת מים רותחים, כשהם מבעבעים (בעזרת מיחם של שבת או קומקום, המחוברים לזרם החשמל). ויש, שלפנים משורת הדין, מהדרים לכסותו לימות הפסח, בחומר פלסטי עבה (P.V.C, גומי, טפט, משטח עץ וכדומה), וזה עדיף מכיסוי מתכתי המעביר חום ובליעות.

"שיש קיסר" [תערובת אבן, מלט, סיד] - לרוב הדעות: אין לו הכשרה, ויש לצפותו. פרט לדעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל ("הליכות שלמה, פסח), שיש להחשיבו ככלי אדמה, שיש לו הגעלה, ועדיף לכסותו.

משטחי עבודה מנירוסטה או מעץ - הכשרתם בניקוי יסודי, ועירווי רותחים מבעבעים - כנ"ל.

אריחי החרסינה והקרמיקה, שבצדי השיש - לא מועילה להם הכשרה, ויש מצפים אותם לפסח, בנייר או בכל חומר אחר, עד לגובה של סירים, לשלול מגע חם של כלי פסח או מאכלים חמים עם אריחים הספוגים בחמץ.

כיווי חרסינה - לא מועילה להם הכשרה. ויש לנקותם ולפגום את כל החמץ שנדבק בהם, ומערים עליהם רותחים, ומניחים בהם קערה מיוחדת לפסח, כמו כן, מחליפים או מגעילים, את המסננת שבפתח יציאת המים, ובתום ניקוי הכיורים, מערים רותחים עם חומרים פוגמים לפתח היציאה, כדי לפגום שאריות חמץ שבצנרת המתעקלת, כיון, שכשמערים רותח לכיור בפסח, עלולים הכלים שמתוכם מערים להיאסר. וכן נוהגים בני ספרד המדקדקים במצוות.

כיווי נירוסטה - לאחר המתנת 24 שעות בלא שימוש ברותחים, מנקים ומייבשים את הכיורים, ומערים עליהם רותחים מעלים בועות - כנ"ל. לעניין שיש מקורי.

ברזי המים - חייבים בהכשרה יסודית, יש לפתוח את הברז כשהמים הזורמים חמים ביותר [מבוילר חשמלי או מ"יונקרס", כיון, שמים מדוד שמש - אינם ראויים להגעלה], ובו זמנית, יש לערות על הברז מבחוץ, מים רותחים מכלי ראשון, ולשטוף הכול במים קרים. יש לנקות את הפילטר שבפתח יציאת המים, ויש הכורכים בד או מרכיבים מסננת נוספת לימי הפסח בפתח יציאת המים מן הברז.

כיריים של גז - אשרי הרוכשים כיריים מיוחדות לפסח, או לפחות חצובות [הברזולים עליהם מונחים הסירים], ומבערים מיוחדים לפסח. וישנם, המכסים את כל פני הכיריים בטס מתכת מיוחד לפסח. **המעונוינים להכשיר את הגז המשמש כל השנה לחמץ: החצובות** [grate] - הכשרתן בליבון קל בהחזקתן, כ 5-6 שניות בלהבה דלוקה סביב סביב. **המבערים** [burners] - לאחר ניקוי יסודי, בעיקר בחורים, יש להבעירם כ 15 דקות באש (קנה בשם ד, מ"ג). **המשטח העליון** [base of stove] - הכשרתו בעירווי רותחים מכלי ראשון, ורצוי לאחר מכן, לצפתו בנייר אלומיניום. **מכסה הכיריים** - עדיף להרחיקו לפסח, ולא, יש לנקותו היטב,

ולצפותו. **הכפתורים** - יש לפרקם, להשרותם, ולנקותם היטב, או לצפותם לפסח. **קולט אדים** - בלתי אפשרי להכשירו. יש לנקותו עד מקום שהיד מגעת ולצפותו.
כיריים חשמליות - לאחר 24 שעות ללא שימוש, מנקים ומפעילים בחום המרבי שעה, ומצפים אותן לפסח.

כיריים קרמיות [מצופות בזכוכית או בתערובת: חרסינה, קרמיקה ופורצלן] - לא ניתנות להכשרה, (אף לבני ספרד - כי השימוש באש עצמה) יש לנקותן היטב, להפעילן כשעה ולכסותם לפסח (הליכות שלמה פסח ג, ג).

כיריים "אינדוקציה" - במקום ה"עיגולים", שם מונחים הסירים - אין צורך בהכשרה. מאידך, ליתר השטח - לא מועילה הגעלה. הפתרון: ציפוי המשטח במשטח סיליקון - תואם אינדוקציה, והשארת חורים עגולים, בקוטר קטן במעט מקוטר ה"עיגולים" הרגילים.

תנור אפיה, חשמלי - עדיף לרכוש מיוחד לפסח. מפני שהכשרתו כדין, כמעט אינה אפשרית באין ברירה, יש לנקות הדפנות והתקרה בחומרים חריפים - פוגמים, ולאחר המתנת 24 שעות, להפעילו כשעה בחום המרבי, ולצפות את צדדי ותקרת התא בנייר אלומיניום קצת עבה. תבניות התנור שהשתמשו בחמץ - לא ניתנות להכשרה.

תנור "פירוליטי" [המנקה עצמו - self-cleaning oven] המגיע לחום של כ-500 C - לאחר המתנת 24 שעות בלא שימוש, יש להפעילו בתוכנית ה"ארוכה", והתנור כשר לפסח (כמובן, בלא התבניות). את מחזיקי התבניות, שאסור להשאירן בתנור בתהליך ההכשרה, יש להכניס לכל תנור נקי שאינו בן-יומו ל-40 דקות בחום 250 מעלות.

"טוסטר אובן", ו"טוסטר משולשים" וסיר אפיה ["סיר פלא"] - לא ניתנים להכשרה לפסח, כיון שצריכים ליבון קשה, "עד שיאדים ויוציא ניצוצות", הכשרה שלא ניתנת לביצוע בתנאים ביתיים ומקלקלת את המכשיר.

תנור "מיקרו - גל" (ללא השחמה), המיועד לחימום והפשרה בלבד, יש לנקותו ביסודיות, להכניס 2 כוסות מים עם סבון, להפעיל עד שחלל התא יתמלא כולו באדים, והתנור כשר לפסח (הכרעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ספר הלכות פסח ט"ז הערה קנ"ו). **בני אשכנז** - חייבים להחליף את הצלחת המסתובבת, בכשרה לפסח. ויש המשתמשים בפסח, רק בעטיפת המזון בקופסה או בשקית ניילון אטומה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל) (שבות יצחק דיני מיקרוגל ה, ד).

פלטה של שבת - לאחר ניקוי יסודי, כולל בתחתיתה ולאורך החוט החשמלי, והפעלתה בזרם החשמל, לשעתיים, יש לנתקה, ולהניחה מושענת בשיפוע, ולשפוך מים על פניה, ויש שגם מצפים אותה בנייר אלומיניום לפסח.

"תמי בר" - הכשרתו בניקוי יסודי, בהרתחתו היטב, ובהוצאת כמות של 2-3 כוסות מהברז, ובנוסף, יש לערות רותחין מכלי ראשון מבחוץ, על כל אזור יציאת המים והמגש.

מיחם מים של שבת - יש להשתדל ולנקות מקרקעיתו את כל האבנית, למלאותו במים ככל שניתן, להרתיח היטב, ולאפשר למים לצאת דרך הברז, ובמקביל לערות מבחוץ

מרותחים מכלי ראשון, על כל אזור הברז. הנוהגים במשך השנה להניח על גבי המכסה, חלות לחימום, הנוגעות ישירות במכסה - חובה עליהם, לעשות למכסה "ליבון קל" (כנ"ל בחצובות הגז).

ארונות המטבח - יש לנקותם מבית ומחוץ באופן יסודי בשפשוף ובשטיפה היטב, כולל בחריצים, בסדקים ובצירים. בהתמקדות ב"קרוסלות" ובתחתית הארונות העליונים, שמעל משטחי העבודה, בפרט באזור השימוש במעבד מזון [מיקסר], ואין צריך לומר מעל הכיורים. ולאחר הניקוי, נהוג לפרוס גיליונות נייר נקיים, בטרם הנחת מוצרי הפסח.

מדיח כלים - במידה וכל חלקיו ממתכת ופלסטיק בלבד, יש מקילים להכשירו, בהמתנת 24 שעות, ניקוי הפילטר, הגעלת הרשתות בכלי ראשון או בעירוני רותחים, והפעלת המדיח בחום המרבי חצי שעה, עם חומר פוגם.

מעמד לייבוש כלים - די לו בניקיון יסודי ובשטיפה היטב, ויש המחליפים את הרשתות, למייוחדים לפסח, או מצפים אותם. **מחזיקי סכו"ם** עומדים - חובה להחליפם לפסח.

מעבד מזון [מיקסר]: המהדרים רוכשים מיוחד לפסח. מפני שהמערבב [בלנדר] גביע שבתחתיתו שילוב סכינים קבועים בבסיס] - אם משמש לחמץ, לא ניתן להכשרה לפסח. כמו כן, המקצפים לעוגות ולערבול בצק - אינם ניתנים להכשרה [כלי לישה] - "בית שאור". **אמנם, המקצפים, הדיסקים** ובכלל זה, **בלנדר יד** למרקים וכדומה - הכשרתם, במים מעלים בועות בכלי ראשון שעל גבי אש או חשמל. **מטחנת בשר** - בשימוש בחמץ ודברים חריפים - לא ניתנת להכשרה.

כיסא תינוק - יש לנקותו היטב, ולערות רותחים על משטח האכילה. ויש מהדרים לצפות את המשטח לפסח.

בקבוק תינוק - הבקבוק עצמו יש לו הגעלה ברותחים, הפיטמה העשויה מגומי - חובה להחליפה לחדשה. (מחשש עירוני רותחים מכלי ראשון - בוילר חשמלי, "יונקרס" בחום "שהיד סולדת בו" בכיור, ויש והפטמה בולעת ב"כבוש" אפילו כשעומד הבקבוק 24 שעות במקרר).

כלים שאין מכשירים לפסח

כלי חרס, חרסינה ופורצלן - אין מועילה להם הגעלה, אמנם, כשבלעו חמץ רק בהשריה, ועמדו 12 חודשים בלא שימוש - כשרים לפסח בלא הגעלה (שו"ע או"ח תנ"א, א וכ"א ויו"ד קל"ה, ט"ז). **כלי לישה** (בית שאור), כגון: נפה, קרש לעריכת בצק, מערוך, מערבלי בצק ומקצפי עוגות ודוגמיות לחיתוך בצק, כלים שבאים במגע ישיר עם קמח או בצק - אין מכשירים אותם לפסח, אפילו עמדו 12 חודשים בלא שימוש. **כלים הצריכים ליבון קשה**, וחוששים לקלקולם, כגון: סיר "פלא", תבניות אפיה, כלי טפלון, מערבב [בלנדר] המשמש לחמץ, טוסטר, מגררת ["פומפיה"] של חמץ או לפירורי בצק וכדומה - אין מכשירים לפסח. אמנם, אם עמדו 12 חודשים בלא שימוש, ניתן להשתמש בהם, לאחר הגעלת שלש פעמים.

כלי זכוכית: בני אשכנז - אינם מכשירים לפסח. ובני ספרד - מקילים, בהכשרתם על ידי שפשוף ושטיפה היטב. ויש להשרותם 3 ימים במים מתחלפים כל 24 שעות.
הערה: כלים שמחירם אינו יקר, עדיף לקנות מיוחדים, לפסח (דעת הגר"ש וזנר זצ"ל "מבית לוי" פסח).

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

בדין חייב אדם לטהר את עצמו ברגל וכיצד קיימו בזמן בית המקדש מצות עונה

וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדַמֵי טְהָרָה בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֵא עַד
מְלֵאת יָמֵי טְהָרָה (יב, ד)

איתא במסכת ראש השנה דף טז ע"ב, א"ר יצחק חייב אדם לטהר עצמו ברגל שנאמר
מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם, יכול יהיו ישראל מוזהרין על מגע
נבילה, תלמוד לומר אמר אל הכהנים בני אהרן בני אהרן מוזהרין בני ישראל אין מוזהרין
והלא דברים קל וחומר ומה טומאה חמורה כהנים מוזהרין ישראלים אינן מוזהרין טומאה
קלה לא כ"ש אלא מה תלמוד לומר ובנבלתם לא תגעו ברגל ע"כ.

ומ"מ מבואר בדברי הגמ' שכ"ז דוקא היכא שהיה בית המקדש קיים, והיה עושה כן בעבור
קדושת המקדש ואכילת קדשים, וכמו שפסק הרמב"ם בהל' טומאת אוכלין פרק טז הלכה
י' כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול
קדשים, וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד, ואם נטמא אינו לוקה, אבל
בשאר ימות השנה אינו מוזהר, עכ"ד.

וכן כתב הרמב"ן (שמיני יא ח) שאין הנוגע בנבילה ברגל עובר בלאו ולוקח, ומה שאמרו
שחייב לאהר עצמו ברגל מצוה מדברי סופרים, ואין בזה מן התורה עשה או לא תעשה,
זולתי מצוות העלייה לרגל או שיהא ובנבלתם לא תגעו אסמכתא כשאר אסמכתות ע"ש.
וכן מבואר רב נטרואי גאון (סימן תקלב) שכתב וששאלתם טהרה זו שאמרו חכמים חייב
אדם לטהר עצמו ברגל (ר"ה טז:): צריכה מים חיים או לא, כך ראינו שלא מצינו מים חיים
בכל חייבי טבילות אלא בזב בלבד שמפורש בו (ויקרא טו יג) ורחץ בשרו במים חיים וטהר
ונדה נמי מפני שהיא ספק זבה אבל שאר חייבי טבילות אין צריכין מים חיים וכ"ש טבילת
הרגל שלא הצריכוהו חכמים אלא לנקות את עצמו בלבד עכ"ד. וכן בתשובות הגאונים
מזרח ומערב (סימן עח) ע"ש. וכן מוכח מדברי התוספות רי"ד (ביצה דף יז ע"ב) שכל אדם
שמטהר את עצמו ברגל מפני שהוא צריך להראות בעזרה ולאכול שלמי חגיגה. וכן מבואר
בטורי אבן עמ"ס ראש השנה שהוא משום שיוכל לקיים חובות הקרבנות שברגל דהיינו
לראות בעזרה ולהקריב קרבן ראייה חגיגיה ושלמי שמחה שהטומאה מעכבת בהן יעו"ש
וכן כתב הצ"ח בבימה דך יז ויסוד דבריו ממש"כ הרמב"ם בפרק טז מהל' טומאת אוכלין
הלכה י' וז"ל: כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהן נכונים להכנס למקדש
ולאכול קדשים וכו' עכ"ל הרי לן שהוא משום הקרבנות, וממילא יש לדון בזמן הזה דליכא
קרבנות דלכאורה ליכא חיוב לאדם לטהר את עצמו ברגל.

וכדעת הרמב"ם כן נראה דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו האי מימרא, אולם הב"ח (סימן תרג) כתב בדעת הרא"ש (יומא פ"ח סימן כד) והטור שיתכן שגם בזמן הזה צריך לטבול ע"ש, וכן כתב מורינו הבא"ח בשו"ת תורה לשמה (סימן תקיב) כתב בכוונת הרא"ש דאין לומר דכוונתו דע"י כן לא תועיל לו הטבילה אלא כוונתו לומר הגם שנטהר מטומרת קרי שמסתלקת ממנו ע"י טבילה מאי נפק"מ הא עדיין הוא טמא מת וא"כ אינו יוצא ידי חובת מאמר רבי יצחק הנזכר, והא ודאי דגם הרא"ש מודה דעדיף ליה לטבול שיהיה נטהר מטומאה דקרי, אך לענין הברכה הוצרך לומר שאין מברכים עליה, אבל לא משום שאינו מוסיף טהרה, ע"ש עוד מה שהאריך בזה.

ויש להוסיף בזה שהרי כיון שנאמר בגמ' חייב הרי הוא עד מסירות נפש וכמ"ש בשו"ת דברי יציב או"ח סימן רצז אות ג' שכתב וזקני הקדוש מצאנו זי"ע היה רגיל לומר דחז"ל אמרו חייב אינש לבסומי וכו' ומזקני החכם צבי שבמקום שבמקום רז"ל חייב צריך לקיים במסירות נפש, ובעניי לא מצאתי המקור לזה ומ"מ מבואר שס"ל להחכם צבי חיוב גמור הוא לבוסמי בפורים עכ"ד, ויעו"ש עוד בילקוטים והשמטות סימן סו שכתב, אזכיר רק מה ששמעתי מכ"ק אאמו"ר וכו' דהוה מרגלא בפומיה דא"י בכל פורים לומר בזה הלשון: גלוי וידוע שאפילו היום נותנים לי כל חללי דעלמא לא הייתי שותה ומקלקל את מוחי, אבל זקניני החכם צבי היה אומר שבכל מקום שאמרו רז"ל חייב החיוב הוא במסירות נפש, וא"כ חייבים למסור נפשינו על זה, יעו"ש עוד. ועיין עוד במש"כ בהא בקונ' שערי יוסף בדיני חייב אינש לבסומי, תשפ"ב.

וע"ע בשדי חמד (מערכת ח' כלל מז), מה שהאריך בזה, ובשו"ת שאגת אריה (סימן סז) הסיק דהיום אין חובה, ומשו"ה אין מברכים על טבילה זו, וכן כתב בספרו טורי אבן ר"ה דף טז ע"ב, וכן כתב בשו"ת יד אליהו מלובלין (סימן סח) שהמצוה לטהר את עצמו ברגל אינה נוהגת אלא בזמן שבית המקדש קיים שהיו חייבים ישראל להראות בבית המקדש ולאכול מן הקורבנות של שמחה וחגיגה יעו"ש. ובצל"ח (ביצה דף יז ע"ב).

ובחזון עובדיה (יו"ט עמ' קב) כתב, לדינא שבזמן הזה שהכל טמאי מתים אין תועלת בזה כ"כ אלא ממידת חסידות בלבד למי שאפשר לו, ע"ש מה שהאריך בכ"ז בהערות שם. אולם מה שיש להחמיר בזה משום טבילה של תוספת קדושה, וכמו שכתב האריז"ל בשער הכוונות (דף עח ע"א) כתב לטבול בערב יו"ט, והביאו בכה"ח (סימן תסח סק"א) ע"ש, ובדברי מרן החיד"א בספר מורה באצבע (אות יד) שהוא חיובא, וע"ע בספר הרוקח (סימן רכא) שכתב, שלש פעמים נקרא הקב"ה מקוה, א' מקוה ישראל ה' מושיעו (ירמיהו יד ח), ב' מקוה ישראל ה' כל עוזביך יבושו (שם יז יג), ומקוה אבותיכם ה' (שם ס' ג) לפיכך צריך אדם לטהר את עצמו בשלשה רגלים עכ"ל. ועיין עוד בזה בגם אני אורך מתשובתי חלק ב' סימן קט.

והנה נשאלה השאלה בבית מדרשא כיצד איכא חיובא לאדם לטהר את עצמו ברגל, הרי גם ברגל איכא חיובא של מצות עונה וממילא הרי אינו נשאר טהור, ומה שגם ברגל איכא חיובא הוא ממה שמבואר בגמ' בערכין דף ג' ע"ב והני כהנים הואיל ובני עבודה נינהו לא לחייבי קמ"ל וכו' ופירש"י בני עבודה נינהו ואין יכולים לדור איש ואשתו בסוכה שאין

נזקקין לנשותיהן דרמיא עלייהו עבודת הרגל אימא לא ניהיבו עכ"כ לשון רש"י ומוכח שהכהנים היו אסורים, אבל ישראלים לא, וקשה הרי גם ישראלים צריכים להיות טהורים, וכמו שמבואר ברמב"ם בפרק טז מהל' טומאת אוכלין הלכה שכתב בזה"ל: כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהן נכונים להכנס למקדש ולאכול קדשים וכו' עכ"ל, וכתב להקשות בספר שמועת חיים ערכין ח"א סימן מד שא"כ יש לעיין מאי שנא כהנים שאסורים, והביא שם שבהגהות חשק שלמה בערכין שם כתב שישראל מותרים בנשותיהם משום דמצות ראית פנים בעזרה אינה נוהגת רק ביום ראשון ומצות שמחה באשר ימות החג יכול לצאת בכסות נקיה ויין ישן, עכ"ד, ואמנם לכאורה בעיקר דבריו הרי הרמב"ם כתב כל הרגל, ובע"כ דרש"י פליג על דברי הרמב"ם, ויש לעיין בשורש פלוגתם.

ואמנם במצינו בהגהות הגרא"מ הורוביץ עמ"ס סוכה דף כו ע"א שכתב שכל ישראל היו צריכים להיות בטהרה כל ימות הרגל עד שיאכלו שלמי שמחה ורק אח"כ הותרו בנשותיהן ויטבלו בו ביום כדי שיהיו טהורים למחר, אלא שכתב להקשות שא"כ גם כהנים יהא דינם כן שאחר עבודתם יותרו ברגל בנשותיהן ומאי ס"ד בגמ' לפטור כהנים מסוכה בגלל שאסורים בנשותיהן טפי מישראל, וכתב שצריך למחוק תיבות שאין נזקקין לנשותיהן וכוונת הגמ' שהכהנים צריכים ללון במקדש. עכת"ד, ועכ"פ מוכח מדבריו שהישראל הרי יכול לטבול כל יום, ולבאר שא"ש הלשון הרמב"ם שכל הרגל, ובע"כ דהוא משום זה כל יום.

ועיין עוד בשמועת חיים מש"כ לדון בגדר הראיה האם רק בים הראשון או כל שבעת הימים יעו"ש, ויעו"ש שכתב להעיר אי נימא שיש לטבול בכל יום וזהו הדין והחיוב טהרה ברגל, הרי בטר או"ח סימן תרג כתב להביא לדברי הירושלמי דר' חייא מפקיד לרב דיזהר לאכול בטהרה לכל הפחות שבעה ימים בשנה, וביאר הראבי"ה דקאי על שבעת ימים שבין ר"ה ליוה"כ ועל ר"ה עצמו א"צ להזהירו שחייב לטהר עצמו ברגל ופשיטא שיאכל בטהרה עכ"ד הטור ומוכח דיש להיות בטהרה כל הרגל כולו, ואמנם יש לומר שעדיין שייך לאכול כל הרגל בטהרה ויאכל רק בלילה, משיעריב שמשם.

ואמנם יש להעיר בזה מדברי המאירי בבית הבחירה שנראה שהדין לטהר עצמו ברגל הוא מלפני הרגל וז"ל: שהדבר ידוע שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיה דרכם לטבול מערב יו"ט שיעריבו שמשם בכניסת יו"ט ונמצאו נכנסים ליו"ט בטהרה, ואצ"ל שהיו צריכין להטביל את כליהם להשתמש בהם ביו"ט עכ"ל, ויעו"ש בשמועת חיים שכתב להקשות מנ"ל שיש חיוב להטביל כליו בערב הרגל, ומ"מ נפקא מדבריו שהחיוב הוא בערב הרגל, ומ"מ אפשר"ל ש"ל דסגי ביום הראשון.

ומה דיש לומר דסגי ביום הראשון כן מצאתי בזה לפוסק הדור מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א במועדים וזמנים חלק א' יו"ט סימן כט שכתב בזה"ל: אמנם ידעתי גם ביום טוב גופא אין צריך, והראייה שלא מצינו איסור לזקק לאשתו לקיים מצות עונה ביום טוב אף שהוא טבול יום שצריך טבילה היסור בבשר קדשים שהיא עיקר מצות שמחה בזמן הבית לכתן הש"ב מבטל עיקר מצות שמחה שהיא בבשר שלמים דוקא, וע"כ מצות שמחה היא לשמח לבבו בכל מה שמשמחו ואין צריך למעט מעונה לקיים עיקר מצות שמחה בבשר

שלמים וכן אין צריך לדקדק לשתות יין דוקא שזרן גבול למצות שמחה רק משמח לבבו כפי שית נפשו, וע"כ הסיק מרן הגר"מ שליט"א, אמנם נראה שמעונה אינו ראייה דלע"ד ברור שמצות אכילת שלמי שמחה מקיימיו כבר בלילה ראשונה והא ראין שמחה בלילה ראשונה כמבואר בפסחים עא היינו שאין חיוב מדינא לשחוט מערב יום כגב לקיים המצוה כבר בלילה ראשונה אבל אם שוחט מערב יום טוב ואכל בלילה ראשונה קיים אז מצות אכילת שלמי שמחה, וכן מוכח מהרמב"ם שפוסק בפ"ב דחגיגה הלכה י"ג לא יביא אדם תודה ביום רבעה עשר מפני ההמץ שבה שאין מביאיו קדשים לבית הפסול ואם הביא יוצא בה ידי חובת שלמי שסחה כמו שביארנו ע"ש ותמה הכסף משנה היאך יוצא בתודה חובתו ביום טוב והא נפסל ביום בלינה ע"ש בלח"מ שחידש דבר פלא שאין איסור לא תלין כשמלין לצורך מצוה דשלמי שמחה ע"ש ולפי דברינו דברי הרמב"ם א"ש כפשוטו דאכל בערב שגם אז מקיימין כבר מצות אכילת שלמי שמחה שאין חיוב בלילה ראשונה בשלמי שמחה, אבל אם אוכל קיים בזה המצוה, וא"ש דמקיים מצות עונה בלילה ראשונה, שאוכל מקודם בשר שלמי שמחה וסגי בכך. ויעו"ש עוד במה שדן בדין שמחה ולגבי החיוב לשתות יין שאין חיוב לשתות יין כל יום דוקא ורק היכא שמרגיש שמחה, [ועיין עוד בזה במש"כ בספרי שערי יוסף חול המועד תשפ"ב].

וכן בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב דף קפב הביא בהערה שכתב לו מרן הקה"י זצוק"ל כה"ג אחר שתמה מה מועילה הטבילה, וז"ל מרן הקה"י, אולי מה שלמדנו לאסור טומאה ברגל היינו טומאה כזו שמחמתה נמנע הוא ממצות ראייה וחגיגה ושלמי שמחה [שהרי מה"ט חמיר רגל משאר ימות השנה לפי שמצות הרגל א"א לקיימן כשהוא טמא] אבל בכל יום אחר שכבר קיים מה שחייב היום במצות קודש ומקדש שוב הרי הוא כשאר ימיו שמותר במצות עונה באופן שיטבול ויעריב שמשו בו ביום כדי שיהא טהור למחר.

וכתב עוד, וביותר אני תמה בזמן הזה שנהגו ליטהר לרגל אף שאין לנו מקדש מ"מ נהגנו כעין המקדש שנזהרו בערב הרגל בטבילה לצאת מחשש טומאה וקשה מה מועיל הטבילה אם מקיים מצות עונה ליל החג ועיין במ"א ס"ס קכ"ח שהכהנים נהגו לא לקיים מצות עונה בליל יום טוב שצריכים להיות טהור לנשיאות כפים ונזהרין שלא להיות אפילו טבול יום ע"ש אבל בישראל לא שמענו מעולם להיות נזהרין בכך וקשה מה מועיל הטבילה בערב חג אם נטמא ליומו וכ"ש דקשה כשחל ערב פסח בשבת אם מקיים מצות עונה בשבת ואינו טובל בשבת הלא הוא טמא ברגל ומה הועיל הטבילה ערב שבת ואף שאנו בלאו הכי טמאי מת ולא הותרה לציבור למצות ראייה הלא נהגנו ליטהר עכ"פ מטומאת קרי ברגל ומה מועיל אם מקיים בליל שבת מצות עונה ואינו טובל וצ"ע.

וסיים, ואולי נהגו להחמיר לטבול בזמן הזה לרגל כדי שנזכור למעבד הכי בביאת משיח צדקינו בקרוב אבל לא להקל במצות עונה ואף שמפסיד טהרה ברגל די בטבילה ערב הרגל לזכור לטבול לעתיד ואז באמת יטהר ברגל לא ליטמא כבעל קרי וכ"ז צ"ע עכ"ד.

ובספר אמרי חמודות בסוף הספר עמ' צד כתב שי"ל שעולי רגלים לא קיימו מצות עונה שהרי גבי חנה כתיב בשמואל (לא א) ועלה איש ההוא מעירו מימים ימימה, ואיתא במדרש ילקוט שמועני אלקנה ואשתו ובניו ואחיותיו וכל קרוביו היה מעלה עמו לרלג יהיו לנים

ברחובות של העיר וכו' יעו"ש, ובגמ' בכתובות דף סה ע"א איתא, א"ר הונא מניין לאכסנאי שאסור בתשמיש המטה שנא' וישכימו בבוקר וישתחו לפני ה' וישבו ויבאו אל ביתם הרמתה וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה ה' השתא אין מעיקר לא יו"ש, הרי שלא קיימו מצות עונה וגם בהליכה וגם בחזרה, ואמנם בעיקר ראייתו י"ל שהרי כ"ז לגבי האורחים, אבל מה יש להשיב לגבי הדריים בקביעות בעיה"ק ירושלים, ולכן אין ישוב זה מיישב. [ובעיקר דין תשמיש המטה באכסנאי יעויין שו"ע ומשנ"ב סימן ר"מ, ופסק"ת שם].

ואמנם יש לדון כאן מדין עוסק במצוה פטור מן המצוה כיון דאיכא מצוה עונה, ממילא נפטרים ממצות שמחה, וכ"ז היכא דאיכא מצות עונה אם הוא ליל שבת או ליל טבילה, אבל במקרה רגיל יהיה פטורא ממצות עונה ע"י מצות שמחה וכמו שנראה להוכיח ממש"כ בשו"ת שאגת אריה סימן סו בפלוגתת הראב"ד והרמב"ם בדין נשים אם חייבות בשמחה שאיתא בגמ' בר"ה דף טז חייב אדם לטהר עצמו ברגל תניא נמי בנבלתן לא תגעו כו', והטעם כדי שיוכל לקיים מצות עולת ראייה וחגיגה ולשמי שמחה שא"א לעשותם בטומאה והנה מפני ראייה וחגיגה אינו מוזהר אלא בטומאה ארכיתא אבל בטומאת ערב של שרץ ונבלה הלא אפילו כשטמא בהם יכול לטבול ולהביאם כל שבעה שיש להם תשלומים אלא ודאי מפני שלמי שמחה שחייב בהם כל ימי הרגל א"א שיטמא עצמו כל ימות הרגל, וא"ת שיכול לקיים שמחה בשאר מיני שמחות אבל מכיון שהגיע הרגל חל עליו מצות שמחה בשלמי שמחה א"א שיפקיע עצמו מזה ע"י שיטמא עצמו כו' ברם אשה הלא פטורה מעולת ראייה וחגיגה ע"כ הא דחייב לטהר ברגל דכתיב בנבלתן לא תגעו הוי משום שלמי שמחה שמחוייבים בה כל יום וא"א שיטמא עצמה מכיון שבא הרגל והוא טהורה ונתחייבה בה א"א שתפקיעה עצמה מחובת המצות הזאת, וא"ת אם אכלה כבר ביום הזה שלמי שמחה יכולה לטמא עצמה בטומאת ערב דנבלה ועד הלילה תטבול ויעריב השמש יתקיים בלילה מצות שלמי שמחה מ"מ בכל יום מימי הרגל מוזהרת על נבלתם לא תגעו קודם שאכלו שלמי שמחה, ומסיק שכ"ז להרמב"ם שוסבר שנשים חייבות בשלמי שמחה, אבל הראב"ד שסובר שאין נשים חייב בשלמי שמחה אין הן מוזהרות על נבלתם לא תגעו יעו"ש, ומוכח מדבריו שכתב שמכיון שבא הרגל והיא טהורה אינן יכול להפקיע עצמה מחובת שמחה וי"ל שהוא משום שעוסק במצוה ופטור מן המצוה ולכן נראה לפי"ז אין על עולה רגלים מצות עונה שהרי ע"י עונה נעשה טבול יום.

ושוב מצאתי בזה בשו"ת דברי שלום קרויז חלק ב' או"ח סימן קיט שנשאל על מנהג האשכנזים שטובלים בערב יו"ט לקיים החיוב לטהר עצמו ברגל ובכל השנה לא טובלים ורק ביו"ט משום מה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ונשאר החיוב גם בזמן הזה ונשאל מה מהני הטבילה הא אי מקיים מצות עונה בליל יו"ט א"כ מה מועיל הטבילה בערב יו"א וגם אם טובל ביו"ט עצמו הרי טבול יום ואינו ראוי להיות טהור למקדש, וכתב השואל שקשה לבטל מצות עונה.

וכתב להשיב לשואל, שמש"כ שקשה לומר שיבטל מצות עונה, כתב ע"ז בזה"ל: ידוע מה שאומרים בשם הגאון החת"ס ז"ל דרוב דוחקים הם אמת ומי שרוצה לקיים להיות טהור ברגל כפשוטו על הרגל זה בודאי צריך לשמור עצמו שלא לקיים מצות עונה כפשוטו, רק

יפייס אשתו באופן אחר וכיון דמחלה אינו עובר ועל ועונתה לא יגרע כמ"ש בש"ת ובאל"מ הל' ראש השנה דמחלא אדעתא דמנהגא וכיון שהוא נוהג בעצמו בפרישות ביו"ט נקבע הדבר אצלה כמנהג ומחלה ולכן שפיר לא הקשה לו על מנהג החסידים רק על מנהג האשכנזים כי החסידים נוהגים באל"ה פרישות ביו"ט כמ"ש בשם האריו"ל בב' ימים ראשונים של פסח, בליל שביעי של פסח, ורמזו בקרא ולא קרב זה אלא זה כל הלילה וכ"ש בלילי שבועות כמ"ש בשלה"ק זכר למ"ת ליל שמו"ע וש"ת ורמזו ע"ז ביום השמיני עצר"ת תהיה לכם, אך מלילי סוכות צ"ע, כי שם נאמר תשבו כעין תדורו איש ואשתו כמ"ש חז"ל בערכין דף ג' ע"ב דהו"א דמהאע"ט כהנים יהיו פטורים מסוכה דהוי בני עבודה ואינן יכולים לדור איש ואשתו דאין נזקקין מפני הרגל קמ"ל דמ"מ חייבין בסוכה א"כ ראייה דסתם בני אדם שאינן בני עבודה חייבים בעונה וכמ"ש בלש"ה הקדוש מסכת סוכה בעמוד השלום דף יג ע"ב בשם ספר מטה משה, ויעו"ש שכתב שי"ל שהרי יכולים למחול, וממילא מי שרוצה לקיים מאמר חז"ל אין לו לקיים מצות עונה כל הרגל, ויעו"ש שכתב לחלק בין טבילה בזמן הזה למה שטבלו בזמן בית המקדש שכיום אינו צריך להיות כמו בזמן בית המקדש, אלא רק מצוה איכא וכמו שכתב בספר אלף למטה סימן תרכ"ה יעו"ש מה שכתב להאריך בזה.

ועיינתי שם בהמשך דבריו ושם כתב להביא דברי השאגת אריה שהבאנו לעיל ולפיי"ז כתב לומר שיש לומר שיש פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה למצות שמחה, ויסוד דבריו הוא ממה דאיתא בגמ' בפסחים דף עא ע"א והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט האחרון לשמחה אוא יאנו אלא יו"ט הראשון ת"ל אך חלק, הרי שלא שייך שמחה בליל יו"ט הראשון, והרי קימ"ל בגמ' בסוכה דף כה ע"ב גבי העוסק במצוה פטור מצוה דהו"א כי מט זמן חיובא דק"ש אימא לא יפטור מקר"ש דלא בכה"ג עוסק במצוה פטור ממצוה קמ"ל דבכל אופן אמרינן עוסק במצוה פטור ממצוה, ובתוס' שם בד"ה משום דלא זמן חיובא, ובגמ' בזבחים דף ק ע"א משמע דכי מטא זמן חיובא לא אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה ולהכי לאחר חצות לא יטמא דמטא חיובא דפסח יעו"ש ועכ"פ למדנו דהיכא דלא מטא זמן חיובא אמרינן הדין דעוסק מן המצוה פטור מן המצוה, וא"כ כיון שזמן שלמי שמחה הוי רק ביום היו"ט ולא בלילה שאין קרבן בלילה ולא חושב הלילה כזמן שראוי להביא קרבן וכמ"ש בריש פסחים בסוגיא דהמפלת אור לשמונים ואחד שלא יצתה לזמן שראויה לקרבן יעו"ש וא"כ בליל יו"ט איכא המצוה של ועונתה לא יגרע רק אח"כ בבוקר בא הזמן שראוי להביא שלמי שמחה וא"כ בדואי פטור מכח העוסק במצוה של עונה הקודמת וכיון שגם בזמן המקדש יש להתיר לקיים העונה כ"ש בזמן הזה, ויעו"ש עוד מש"כ לפלפל בזה, ואמנם יש לעיין דלפיי"ז אם איכא בכה"ג פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, לא נמצא מי שנשוי שמקיים מצות שמחה ביו"ט, וזה לא שמענו, ועיין.

ושוב ראיתי שכה"ג כתב לבאר בשלמי יוסף עמ"ס ראש השנה עמ' קסז הגאון רבי נתן אפרים רודשילד שליט"א מרה"י תורה בתפארתה, ואמנם לא כתב מדין עוסק במצוה פטור מן המצוה, אבל הרגיש שזה דחוק וז"ל: ובארנו בזה במקו"א שאין מצוות שמחה מחייבת למנוע מצוות עונה ולא מיבעי לשיטת הט"ז או"ח סימן תרל"ט סק"ט דלהיות עם אשתו

שייך לענין מצות שמחת יו"ט, אלא אפילו אם לא כהט"ז מ"מ כיון דמהותה של שמחת יו"ט לנהוג את היו"ט בשמחה, אינה מחייבת לשנות הארחות חיים הגיל של הימים ויש לנהוג בהם מנהג דרך ארץ, דאל"כ אין דרך שמחתו בכך, [ולכן י"ל דמותר למנוע בזמן הזה מלשתות יין בזמן שרוצה ללמוד כגון בליל שבועות שמנהג ישראל לעסוק בתורה כל הלילה, וכן נשים יש לומר דפטורים מללבוש בגדי צבעונים כשעוסקים בבישול וכו'] וכתב שם, ויש לדון א"כ דלא רק בענין מצות שמחה שמותר למנוע משום מנהג דרך ארץ אלא בכל מצווה שבניהגו הרגל כיון דהמציאות של הרגל והיו"ט ימי שמח אינו מחייב ניהוג הסותר את טבעם של הימים ולכן הגם שאסור לטמאות את עצמו, מ"מ על טומאה המחויבת מצד ניהוג ימי יו"ט גופא לא הוזהרו, והדברים מחודשים מאד, אבל לכא' מוכרחים הן מהסוגיא דערכין עכ"ד, והרי לן דהוא הרגיש בהא דוחק, ויעו"ש עוד במש"כ בכ"ז. ועיין עוד במש"כ במנחת ברוך ריש סימן עז.

ובכל האי דינא מצאתי קושיא חדשה שכתב להקשות בעל המשכנות יעקב בספר קהלת יעקב עמ"ס מו"ק דף ח' ע"ב אמאי צריכים למילף מהא דכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך שאין נושאים נשים המועד והרי קימ"ל דחייב אדם לטהר את עצמו ברגל, וא"כ היאך ישא אשה ברגל ויטמא עצמו בטומאת שכבת זרע, ובעיקר קושייתו י"ל שבעינן למילף לזמן שאין בית המקדש קיים שאז ליכא חיובא לטהר עצמו ברגל במועד, ומ"מ בעיקר קושייתו גם אי נימא לא כמ"ש ראיתי בקובץ בית אהרן וישראל שנה גיליון מס' קצא עמ' עא במאמרו של הרה"ג דוד מצגר שליט"א שי"ל שאחרי הנישואין מתחייב במצות עונה ואין החיוב הטהרה ברגל דוחה מצוה זו אבל לחייב עצמו ברגל ע"י נישואין ליכא חיובא, ומ"מ מוכח דיסוד הדברים דכיון דאיכא חיובא דמצות עונה ממילא ליכא לחיוב לטהר עצמו ברגל.

אבל הביא שם שכתב בהעמק שאלה שאילת ל' אות ד' שפשיטא ליהש כל ישראל אסורים ברגל בתשמיש המטה בזמן הבית וכמו שכתב הרמב"ם בהל' טומאת אוכלין פרק טז הלכה י' שהחיוב הוא להמנע מטומאה, ושכן נראה מדברי הגרי"פ בפירושו לספר המצות לרס"ג ח"א עשה ב' סח יעו"ש, ועיין עוד בספרו דליות דוד עמ"ס מו"ק.

ובעיקר הקושיה שהקשה בהקלת יעקב מה דצריכין לימוד ושמחת בחגך ולא באשתך שאין נושאים נשים במועד ותיפוק ליה שהרי חייב אדם לטהר עצמו ברגל, הראני בזה הגאון רבי אריה קולדצקי שליט"א במש"כ בספרו אבני המקום חגיגה שם שיש ליישב כמה אופנים, חדא שהרי נפק"מ שאסור לישא אשה אף אם לא יבוא עליה, ועוד נפק"מ בזמן הזה לפי דברי השאגת אריה שנפק"מ בזמן הזה או בר"ה אפילו בזמן הבית, ועוד שלפי טעם הרמב"ם הנ"ל אם כבר קיים מצות ראייה ואכל כבר מחגיגה ושמחה שוב הותר בביאה ואף שמבטל עצמו משמחה דשאר ימים כבר הוכיח המנחת ברוך סימן עז בד"ה עוד שאין בכך קפידא ומותר וא"כ נפק"מ אחרי שכבר קיים חובת החג, ועוד כתב די"ל שנפק"מ אם הוא טמא בלא"ה דלדידיה ליכא איסור ליטמא, וציין עוד במש"כ בזה בספר מזבח אבנים ח"ב סימן ג' אות יב יעו"ש.

והכי נראה שביו"ט ליכא חיוב למצות עונה ממש"כ בספר ישמח משה פרשת אמור שכתב משה"ט לא אמרינן חייב אדם לטהר בשבת כמו שאמרו חז"ל חייב אדם לטהר ברגל

שבשבת איכא מצוה עונה דעונת ת"ח מליל שבת לליל שבת יעו"ש, וכן בספר בית אלוקים למבי"ט שער היסודות פרק סג כתב שמה שאמרו חז"ל חייב אדם לטהר עמו ברגל ולא אמרו בשבת כי בעצם קדושת השבת לא יקל ולא יגרע בקדושתו שום דבר של טומאה יעו"ש, ואמנם בגליוני הש"ס עמ"ס חגיגה דף כ לא נראה שבשבת בעי יותר שימור יעו"ש, ועיין עוד בקובץ קול התורה חלק פא עמ' שפה.

אבל לדינא לכאורה ששפיר שייך לומר דין עסוק במצוה פטור מן המצוה, וכן כתב לדינא בשו"ת משנה הלכות חלק יח סימן שי וז"ל: והרי עיקר הטעם לכו"ע הוא מפני שהם נכונים ליכנס לבית המקדש ולקיים מצוה, ואם נזדמנה לו מצוה קודמת, ודאי דאין לעבור עליה בשביל שלא יוכל ליכנס למקדש, ודאי היכא דאינו מצוה אלא רוצה לטמאות עצמו משאר מצות, אבל אם עושה מצוה ועי"ז מפקיע עצמו הרי הוא בכלל עסוק במצוה, והרי גמרא מפורשת (ברכות יט ע"ב) הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת וכו' יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למצות מצוה ת"ל ולאחותו, ועיין תוס' שם בד"ה ולאחתו דדוקא פסח ומילה דהו"ל עשה שיש בה כרת ואי לאו הכי הו"א דמטמא אף שאין יכול לקיים המצוה השניה, והכא נמי ודאי שצריך לטהר עצמו ואם אח"כ יצטרך לקיים מצות עונה יקיים דזה מותר, ושאר בני אדם שאינפ צריכים לקיים המצוה ישארו בטהרתם וזה לפענ"ד פשוט מאוד, והכהנים במקדש שחייבים היו לעבוד עבודה באמת לא היו מקיימין מצות עונה, וכל כן הני שעלו לרגל אבל בזמן הזה שאין עליה לרגל ליכא שום ספק עכ"ל.

ואמנם ראיתי למו"ר הגר"ע פריד שליט"א שנשאל בזה"ל: האם החיוב לטהר עצמו ברגל זה דוקא בערב הרגל או גם ברגל עצמו, וכמו"כ יש לשאול איך מותר לקיים מצות עונה ברגל בעוד שהוא מטמא עצמו, ואם עשה כן האם הוא מחויב לטהר עצמו שוב ברגל עצמו, והשיב בזה"ל: החיוב הוא בערב הרגל ואם לא טבל בערב הרגל צריך לטבול ברגל, וכמו שמוכח מביצה יז ע"ב, ומבואר בערכין דף ג' ע"ב שמותר לקיים מצות עונה ברגל, וצריך לומר שמספיק להיות טהור בתחילת הרגל, ואם לא טבל בערב הרגל יטבול ברגל עכ"ל, הרי לן דכן איכא חיובא וצ"ל כמ"ש בתירוץ הראשון דסגי להיות טהור בתחילת הרגל, ודחוק לומר שבזמן בית המקדש לא קיימו מצות עונה, ושוב ראיתי שנשאל מו"ר הגר"ע פריד שליט"א באם קיים מצות עונה ברגל האם יש לו חיוב שוב לטבול ברגל, והשיב שאין חיוב, ויש לעיין עוד בכל סוגיא זו באריכות בפנ"ע.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת תזריע

יב, ג: וביום השמיני ימול בשר ערלתו.

בשבת [קלב, א] דרשו ביום, ואפילו בשבת. וביאר בתורה תמימה דדי היה לכתוב ובשמיני ימול כמו דכתיב בראשון לחודש, ונוח בארבעה עשר בו [ולא כתיב ביום], ולכן דריש ביום השמיני דוקא, באיזה יום שיחול ביום השמיני ואפילו בשבת.

והנה כתב בש"ך [יו"ד רסב, ב] "דלא ניתנה שבת לדחות אלא על מצות מילה ממש, ולא על הטפת דם ברית".

ולפי זה הבנתי, דהנה בפרשת לך לך ריש פרק יז ט-יז יש כמה פסוקים על מצות מילה, ועיקר הפרשה כתובה שם, ואילו כאן הפרשה עוסקת בעיקר בענין טומאת לידה ורק בדרך אגב מוזכר כאן מצות מילה ביום השמיני, וא"כ לכאורה קשיא טובא אמאי יתור "וביום" נטר הפסוק לומר דמילה ביום ח' דוחה שבת שזה שכיח ומצוי בכל שבת ושבת, רק בכאן, ולא כתבו מיד בפרשת לך לך בהדי שאר דיני המילה.

אולם להנ"ל מיושב כמין חומר דהרי הש"ך כותב דרק מילה ממש דוחה שבת אבל הטפת דם ברית לא, והיינו דרק הסרת הערלה גופא דוחה שבת, אבל מי שמהול אלא שצריך להטיף דם ברית לקיום "והיה לאות ברית ביני וביניכם" [שם פסוק יא] זה לא דוחה שבת, ממילא לכן הדחייה של שבת כתובה רק כאן וביום השמיני ימול בשר ערלתו דייקא שהוא ערל דקאי אמצות מילה גופא דדחיה שבת ואות ברית לא כתיב כאן כלל, אבל אם זה היה נדרש מפרשת לך לך היה מקום לטעות שגם האות ברית שמתקיים בהטפת דם ברית דוחה שבת דקאי אכל מה שכתוב בפרשה.

ובעצם דברי הש"ך הנ"ל נראה ליתן טעם בזה עפמש"כ רש"י [ביומא פה, ב ד"ה ומה מילה], וז"ל שהיא אחד מאיבריו של אדם דוחה את השבת לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן, כך שנויה בתוספתא דשבת פט"ז הי"ג עכ"ל. א"כ רק על מילת ערלה גופא שאם לא ימול יתחייב כרת לאחר זמן שנאמר דדחי שבת, אבל על הטפת דם ברית שגם אם לא יטיף סוף סוף אינו ערל ולא יתחייב כרת לאחר זמן לא נאמר דדחי שבת.

*

יב, ח: וכיפר עליה הכהן וטהרה.

המתבונן יראה שבעניות כתיב וכיפר עליה הכהן, ואילו בעשירות פסוק קודם כתוב רק וכיפר עליה, ויש להבין השינוי.

וכתב ביד שאול ליישב דבעשירות מביאה כבש לעולה ותור או בן יונה לחטאת ואין ביד הכהן לשנות בכך מאומה, משא"כ בעניות שמביאה ב' תורים או ב' בני יונה אחד לחטאת

ואחד לעולה ביד הכהן לקבוע כל אחד למה הוא הולך [עייין יומא מא, א] לכן כתיב וכיפר עליה הכהן, כי הכהן קובע את הכפרה.

*

יג, ג: וראה הכהן את הנגע וכו' וראהו הכהן וטמא אותו.

בחיי דוד כתב דהא דנכפלה ראיית הכהן תרי זימני [וראה, וראהו], נראה על פי מה שכתב הרמב"ם [פ"ט מטומאת צרעת ה"ד] אין הכהן רשאי לטמא את הנגע עד שיהיו עיניו בנגע, כלומר דאף שראהו בתחילה צריך שיהא רואהו בשעה שמטמא אותו, וכן פירש הר"ש בתורת כהנים, וי"ל דזהו שנכפלה הראיה ב' זימני דאף שכבר ראהו, מ"מ צריך שבשעה שמטמא אותו יחזור ויראהו.

ובמשך חכמה כתב לפרש הכפילות על דרך רז"ל, "וראה הכהן" - הכוונה שיראה את הנגע אם הוא ראוי לטמא, היינו שיש בו סימן טומאה שער לבן. "וראהו הכהן" - הוא שיראה הכהן על האיש אם ראוי לטמאותו, היינו, אם חתן נותנים לו כל שבעה ימי המשתה, וכן ברגל נותנים לו כל ימות הרגל שלא לערבב שמחתו.

ובהעמק דבר כתב וראהו הכהן, הוא מיותר שהרי כתיב בראש המקרא וראה הכהן, ודרשו בתו"כ מזה וראהו כולו כאחת שאם היה בראש חוטמו, בראש אצבעו שופע הילך והילך אינו טמא יע"ש. ולפי הפשט בא ללמד דאפי' אינו נראה לובן השער בתחילה יסתכל יפה בראיה טובה, ותניא בת"כ כמה יהא בלבנונית רמ"א כל שהוא וחכ"א כשיעור וכו', והיינו וראהו הכהן, יחזור ויראהו אם השער לבן וטמאו.

ובתורה תמימה [אות כז] כתב שיתבאר על פי הדין המבואר בפ"ג מ"א דנגעים דאם אחר שהסגירו נולד בו בתוך ימי הסגר עוד נגע שצריך הסגר אין מסגיר אותו לאחר ההסגר הראשון, וכן כשנולד בו בתוך ימי ההסגר עוד נגע שדינו להחליטו בשבילו לטומאה אין מטמאו ומסגירו, אלא לאחר שנרפא מהנגע הראשון הוא נזקק להיטפל בהשני, אבל בתחילה כשנולדו בו שני נגעים מסגיר ומחליט על שניהם כאחד. וזה דריש דבמה דכתיב שתי פעמים וראהו הכהן מורה שלפעמים רואה שני נגעים כאחד, והיינו כשבא אליו מתחילה בשנים, כמבואר.

*

יג, ג: וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושער בנגע הפך לבן.

תנן [נגעים פ"ד מ"א] אם בהרת קדמה לשער לבן טמא, ואם שער לבן קדם לבהרת טהור, ואם ספק טמא ורבי יהושע קיהה, וכתב הרע"ב כלומר היו שינוי קהות מדברי האומר ספק טמא דאיהו סבר ספק טהור, ואין הלכה כר' יהושע. וכן פסק הרמב"ם ספ"ב מטומאת צרעת הרי זה טמא ויראה לי שטומאתו בספק. וכתב מרן הכס"מ דפסק כתנא קמא, ואע"ג דבב"מ [פו, א] אמרינן דקוב"ה אמר טהור, לא בשמים היא, ואע"ג דאמרינן מאן נוכח רבה בר נחמני ואיהו אמר טהור ויצתה נשמתן בטהרה, יש לומר כיון דבשעת יציאת נשמה הוא

דאמר הכי הוי בכלל לא בשמים היא ואינו כדאי להוציא מכלל שבידנו דהלכה כתנא קמא, ועוד שבתחילת פרק חמישי דנגעים סתם לן תנא הכי עכ"ל.

ובתוספות אנשי שם על המשניות כתב על דבריו ראיתי בספר זהב שבא למהר"ש אלגאזי שכתב על זה דאין הדבר נוח לו **דאטו מי שהוא נוטה למות ואמר כתבו גט לאשתו ודעתו צלולה לא יכתבו ויתנו ומה לנו שמת אח"כ עיין שם.**

ובפרי האדמה [על הרמב"ם] יישב דכיון שהיה בשעת יציאת נשמה לא היה דעתו צלולה ולכן כתב מרן ז"ל כיון דהוא היפך הכלל שבידנו דהלכה כתנא קמא [א"ה יחיד ורבים הלכה כרבים] לכך לא סמכינן עלה, ואה"נ שאם לא היה הכלל היפך דבריו היינו מכריעין כמותו, ועוד דכשהוא גוסס דכתבינן גט לאשתו היינו ע"י בדיקה הא לאו הכי לא, וא"כ הכא שהיה בפרק יציאת נשמה ליכא בדיקה והוכחה כלל עכ"ד.

וצריך ביאור אחר דקוב"ה ומתיבתא דרקיעא סמכו על הכרעתו של רבה בר נחמני ואין בדבריו חיסרון של לא בשמים היא לכאורה אין צריך בדיקה כלל וצ"ע.

שוב שמעתי מהג"ר יאיר עיני שליט"א דגם אי נימא דהיה עם דעה צלולה בפרק של יציאת נשמה ויכולין לגרש את אשתו אז, מ"מ אין אנו יודעין אם אמר את זה עם הכרעת השכל האנושי של עוה"ז או שכבר בטלו כח הגופני ממנו וכבר נשק לעוה"ב ואמר זה מכח דבקותו בעליונים והכרעת השכל של עוה"ב, ובזה שפיר נאמר דאף אם האמת כדבריו מ"מ תורה לא בשמים היא ולא פוסקים על פי הכרעת השכל של עוה"ב וזו כוונת הכס"מ בדבריו, [אמנם זה דלא כהר"ן בדרוש ה' הובא בקצוה"ח בהקדמה ד"ה והנה דמוכח מדבריו דלהכריע על פי חכם שהיה חי בעוה"ז ועכשיו הוא בעוה"ב על זה לא נאמר לא בשמים היא עיין שם] דיש לנו חסרון ידיעה בפרק של יציאת נשמה אם אמר זה לפני הגסיסה מכח שכל של עוה"ז או לאחר מכן ומכח שכל של עוה"ב, ולכן אין זה כדאי להוציא מהכלל שבידנו דהלכה כתנא קמא.

ובשו"ת חת"ס [או"ח סימן רח ד"ה והנה] גם כן תמה על כך דלומר שת"ח שיאמר הלכה סמוך לסילוקו מן העולם הוא בכלל לא בשמים היא הוא דבר חדש ותמיה בלי טעם וסברא, והוסיף אבל לא ידעתי מי הכניסו לכך דהרי שם בב"מ מבואר דרבה בר נחמני מת לבדו בשדה ושום אדם לא היה אצלו ולא שמע ממנו אומרו טהור טהור, ולא עוד אלא אפילו הבת קול שיצאה ואמרה אשריך רבה שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה, אותו בת קול לא נשמע בין החיים, שהרי לא ידעו שמת עד שנפל פתקא משמים שמת רבה בר נחמני, ועוד אפילו נשמע הבת קול בין החיים מכל מקום לא הודיע הבת קול שנחלקו במתיבתא דרקיע, ועל מה אמר טהור אם על בהרת או על דין טומאה אחרת ועל כרחך כל המעשה הזה דש"ס שם נודע לחכמי ישראל בחלום או אפילו ע"י אליהו שסיפר לאחד מהן או להרבה מהן, וא"כ עכ"פ אנחנו לא שמענו מפי רבה שאמר טהור על בהרת רק שנאמין לרוח הקודש וחלום צודק או אליהו והיינו לא בשמים היא עכ"ל.

וכבר העירו על דבריו דבפשוטו תורה לא בשמים היא נאמר על הכרעה בפסק דין דאנו פוסקים על פי כלל המסור בדינו מסיני ולא על פי מה שפוסקין בשמים אבל מה שפסקו

בארעא הדין שכך הדין ורק הדבר נודע לנו בסיפור חלום או ע"י אליהו מה שפסקו כאן הוי גילוי מילתא בעלמא ולא על זה נאמר לא בשמים היא, וכן דעת המשנה למלך בהלכות אישות וכן בחיד"א שם הגדולים ערך רבי יעקב ממרייש.

[ודלא כמו שכתב מהר"ם חביב בתוספת יוה"כ [יומא עה, א] גבי מה שאמרו שהמן היה מברר אי בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, דמשה בעיקר סמך על ראיות מהתורה ולא היה אפשר לסמוך על המן גם על בירור המציאות לחוד] אמנם החת"ס [שם ד"ה ויש] הסביר שיטתו דכל הלכה מפי ת"ח בארץ כגון רבה הכא שאמר הלכה ומת שאי אפשר לברר אותה רק על פי השמים גם על זה לא נאמר תורה לא בשמים היא דאי לאו הכי אין שום מצוה שתשאר במתכונתה דכל אחד יאמר אליהו אמר לי בשם פלוני ת"ח שאמר קודם מותו כך וכך, על כן אין לפסוק הלכה על זה וכיוצא בזה].

ודע דלפי מה שכתב בשיטמ"ק בב"מ שם בשם רבינו חננאל וז"ל פירוש נראה לו [לרבה] כעין חלום ששתי כיתות של צדיקים ברקיע חולקות והכת הקרובה לזו השכינה היתה אומרת טהור וכל שאר הכיתות אומרות טמא ואמרו מי יוכיח ונתרצו ברבה בר נחמני הראו לו בחלום הדברים הללו כדי שיצא מן העולם בישוב נחת רוח עכ"ל. ממילא פשוט מאחר דלא רצו לסמוך על רבה הלכה למעשה רק לטובתו שייצא מן העולם בישוב נחת רוח, בודאי אי אפשר לסמוך על זה לשנות הכלל שבידינו דיחיד ורבים הלכה כרבים ושפיר פסק הרמב"ם דטמא מספק.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

לעשות סדר בסדר

לפני כמה שנים התקשר אלי תלמיד חכם יקר והציע ש"צריך לכתוב כעת, כשנשות ישראל מתחילות הנקיונות היסודיים לכבוד פסח, שכל הנקיונות האין-סופיים הללו אינם קשורים כלל ויקר לחמץ או ל"משהו חמץ". אנשים ונשים עובדים עד כלות הגוף והנפש על נקיונות של ארונות שאין בהם קשר לחמץ, במקומות גבוהים שהילדים לא מגיעים להכניס שם עוגיות. ובכלל, אנו הרי מפקירים ומבטלים את החמץ כעפרא דארעא. הגר"ח פשיינברג זצ"ל היה נוהג לומר בכל שנה שישנה מצוה גדולה יותר להגיע לליל הסדר נינוחים ורגועים, כדי שיהיה ניתן להקשיב לסיפור יציאת מצרים כהלכה ולהרבות בסיפור הניסים, מבלי להתעייף. השולחן ערוך פוסק שצריך להימנע מלאכול ולשתות הרבה בליל הסדר, כדי שנוכל לספר כמה שיותר את סיפור יציאתנו ממצרים, דבר שאינו מציאותו כאשר כולם סחוטים וממורטים", אמר האברך, והוא צודק מאד. אך אולי זהו דוקא הזמן להבין מהו סדר ומהו חשיבותו.

אי אפשר שלא להבין שסדר הוא דבר חשוב, כשראינו את הארנק הפרטי של מורי ורבי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל.

למעלה מתשעים שנותיו של מרן הגר"ח זצ"ל היו גדושים באלפי אלפי דפי גמרא, ראשונים ואחרונים, בבלי וירושלמי, מדרשים ושותי"ם, ספרי הלכה ואלפי ספרים (מרן זצ"ל עבר, לפחות במהירות, על כל ספר שמחבר תורני מביא לו). רבי חיים השיב במהלך השנים למאות אלפי מכתבים בכל חלקי התורה, ועם כל ים הטרדות האדיר המקיף אותו, צרותיהם של אלפי הפונים, בקשותיהם וטרחתם, נשאלת השאלה: כיצד מרן הגר"ח קניבסקי הצליח לעמוד בעומס? כיצד יהודי לומד בכל יום, בלי הפסקה, במשך עשרות שנים, בכל יום 8 דפי בבלי, 7 דפי ירושלמי, דף רמב"ם, דף בנ"ך ועוד "סדרים" בהרבה נושאים?! כיצד יהודי ישיש שכמותו המשיך לכתוב ספרים חשובים, להתייחס לכל פונה בנחת רוח, להתפלל על כולם, ליעץ, להגיב, לענות לעשרות מכתבים בכל ערב ולהחזיק מעמד, גופני ונפשי כאחד?

בשביל זה, בין השאר, היה צריך לראות את סידור שטרות הכסף בארנקו של הגר"ח זיע"א.

אולי זהו חטטני ואישי מידי לכתוב על כך. אך "תורה היא וללמוד אני צריך". מרן הגר"ח זיע"א שלף בנוכחותי מספר פעמים את ארנקו, כדי להשתתף במגביות הצדקה של קופות הצדקה וארגוני החסד השונים. הבטתי, כמה פעמים, בארנק, והוקסמתי. כל שטרות הכסף

היו מסודרים לפי שווים הממוני ושום שטר לא התערבב ב"צבע" של שטר אחר. שטרות של מאה לחוד, חמישים, עשרים, וכו'. הכל מסודר.

כי הגר"ח היה אדם מסודר. היה לו סדר בכל אחד מכמויות ה"סדרים" והחברות שלו. כתב ידו היה מסודר וראשו ומחשבותיו מסודרים. רבי חיים לא כתב בחול המועד, אזי הסדר החדש מאפשר לו לקבל יותר קהל. כל דבר ועניין הגיע אצלו בסדר מופתי, הספרים, הלימוד, המחשבה, וכן, אפילו סידור השטרות בארנק.

גאון המחשבה, הדעת והמוסר רבי שלמה וולבה זצ"ל, מסר סדרת שיחות על מידת הסדר. מספר שיחות של מוצאי שבת ב"קול תורה" יוחדו על ידו לנושא זה. הרב וולבה זצ"ל אמר אז כי העולם כולו מסודר לתפארת. העולם מורכב ממיליארדי חלקיקים, שכולם מסודרים לגמרי. אבני האטום הזעוריים ועד גופי השמים הענקיים כהשמש וכירח. הסדר, אמר הגר"ש וולבה, מעיד על רצון השולט בעולמו- רצונו של הקב"ה יתברך. העולם המסודר הוא הוכחה לקיומו של הבורא.

"גם בעולם הקטן, שהאדם צריך ליצור לעצמו בחייו, יש מקום ליחס זה בין סדר ורצון. אם אנו רואים אדם מסודר בעבודתו, אנו מבינים שהוא בעל רצון חזק. על האדם בלתי-מסודר נחרץ משפט: או שאינו רוצה לעבוד, או שרצונו חלש מכדי לסדר את עבודתו ועצמו. ואם בעבודה של דרך ארץ הדברים אמורים- אזי בעבודת ה' על אחת כמה וכמה. עבודה אמיתית לא תיתכן בלי סדר!" (עלי שור חלק ב' פרק י"ט, סדר).

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

ראיה ממשנה בנגעים שהשעות זמניות ולא שוות ובדעת הזוהר בזה

וְרָאָה הַפֶּהן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר (יג, ג)

ידוע ומפורסם בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים ששעות היום הנזכרות בדברי חז"ל הם "שעות זמניות" המשתנות מיום ליום בהתאם לאורך היום וקיצורו, ואמנם היעב"ץ ועוד כמה אחרונים בודדים צידדו לומר ששעות היום הם שעות שוות, שהם כעין השעות הנהוגות היום, שאורך כל שעה הוא 60 דקות בכל ימות השנה, 12 שעות נחשבות לשעות היום ו12 שעות נחשבות כשעות הלילה, אך הם עצמם כתבו שאין לסמוך ע"ז להלכה, וכבר השיבו האחרונים על כל דבריהם (ולאחרונה זכיתי לפרסם את הקונטרס "שעות היום וזמני הלילה", ושם ביררתי היטב את כל הענין לאורכו ורחבו מכל צד).

ובאספקלריא פ' בשלח תש"פ לקטתי בס"ד (מדברי הפוסקים ומדילי) ט"ז רְאִיּוֹת פשוטות וברורות מדברי חז"ל שהשעות זמניות ולא שוות, וכעת ארחיב באחת הרְאִיּוֹת השייכת לפרשה דידן, ויתבאר עוד שגם מהזוהר יש ראיות רבות שהשעות זמניות ולא שוות (היפך הדעה הרווחת אצל רבים שלדעת הזוהר השעות שוות).

תנן בנגעים פ"ב מ"ב: "אֵין רוֹאִים הַנֶּגְעִים בְּשַׁחְרִית, וּבֵין הָעֶרְבִים, וְלֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְלֹא בְּיוֹם הַמַּעֲנָן, לְפִי שֶׁהַכֹּהֵן נִרְאִית עֲזָה. וְלֹא בְּצִהָרִים, לְפִי שֶׁעֲזָה נִרְאִית כֶּהָה. אֵימָתִי רוֹאִין, בְּשֶׁלֶשׁ, בְּאַרְבַּע, וּבְחֲמִשׁ, וּבְשֶׁבַע, וּבְשִׁמוֹנֶה, וּבְתִשְׁעֵי, דְּבִרְי רַבִּי מְאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאַרְבַּע, בְּחֲמִשׁ, בְּשִׁמוֹנֶה, וּבְתִשְׁעֵי" (פי', אין לראות את הנגעים בתחילת היום ובסופו, שאז אור היום חלש ומראית כהה נראית עזה, וכן אין לראות את הנגע בשעת הצהריים, שאז אור היום חזק ומראית עזה נראית כהה, אלא יש לראות את הנגע רק בשעות הביניים, שבהם האור בינוני, ופליגי ר"מ ור"י באיזה שעות אפשר לראות, לר"מ אפשר בשעות ג' ד' ה' ז' ח' ט', ולר"י רק בשעות ד' ה' ח' ט').

הרי מבואר במשנה להדיא שיש שעות קבועות בכל יום שאינם שחרית ובין הערבים ולא צהריים, אך לפי השעות השוות הרי בחורף שלש שעות הוא רק כשעה אחר הנץ החמה, ובתשע שעות (ארבע שעות אחר חצות) כבר שוקעת החמה, ולכו"ע א"א לראות את הנגע בשעות אלו, ודוחק גדול להעמיד את המשנה רק בימי ניסן ותשרי שהם ימים שוים.

והנה יש ספר בשם 'משנת ר' נתן', שהוא הגהותיו הקצרות של הגה"ק ר' נתן אדלר זצ"ל על גליון המשניות שלו, שכל הגהה היא כמה מילים ספורות, והג"ר צבי בנימין אויערבך (בעל פי' נחל אשכול על ספר האשכול, המכונה רצב"א) כתב על כל הגהה ביאור ארוך לבאר ולפענח את כוונתו.

ובברכות פ"א מ"ב ביאר רבינו עובדיה מברטנורא ע"פ הרמב"ם שהשעות זמניות, וכתב על זה הגאון ר' נתן אדלר: "וכן בזוהר ומוכח ממשנה", ובביאור הרצב"א שם כתב: "מקומו בזוהר לא ידעתי, וכעת ראיתי בספר מאורי אור שהוא בזוהר פ' ויקהל שהכל נחשב אחר שעות זמניות, ותמה שלא נזכר בפירוש בש"ס שנחשב לשעות זמניות כיון שהוא יסוד תורתנו, ומבלעדי הרמב"ם לא הזכיר מן הראשונים מזה, אך לדעת רבינו מוכח כן ממשנתינו" (ע"ש מה שביאר איך לדעתו מוכח כן מהמשנה בברכות שם, ואכמ"ל בדבריו).

והנה בספר מאורי אור דף מ' ע"ב (על יבמות ע"ב) אכן כתב שמדברי הזוהר פ' ויקהל (קצ"ה ע"ב) מוכח כשיטת הרמב"ם שהשעות זמניות, אך המעיין יראה שכוונת המאורי אור היא לשעות השוות, וכמו שכתבו גם היעב"ץ ועוד אחרונים שמדברי הזוהר שם מוכח שהשעות שוות, והמאורי אור קרא להם "שעות זמניות", ואזיל לטעמיה בדף כ"ב ע"ב שהאריך שם לתמוה על מש"כ הרע"ב שהשעות זמניות, ונדחק שמה שכתב הרמב"ם שהשעות זמניות כוונתו לשעות השוות (ועיקרי טענותיו של המאורי אור הם כדברי היעב"ץ והמשכנות יעקב, וכבר השיבו האחרונים על דבריהם, וכן הארכתי בזה אני הקטן בקונטרס 'שעות היום וזמני הלילה').

ועל כן אין לפרש שכוונת הגר"נ אדלר לדברי הזוהר פ' ויקהל, שמשם נראה לכאורה היפך מדברי הרע"ב (וגם אם יש מקום להשיב על הראיה משם, מ"מ ודאי לא מוכח משם שהשעות זמניות), אלא נראה כוונתו לכמה מקומות אחרים בזוהר שמוכח מהם בבירור שהשעות זמניות, כדלהלן.

ברעיא מהימנא פרשת פינחס (רמ"ג ע"א) איתא: "ובגין דא ויאבק איש עמו עד עלות השחר מאן שחר צלותא דערבית דשיעורה עד בקר דאברהם דאיהי ארבע שעות, וישכם אברהם בבקר בריש שעתא קדמאה בסוף השחר", הרי להדיא שהשעה הראשונה של היום היא "בסוף השחר", וארבע השעות הראשונות הם ב"בוקר", ולפי השעות השוות דבר זה נכון רק בניסן ותשרי, אך בקיץ ובחורף אין זה כך.

ובזוהר פרשת וישב (קפ"ב ע"ב) איתא: "בגין דהא כד סליק צפרא אברהם אתער בעלמא ואחיד ליה לדינא לקשרא ליה בהדיה ובשירותא דתלת שעי קמייתא נטיל דינא מאתריה לאתערא ביה ביעקב", ובזוהר פרשת לך לך (צ"ה ע"ב) מוכח דזמן התעוררות הדין הוא בשעת הנץ החמה, דאמרו שם: "ושריך בבקר יאכלו ולא בכולי יומא, בבקר ולא בזמנא אחרא דיומא דתניא בשעתא דחמה זורחת ואתיין וסגדין ליה לשמשא רוגזא תלי בעלמא", דהיינו שזמן הרחמים הוא רק בבוקר ולא אח"כ בזמן זריחת השמש.

הרי לנו להדיא דהתלת שעי קמייתא מתחילים בכל יום בעת זריחת השמש (ולפי השעות השוות זהו רק בניסן ותשרי).

ומה שכתב הגאון ר' נתן אדלר על דברי הרע"ב "ומוכח ממשנה", לענ"ד אין כוונתו כמו שביאר הרצב"א שכן מוכח מהמשנה בברכות שם דא"כ היה לו לכתוב "ומוכח מהמשנה" או "ומוכח ממתניתין" (מה גם שהראיה מהמשנה שם לשעות זמניות אינה כ"כ מובנת מאליה, והיעב"ץ רצה להוכיח משם גופא שהשעות שוות), אלא מסתברא לענ"ד דכוונתו למשנה בנגעים שנזכרה לעיל, דמשם מוכח להדיא בבירור שהשעות זמניות, כמבואר לעיל.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

מילה בשבת בשנות המדבר

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ג)

בשבת (קל"ב ע"א) דרשינן: "וביום השמיני", אפילו בשבת.

ויש לעיין, כיון שמצות שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו, ב); רש"י (שמות טו, כה), ואילו "וביום השמיני" נאמר רק במתן תורה, מנא ידעו בכל אותן שבתות עד שניתנה תורה, שמילה דוחה את השבת.

ואף דאמרינן (יבמות עב, ב) שלא מלו ישראל במדבר, משום שלא נשבה להם רוח צפונית. מ"מ הלא מבואר בחז"ל (ראה רש"י דברים לג, ט) ששבט לוי כן מלו במדבר, וצריך ביאור כיצד ידעו למול בשבת. ודוחק לומר שעד מתן תורה לא מלו בשבת.

ת. יש לומר שבני לוי למדו את הטעם של רבי אליעזר (שבת ק"ל ע"א), שרצה ללמוד בגזירה שווה את המילים "אות - אות", וכן "ברית - ברית", הנאמרת גם בשבת וגם בברית מילה אצל אברהם אבינו, ולמסקנה למד הוא גזירה שווה מהמילים "דורות - דורות" שנאמרו גם בשבת וגם בברית מילה. אצל אברהם אבינו נאמר "כל זכר לדורותיכם", וגם בשבת נאמרה מילת דורות. ומסתבר שאם ניתנה השבת במרה, נאמרו בה כל לשונות שבח הללו. וממילא עשו בני לוי גזירה שווה זו, מהמילים שנאמרו אצל אביהם אברהם, וממילות השבח שנאמרו על השבת במרה, וכך יכלו לדעת שמילה דוחה שבת, גם קודם מתן תורה ששם נלמד דין זה ממילות: "ביום השמיני - אפילו בשבת".

*

היתר נגע בוהק

וְאִישׁ אֹו אִשָּׁה פִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרָם בְּהֵרֵת בְּהֵרֵת לְבָנֹת. וְרָאָה הַפֶּהן וְהֵנָּה בְּעוֹר בְּשָׂרָם בְּהֵרֵת פִּהוֹת לְבָנֹת בִּהֵק הוּא פָּרַח בְּעוֹר טְהוֹר הוּא (יג, לח-לט)

יש להבין, מאחר שבוהק הוא נגע טהור, א"כ מי שבא תחילה עם נגע מסוג זה, מה צריך לראיית הכהן ובהוראתו, ולמה בכלל צריך הוא ללכת לכהן שיטהרנו, הרי התורה מעידה על סוג נגע זה שאינו נגע כל עיקר.

ת. ויש לומר, עפ"י דברי רש"י כאן (י"ג, ב') שכתב ז"ל: "גזירת הכתוב הוא, שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן" עכ"ל.

נמצא, כי אף אם בודאי ידע מקבל הנגע כי הנגע שקיבל, טהור הוא עפ"י התורה, כגון שראה זאת על חבירו או על עצמו מפעם קודמת, אפילו הכי גזירת הכתוב היא כי ההחלטה שהנגע טהור הוא, צריכה להעשות רק על פי ראיית כהן, ולא זולת זה, ודיבור הכהן הוא מחיל את חלות הטהרה על הנגע.

לפי זה לשון התורה "טהור הוא" לא באה כהוראה לכל אדם ואדם, שיחליט על סמך עצמו שמראה זה טהור זה, אלא היא כהוראה לכהן, לדעת שאם בא לפניו אדם אם נגע זה יש לטהרו.

ועוד יש לבאר, עפ"י דברי המלבי"ם שכתב (כאן): "ומ"ש טהור הוא, רק הוא טהור, אבל אם בהרת סמוך לו טמא, ולא אמרינן שהבהק יעיד שגם לובן הבהרת אינו לקותא" עכ"ל. הרי כי לא מספיק לי שהבוהק לבד הוא מראה טהור, אלא צריך לראות גם את סביבתו, אם אין בסמוך אליו בהרת המטמאת. וזה הטעם והסיבה שיש לאדם כזה להגיע לכהן, לאו דווקא בכדי לראות את הנגע עצמו, אלא כדי לראות מה סמוך לאותו נגע.

*

'ואם לא תמצא ידה' - מדוע תלו באשה

וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שָׁהּ (יב, ח)

יש להבין, מדוע כתבה התורה: "ואם לא תמצא ידה די שה", כאילו מציאות ידה היא זו שקובעת, הרי לעולם אשה נשואה תלויה רק בבעלה ובמצבו הכספי, ולפי מצבו מוגדר מצבה להבאת הקרבן, כי לעולם הבעל מביא את קרבנות אשתו, כפי למדו בירושלמי בסוטה פ"א ה"א מהפס': "והביא את קרבנה עליה" (במדבר, ה', ט"ו). ואפילו היא ענייה והבעל עשיר, הבעל מביא את קרבן עשיר (רא"ש נדרים ל"ה ע"ב), ומדוע כתבו: "ואם לא תמצא ידה"?

ויש לתרץ, כי אע"פ דהחובה הכספית על קניית הקרבן ביולדת מוטל על הבעל, מ"מ מכיון שאת הבאת הקרבן בפועל לביהמ"ק, מביאה היולדת בעצמה, כמבואר במסכת קינים, ולא בעלה, לפיכך קראה התורה את כל הפרשה על שמה של מביאת הקרבן, היא היולדת. ומסיבה זו גם את דרגת קרבן ה"עולה ויורד" הוציאה התורה בלשון: "ואם לא תמצא ידה", אע"פ שביאורו שלא תשיג יד בעלה לתת לה.

וראיתי לציין כאן לדברי המלבי"ם (ויקרא אות שכ"ה), המבאר כי לשון "תמצא ידה", רומז הוא בשורשו לענין זה שבעלה מביא עליה, ואלו דבריו: "יש הבדל בין לא תשיג ובין לא תגיע ידו. כי יש הבדל בין השגה להגעה. ההשגה היא פעולה נעשית בעצם הפעול ונקשר עם מלת את שמשגי את הדבר. וההגעה היא בעצם הפועל ונקשר עם מלת אל שמגיע אל הדבר. ולכן יזכר העדר המציאה תמיד בלשון השגה. וכשמזכיר בלשון הגעה מדבר שהשיג את הדבר ובכ"ז אין ידו מגעת מצד עצמו כי העני וצריך למכרו. וביולדת תפס לא תמצא ידה, כי בעלה מביא עבורה, והיא אינה לא משגת ולא מגעת רק מוצאת דרך מציאה ע"י בעלה" עכ"ל.

ואפשר עוד להוסיף, כי כתבה התורה את לשון "תמצא ידה" דקאי על האשה דווקא, לכלול גם מקרה של אשה שנתגרשה או נתאלמנה מיד אחר לידתה, שאז אין לה בעל שיתן את הקרבן בעבורה, ואז חובת הבאת הקרבן נשארת עליה בלבד, ולכן כדי לכלול את כל האופנים בחיוב הבאת קרבנותיה, הוציאה בלשון נקבה, כעיקר הדין והחיוב.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

גודל השייכות לחודש ניסן וחוסר המשטרה בפורים פה במאנשעסטער?

הזמן מאוחר.. ו"עתי בוגד בעטי", וכנראה אי אפשר לכתוב בשלימות, ואולי א"כ למנוע מלהשתתף השבוע בגליון, אבל אלקים אנא לידי לשמוע השבוע ביאור נפלא ביותר בדברי חז"ל הידועים "טוב זה יצר טוב, טוב מאד זה יצר הרע", כי כפשוטו הדברים צ"ב, איך שייך לכנות היצר הרע בשם "טוב מאד". והענין הוא, כי לפעמים ביד האדם לעשות משהו טוב, אבל יצרו מתגבר עליו וטענתו בידו שמכיון שאי אפשר לעשותה על צד היותר טוב, לכן עדיף שלא לעשותה בכלל. ודבר זה אחד מתחבולות היצר, כי בודאי צריכים לעשות בשלימות הכי אפשר, אבל כאשר נשארים עם שתי צדדים, לעשותה באופן של "טוב" או שלא לעשותה בכלל, הרי בודאי (בדרך כלל עכ"פ) רצונו יתברך לעשות עד כמה שאפשר, ולכן בהקדמה זו, ותפלתי בפי, אתחיל בס"ד לכתוב בקצירת האומר.

עבודת חודש ניסן - שיחה

השבוע, זוכים לשבת מיוחדת, שבת קודש פרשת תזריע, ראש חודש ניסן ראש השנה למלכים, ופרשת החודש. נבוא להתבונן ביחד בס"ד להתקשר בקשר עליון דאורייתא השייכות ביניהם. הנה פרשת השבוע מלמד אותנו עד כמה החמירה התורה הקדושה בענין שמירת הלשון. פסוקים רבים והלכות שונות, הכל מתוצאה של לשון הרע (ועוד עבירות המנויות בגמ' בערכין ט"ז). והרי בבני יששכר מביא מחז"ל (ספר יצירה) איך שכל חודש וחודש שייכת ביותר לענין ומדה אחת, ועל חודש ניסן נאמר "המליך אות ה' בשיחה", זאת אומרת שיש עבודה מיוחדת בחודש זו של "שיחה". והנה ידוע מה שמובא בשם הספה"ק (האריז"ל) כי היו"ט המתקרבת ובאה "פסח" מורה על הענין של "פה סח" ומצד שני, הוזה לעומת זה, הוא "פרעה" שהוא האותיות "פה-רע". כי מצד אחד כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, וכמו כן המצוות של ליל התקדש חג הכל סובבים על הפה, לשתות הארבע כוסות, לומר ההגדה, לשיר הלל, ולאכול פסח מצה ומרור. ובספרי חסידות המבארים מה שמובא בספרי קבלה, כי במצרים היה "הדיבור בגלות", ואף שהענין שייכת לסתרי תורה, אבל מה שנוגע על דרך עבודה, הוא שיש ענין מיוחד בחודש זה ליזהר ביותר בעניני הדיבור.

והנה ידוע מה שחז"ל גילו כי בניסן עתידים ליגאל, ודבר זה כולה יפה עם המבואר, כי מפורש בחפץ חיים בהקדמה, כי אריכות הגלות בגלל לשון הרע, ודבר זה התחיל כבר בגלות מצרים "אכן נודע הדבר" מחמת הלשון הרע שהיה ביניהם. ולכן בחודש זו שזכינו להגאולה הראשונה שמסוגלת ביותר להגאולה העתידה, הרי אחרית כראשית, ומוטל עלינו ליזהר ביותר בעניני הלשון.

ראש חודש ניסן הוא ראש השנה למלכים, והנה (קהלת ח', ד') "דבר מלך שלטון" וע' בתניא (אגרת הקודש - פרק כ"ה) "מלכות על שם "דבר מלך שלטון" כי המלך מנהיג מלכותו בדיבורו". ולכן בחודש זו, ששייכת לדיבור, שייכת למלכות. זאת ועוד, כי הנה הנשיאים הקריבו קרבנותיהם במשך הי"ב ימים הראשונים של חודש ניסן, וביום ראש חודש ניסן הקריבו שבט יהודה, מלך ישראל. והנה בטור הלכ' ר"ח מביא מאחיו כי הי"ב חדשים מכוונים כנגד הי"ב שבטים, ויש בזה כמה דרכים איך לחשב השבטים והחדשים, ולפי דרכו של האריז"ל, מחשבים ע"פ הסדר של הדגלים במדבר, באופן כי חדשי ניסן אייר סיון הם כולם מדגל מחנה יהודה, ניסן - יהודה, אייר - יששכר, סיון - זבולון. וא"כ הרי כל החודש ניסן הוא מכוון כנגד שבט יהודה.

יהודה שייכת לענין של הודאה, ויסוד הודאה הוא מיוסד על ענין האמונה, כי ידוע מה שכתוב בפחד יצחק מרב הוטנר ועוד, כי כנראה יש שתי מילים שונים, א' - להלל ולהודות, ב' - מודים חכמים לר' מאיר. אולם שניהם יסודם אחד, כי בכדי שהאדם יצליח להיות מודה להשי"ת חייב הוא להודות ולהכיר כי הכל ממנו יתברך. יהודה אתה יודך אחיך. ולכן בכדי שהאדם יהיה לו שייכות לשבט יהודה, שיהיה לו שייכות להודות, חייב לספר ביציאת מצרים ולהשריש בו יסודות האמונה ולדעת האיך שהכל מושגח בהשגחה פרטית, והכל מתנה משמים. מלכות לית לה מגרמא כלום, מלכות אין לה מעצמה שום דבר, ורק שכל המידות עוברת דרכה. והיינו היסוד של הודאה, לדעת שהכל "יתר על חלקי", וכמו שאמרו דורשי רשומות כי "מלך" ראשי תיבות "לית מגרמא כלום".

והנה ב"שערים בתפלה" (פרקי סיום אות ד') הגה"צ ר' שמשון פינקוס זצ"ל מאריך לבאר האי יסוד, בתוספת משל כדרכו בקודש. ואלו דבריו "האדם צריך לראות עצמו במבט של אמת שהוא כמו "מראה" [מלשון הפסוק במראות הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד, הנעשית בזמננו מזכוכית המצופה מצידה האחד בכספית] המראה כל צורה העומדת נגדה. והנה אם יעמוד מול המראה גאון וקדוש שצורתו זורחת ומאירה כשמש, גם במראה תראה צורתו כך. אמנם וכי שייך שתתגאה המראה לומר ראו כמה גדולה וחשובה אני שיש בי צורה כל כך קדושה ונאצלת, הרי לשוטה תחשב אם תתגאה בכך, שהרי היא מצד עצמותה ומציאותה אין בה כלום, והיא רק כבית קיבול לקבל צורות העומדות נגדה, וגם אחר שנקלטו בה הצורות ההן, לא ספגה וקלטה אותן להיות חלק ממנה. וכן הוא ענין הענוה במציאות האדם ממש. שההערה האמיתית בהבנת ענין הענוה, אינו רק שהאדם הוא כמו איזה עני שהרעיף עליו עשיר אחד מעושרו מתנת חינם, שאף על פי שבאמת גם במקרה כזה אין לו במה להתגאות, שהרי אין לו כלום מעצמו, והכל מתנת חינם, אבל למעשה הרי כעת עשיר הוא ולבעל רכוש יחשב. אבל צורה יפה העומדת מול המראה, אינה אפילו גורמת למראה לקלוט את הצורה, שכל מה שרואים במראה היא צורת העומד מולה ואינה צורת המראה כלל, ובאותו רגע שיפסיק מלעמוד מולה הרי לא ישאר למראה כלום מכל יופיה, הרי לך שגם מתחילה לא היה למראה שום קליטה וקנין כלל במה שנשקף בה.

וכך היא ממש מציאות האדם, שכל עצמו ומציאותו, מעלותיו וחכמתו הם רק מראה שמשתקף גבורותיו וחכמתו יתב', ובמה יתגאה שהוא עצמו לית ליה מגרמיה ולא כלום,

והוא רק מראה המראה חסדי השם יתב' ורוב טובו. וזהו ממש דברי משה רבינו, ואנחנו מה, היינו שאין בנו ולא כלום, ולכאורה הרי היה בו על כל פנים משהו כפי מציאותו, אבל האמת היא שהוא כן שאינו כלום, וכל מציאותו היא רק מה שמתקף דרכו חסד ה'. וכן היא אמיתת מציאות כל העולם כולו, ומציאות כל העולמות, שהם דוגמת "מראה" אשר ברא הקב"ה שדרכם משתקפים חסדו וגבורתו יתב', שהם כולם רק כלים הקולטים חסדי שמים, וגם אחר הקליטה אין להם לכל ברואי עולם מעצמם מנה ולא כלום, ואין בהם אלא רק חסדי שמים המשתקפים מהם. וזהו עומק דברי נפש החיים שער א' וז"ל כי לא כמידת בשר ודם מידת הקב"ה, כי אדם כאשר בונה בנין דרך משל מעך אין הבונה בורא וממציא אז מכחו העז, רק שלוקח עצים שכבר נבראו ומסדרם בבנין, ואחר שכבר סידרנו לפי רצונו אם שכחו סר ומסתלק מהם עכ"ו הבנין קיים, אבל הוא יתנקש כמו בעת בריאת העולמות כולם, ברא והמציאם הוא יתב' יש מאין בכחו חבלתי בעל תכלית כן מאז כל יום וכל רגע ממש כל כח מציאותם וסדרם וקיומם תלוי רק במה שהוא יתגשש משפיע בהם ברצונו יתב' כל רגע כח ושפעת אור חדש, ואילו היה הוא יתב' מסלק מהם השפעתו אף רגע אחד כרגע היו כולם כאפס ותוהו, עיין שם. ונמצא מעתה, שעצם מציאותו של כל דבר ודבר נמדד עד כמה מכוון הוא ועומד מול הקדושה" - ע"ש עוד.

והנה על חודש ניסן נאמר "ישמחו השמים ותגל הארץ" ובו ביום, בראש חודש, ביום השמיני, היה השראת השכינה, וה"דירה בתחתונים". כאשר האדם חי עם המציאות איך שהכל ממנו יתברך, והכל עומד רק על דיבורו יתברך, הרי ממילא יש השראת השכינה, ושם הוי' כסדרן.

והנה לאחרונה קיבלתי חוברת באנגלית, מה שאברך נתעורר משיחת מוסר מאת המשגיח הגה"צ ר' מתיתיהו סולומן שליט"א שהאריך והדגיש דברי ברבינו יונה (ג', קנ"ח) כותב דברים נוראים במהות תכלית האדם "ועתה עמוד והתבונן גודל חיובנו לקדש את השם, כי עיקר מה שקדשנו השם יתברך בתורתו ובמצותיו והבדילנו להיות לו לעם - **כדי לקדשו וליראה ממנו**". וזאת מורה עד כמה ענין "קידוש השם" חייבת להיות מחשבה תמידית בעבודת האדם מדי יום ביומו - עד כמה הוא עסוק להיות מקדש שם שמים. ודבר זה משפיע על כל מהלך המחשבה בבין אדם לחבירו, לכבד כל אחד, וליזהר שהמשא והמתן יהיה באמונה וגם בעבודת בין אדם למקום, שעבודים אותו יתברך בכוונה טובה להיות מקדש שמו וליראה ממנו, ולא להתפאר ח"ו כי היא ההיפך הגמור מזה. זאת ועוד, נזהר ביותר שלא להיות ח"ו בכלל אלו שמחללים שם שמים, דהיינו שלא לעשות דברים שאחרים יכולים ללמוד ממני לזלזל בתורה ומצוות כידוע מרש"י יומא פ"ו.

ואסיים ברגשי לבי מה שעניי ראו ולא זר, דבר פשוט שנעשית מדי שנה בשנה, אבל הוא באמת הפלא ופלא. הנה לפני כמה חדשים האומות העולם חגו פה במאנשעסטער איזה "ימים של חג" פה באזור בגינה גדולה המכונה בשם "היטען פארק". אלפי גוים הגיעו, ובמשך איזה ימים חגו שם איזה שהוא ימים של "חג". מחשש שכרות וכו' היו עשרות ואולי אף מאות משטרה שעמדו על המשמר, והיו עסוקים לשמור שלא יזיקו ושלא יזקו. והנה לפני שבועיים ביומא דפורים, פה בעירינו, קיימו כמה מאות ואולי כמה אלפים, הדינא

דגמ' חייב איניש לבסומי, עכ"פ למחצה לשליש ולרביע. ולא רק חשש שכרות, אלא פשוטו כמשמעו. וע"פ חשבון, הרי המשטרה מחוייבים לוודע שכל תושבי העיר שמורים, וידוע להם הלוח היהודי, ויודעים בבירור ששותים ושמחים. וא"כ אם יהיו איזה היקים ח"ו, מה יענו המשטרה אם יתבעו אותם לבית משפט, היתכן שלא העמידם מספיק משטרה להיות שומר על תושבי העיר? ועל כרחך, שאף המשטרה הגוי בטוח בבירור, שיהודי אף במצב שהוא שתוי, ורוקד ברחוב בשירה ובשמחה, לא יזיק ואינו חב לאחריני. והדברים הפלא ופלא, אנחנו בגלות כמעט אלפיים שנה, ורחוקים אנו מאומות העולם כרחוק מזרח ומערב - עד כדי שהגוי בזמנינו יודע כן ומאמין ובוטח בנו! בימים אלו של בין הזמנים, חייבים לדעת עד כמה ניתן לנו ההזדמנות באופנים שונים להיות מקדש שם שמים, לקבל כל אחד בסבר פנים יפות בשמחה ובמילה טובה, ולהיות שומר על זמני תורה ותפלה, וללמוד ברציפות בלי הפסקים וכו' באופן שיאמרו הבריות "אשר יולדתו" ורואים בו עד כמה שהוא עומד מול ה"מראה", והכל חסדים טובים ממנו, ולהיות מודה ומהלל לו יתברך מתוך ההכרה שהכל התחדשות חסדים כל רגע ורגע.

ראש חודש ופרשת החודש, מלמדת אותנו ענין ההתחדשות. והנה הגר"א מפרש הפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים" כי כל החודש יש לה קדושת ראש חודש. והנה הרה"ק מרוז"ן זי"ע אמר עה"פ כל הנשמה תהלל י-ה כי כאשר האדם מכיר עד כמה שכל רגע יש לו חיות חדש, הרי בידו לעשות תשובה כראוי, ואינו משועבד להעבר שלו. ולכן, כאשר מכירים "המחדש בטובו בכל יום תמיד", מכח האמונה הטהורה שכל רגל הוא התחדשות תמידי, חסדים "יתר על חלקי", הרי ממילא שייכת עבודת שבט יהודה, להיות בכלל המלכות שמים, לחיות עם ההכרה הברורה להיות מקדש שם שמים, אכ"ר!

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

'טמא טמא יקרא' - ומבקשים רחמים

וְהִצְרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הִנָּגַע בְּגִדָיו יִהְיוּ פְרָמִים וְרָאִשׁוּ יִהְיֶה פְרוּעַ וְעַל שָׁפָם יַעֲטָה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא (יג, מו)

"תניא, 'וטמא טמא יקרא' - צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים, וכל מי שאירע בו דבר צריך להודיע לרבים, ורבים מבקשים עליו רחמים" (סוטה דף לב ע"ב).

מהו "צערו" שעליו להודיע לרבים על מנת שיבקשו עליו רחמים? מבאר רש"י: "צערו. צרות שעברו עליו, דהיינו צרות שעברו על ישראל, צרת לבן הארמי, צרת מצרים".

והנה עוד טרם ניגש לענין שהוא תורף דברנו נעיר אגב אורחא שיש כאן הערה נוראה ונפלאה: מהו "צערו" של אדם? לא צרותיו האישיות! (כפי הנראה שבנוגע לעצמו עליו להבין שהצרות הן לתועלת). אלא "צרות ישראל" - אלו הן צרותיו. זה מה שמצטער אותו. על זה עליו להתפלל ולהודיע צערו לרבים על מנת שיתפללו ויבקשו "עליו" רחמים.

וכעת לעיקר הענין בע"ה:

הנה העיר מהרש"א: "פירש רש"י 'צרות' דהכא, 'צרות שעברו עליו, דהיינו צרות שעברו על ישראל, צרת לבן הארמי, צרת מצרים', עכ"ל, וקצת קשה מאי שייך הכא להודיע בקול רם צערו שעבר כדי שיבקשו רחמים על מה שעבר? ומאי דהוה הוה!" כלומר, לו הצרות היו צרות של עם-ישראל בהווה רח"ל, ניחא. זהו "צערו" של אדם ועל זה צריך לבקש רחמים. אבל כיצד יבקשו רחמים על צרת לבן הארמי או צרת מצרים? הרי זו כבר "היסטוריה" - ועל מה יתפלל? ועוד, על מה "מצטערים" - הצער כבר חלף ועבר?

ומתוך מהרש"א: "ויש ליישב בדוחק, לבקש עליו רחמים שלא יבא עוד צרה כזו, וק"ל". הוי אומר, היות ומעשה אבות סימן לבנים, אם כן יש לחשוש חלילה שהצרות שיעקב עבר עם לבן הארמי ושעם-ישראל עברו במצרים יחזרו. אותו האדם שמבין את זה, מצטער על כך, ומודיע צערו לרבים על מנת שיבקשו רחמים.

והנה מהרש"א מגדיר תירוץ זה כ"דוחק", אך כמדומה שאפשר לקרבו קצת באופן שהדוחק לא יהיה גדול, ובהקדם דברי רש"י בקהלת (ט, יא) שהיו שגורים על לשונו של מו"ר גאון העולם רבי חיים קמיל זצ"ל, על הפסוק "שִׁבְתִּי וְרָאִה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי לֹא לְקָלִים הַמְרוֹץ וְלֹא לְגִבּוֹרִים הַמְלַחֵמָה וְגַם לֹא לְחַכְמִים לֶחֶם וְגַם לֹא לְנִבְנִים עֶשֶׂר וְגַם לֹא לַיִדְעִים חֵן כִּי יֵת וּפָגַע יִקְרָה אֶת כָּלֶם", וכתב רש"י: "לא לקלים המרוץ. לא עמדה לעשאל קלותו משהגיע פקודתו: ולא לגבורים המלחמה. לא עמדה לאבנר גבורתו משהגיע יומו: וגם לא לחכמים לחם. כגון אני שהיה לחמי ליום ששים כור סולת וגו' ועכשיו זה חלקי מכל עמלי מקלי ומקידה: וגם לא לנבונים עושר. כגון איוב וכו': ולא ליודעים חן. הרי משה" וכו'.

ומסיים רש"י, "כי עת ופגע. כמשמעו. דבר אחר, כי עת יקרה אותם, והפגיעה והתחינה יהיו רגילין בהם שלא יבואו לדברים הללו". והרי זה כמו סרס המקרא ודרשהו, "כי עת יקרה את כולם, ופגע", כלומר התפלל - שאין "פגיעה" אלא תפילה (ברכות דף כו ע"ב) - שלא יבואו לדברים הללו.

הוי אומר, למרות שמה ש"לא עמדה לעשאל קלותו" כבר חלף עבר, וכך גם מה ש"לא עמדה לאבנר גבורתו", וכך גם מה שהיו עם איוב ומשה, אף על פי כן - "הפגיעה והתחינה יהיו רגילין בהם שלא יבואו לדברים הללו".

הנה לנו מקור נפלא - בדברי רש"י עצמו - שיש להתפלל על העבר כדי שלא יחזור, כי "בהיותך בגלות לא יהיה לך רגע מבלי פגע ושעה מבלי צרה" (אברבנאל ישעיה לג, ו), או כלשון השל"ה הקדוש (מסכת יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות קנ), "אין יובל - בלא הרבות אבל. אין שמיטה - בלא ירידת מטה מטה. אין שנה - בלא ראש ולענה. אין תקופה - בלא מכה ואין תרופה. אין חודש - בלא תמורת קודש. אין שבוע - בלא קול תרועה. אין יום - בלא רתת ואיום. אין לילה - בלא יללה. אין שעה - בלא רעה. אין רגע - בלא פגע. כל הצלחה - לצוחה. כל שמחה - לאנחה. כל גילה - ליללה. כל ממשלה - לשפלה. כל שאון - לאסון".

הנה אפוא באים דברי רש"י ה"עשירים" בקהלת ומאירים את דברי רש"י ה"עניים" שבסוטה, ואף מראים שרוח השם נחה על רבינו המהרש"א כאשר ביאר בכוונת רש"י בסוטה שיש "לבקש עליו רחמים שלא יבא עוד צרה כזו", כי כך מתבאר להדיא מדברי רש"י בקהלת שצריך להיות "רגילים" בפגיעה ותחינה "שלא יבואו לדברים" שהיו בעבר.

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית

הערות בעניני שביעית בפסח (א)

חמץ שבשלו עם פירות שביעית

הנידון, א'. אם בערב פסח מותר לבשל פירות שביעית עם חמץ, שהרי בבשלו גורם שלא יוכלו לאכלו כי אם עד הפסח, וחשיב כמביא קדשים לבית הפסול. ולכאורה דבר זה תליה בפירושא דמתני' פ"ח מ"ז אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול, ונחלקו הראשונים אם החסרון הוא מצד 'התרומה' שנאסר לאחר זמן הביעור, ולפ"ז ליכא ראייה לנידון דידן לפי דשאני תרומה דכתיב ביה משמרת תרומתי, או דהחסרון הוא מצד 'השביעית' שמפסידו בגוונא שיטמא התרומה, וכ"פ הרמב"ם (בפיהמ"ש) והרע"ב שהאיסור משום שאם יטמא התרומה ישרף הכל ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו, ולפ"ז אפשר דאף בניד"ד יאסר לבשל מצד שגורם בבישולו שזה יאסר כשיגיע סו"ז אכילת חמץ.

ב'. אי שרי למכור דבר זה לנכרי (במכירת חמץ), דהא פירות שביעית אסור למוכרו לנכרי, ובתורת כהנים דריש מקרא "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" לכם ולא לאחרים, ופירשו הר"ש משאנץ והראב"ד שאין נותנים פ"ש לנכרי אפילו לאכילה. ויש שהתירו ד"ז לפי שכל האיסור למוכרו הוא רק כדי שלא יבוא הנכרי לאוכלו, וכיון שבמכירת חמץ הנעשה בזמנינו ברור שלא יבוא לאוכלו, דאין עולה בדעת הנכרי לסובב בבתי העיר לקחת החמץ מהם, וברור שימכור זאת אח"כ שוב לישראל, תו לית ביה משום מסירת פ"ש לנכרי. עוד יש שהתירו, דלאחר שנכרי נתמעט מלכם ולא לאחרים, דהיינו שפ"ש מיועדים לישראל ולא לנכרי ולא לבהמה, תו כשאוכלו נכרי חשיב הפסד, והדברים מפורשים בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' מג ד"ה ונמצא) דאכילת נכרי נתמעטה מלאכלה ולא להפסד, שנתנתו לנכרי הוא הפסד, ולפ"ז בניד"ד אם לא ימכרנו לנכרי הרי מפסידו לגמרי שיאסר בהנאה, תו במה שמוכרו לא חשיב שמפסידו, ולכך שרי.

ג'. אם מדין לאכלה ולא להפסד מחויב למכור לנכרי ולא לבערו בידיים ולהפסידו. ובפשוטו נראה דאין חייב למכור לנכרי, וקצת ראייה לזה מהא דמבואר בפסחים דף יא ע"ב לענין חמץ של תרומה, ששורפין בשעה שישית, ולא הצריכו לחפש טעדיקי שלא לאבד את החמץ ע"י שימכרו לנכרי באופן שלא יגיע ליד הנכרי.

ד'. אם מותר לבערו בשעה החמישית שעדיין מותר בהנאה, ואי שרי לבערו בשעה שישית שעדיין מותר מה"ת וא"כ חשיב הפסד, ב' אף אם נתיר בשעה החמישית משום שאינו ראוי לאכילה אם יש להתיר לבערו קודם שעה החמישית שמותר אף באכילה.

הנה זה פשוט שבעת האיסור אף בשעה שאסור רק מדרבנן מותר לבערו, ואף שכל ביעור הוי רק מד"ס דהא מדאורייתא בביטול בעלמא סגי (כמש"כ התוס' בפסחים דף ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא), וכדחזינן מדין ביעור פירות שביעית, שדעת הרמב"ם הוא שריפה, ולא חשיב ד"ז להפסד פ"ש, וכמו שביאר המבי"ט בקרית ספר דהא דדרשינן לאכלה ולא להפסד היינו בשעת אכילה אבל בשעה שהוא אסור באכילה יכול להפסידו. ואף דשם האיסור אכילה הוא מה"ת משא"כ הכא הוא רק מדרבנן, מ"מ כיון דקי"ל דשביעית בזה"ז דרבנן א"כ גם הדין דלאכלה שבו הוי רק מד"ס, וביותר דבפנ"י בפסחים דף נב ע"א מבואר שדעת הרמב"ם דאף הדין ביעור הוא מדרבנן כיון שלא מנאו במנין המצוות, וא"כ הדין ביעור דמי ממש לשעה שנאסר באכילה. אולם אפשר דחלוקים הנידונים ביסודם, דהתם מדיני הפירות שביעית שצריך לשורפם (שהרי לרמב"ם מצות ביעור הוא דוקא בשריפה) לפיכך לא חשיב בזה שמפסידם, משא"כ הכא שצריך לבער מסיבה צדדית א"כ חשיב הפסד דפ"ש. אך מצינו בפסחים דף נ ע"ב דהמוליך פ"ש ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער משום חומרי המקום שהלך לשם, ולרמב"ם אין ביעור אלא שריפה, הרי חזינן דשרי לשרפו ולהפסידו היכא שנאסר באכילה משום חומרא דביעור, הגם שמדיני הפ"ש בעצמותם אין דינו בשריפה כ"א מפאת דבר צדדי שנותנו עליו חומרי המקום שהלך לשם. ועי' בחזו"א (סי' ט' אות ו' ד"ה וכשתולשין) שכתב דמזה ראייה נמי לענין ספיחין שכיון שאסרום חכמים מותר לאבדן ביד, ע"ש.

אך עדיין לא נתבאר מאיזה שעה שרי לבערו, ומצינו לכאן בד"ז מבוכה, דהנה לענין תרומה מבואר ברמב"ם פ"א מחו"מ ה"ט דרק בשעה שישית הותר לשרוף תרומה ולחם תודה, ולא קודם לכן, ומאידך לענין ערב פסח שחל בשבת מבואר ברמב"ם שם פ"ג ה"ד שאם היו לו ככרות רבות של תרומה דמותר לשרפו בערב שבת, והוא מהסוגיא בפסחים דף יג ע"א, וע"ש בתוס' (ד"ה ושורפין) שכתב וז"ל: אפילו אם נאמר דאסור לשרוף טהורות משום דכתיב את משמרת תרומתי כמו שאסור לטמאם הכא שרי אע"ג דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואין צריך לשורפה מ"מ כיון דסופה ליאסר ולילך לאיבוד שרי לשורפה, ע"ש. והדברים תמוהים דלפ"ז אמאי בער"פ שחל בחול אסור לשרפו בשעה חמישית בזמן שאסור באכילה מד"ס הא אף שאינו נאסר אז בהנאה מ"מ אז נמי לא ימצא לה אוכלין, וצ"ע. ובניד"ד לכאן נמי יהא מותר לשרפו רק משעה שישית ולא בשעה חמישית, אלא דיש לחלק בין תרומה לשביעית דהנה בחידושי הגרי"ז (פ"א מחו"מ פ"ט) ביאר הא דאין שורפין תרומה בשעה חמישית, לפי שאז אף מדרבנן אין זה איסור חפצא כ"א איסור גברא משום הרחקה בעלמא ולפיכך אין לוקין אז אף מכת מרדות (כדמבואר ברמב"ם שם ה"י), ולפ"ז יש לדון דאפשר דכ"ז בתרומה שאיסור הפסדו הוא מחמת קדושתה ולפיכך כל שהחפצא אינו נאסר הרי איכא ביה חילול קדושתה, משא"כ בשביעית דאיסור הפסדו הוי מחמת הדין לאכלה, לפיכך י"ל דכל שאינו ראוי לאכילה יהא שרי להפסידו. ולפ"ז יש לדון דאף קודם שעה חמישית כל שידוע שלא יהיה מי שיאכלנו יהא שרי לשרפו, וצ"ע.

הפסד פירות שביעית

והנה קילוף קליפה בדבר שהדרך להסירו, אף אם אפשר לאוכלו עם קליפתו מותר לקלפו, ולא חשיב הפסד בהסרתו במה שמפסיד לקליפה (שהרי כשהקליפה על הפרי הרי היא נאכלת עמו ומשנתקלפה שוב אין אדם אכלה), שכבר דרשו חז"ל בתו"כ (אמור פ"ד הי"א) כי לחמו הוא (והול"ל לחם) מסלת את החטים כל שהוא רוצה ומקנב את הירק כל שהוא רוצה, יכול תהא קניבת ירק חול ת"ל הוא, הרי הוא בקדושתו, ע"כ. ופי' הראב"ד מדקרי ליה "לחמו" ש"מ לחמו הראוי לו, שאם מפונק הוא ואינו אוכל את חטיו אלא סלת גמור יכול הוא לעשות כן בחטי תרומה, ואינו חושש להפסד תרומה, אעפ"כ המרוסן והקמח יאכיל לבהמתו כמו הכרשינין, עכ"ד, הרי דמקרא ילפי' דאוכל תרומה בדרך הראויה לו. והרמב"ם (פ"ה הלכה ב'-ג') הרי השוה שביעית לתרומה, וא"כ מי שרגיל לקלף פירות מקלף גם בתרומה ושביעית כי לחמו הוא באופן זה.

ובפסח יש עדות שמקלפים כל דבר, (כחסידות בעלז), אפילו דבר שבכל השנה אין מקלפים כמו עגבניה. ויל"ע דמאחר שאין עושים זאת לצורך האוכל כ"א לצורך סילוק החשש חמץ שעליו, אי דבר זה שרי בשמיטה. ולמעשה דבר זה נשאל לרבינו הקדוש בעל הדרך אמונה זצוק"ל, ואמר שאם חוששין לאיסור מותר אף בשמיטה, (שאלת רב ח"א פ"ו אות ז').

אי שרי לאכול תמכא הקדוש בקדושת שביעית

פירות שביעית אין לאכול אלא כפי דרך אכילתה הרגילה, ולכן אסור לאכול תרדין חיין או לכוס חטים חיות (ירושלמי פ"ח ה"ב).

ויש נוהגים לאכול תמכא בליל פסח לאכילת מרור, ויש שהעירו דלכאורה בשביעית ד"ז אסור, שהרי אין זה כדרך אכילתו לאכול אותו לבד ללא תערובת דברים אחרים, ובפרט לשיטת החוות דעת (בהגדת מעשה ניסים) שיש לאוכלו כמו שהוא שלם בלא טחינה, דודאי דהוי אכילה שלא כדרך אכילתו, (ועי' במהרשד"ם ח"ד סי' ט' שהביא בשם גדול אחד להשיג על החו"ד מה"ט, דלאוכלו כשהוא שלם אינו דרך אכילה כלל ואין יוצא בו מצות אכילת מרור). ובשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' קיח) כתב להתיר, עפמ"ש"כ הביה"ל סי' תע"ה סעי' ב' לגבי ברכה על החריין בליל פסח, שהמצוה לאכלו בלילה הזה מחשיבה לאכילה חשובה לאכלו כמות שהוא, וע"כ יש לברך עליו ברכה הראויה לו דהיינו בורא פרי האדמה, ולפ"ז כתב דה"ה נמי גבי שביעית חשיב ד"ז לאכילה ולא הוי פסידא בזה שאכלו שלא כדרכו.

ולמעשה ראיתי בזה דעות בפוסקי זמנינו, דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל שמותר, לפי שכל דבר שדרכו לאוכלו כך בתערובת יכול לאוכלו כמו שהוא חי ואינו נחשב כמשנה אותו מברייתו. והגרי"ש אלישיב זצ"ל מצד אחד אוסר לאכול בצל בלא תערובת לפי שהדרך לאוכלו רק בתערובת, ומ"מ מתיר חזרת כיון שצריך לאוכלו משום קיום המצוה בלא תערובת חשיב בכך דרך אכילה. וכן אמר שמי שדרכו בפסח לקלף עגבניה מצד חומרא דפסח, מותר לעשות כן אף בפירות שביעית. ודעת הגר"ד לנדו שליט"א שאף דלא חשיב דרך אכילה

מ"מ צורך קיום המצוה הוא בכלל צורכי האדם שמותרים בפירות שביעית, ולפ"ז כתב שאין לאכול אלא כפי הצורך לקיום המצוה.

ויש שהוכיחו מהמג"א (סי' תע"ה סק"י) שאין מברך על החריין בפה"א בליל הסדר לפי דלאכלן חיינן חשיב שלא כדרך אכילתו, הרי חזינן דלא כאהני סברות הנ"ל, וגם בליל הסדר חשיב שלא כדרך אכילתו. ויש שטענו שאין לדמות ברכות לשביעית, דברכה תליה בשם בחשיבות, וכיון שבסתמא אין דרך אכילתו בכך אין מברך עליו בפה"א, משא"כ בשביעית בעינן שבמציאות תהיה דרך אכילתו במקום זה כדי שלא יחשב להפסד, ומאחר שבליל הסדר כך הוא דרך אכילתו א"כ ש"ד, ומצינו בעי"ז בשביעית דדבר שדרך לאוכלו בשדה אסור לאוכלו בבית, משום דבעינן לדון כל מקום לגופו אם כאן הוא דרך אכילתו.

ויש שהוכיחו ממתני בפסחים דף ל"ט ע"א דיוצאים במעשר ראשון ובמעשר שני, ועל כל חמשת המינים קאי כדמבואר במשנה, א"כ ברור דאין באכילתו משום שלא כדרך אכילה, דהא אסור לאכול מעש"ר שלא כדרך אכילתו.

קדושת שביעית בלימונים

פירות האילן שחנטו בשנת השביעית קדושים בקדושת שביעית בפירות, ונחלקו הראשונים בהגדרת שלב זה, תוס' (בר"ה דף י"ב ע"ב ד"ה התבואה) והר"ש (שביעית פ"ב מ"ז) כתבו שהוא שלב מסוים בתחילת יציאת הפרי לאחר נפילת הפרח שכבר ניכר הפרח (עי' חזו"א שביעית סי' ז' סוף ס"ק ט"ז שהכריע שהוא בשיעור שנעשה סמדר עוד קודם שנעשה בוסר, ושיעור סמדר כתב אחר נפילת הפרח כשכבר ניכר הפרי), והרמב"ם (שביעית פ"ד ה"ט, ומע"ש פ"א ה"ב) כתב שהוא בשלב שהגיע הפרי לעונת המעשרות שהוא בהבאת שלישי, ובעונת המעשרות דנו האחרונים אם הוא שלישי גידול הפרי או שלישי בבישול הפרי, ועב"ז בחזו"א שביעית סי' י"ט סק"ג. ומצינו בחזו"ל דמאז הוא ראוי לאכילה ע"י הדחק (עי' רש"ס במעשרות פ"א מ"א).

ולדינא קי"ל (חזו"א שביעית סי' ז' סקי"ב) כשיטת הרמב"ם דחנטה הוא זמן שהגיעו לעונת המעשרות דהיינו שלישי, וי"א דהוא שלישי בישול הפרי דהוא מאוחר יותר. וכן קי"ל דר"ה דאילנות לענין קדו"ש הוא א' תשרי (כמש"כ החזו"א סי' ז' ס"ק יג טז, וסי' ט' סקי"ז), ולפיכך ברוב הפירות שב' שיעורים אלו מגיעים קודם ר"ה, לכן הנלקטים בחורף של שביעית אינם קדושים בקדו"ש, והנלקטים בחורף של שמינית יש בו קדו"ש. וכן פירות הדר מלבד לימון, הם חונטים לפני ר"ה - דהיינו שהם היו כבר אז בשלישי בישולם מאחר שיש בהן כבר מיץ רק טרם הבשילו לגמרי. אולם יל"ע לצד שצריך נמי שלישי גידול, שיש מהם שהגיעו לשלישי גודלו רק אחרי ר"ה.

ולימון, מה שעתיד להיקטף באזור פסח ועודם ירוקים, הם הביאו שלישי רק אחרי ר"ה, הן בגידול והן בבישול, ובפרט בשנה זו שעיקר חודש ספטמבר היה לאחר ראש השנה. וכל הצהובים ודאי היו עם אחוזי מיץ קודם שמיטה שהם בגדר שלישי בישול.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

תפקידו של האדם להשלים את עצמו

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיֵּלְדָה זָכָר וְטָמְאָה
שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נְדַת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּבָשָׂר עָרְלָתוֹ (יב, א-ג)

מאמר חז"ל מדוע האדם לא נולד מהול

ונקדים שני מאמרי חז"ל הראשון על מצות המילה. במדרש תנחומא 1. בפרשתנו אשר הביא את הויכוח בן רבי עקיבא לטורנוסרופוס ששאל את רבי עקיבא מה יותר מושלם מעשיו של הקב"ה או של האדם, והשיב רבי עקיבא של האדם, שאלו וכי אדם מסוגל לברוא שמים והשיבו אני מדבר מה שבשליטת אדם והביא לו שעורים ועוגה השיבולים מעשה השם והעוגה מעשה אדם יותר מושלם, שאל אותו אם כך למה אתם עושים ברית מילה אם השם רצה היו נולדים מהולים והשיבו רצה השם יתברך לאפשר לאדם להשלים ולתקן.

עוד מאמר חז"ל יתוש קדמך

ומאמר השני על בריאת האדם. מבואר 2. במדרש רבה בפרשתנו וכן במסכת סנהדרין דף לח מדוע האדם נברא אחרון ואף תורתו של האדם לאחר תורת הבהמות שאם תזוח דעתו אומרים לו יתוש קדמך ואם זכה הכל נברא בשבילו.

שאלות

א) במאמר ראשון עלינו להבין מה הסבר הויכוח בין טורנוסרופוס הרשע לרבי עקיבא על בריאת העולם ומצות התורה?

ב) ועל המאמר השני שהאדם הוא הפחות שבבריאה, יש לשאול שמבואר הפוך במסכת ברכות דף ו ע"ב, וכן במסכת שבת דף ל ע"א 3. שהאדם הוא המעולה וכל העולם נברא בשבילו?

ג) עוד הקשה המהר"ל בדרשת שבת הגדול 4. איך אפשר להבין שהיתוש הוא יותר משובח מן האדם ובשביל חשיבות היתוש נברא קודם לאדם?

מנהג העולם

הנה כאשר נתבונן במנהג העולם כל אדם שואף ורוצה להשיג את השלימות בכל ענייניו ואינו מסתפק בדבר פגום, לדוגמה כאשר רוכש מוצר רכב או רהיט או בגד אינו מוכן שיהיה בו שום פגם, והמציאות שכל מוצר שיש בו פגם ולו הקטן ביותר ערכו נפחת בצורה משמעותית למרות שהמוצר מתפקד ומשרת את צרכיו. ואם קונה רכב חדש ועושים לו

תפקידו של האדם להשלים את עצמו

סריטה קטנה הדבר פוגע בו ומכאיב לו מאוד למרות שלא פגם בתכלית שימושו ברכב וכן על זה הדרך. וכן מחיר היהלומים נמדד לפי הברק שלהם ואם נמצאת איזו נקודה שחורה ביהלום אשר נראית רק בזכוכית מגדלת הוא נפסל מלהיות יהלום לתכשיט והופך לחומר גלם לתעשייה, כמו כן בגופו הבא נתאר לעצמנו וכי אדם מוכן שיפגם ויחסר קצת מגופו אפילו כמלא נימה ברור שלא, ועוד יותר כאשר נולד ילד דבר ראשון בודקים את שלימותו ואוי ואוי אם ח"ו יחסר משהו משלימות גופו איזה צער ומצוקה יש להורים ופעמים שאותו ילד מחולל מהפכה בחיי המשפחה. בדומה לכך תורתנו מלמדת אותנו תפקידנו לקנות מידת השלימות ולהשלים את עצמנו בעבודת השם ובתיקון המידות להבין עד כמה יש להקפיד ולדקדק ביהלומים האמיתיים אלו המעשים הטובים והמידות הטובות של האדם ולא להסתפק בדברים פגומים חסרים.

מהו תכליתו של האדם בעולמו

והנראה לבאר כוונת התורה ללמדנו יסוד גדול מהו התכלית של האדם בבריאה, וסביב הדבר הזה נסוב הויכוח בין רבי עקיבא לטורנוסרופוס הרשע, השקפתו של טורנוסרופוס הרשע ובעצם כך השקפת כל אומות העולם היא שהקב"ה ברא את העולם בשלימות ואין לאדם מה לשנות, שהרי התורה כותבת בגמר הבריאה בבראשית פרק א פסוק לא: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי, הרי שהקב"ה מעיד שכל הבריאה מושלמת ולא חסר דבר, ולכן אין לאדם להתיימר לחשוב לשנות ולתקן את הבריאה יותר ממה שעשה הקב"ה, ולכן בהיותו יצור זמני וחולף עליו לעבור את חייו וליהנות ממה שניתן לו כך שאין לאדם שום תכלית בבריאתו, ובעצם חז"ל ביטאו את הדבר במסכת יבמות דף סב ע"א, וכתובות דף קיא ע"א, וקידושין דף סח ע"א, ובב"ק דף מט ע"א, ונדה דף יז ע"א, דכתיב שבו לכם פה עם החמור, עם הדומה לחמור. ביאורו של דבר שהשקפת עולמם כמו חמור ובהמה שנולדים מושלמים כמאמר חז"ל בבא קמא דף ס"ה ע"ב כי שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל. כך שמעגל חייו של האדם עובד אוכל יושן ללא שום תכלית, אולם רבי עקיבא לעומתו מוכיח לו שהקב"ה בכוונה השאיר לאדם את התפקיד להשלמת תיקון הבריאה בהיות ותכלית בריאתו של האדם בכדי שישלים עצמו בפרק הזמן שניתן לו, ולכן נאמר איוב פרק יא פסוק יב עֵיר פָּרָא אָדָם יוֹלֵד: והיינו שהחלק הרוחני שבאדם קרי מידות ודרך ארץ תורה ומצות אין בו כלום והכל תלוי במעשיו של האדם, ולכן אפילו שמבחינת הגשמיות של הגוף אין יותר מושלם ממעשיו של הקב"ה, אך אם ח"ו לא יעבוד האדם על מידותיו ויאמץ לעצמו קיום התורה והמצות הרי שאותו גוף יכול להיות חורבן לעולם, כאשר היה בהיסטוריה כמה בני אדם שאיבדו צלם אנוש והפכו לחיות טרף, ומאידך כאשר יאמץ לעצמו תורה ומצות ומעשים טובים ומידות ודרך ארץ יכול להיות שותף לבניין העולם ואף להפוך לנזר הבריאה, וזאת הוכיח רבי עקיבא מהמציאות את הדבר בזה שהביא לו שיבולים ולחם או עוגה ושאלו מה יותר מושלם השיבולים או הלחם, הרי ברור למרות שהשיבולים היא בריאת השם אבל הלחם מעולה ממנה שכבר מעובד במעשיו של האדם ונמצא שהאדם משלים את הבריאה, כך

תפקידו של האדם להשלים את עצמו

האדם לא נולד מהול בכדי שהאדם ישלים את עצמו כי זה תכליתו, והוא אשר נאמר לאברהם אבינו שעל ידי המילה יהיה מושלם ותמים, בפרשת לך לך פרק יז (א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וַתֵּשַׁע שָׁנָיִם וַיֵּרָא יְקֹוֹק אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֱ-לֹ-הֵי הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים: ובזאת התבאר גם מאמר השני שהאדם יכול להיות מצד אחד נזר הבריאה ומצד שני יכול להיות הפחות שבבריאה עד שיתוש עדיף ממנו. כך שמעשה ברית המילה הוא בעצם סמל התכלית של האדם שמחוייב להשלים ולתקן את עצמו. ולכן לעם ישראל אומרים חז"ל **במסכת יבמות דף סא ע"א, ובב"מ דף קיד ע"ב, וכריתות דף ו ע"ב**, שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם. הכוונה בזה שעם ישראל אשר יש לו תכלית והשלמת ותיקון עצמו בעולמו נקרא בשם אדם, לעומת אומות העולם שהשקפת עולמם שאין צורך בהשלמתו אלא להיות כמו שנברא כבהמה, כמאמר חז"ל בבא קמא דף ס"ה ע"ב כי שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל. ולזאת השקפת עולם כמאמר חז"ל **במסכת תענית דף יא ע"א** והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות, אינם נקראים בתואר אדם אלא חייהם כבהמה. ובזה נבין מדוע כל אומות העולם מונים לחמה ואילו ישראל לירח, המכוון בזה לסמל את ההבדל המהותי בהשקפת עולמם שהאומות לשיטתם כחמה מושלמת ואינה משתנה, ואילו עם ישראל כירח שמתחיל כחוט דק והולך ונשלם לרמוז שזה תכליתנו להשלים עצמנו כירח.

דברי החינוך

וכך כתב גם בעל ספר החינוך מצוה ב על מצוות המילה שיש בו תשלום צורת הגוף והעם הנבחר חפץ השם יתברך להשלים תכונתו ורצה להיות ההשלמה על ידי האדם ולא בראו שלם מבטן לרמוז אליו כי כאשר תשלום צורת גופו על ידו כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולותיו.

כל המתמים עצמו השעה עומדת לו

ובזה יובן מאמר חז"ל **במסכת נדרים דף לב ע"א** אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו, התהלך לפני והיה תמים אחותו רעדה, אמר שמא יש בי דבר מגונה כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך, נתקררה דעתו. וכו' אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו הקדוש ברוך הוא מתמים עמו, שנאמר עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתמם. א"ר הושעיא כל המתמים עצמו שעה עומדת לו, שנאמר התהלך לפני והיה תמים, וכתיב והיית לאב המון גוים. נראה לבאר המתמים בשני אופנים או שנוהג בתמימות עם השם וכך ביאר רבי יצחק או המתמים הכוונה המשלים עצמו ומתקן מעשיו מידותיו וכך מבאר רב הושעיא, ולזאת שכרו מידה כנגד מידה אם נהג בתמימות הקב"ה נהג איתו בתמימות, ואם עובד על עצמו להשלים מעשיו ומידותיו הקב"ה משלים חסרונו כנאמר באברהם. 5. וכן מתבאר במהרש"א.

נעשה אדם בצלמנו

ובזה יובן היטב שכל זה נרמז בבריאת האדם שנאמר בלשון נעשה אדם בצלמנו שהוא לשון רבים מה שלא נאמר בשום דבר אחר בבריאת העולם הלא דבר הוא? אולם נראה לבאר שהקב"ה פונה לכל אדם ואדם ואומר לו ביחד נעשה את האדם אני יוצר את הגוף מושלם, אך אתה תייצר את התוכן הרוחני ורק אז מגיע האדם לתכליתו, ועל ידי זה זוכה וירדו בדגת הים ועוף השמים וכו' כיון שהופך להיות נור הבריאה.

תולדותיהן של צדיקים מצוות ומעש"ט

ובזה יובן היטב אשר נאמר על ידי חז"ל בפרשת נח אלה תולדות נח נח איש צדיק וכו' ודקדקו חז"ל מדוע לא כתב תיכף את שם חם ויפת? ופירשו תולדותיהן של צדיקים מצוות ומעשים טובים, וראיתי במהר"ל מפרג דבר יפה אשר מפרש כי יש שלשה תולדות לאדם אחד תלמידיו והשני בניו והשלישי מצוות ומעשים טובים, והמעולה שבהן השלישי כיון שהראשונים הם חיצוניים מגופו ואילו מצוות ומעשים טובים הן עיצוב ויצירת גופו להגיע לתכליתו האמיתי. נמצא שכל מעשה טוב שאדם עושה הוא מייצר את עצמו ומשלים את בריאתו ותכליתו וקל וחומר לימוד תורה אשר נאמר עליה וכל חפצך לא ישוו בה כיון שהיא שקולה כנגד כל התורה, זאת ועוד שכבר אמר הקב"ה הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו מפני שאור שבה מחזירן למוטב, ובכח התורה לעדן את מידותיו של האדם ולשנות את מהותו ועל ידי זה זוכה להיות נור הבריאה אשר כל תכלית העולם בשבילו נוצר ולכן יכול לשלוט על כל הבריאה כמאמר הכתוב וירדו בדגת הים ובעוף השמים וכו' כאשר זכו צדיקים בכל הדורות וכאשר מפרש הכלי יקר את הפסוק.

למה נתנו רמ"ח עשה ושס"ה לא תעשה להשלים קומתו

ובזה נבין היטב מדוע ניתנו המצוות כמספר האברים והגידים שבגוף האדם, מפני שכל מצוה משלימה ומתקנת אחד מאברי וגידי גופו בכדי להשלים את קומתו הרוחנית, ומשום כך נברא העולם בלתי מושלם כדי שהאדם ידע שהכל בעולם צריך השלמה.

קושיית הט"ז על נוסח ברכות השחר

זאת ועוד כתב הט"ז או"ח סימן מו ס"ק ד וז"ל שלא עשני גוי. רבים מקשי' למה תקנו ברכה זו דרך שלילה ולא דרך חיוב דהיינו שעשני ישראל וכן בברכת שלא עשני אשה? ומתרצים לפי שנמנו וגמרו בית שמאי ובית הלל טוב לאדם שלא נברא על כן לא תקנו לברך על העשיה שנעשה האדם דטוב לנו שלא נעשה, אלא לכל הפחות על שלא נעשה עכו"ם וכו' עכ"ל. וביאור הדברים כי מבואר במסכת עירובין דף יג ששנתיים ומחצה נחלקו ב"ה וב"ש האם טוב לו לאדם שנברא או טוב שלא נברא נמנו וגמרו בדעה משותפת טוב שלא נברא ועכשיו שנברא יפשפש או ימשמש במעשיו, ב"ה וב"ש התייחסו לחלק הרוחני אשר מוטל על האדם לרכוש במשך חיו, וכיון שהנסיונות קשים הרי שיש יותר סיכוי לכישלון יותר מהצלחה מפני התאות הגופניות, לכן הגיעו למסקנה לאחר שנתיים ומחצה

תפקידו של האדם להשלים את עצמו

שיותר טוב שלא נברא אך עכשיו שנברא יפשפש או ימשמש במעשיו ולזאת לא תקנו לברך
שעשני ישראל בלשון חיובי אלא לפחות בלשון שלילי שאינו גוי.

דברי הרב זושא

כך שהתביעה מכל אחד להשתדל לתקן ולהשלים עצמו, וכמאמרו הידוע של הרה"ק הרבי
ר' זושא זיע"א שכשיגיע לעולם האמת לא יבואו אליו בטענה למה לא השיג את מדרגתו
של אברהם אבינו ע"ה אלא מדוע זושא לא היה זושא, כן כל אדם מכל אחד ואחד דורשים
את מה שמסוגל כפי יכולתו.

מסירות נפש על מצוות המילה

ולזאת עם ישראל בכל הדורות מסרו נפשם על המילה ומאיך בדורות רבים עד ימינו
מתנכלים למצוות המילה בהיות ומצוה זו היא הסמל והיסוד בדרכו ותכליתו של האדם
היהודי שמחובתו להשלים את עצמו, כמסופר על רבי יהודה הנשיא כיצד אביו רבן שמעון
בן גמליאל ואמו מסרו עצמם על מצות המילה. כ"כ התוספות מסכת עבודה זרה דף י ע"ב
וז"ל בא"ד במדרש חלב מטמא חלב מטהר, כשנולד רבי גזרו שלא למול ואביו ואמו מלוהו
שלח קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו והחליפתו אמו באנטונינוס והניקתו עד שהביאתו לפני
קיסר ומצאוהו ערל ופטרום לשלום, ואמר אותו הגמון אני ראיתי שמלו את זה אלא הקדוש
ברוך הוא עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה, ואמרי' נמי בירושלמי שלבסוף למד
אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו עכ"ל. ומסופר מעשים רבים על מסירות עם ישראל בכל
הדורות על קיום מצוות מילה אשר היא אבן יסוד לתכלית האדם בעולמו שמחובתו
להשלים ולתקן את עצמו ואת הבריאה, ובכל מעשה טוב ומידה טובה הרי היא עוד נדבך
בהשלמת יעודו, ועל ידי זה הופך להיות נזר הבריאה.

הסבר ברכת אבי הבן

ובזה יובן היטב הברכה שתיקנו לברך את אבי הבן בהכניסו את בנו בבריתו של אברהם
אבינו, כשם שהכנסתו לברית כך תכניסהו לתורה ולחופה ולמעש"ט, ושואלים מדוע דוקא
למצוות הברית הקישו ובירכו את אבי הבן לקיום כל התורה? ולפי מה שביארנו כיון
שהמילה היא יסוד כל התורה והמסר בברכה זו כמו שהשלים עצמו ותיקן את גופו במעשה
הברית כך יזכה למלא את כל תכליתו ולתקן ולהשלים את עצמו בקיום כל התורה
והמצוות.

דברי רבנו יונה עד כמה חיסרון קטן משפיע על הכל

ולכן כתב רבינו יונה מסכת אבות פרק ב משנה ט: והוא לא ידע כי חסרון לא יוכל להמנות
אך יחסר בלבו באחרית הימים כי המעט החסר יחסרנו חסר גדול, כמו שאמר שלמה ע"ה
בחכמתו [קהלת י' א'] זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט.
ר"ל כאשר הזבוב שהוא קטן מפסיד לגמרי אל הדבר החשוב מאד שמן הרוקח ע"כ. ללמדנו
עד כמה חיסרון ופגם קטן במעשינו משפיע על הכלל.

תפקידו של האדם להשלים את עצמו

ראובן ואהרון אילו ידעו שיכתב עליהם היו עושים יותר בשלימות

כתב בספר שפתי חיים מידות א. נאמר על יעקב אבינו איש תם כתב בתרגום גבר שלים. כך כל אדם צריך שלימות מעשה אבות סימן לבנים, ולכן כל מעשינו יהיו בשלימות לא להסתפק בחצאי דברים אם זה בבין אדם לחברו כגון עשיית חסד לעשות זאת עם כל השלימות בסבר פנים יפות עם כל הלב לא רק לצאת ידי חובה, ואם זה בבין אדם למקום להשתדל שהתורה והתפלה ייעשו מתוך שאיפה של שלימות אמירת הברכות תהיה עם כל השלימות, זהו גם הביאור בחז"ל במדרש רבה רות פ"ה סימן ו' היו א"ר יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם שאם היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו בראשית לו כא וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתיפו היה מוליכו אצל אביו, ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתוב עליו שמות ד יד הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. זה הלימוד לדורות ממעשי אבות לעשות את המעשים בשלימות שח"ו לא נבוא למצב שנכזה מחופתו של חברו אילו ידע שהיה יכול לעשות את המעשים בשלימות וחיסר מהשלימות. הקב"ה הטביע באדם סיפוק והנאה ממעשים שלימים ויש להוסיף בזה עוד שעשיית המעשים בשלימות גם נותנת לאדם סיפוק וכך הטביע הבורא בבני אדם שכשעושה מעשים בשלימות זה גורם לו סיפוק וקורת רוח מושלמת, וכך גם בעבודה הרוחנית כמה סיפוק יש לאדם כאשר הוא מברך ברכה בכונה בקול ובהתעוררות אם כי ודאי שלא יעשה המצוות מתוך קבלת סיפוק והנאה אמנם מתוך שלא לשמה בא לשמה מכל מקום טבע המציאות כשהאדם עושה מעשיו בשלימות הוא מרגיש סיפוק נפשי עצום הטבע הזה שהטביע הבורא באדם שעשיית מעשים בשלימות גורמת לו סיפוק והנאה.

פצע קטן מכאיב את כל הגוף וכן פגם מצער את כל הנשמה

כתב בספר הלקח והלבוב. הרי כל אחד יודע את החסרון של עצמו ואף על זה גופא יש לבקש רחמים שיזכה להכיר את החסרון שלו שהרי טבע האדם הוא לחיות את השלימות שלו וזה לא טוב, משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו פצע או מכה באבר אחד של גופו אולם את הכאב הוא מרגיש בכל בשרו וגופו, היאמר האדם הזה שהוא מתנחם בכך ששאר אבריו בריאים ושלמים, אין לך אדם מן הישוב שיאמר כך, שהרי כאשר האדם סובל יסורים ממכה באבר אחד הריהו חושב רק על היסורים וחש בכל גופו, וחושב עצות היאך לרפא את המכה המכאיבה, וכל מי שאינו מרגיש כך איננו בטבע העולם. כך הדבר ברוחניות מובא שכאשר מגיעים למעלה עם כתם על הנשמה הרי מר מאד שם, בזיון גדול מאד הוא כאשר אדם מגיע לשם עם כתמים, משל למה הדבר דומה לשמחה שהמוזמנים מגיעים אליה בלבושים מכובדים כיאה וכראוי והנה אחד מגיע אף הוא במלבושים מכובדים אלא שבאחד המקומות יש לו כתם וטינוף או שרואים על בגדו משהו שאיננו בכבוד הרי זה בזיון גדול לאותו אדם, כך זה צער נורא של הנשמה בהיותה למעלה כמ"ש הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שכל זמן שהאדם אינו זוכה להגיע לשלימות התיקון שלו אין לו כלום.

תפקידו של האדם להשלים את עצמו

מעשה עם המדען ובנו הקטן

מדען אחד ישב ועבד, כשלפתע ניגש אליו בנו בן השבע, נחוש לעזור לו בעבודתו. המדען, עצבני בגלל ההפרעה, ניסה לבקש מבנו שילך למקום אחר, אך כשראה שזה לא הולך, חיפש משהו שיוכל לספק לילד תעסוקה. הוא תלש מאיזו חוברת דף עם מפת העולם, גזר אותה לחתיכות, ונתן לילד יחד עם גליל נייר דבק. "אתה אוהב פאזלים" הוא אמר, "קח את העולם המפורק ונראה אם אתה יכול לתקנו בכוחות עצמך". המדען חשב שייקח לילד ימים עד שיצליח להרכיב את המפה, אבל כמה שעות לאחר מכן שמע את קולו של הבן קורא לו "אבא, סיימתי, הצלחתי להרכיב הכל!" בהתחלה, לא האמין המדען "זה לא ייתכן שבגיל שבע יוכל הילד להרכיב מחדש מפה שמימיו לא ראה." אבל הוא הניח את רשימותיו, וניגש לבנו, כשהוא בטוח שהוא הולך לראות עבודה מבולגנת. להפתעתו, המפה הייתה מושלמת וכל החתיכות היו במקומן. "איך עשית את זה?" שאל המדען את בנו "הרי לא ידעת איך נראה העולם." "אבא", ענה הילד, "אני אמנם לא ידעתי איך נראה העולם, אבל כאשר תלש את הדף מהחוברת, ראיתי שבצדו השני יש תמונה של אדם. כשנתת לי לתקן את העולם, ניסיתי אבל לא הצלחתי. אז הפכתי את כל החתיכות והתחלתי לתקן את האדם. כשהצלחתי לתקן את האדם, הפכתי את הדף וראיתי שהצלחתי לתקן גם את העולם." אתה זה העולם, העולם זה אתה. אם בחרת להתחיל לשנות, כדאי שתתחיל מעצמך.

מוסר השכל

עלה בידנו מכל האמור שחובת ותכליתו לקנות מידת השלימות ברוחניות בדומה למעשיו בגשמיות, וכאשר האדם שואף בכל צרכיו שהכל יהיה בשלימות וכל פגם וחסרון קטן הן בגופו והן בחפציו מצער אותו ומפריע לו, כך הדבר צריך להיות בעבודת השם בלימודו ותפילתו שתהיה שלימה וכן בתיקון מידותיו ומעשיו בן אדם לחברו, ואפשר שזו כוונת חז"ל במאמרם במסכת תענית דף יא ע"א, וחגיגה דף טז ושם אמר אדם מי מעיד בי? אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו, שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה. שהמכוון בזה שחפציו וביתו יעידו כיצד דאג לשלימות בצרכיו וזו תביעה על האדם לשלימות בעבודת השם, ותמיד תהיה מצוות המילה לנגד עיניו מדוע האדם לא נולד מהול אלא בכדי שיצטרך להשלים ולתקן עצמו, ובזה ימלא תפקידו ותכליתו בעולמו ויושפע שפע רב בברכה והצלחה כל הימים.

מקורות

1. **במדרש תנחומא (ורשא) פרשת תזריע סימן ה** מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא איזו מעשים נאים של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם, א"ל של בשר ודם נאים, א"ל טורנוסרופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם, א"ל ר"ע לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם. א"ל למה אתם מוליך א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקדוש ברוך הוא. הביא לו ר"ע שבלים

תפקידו של האדם להשלים את עצמו

וגלוסקאות א"ל אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה ידי אדם א"ל אין אלו נאים יותר מן השבלים, א"ל טורנוסרופוס אם הוא חפץ במילה למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו, א"ל ר"ע וכו' לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד (תהלים יח) כל אמרת ה' צרופה.

2. **מבואר במדרש ויקרא רבה (וילנא) פרשת תזריע פרשה יד סימן א זכה אדם אומרים** לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית ואם לאו אומרי' לו יתוש קדמך שלשול קדמך וכו' א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף כך תורתו אחר בהמה חיה ועוף הה"ד זאת תורת הבהמה ואח"כ אשה כי תזריע. **וכן מבואר במסכת סנהדרין דף לח ע"א** תנו רבנן אדם נברא בערב שבת, ומפני מה? וכו' דבר אחר שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית.

3. **במסכת ברכות דף ו ע"ב, וכן במסכת שבת דף ל ע"א.** שהאדם הוא המעולה, וז"ל מאי [קהלת י"ב] כי זה כל האדם? אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא: כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה. רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו. רבי שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה.

4. **המהר"ל בדרשת שבת הגדול** וקאמר דבר אחר וכו'. וקשה איך אפשר לומר שהיתוש הוא יותר משובח מן האדם ובשביל חשיבות היתוש נברא קודם לאדם ואיך אפשר דבר זה בציור (עיין בבאר הגולה באר ה' בסוף).

5. **וכן מתבאר מהרש"א [חדושי אגדות] שם.** שאין לך מי כו' כאברהם לא נקרא תמים כו'. מבואר כמ"ש המורה פ"ט ח"ג כי לא נתנה מצוה זו להשלים חסרון יצירה רק להשלים חסרון המדות עכ"ל ולזה אמר שאין לך מי שהיו בו כל המעלות כאברהם שאין לך כו' אעפ"כ לא נקרא שלם ותמים במעלות המדות אלא עד שנימול ולזה אמרו כשא"ל הקדוש ברוך הוא היה תמים אחזתו רעדה כי חשב אברהם שמא יש בו דבר מגונה ומום ביצירה וכיון שא"ל אח"כ את בריתי גו' שהוא מום וגנאי הערלה נתקרה דעתו שאין מום זה חסרון ביצירה שכל אדם כן נברא אלא שזה הוא חסרון המדות ובהסתלקו אהיה שלם ותמים במדות וז"ש ג"כ כל המתמם ומשלים עצמו במדות כאברהם יש לו מעלה גדולה על יצירה כי השעה עומדת לו לבטל מזל שעה של היצירה כדלקמן באברהם וק"ל:

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין טעם קריאת פרשת החודש

החֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם ראש חֲדָשִׁים ראשון הוא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה (פרשת החודש)

מקור חיוב קריאת פרשת החודש

תנן במתני' (מגילה כט, א): "ראש חדש אדר שחל להיות בשבת - קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת - מקדימין לשעבר, ומפסיקין לשבת אחרת, בשניה זכור, בשלישית פרה אדומה, ברביעית החדש הזה לכם", ע"כ.

ופי' רש"י הטעם שקוראים פרשת החודש וז"ל: "ששם פרשת הפסח, ובתלמוד ירושלמי גרסינן: אמר ר' חמא, בדין הוא שיקדום החודש לפרשת פרה, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה, ומפני מה הקדימוה - שהיא טהרתן של ישראל", עכ"ל.

דורשים בעניני פסח קודם הפסח

וביאר הפנ"י כוונת רש"י, שכוונת דברי רש"י, שהטעם שתיקנו חז"ל לקרא פרשת החודש, היינו משום שיש בו פרשת פסח, ובעינן להכין לקראת החג, כמו שאמרו חז"ל (פסחים ו, א): "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום", ע"כ.

אמנם יש להעיר על דבריו, שא"כ שהטעם שצריכין לקרא פרשת החודש היינו משום דבעינן לדרוש בעניני של חג, א"כ מדוע לא קורין עניני סוכות קודם סוכות, או עניני שבועות קודם שבועות, ואמאי שניא פסח משאר ימים טובים.

דוקא קודם פסח דורשים בעניני של חג

ובאמת בפליגי בזה רבותינו ז"ל אם יש דין לדרוש בעניני של יו"ט קודם שאר הימים טובים. הבית יוסף (סי' תכ"ט) כתב דחיוב זה הוא רק גבי פסח משום דיש בהן הלכות רבות, כגון טחינת חטים ואפיית המצות והגעלת כלים, וביעור חמץ, שאלו אם אין עושין אותן כהלכותיהן קודם פסח לית להו תקנה בפסח, משא"כ בשאר יו"ט די באיזה ימים קודם. וא"כ, לפי דבריו יש לומר דמשום הכי קוראים פרשת החודש שיש בו 'פרשת פסח' לקיים דין זה, להכין לקראת חג הפסח, משא"כ גבי שאר היו"ט אין צריכתא כל כך.

כדי לקדש את החודש

ונראה שיש להוסיף עוד על דבריו, דהנה יש עוד טעם שקורים פרשת החודש שכתב הלבוש [הובא דבריו במשנה ברורה] שקורים פרשת החודש כדי לקדש חודש ניסן דכתיב בתורה "החודש הזה לכם ראש חדשים".

פסח בחודש האביב

והנה עיקר טעם של מצות קידוש החודש היינו כדי שתהא חודש ניסן בחודש האביב, וכן האריך החינוך (מצוה ד') בענין זה, שזהו התכלית במצות קידוש החודש וז"ל, "משרשי

מצוה זו, כדי שיעשו ישראל מועדי השם בזמנן, שהשם יתברך צוה לעשות פסח בזמן שהתבואה באביב, כמו שכתוב (שם): שמור את חדש האביב ועשית פסח, וחג הסוכות בזמן האסיף, כמו שכתוב (שמות לד, כב) וחג האסיף תקופת השנה. ואלולי עיבור השנים יבואו המועדים שלא בזמנים אלו, לפי שישראל מחשבים חדשיהם ומועדיהם לימי שנת הלבנה, שהם שנ"ד יום, ח' שעות, תתע"ו חלקים, והיא חסרה משנת החמה י' ימים, כ"א שעות, ר"ד חלקים, סימן יכ"א ר"ד, ובישול התבואות והפירות בכחה של חמה, נמצא שאלולי העיבור שאנו משוים בו שנות הלבנה בשנות החמה לא יבוא הפסח בזמן האביב והסוכות בזמן האסיף, עכ"ל.

הכנה כל השנה כולה לחג הפסח

וא"כ, נמצא שכל השנה כולה, יהיה זכר של חודש ניסן שהוא הזכר של יציאת מצרים. וכל יהודי חייב כל ימי חייו לקיים המצוה של "זכר ליציאת מצרים", והטעם למצוה זה האריך הרמב"ן (סוף פר' בא) שהוא לקבוע בלבנו האמונה בהשי"ת שהוא השליט על כל העולם.

וא"כ י"ל, שבדוקא בחג הפסח, צריכין להכין לקראת החג, ובפרט בשלושים יום קודם החג, שכיון שעיקר מהותו של החג הוא "זכר ליציאת מצרים", והוא המצוה לקבוע בלבנו ובלב בנינו האמונה בהשי"ת, וא"כ בעינן להכין הכנה כראוי לקיים מצות זה של "והגדת לבנך ביום ההוא", דלקיים המצוה כראוי בעינן הכנה גדולה, כמו שכתב הב"י שבעינן הכנה לאפיית המצות וכדומה, כמו כן בעינן הכנה לקיים מצות - "והגדת לבנך ביום ההוא".

לתגובות: adebstein@gmail.com

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'

כרפס של טבל או ספיחין

מי שאכל ירק לכרפס ואחר כך נזכר ששכח לעשרו, האם צריך לאכול ירק אחר, מתוקן, או שיצא ידי חובת כרפס בטבל.

טעמי אכילת כרפס ושיעורו

איתא בפסחים (קיד, ב) תרי טיבולי למה לי, כי היכי דליהוי היכרא לתינוקות. וכן בטור (תעג) תקנו חכמים לטבל בירק כדי להתמיה התינוקות. ובתוספות שם: (קטו, א, ד"ה והדר): הר"ר יוסף טוב עלם כתב בסדרו למה שאר ירקות באין תחילה לפטור חזרת מברכה הראויה לה. וליתא, דהא משום היכרא באין.

המהר"ל מיישב שיטתו של בעל "חסל סידור פסח" ששורש תקנת חכמים היה כדי לעורר הקטנים לשאלה. בפרטי התקנה קבעו ירק כדי לפטור את המרור מברכה ראשונה. הב"ח הוסיף שבחרו דווקא טיבול כי הוא דרך גדולה ובני חורין. רבינו מנוח הוסיף שכרפס רומז לכתנות הפסים של יוסף, ממנה נבע שיעבוד מצרים.

לא נתבאר אפוא במפרשים אם התקנה היתה לעשות היכר או שטעם מתקני התקנה היה כך, ומעתה היא ככל מצוות דרבנן.

גם שיעור האכילה מפורש בראשונים. הרמב"ם (חמץ ומצה ח, ב) כתב שאוכל כזית. ותמה עליו בהגמ"י: כזית זה איני יודע מה טיבו. בשלמא מרור, אכילה כתיב ביה, ואין אכילה פחות מכזית, אלא טיבול זה הראשון אינו אלא להתמיה התינוקות שישאלו, בכל דהו סגי. עכ"ל. ואכן הרא"ש (סי' כה) הרשב"א (ט, רמא; מיוחסות לרמב"ן רב) ורוב הפוסקים כתבו שאין צריך לאכול כזית. והגר"א כתב שמסוגיית הש"ס עולה כשיטת הרמב"ם.

הכרפס - מצוה או מדיני הלילה

חקירה ידועה בגדר דין אכילת כרפס. האם זו תקנת חז"ל וטעמם כדעיל, להראות שינוי או אחר, אבל תקנו מצוה. או שאכילת הכרפס היא כמו כל דיני שינויי ההרגל שבלייל הסדר, חוטפין מצוה, עקירת השולחן וכו', כדי שישאלו התינוקות.

הרמב"ם (שם ז, ג) כתב: וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו... וכיצד משנה, מחלק להם קליות ואגוזים ועוקרים השולחן וחוטפין מצוה וכו'. מדלא מנה אכילת הכרפס בכלל השינויים משמע דס"ל שאינו שינוי אלא תקנה דרבנן, ואף שטעמה דומה לשאר שינויים, היא ממצוות הלילה ממש.

וכעין זה משמע בתוס' (ר"ה כח, א, ד:ה אמר) שגם אם נעשה להכירא שפיר אפשר לקוראו מצוה.

אמנם הרא"ש, כשתירץ תמיהת תוס' על רש"י (פסחים קיד, א) שכתב שאת הכרפס אין צריך להטביל בחרוסת, כתב בפסקיו: טיבול ראשון אינו לחיוב אלא להיכרא בעלמא, שלא כטיבול שני שהוא טיבול של מצוה. עכ"ד. הרי להדיא שכרפס אינו מצוה. הריטב"א, בפירושו להגדה של פסח, שואל מדוע לא מברכים ברכת המצוות על הכרפס. ויישב שאינה אכילה של מצוה.

עולה מן הדברים: לרמב"ם טיבול הכרפס מצוה. לרא"ש אינה מצוה.

יש התולים גם את המחלוקת הקודמות, בעניין טעם תקנת הכרפס ובעניין שיעור האכילה, בזו. לרמב"ם שהאכילה מצוה יש לאכול כזית, הרא"ש שכתב שהאכילה אינה מצוה אין לה שיעור.

מצוה הבאה בעבירה במצוה דרבנן

רבי יוחנן אסר לולב הגזול גם בשאר ימי החג. כתב תוס' בטעמו שסבר דתקון רבנן מפני מצוה הבאה בעבירה. מבואר שגם במצוה דרבנן אמרינן מצוה הבאה בעבירה. וכן פסק הרמ"א בהלכות לולב. דלא כמחבר שפסק שיוצאים. וע"ע במשנ"ב להלן (תנד בביא"ל ד"ה אין אדם) אם יוצאים ידי חובה במרור גזול.

כרפס של איסורי אכילה

לכאורה השאלה שבראש דברינו תלויה במחלוקת הפוסקים. לשיטת הראשונים שהכרפס הוא מצוה, ולשיטת הסוברים שגם במצוות דרבנן כשקיים מצוה הבאה בעבירה לא יצא ידי חובה, יחזור ויאכל מן המעושר. לשיטת השו"ע שבמצוות דרבנן לא אמרינן מצוה הבאה בעבירה - אינו צריך לאכול שנית. גם לשיטת הראשונים שסוברים שאכילת הכרפס אינה מצוה לא יהא כאן חסרון של מצוה הבאה בעבירה.

אמנם, לא ראיתי מי מן הפוסקים שכתב כך להדיא, אבל בשנה זו מצוי שיאכל אדם כרפס של ספיחי שביעית. וצ"ב.

לתגובות: Rachel.hvcpa@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

כוחו של דיבור

וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנִגְעַ צָרְעַת (יג, ב)

ידוע, שהצרעת - באה על חטאי ה'בין אדם לחברו', ובראשם - לשון הרע.

- כוחו הנורא, והעצום, של ה'דיבור'.

כוחה - של מילה אחת. לטוב - ולמוטב.

וזה לכאורה - מוכר היום. מאוד מוכר. אפילו בעולם ש'מבחוץ'.

'שם', כשיש דיבור של 'הסתה', אז מתייחסים לזה בחומרא רבה. מישהו 'מסית' את השני, והשני - 'נפעל'. 'נגרר' אחר ה'מסית'. סוג של 'גורר', שכל ה'עדר' - הולך אחריו.

אבל באמת - זה לא ממש מוכר. יותר נכון - ממש לא מוכר.

כי ה'מילים' - נעשו זולות. יותר ויותר. מדברים, ומדברים, ואף מילה אינה אמת. הכל לשם הדיבור, ותו לא. אפילו לא מצפים מהם לקיים.

וה'שם' הזה, הוא לא רק 'שם'. הוא חודר ל'כאן'. בין אם נרצה ובין אם לא. החשיבות של מילה - הולכת ופוחתת.

ועלינו לנסות - להחזיר לה את החשיבות. ולו במעט.

- אז ננסה.

*

מעשה - אמיתי

הוא - אברך משי. עובד ה'.

למשל: בראש השנה, בכל ה'מעט לעת' כמעט, הוא מתרכז - בדבר אחד. חוזר עליו שוב ושוב. השנה, זה היה - גם זו לטובה'.

וכל השנה - הוא 'חי' את זה. גם זו לטובה. בכל מה ש'עובר' עליו. הוא באמת חי את זה. לא רק ב'מילים'. הלואי עלי.

וזו רק דוגמא אחת קטנה. הוא תמיד - 'חי' את השם יתברך, ואת תורתו. וברמה גבוהה. - בן עליה אמיתי.

ותלונתו בפיו:

הוא חש - חסר. לא טוב לו. ה' לא מרוצה ממנו. הוא בעצמו - לא מרוצה מעצמו.

הוא מרגיש - שהוא לא 'מתקדם'. מדשדש באותו המקום, ורק יורד.

ואגב, יש לו גם 'בעיות קשב'.

- וכיצד זה שבראש השנה הוא מצליח להתרכז כנ"ל?

- צריך עיון.

ומאוד מאוד 'קשה' לו, למצוא בעצמו 'דברים טובים'. גם אם הוא מנסה, והוא באמת - מנסה, הוא בקושי מצליח.

והחוסר הזה, בביטחון העצמי, בתחושת הערך העצמי הנמוך כל כך - משליך על הסביבה. בעיקר - הקרובה. המשפחתית, ליתר דיוק.

ה'סתירה' הזו, קשה. קשה מאוד.

והיא גם נפוצה כיום. מאוד נפוצה. בני תורה יקרים, מסולאים בפז. וסובלים קשות - מערך עצמי נמוך מאוד.

ובמקרים רבים, אולי ברובם, זהו חסר בחינוך שלהם.

[וכאן המקום להתריע, ולזעוק, ולהתחנן - לפני ההורים היקרים. אנא. לטובת בריאותם הנפשית של הילדים שלכם. לימדו היטב את סוגית 'מילות הערכה'. עידוד. נתינת כח.

אמרנו 'סוגיא' - כי זו באמת סוגיא. ויש ללומדה היטב. רבים המקרים בו ההורים חשו שהם מעריכים מאוד, וגם ביטאו זאת בכל מיני אופנים - והילדים לא חשו מוערכים כלל. והתוצאות הרסניות מאוד!

זה לא מאוד קשה. צריך ללמוד את ה'טכניקה', ולעשותה. זהו תפקידנו כהורים. וכדאי שנדע - מילה אחת נכונה, ובזמן הנכון, חוסכת כאבי ראש (וגם 'כאבי כיס') רבים מאוד לאחר מכן.

למשל. הגיע אלינו נער, בן ישיבה, שסבל מ'תלות' בנער אחר. זו היתה תלות קשה מאוד, המלווה בכאבים פיזיים בבטן, בחזה, ועוד.

כל זה החל, כשהנער השני - החמיא לו. הביע הערכה. זה הכל!

עד לאותו הרגע, הבחור **מעולם** לא חווה הערכה. הוריו לא השכילו לעשות זאת. [אגב, הם עצמם, חושבים עד היום - שהם כן העריכו.]

משל לאדם ההולך במדבר, תחת השמש היוקדת, וללא טיפת מים. הצמא בוער בו, וכמעט מטריף את דעתו. ופתאום - מעין מים חיים לפניו. והוא - 'מתנפל' עליהם. איך לא.

הנמשל - ברור.]

*

השורש

אמרנו - 'סתירה'.

ומהיכן היא נובעת?

- מהיצר הרע.

- אוה. הבנו. חידשת לנו את אמריקה.

- יכול להיות. הדברים אכן ידועים.

אבל ככל שהם ידועים - ה'הבנה' שבהם, חסרה לנו.

אותו אברך יקר. כששוחחנו, שמנו לב - שהתחושות שלו, אינן באות 'על ריק'.

- הוא מביא אותן. מייצר אותן.

כמובן - שלא במודע.

הוא עושה מצוה. לדוגמא - מתפלל שחרית.

המחשבות, באות 'מאליהן'. לא כיוונתי מספיק. באתי קצת מאוחר. אני לא מרגיש קירבת

אלוקים. וכו' וכו'. כפי ה'קריזה' של היצר. תלוי על 'איזה צד' הוא קם באותו בוקר.

ויש לזה תוצאה. לא הכי 'מבורכת'. אולי הכי לא.

המציאות הזו, של מצות התפילה - 'מתחברת' אצלו, לתחושה לא טובה.

ובליבו, לאט אבל 'בטוח', נחרט עמוק - תפילה, זו הרגשה רעה.

- אז למה שהוא ירצה להתפלל בכלל.

וכך על זה הדרך. בכל היום שלנו. אם נעקוב, יתכן שנגלה - שהמחשבות הנ"ל 'מתארחות'

אצלנו באופן תמידי. יתכן שהן כבר נעשו 'בני בית'. ואולי אפילו 'בעלי הבית'.

*

עשיתי נחת רוח

יש שיר כזה: 'לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו'.

מילים נפלאות.

אבל אפשר - לאחר העיון - לשנות קצת את ה'נוסח'. לשיר - לאחר ה'מעשה' - 'עשיתי

נחת רוח לבורא יתברך שמו'. בררנו, זה מותר. לכל השיטות.

וזה גם כדאי.

כך הצענו [בין היתר] לאותו אברך בן עליה. שידע את אשר הוא עושה, שיהיה מודע -

למעלתו. לדרגתו. למעלת מעשיו.

[ואם כבר משנים, אז ה'נוסח' הנכון באמת הוא, לעשות נחת רוח - להוי"ה אלוקי. אפשר

לומר 'השם', מותר גם לומר 'אדני'. אם זו תפילה, או הודיה. ולכוון - לשמו הגדול, זה

שנקרא עלינו.

הלא היחס של 'בורא', הוא שווה - לכל הנבראים. גם לאבן המושלכת ברחוב, וגם למקק

המרגיז, שהרגע מישהו קיפח את חייו הצעירים.

אפילו - לאויבי העם היהודי. אלו הצמאים לדמו. אפילו כלפיהם - הוא נחשב 'בורא'.

כוחו של דיבור

אבל 'הוי"ה אלוקנו', זה אך ורק - לנו. עם ה'. היהודים. זהו יחס אישי, קרוב מכל קרוב, אוהב - יותר מכל האהבה שבעולם. מנהיג. פטרוץ. מישהו שאפשר 'להישען' עליו. [וכשהוא החל לעשות זאת [באופן הנכון, כפי שלמדנו ביחד] - הוא החל לחוש טוב הרבה יותר. גם הבית שלו, השתנה - לחלוטין.

- כח הדיבור!

*

חשיבות - קובעת מציאות

ויש כאן נקודה נוספת. חשובה עד למאוד.

כתוב בפסוק: 'בו לדבר - יחבל לו'.

- כך אומר לנו החכם מכל האדם (משלי יג, יג).

אם האדם הוא 'בו' לאיזה 'דבר', אז הוא 'חובל' בו. ה'דבר' - נחבל, כלפי אותו האדם.

החשיבות שאתה מייחס לדבר - היא תקבע, עד כמה תוכל להשתמש בכח של אותו הדבר.

היא תיקבע, עד כמה באמת תהיה חשיבות לאותו הדבר.

מי שמתייחס לתפילה שלו, כאל משהו שהצליח לעשות נחת רוח לה' אלוקיו; כאל משהו - שגילה את השכינה כאן בארץ; שהמליך את ה' בעולמו - אז התפילה שלו אכן פועלת. היא באמת - ממליכה את ה'. מייחדת קוב"ה ושכינתיה.

אז ה'סתירה' דלעיל, כבר לא כל כך 'סתירה'.

כי כשהוא אינו מחשיב - זה באמת פחות חשוב. באמת!

אז כדאי - להחשיב.

*

לדבר

ובפרט - אם אומרים את זה בפה. במילים ברורות.

כשאתה אומר משהו, ומתכוון אליו, אז הוא 'חל'.

כך זה בספר תורה, למשל. אם תאמר - 'לשם קדושת השם', אז ה'שם' - יהיה קדוש. הדיבור - פועל את המציאות.

כך זה גם בהכנות לשבת. 'ובכל מה שיקנה, יזכיר ויאמר - לכבוד שבת' (שעה"כ ענין ליל ו', דף סא, טור ד).

והסיבה - 'כי הדיבור הוא פועל הרבה בקדושה' (משנ"ב רנ סק"ב).

הדיבור - פועל. יוצר. מביא - לפועל.

אתה 'מחיל' - מציאות. המעשה שלנו, יהיה שונה לחלוטין - אם 'נלווה' אותו בדיבור נכון.

ה'דיבור', הוא ה'מלכות' - של מערכת ה'ראש'. הוא 'מוציא לפועל' - את המחשבות. ומאחר וה'אדם' כאן - הוא משל ל'אדם' שלמעלה; והוא לא רק 'משל' רחוק, אלא - מקביל ממש, אז כשאתה מדבר נכון - אז אתה פועל במידת המלכות העליונה. ממש כך.

*

להעצים את החיובי

'צרעת', מורה על משהו 'רקוב' בפנים, ה'פורץ' - החוצה (עי' רש"ר הירש פי"ג פ"ב). זהו ה'ביטוי' החיצוני, ל'לא טוב' - שבפנים. והוא 'יוצא', על מנת שהאדם - יהיה מודע אליו. שידע - לתקן. לשנות. לעבוד על ה'פנים', כך שה'ביטוי' החיצוני שלו יהיה - 'חי'. לא 'חשוב כמת'. והביטוי החיצוני הזה, הוא עצמו - חשוב מאוד. בצורת ה'עבודה', אפשר גם ללכת 'הפוך'. מה'חוץ' - ל'פנים'.

לכל יהודי, בפנים, יש 'טוב'. אין ספק.

אבל יש לו גם - 'לא טוב'.

- וגם בזה אין ספק.

ומה יגבר?

- זו שאלת החיים.

אפשר לנו, וגם מוטל עלינו, 'לעזור' - ל'טוב'. לסייע לו. להעצים אותו. להגביר 'מעט' מן האור, שידחה הרבה מן החושך. והצורה היא - כח ה'דיבור'.

כשאתה מסביר לעצמך כמה חשוב מה שעשית, ומה שתעשה, אז ה'דיבור' - שהוא 'חיצוני' - פועל פנימה. חודר. מחדיר את המסר. וכך הוא מעצים - את ה'חיובי' שבך.

*

דיבור - יוצר מציאות

אותה 'צרעת', לפעמים היא 'מגלה' החוצה - את פעולתו של הדיבור. את ה'השחתה' שהוא יצר.

כך זה - בנגעי בתים.

'כנגע נראה לי בבית'.

הכהן מגיע, ורואה - אכן. זהו נגע. צרעת ממארת.

הבית מנותץ. כולו.

והאבנים המנותצות, אף הן - טמאות. הן 'מקבלות טומאה', וזהו חידוש - הלא הן נותצו, הן כבר אינן 'כלי' כלל. ובכל זאת - טמאות. אין כל היתר להשתמש בהן.

והסיבה - כך מגלים לנו חז"ל (זוה"ק נ.) - היא ה'דיבור'.

הלא מדובר כאן ב'בית ארץ אחוזתכם'. ועוד קודם שזו היתה 'אחוזתכם', היתה זו - אחוזת ה'כנעני' וחבר מרעיו.

אלו, בנו בתים. וקודם הבניה - אמרו 'מילה'. לשם מה הם בונים. וזה לא היה 'לשם ייחוד' שלנו. ממש לא.

וה'מילה' הזו, ה'תוכן' שלה - חדר עמוק. עד לעצם ה'בית', וגם כשהאבנים מנותצות - זה עדיין שם. לא יוצא. כל כך עמוק זה חדר.

ומידה טובה - מרובה.

עד כמה 'הדיבור פועל הרבה בקדושה'.

עד כמה - הדיבור שלנו, יכול להשפיע. עלינו, על הסביבה. על השכינה הקדושה.

*

למען שמך

'שקולה מיתתן של צדיקים כשרפת בית אלוקנו' (יל"ש זכריה תקעד).

חד וחלק. ממש - כשרפת בית אלוקנו.

ושרפה זו, אכן שורפת. אין איתנו יודע, אבל מאז שזה קרה - גם הרבה דברים אחרים קורים. מחוץ תשכל חרב, מחדרים אימה. אולי יש קשר.

ואם אכן יש קשר, עלינו לעשות משהו.

- וגם אם אין קשר. הלא החובה התמידית עלינו, היא - לבנות מחדש את 'בית אלוקנו'.

זהו תפקידנו עלי אדמות. לעשות לו יתברך - 'דירה בתחתונים' (תנחומא נשא כד).

ועתה, חובה זו מוטלת עלינו ביתר שאת. הלא 'בית אלוקנו' שבדור, עלה בסערה השמימה. והוא יתברך - מחפש בית. דירה. מקום לשכון בו.

אנחנו רגילים - לבקש מלפניו יתברך. להתחנן. תן לנו. אנא. בריאות. פרנסה. ילדים. שלום בית. וכן על זה הדרך. 'צרכי עמך מרובים'.

והוא יתברך, מרחם - ונותן. הוא היטיב, הוא מיטיב, והוא ייטיב לנו. לעד. בחן, בחסד, וברחמים.

ופתאום - הכל מתהפך: הוא יתברך, לוקח. קורע מאיתנו. חיים שלמים, נגדעים באחת. היד שאנחנו רואים ב'עין' בשר - היא רצחנית. מלאת דם. 'פרא אדם'. אבל קודם לכן, היה 'מכריזין עליו מלמעלה'. וזו - יד רחומה. אוהבת. בלי סוף.

שוב, אנחנו לא יודעים 'מסרים'. אבל זה תמיד נכון:

הוא יתברך, רוצה - שנהפוך את הסדר.

- שאנחנו - נעניק לו.

שנעשה למען שמו הגדול. שם הוי"ה, שיהיה לו 'דירה' - כאן. שנעשה למען ה'דירה' הזו, ה'היכל' של שמו הגדול - שזהו שם 'אדנ"י'.

שם הוי"ה, זהו הגילוי שלו. ושם אדנ"י - הוא המלכות שלו, ה'דירה', שמגיעה עד לכאן. וזו התקוה שלנו.

כאשר 'נחשבנו כצאן לטבח יובל', אז - 'שמך לא שכחנו'. ולכן - 'אנא, אל תשכחנו'. ושוב: 'חון אום - לשמך מקוה'.

אנחנו מבקשים - 'עשה עימנו חסד, אל תאחר'. אבל יש מילה אחת קודם לכן: 'למענך'.

- למענך, עשה עימנו חסד. אל תאחר.

כי אם נעשה למען שמו, התוצאה הישירה של זה היא - החסד עימנו. ההשפעה - אלינו. הלא ה'דירה' שלו, שהיא 'בתוכם' - בתוך כל אחד ואחד מאיתנו, צריכה להיות 'דירה נאה'. ארמון מלכים. וכשיש שם כאב, ייסורים - אז חסר בשם 'דירה'. זהו ה'קלני מראשי', כשאדם מישראל סובל.

וחוץ מזה, כשהמלכות בשיאה - כל העם מרגיש את זה. כולם נהנים, כפי יכולתה של המלכות.

ולמלכות שלנו, יש הרבה מאוד מאוד 'יכולת'. אין סוף 'יכולת'.

הנושא שלנו כאן, הוא - ה'דיבור'.

ועלינו להשתמש בדיבור הזה - למען שמו יתברך. לבטא. להתבטא.

עצם הדיבור הנכון, פועל - באותה 'דירה'. הלא דיבור הוא 'מלכות'. ה'ביטוי' של המחשבה - ל'חוץ'. וכדלעיל.

ובפרט - אם מדברים על שמו. ולמען שמו. לומדים את הסוגיא, בפה. בדיבור. אם קוראים פסוק, לפני שעושים את המצוה - הכתובה באותו הפסוק. הלא התורה שבכתב, כל כולה - שמותיו יתברך.

וגם - לומר לעצמי, מה אני עושה. לומר בפה. לבטא. אני זוכה - לקדש את שמו הגדול.

- 'וכל בני בשר - יקראו בשמך'.

ולסיכום:

כמה נקודות, ב'כח הדיבור'.

א. הדיבור - הוא כח חזק. משפיע. בעיקר - עלי בעצמי. כמה אני טוב, כמה אני שווה. כמה המצוות שלי עושות נחת רוח לפניו יתברך.

ב. עד כמה שאנחנו מחשיבים את מה שאנחנו עושים - כך המעשה באמת חשוב יותר.
ג. הדיבור, פועל מציאות. בקדושה. וגם להיפך, חלילה. אתה מקדש דבר - במילה אחת. ולהיפך.

ד. היה 'בית אלוקנו', ש'נשרף'. עלה השמימה. ועלינו מוטל לבנות לו יתברך - בית. דירה. הקריאה בשמו הגדול, בונה לו בית.

וזו מטרת עבודתנו בעולם הזה.

ויהי רצון, שנזכה.

*

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

*

הודעה משמחת

בעזרת ה' יתברך, תתקיים סידרת ועדים נוספת בענייני הבית היהודי. הועדים עוסקים בעומק מעלתו של בית יהודי, ובפרקטיקה המעשית.

תוכן הועדים מבוסס על היסודות החדשים-ישנים שקיבלנו מרבתינו, ועל נסיון רב שנים בתחום. הדברים מוגשים בסגנון חדש, ובשימת דגש על פרקטיקה, יעילות, בתוספת הכוונה אישית ופרטנית.

מהתגובות שקיבלנו על הסדרות הקודמות:

"כשמעתי על סדרת השיעורים... חשבתי מה אפשר לחדש... שנים מאז החתונה, אבל היתה לי הפתעה גדולה. התחדשו לי יסודות חדשים, וגם אלו שהכרתי קיבלו את הדיוק והסדר הנכון..."

...שיעורים מלאי תוכן, שילוב של רובד רוחני - לא מה שרגילים לשמוע, והמון המון פרקטיקה מעשית ג"כ לא מה שרגילים לשמוע, אחרי כל שיעור יצאתי עם חומר למחשבה ומבט חדש על הרבה דברים, שממש עזר בחיי המעשה..."

יצחק ש. 0548417939

מספר המקומות מוגבל.

לפרטים והרשמה: 0548430373. או דרך המייל המצ"ב.

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

כהן שאינו מיוחס בראיית הנגעים

אָדָם פִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאֵת אוֹ סַפְחָת אוֹ בְּהֶרֶת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרְעַת וְהוּבָא אֶל
אֶהְרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנָיו הַכֹּהֲנִים (יג, ב)

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מתרומות ה"ט: והמצורע הרי הוא כמי שטומאה יוצאה עליו מגופו
והוא שיטמא אותו כהן מיוחס אבל קודם שיטמאנו הכהן טהור הוא.

וכתב הגר"ח זצ"ל בדרך אמונה ס"ק ס"ו, דמשמע מלשונו דגם אם ראה כהן שאינו מיוחס
את הנגע וטמאו, א"צ לחשוש דמוקמינן ליה אחזקת טהרה דקיי"ל כל ספק נגעים טהור
כמוש"כ הרמב"ם ז"ל פ"ו מטומ"צ ה"ה. ובציון ההלכה אות ק"ב כתב דיש לחלק דשם
הטעם שא"א לטמאותו מספק, וממילא נשאר טהור כ"ז שלא טמאהו הכהן. משא"כ כאן
שכבר טימאהו הוי ספק טמא, וצ"ע.

והנה רבינו הרוג'ובער זצ"ל כתב לבאר כמה טעמים דכהן שאינו מיוחס לא מהני
לטומאת וטהרת נגעים. א. דכל דבר התלוי באדם צריך ודאות ובגדר הא דב"ב (דף קמ"ב
ע"א) שהחזיקו בנכסי הגר מספק דאין זו חזקה דרפויי מרפאן, ולכן בנידונינו דבעינן פה
כהן, כהן שאינו מיוחס לא מהני. וביאר שזה עצמו הטעם דאמרינן דנזיר דף ס"ה ע"ב דספק
נגעים טהור, "דבדבר התליא בפעולת אדם צריך דבר ברור וכמו שכ' הראב"ד בהל' גנני]בה
פ"ב גבי קנס בתיקו". ומבואר בדברי רבינו ביאור חדש בהך דבב"ב הנ"ל דמה דלא הועילה
החזקה בנכסי הגר, אין הטעם משום חסרון בכונה [שכן פי' רבינו בשו"ת צ"פ וורשא סי'
קי"ט אות ו' ובהל' תשובה פ"ב ה"ב] אלא משום דבדבר שהוא ספק לאדם לא מועילה
מוחזקותו דתופס בתורת ספק.

ב. דבזבחים דף ק"ב ע"א איתא דהנגעים תלויים בזרע אהרן - משפחה ולא בכהונה, ולזה
צריך יחוס מן הדין. דבירור משפחה צריך דבר ברור, והביא מתוס' כתובות (דף כ"ה ע"א)
ועוד מקומות, שצריך עדות ע"ז בב"ד.

כהן שאינו מיוחס בראיית הנגעים

ג. ובהא דבעינן מיוחס וחלל שראה את הנגע אינו יכול לטמא ולטהר, ביאר רבינו, דאף דקיי"ל שבדיעבד עבודתו כשרה מ"מ לא מיקרי זרעו של אהרן כמבואר ביבמות דף ע"ד ע"ב וזבחים דף י"ג ע"א ע"ש ברש"י. וגם דימה זה רבינו, למחלוקת בתוספתא נגעים פ"ה ה"א דלר"ש ב"י בגד שחציו פשתן חציו קנבוס טהור דספק נגעים להקל ורבנן פליגיגי. [מקורות: צ"פ ערכין פ"ח הי"א מכתבי תורה מכ' פ"ט שו"ת צ"פ החדשות ח"ב סי' פ"ה פ"ט וע"ע צ"פ נזיר דף ס"ה ע"ב]

^כ לפי הבנתי רבינו דימה רק חלל לפלוגתא זו. ולא כל כהן שאינו מיוחס. ביסוד הפלוגתא אולי אפשר"ל דפליגי בפלוגתת הבבלי והירושלמי והתו"כ. דלהבבלי ילפינן מ"לטהרו או לטמאו הואיל ופתח בו הכתוב בטהרה", על כן נתמעט גם גונא דבגד שחציו פשתן וחציו קנבוס, שיש בו סיבה לטהרו וסיבה לטמאו. ואילו להירושלמי והתו"כ דילפינן "וטמא אותו (ויקרא י"ג) את הוודאי הוא מטמא אינו מטמא את הספק וכו' וטיהרו, את הוודאי הוא מטהר אינו מטהר את הספק". א"כ י"ל דהך בגד לא נתמעט דאינו ספק בעצם, דאנו יודעים ענינו.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל

אִשָּׁה פִּי תִזְרִיעַ (ויב, ב). וברש"י, א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף.

ויש להבין מהי המעלה המיוחדת בכך שיצירתו של האדם היא אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית. ונראה שזה מוכיח שכל הבריאה כולה באה לשרת את האדם, שהוא נזר הבריאה. וכמו כן בתורה מתפרשת תורתו של האדם אחר תורת בהמה חיה ועוף, מזה הטעם עצמו.

והנה להלן, וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ודרשו חז"ל וביום השמיני אפילו בשבת. וי"ל שגם כאן יש ללמוד ענין זה של גדלות האדם ורוממותו במה שהמצוה למולו ביום השמיני דוחה שבת, והרי שהצורך להביא את האדם להשלמתו כה נכבד הוא, שהוא כעין עבודה בבית המקדש דדוחה שבת.

וכמו כן יש ללמוד מפרשת הנגעים, שבאים על לשון הרע ורואים כמה חשוב דיבורו של האדם ועד כדי שמצינו גדול האומר בפיו מן העושה מעשה. והיינו שדיבור האדם פועל גדולות ונצורות בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, והוא מה שאמרו על הפסוק, מגיד לאדם מה שיחו, ואמרו אפילו שיחה קלה וכו' מגידין לו לאדם בשעת הדין, והקשה מרנא הגר"ח מוואלאז'ין זצוק"ל, שהיה לו לומר מגיד לאדם שיחו, ולמה אמר מה שיחו, ותירץ שבא לומר שמגידין לו לאדם כמה שיחו פועל גדולות ונצורות בכל העולמות.

והנה התקנה לחטא הלשון הוא מה שאמרו, אם ת"ח הוא יעסוק בתורה. ויש לבאר כי על ידי עסק התורה מגיע האדם לרום מעלתו, וכמו שמצינו שאמר רב יוסף, אי לאו ההוא יומא, וברש"י שלמדתי תורה ונתרוממתי, כמה יוסף איכא בשוקא.

ומה נענה אנן כאשר אנו עומדים בתוך ימי השלושים לפטירת גאון עוזינו נזר ראשינו ותפארתינו, מרן שר התורה הגר"ח זצוק"ל, שאצלו ראו בחוש כיצד התורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. וידוע גם כמה שהיה חושך בדיבורו, לאשר היה מייקר כל מילה, ואמרו באבות פרק שלישי, סייג לחכמה שתיקה.

והנה בימי בין הזמנים אפשר לזכות למדרגות מיוחדות ונישאות, ובפרט מי שזכה ללמוד כל הזמן, הרי בבין הזמנים הוא מוכיח שאין התורה אצלו חובה, כי אם בתורת ד' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, גם כאשר אין סדרי הכולל. ומה שלומד במסגרת הכולל הוא מתוך רצון וכוונה פנימית. וזהו וילכו ויעשו, ואמרו חז"ל, שכיון שקיבלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו, והיינו שלא רק שהיו מחויבים, אלא מיד קבלו עליהם, וזה מורה על הכונה הפנימית. וזהו יגדיל תורה ויאדיר.

אמנם הכלל הוא שכאשר האדם מתחבר עם התורה והמצוות זהו הגדלת התורה, וזו האדרת התורה, כי רצה הקדוש ברוך לזכות את ישראל - ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק

טומאת הנגע וטומאת הגוף

אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאת אוֹ סִפְחַת אוֹ בַּהֲרַת וְיָהִי בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנִגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל אֶהְרֵן הַפִּהֵן (יג, ב)

לשון הפסוק מעורר תמיהה, ולכאורה יש כאן כפל לשון, "כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת" ומבואר שיש בגופו אחד ממיני הנגעים, ושוב חוזרת התורה "והיה בעור בשרו לנגע צרעת", וכי עד כעת לא עסקנו בנגע צרעת, ומדוע נכפלו הדברים.

השיעור לבן מוכיח הטומאה יותר מהבהרת עצמה

וראיתי באור החיים שעמד בתמיהה זו, וכתב "להיות שיעקר טומאת הנגע יגידו השערות ולא מראית השאת והבהרת מגדת צרעת לולי השיעור, לזה אמר והיה בעור בשרו לנגע צרעת, פירוש - הבא אח"כ, והוא כשיהפך שער ללבן". וכוונתו שהשאת והבהרת עצמה עדיין אינה מורה עיקר הנגע שהרי אם אין סימן טומאה טהורי, אבל כאשר ישנו שיעור לבן הוא מורה על הצרעת. נולדבריו השאת ובהרת הוא רק מראה ואינו שם נגע, ורק כשיהא בו סימן טומאה יהפך לנגע צרעת".

ובביאור דבריו נראה שאין כונתו לומר שעצם הנגע הוא השיעור לבן ולא הבהרת, שבוודאי השיעור לבן הוא רק סימן על טומאת הנגע והבהרת היא הנגע עצמו, אלא שהשיעור לבן מורה על הנגע יותר מבהרת העומדת בעצמה.

וראיה לדבר שהרי מצינו לאו בתורה לקוצץ נגעו "השמר בנגע הצרעת", ומבואר שהתולש נגע טהור לוקה והתולש סימן טומאה בנגע טהור אינו לוקה, ומבואר שאינו נחשב נגע, וראיתי בשם מו"ר הגרי"ג אדלשטיין שליט"א שביאר החילוק שהאיסור נאמר על התולש עצם הנגע אפילו בטהור, אלא שנתחדש עוד דבסימנים אף שאינם "נגע" מ"מ עובר משום שע"ז מטהר הנגע הטמא, אבל בתולש ס"ט בנגע טהור אינו עובר, ומבואר שהסימן טומאה אינו נחשב נגע.

אך קצת צ"ב שלפי דברי האוה"ח הפסוק עוסק כאשר נראה בו כבר שיעור לבן, אך באמת הוא רק אחר שהובא אל הכהן שנדע שהנגע קדם לשיעור לבן, נאולי נאמן המצורע לומר מה קדם, וצ"ב].

טומאת הגוף היא תוצאה מטומאת הנגע

ויתכן לפרש לשון הפסוק באופן אחר, עפ"י דברי אמו"ר שליט"א^כ שחקר ביסוד הענין שהנגע מטמא, האם הביאור שיש לנגע טומאה עצמית, ונתחדש בתורה שכאשר ישנה

^כ ואפי' לשיטת רש"י דעמד בעיניו טמא [ודלא כהראשונים], מ"מ מצינו מקומות שיש נגע ונטהר כמו הפך כולו לבן, או שנתמעט.

^כ קונטרס אחרון לס' חנוכת שלמה נגעים

טומאה על הנגע מתפשט הטומאה על כל האדם, וא"כ תהליך הטומאה הוא בב' שלבים, טומאת הנגע ואח"כ טומאת הגוף, או שאינו כן אלא ע"י שיש נגע חלה מיד טומאה על כל הגוף, עי"ש שהאריך.

נוהביא ממו"ז זצ"ל שהוכיח מד' האוה"ח כי גבי טהרת מצורע שכתב "ולזה הודיעך כי אינו נטהר אלא מגופו של צרעת ואחר שנטהר מהצרעת צריך לישב בטומאתו ז' ימים, עי"ש, ומבואר בדבריו דצרעת אינה סתם טומאה כללית, אלא דבר בפני עצמו המטמא ומכוחו אח"כ נטמא כל הגוף].

ולפי"ז נראה לבאר היטב לשון הפסוק "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת" - דהיינו עיקר הנגע, ואח"כ שלב ב' "והיה בעור בשרו לנגע צרעת" - שמתפשטת הטומאה על כל בשרו ונטמא כל גופו, נואע"ג שדיני הטומאה לא חלו עדיין כ"ז שלא אמר הכהן טמא אתה, מ"מ סיבת ומציאות הטומאה קיימת, וכמו שביאר באוה"ח כי שמה שתלתה התורה באמירת הכהן טמא אתה הוא ע"ד מלאך טוב עונה אמן בעל כרחו, שיסכים על טומאה זו שקנתה מקומה באיש ההוא" ומבואר שעיקר הטומאה קיימת, אלא שצריך הסכמת הכהן כדי שיחולו "דיני" הטומאה בפועל].

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת תזריע

וביום השמיני | מדוע נכנסה מצות מילה ביום טהרת האשה?

(ויקרא יב, ג) וביום השמיני ימול בשר ערלתו:

מדוע נאמרה מצות מילה באמצע הענין של הלכות טומאת לידה?

וביום תמינאי תשתרי וברא יתגזר בשר ערלתיה:

[וביום השמיני תותר, והבן ימול בשר ערלתו].

ת"י הוסיף כאן את מילת 'תשתרי' שלא נאמרה בפסוק לבאר ענין זה מדוע נכנסה מצות מילה באמצע דיני טומאת וטהרת היולדת, להורות שביום השמיני לאחר שהותרה האשה אז ימול בשר ערלתו.

וביאר בזה מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (טעמא דקרא על פסוק זה) כ"ה שכוונת הת"י לרמוז לדברי הגמ' (נדה לא:.) "מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה, שלא יהיו כולם שמחים (וברש"י: 'אוכלין ושותין בסעודה'). ואביו ואמו עצבין" (וברש"י: 'שאסורין בתשמיש').

ולכך רק לאחר שהותרה ביום השמיני באה מצוה המילה למול את בשר ערלתו.

*

וטהרה ממקור דמיה | מהו לשון הרבים דמיה?

(ויקרא יב, ז) והקריבו לפני יי וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה זאת תורת הילדת לזכר או לנקבה:

מדוע נאמר דמיה בלשון רבים ולא 'טהרה ממקור דמה' בלשון יחיד?

ויקריבנה קדם יי וכפר עליה כהנא ותידפי מבוע תרין דמהא דא הוא אורייתא דילידתא לדכר או לנוקבא

[והקריבו לפני ה' וכפר עליה הכהן וטהרה ממקור שני דמיה. זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה].

ת"י מבאר שדמיה בא להורות על שני סוגי הדמים היוצאים מן המקור דם טהור ודם טמא. וכמבואר בגמ' בנדה (יט:) שיש שני מיני דמים באשה, דם טהור ודם טמא.

ויש שביארו שכוונת ת"י לצדד כדעת רב (נדה לה:) הסבור שדם נדה ודם טהור שניהם באים ממעין אחד, אלא שהתורה שטימאה את הדם טהרה אותו בחלוף הזמן שנקצב

כ"ה וכ"ה בפ"י יונתן, ובנו"כ יהונתן.

בתורה. ולהוציא מדעת לוי הסבור ששני מעיינות יש באשה אחד של דם טהור ואחד של דם טמא ואין שניהם פועלים יחדיו, אלא כשנפתח אחד נסתם השני. ואת לשון דמיה האמור בפסוק ביאר ת"י כדעת רב הסבור ששני הדמים הטהור והטמא באים מאותו מקור, וזהו 'מקור דמיה'.

*

ועמוק אין מראה מן העור | מדוע אין עמוק מראה מן העור, הלא לבנה היא?

(ויקרא יג, ד) וְאִם בְּהֵרֵת לְבָנָה הוּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעֵמֶק אֵין מְרָאָה מִן הָעוֹר וְשִׁעָרָה לֹא הָפֶךְ לְבָן וְהַסְגִּיר הִפְהִין אֶת הַנֶּגַע שְׁבַעַת יָמִים:

מהו ועמוק אין מראה מן העור? ברש"י כתב: "לא ידעתי פירושו". ובשפתי חכמים ביאר שהוקשה לו כיון שבהרת לבנה היא, מדוע אין מראה עמוק מן העור, הרי כל מראה לבן עמוק מן השחור כמו שפירש רש"י (בפסוק ג) "כל מראה לבן עמוק הוא כמראה חמה עמוקה מן הצל"?

בת"י מבוארת התשובה:

וְאִם בְּהֵקִי חִיּוּרְתָא כְּסִידָא הוּא בְּמִשְׁךְ בִּישְׂרִיָּה וְעֵמֶיק לִית חִיּוּיָּה לְמַחֲוּר כְּתִלְגָּא יְתִיר מִן מִשְׁכָּא וְשִׁעָרָא לֹא אֵיתְהִפִּיךְ לְחִיּוּר כְּסִידָא וְיִסְגֵּר כְּהִנָּא יֵת מְכִתְשָׂא שְׁבַעַת יוֹמִין:

[ואם בהרת לבנה כסיד היא בעור בשרו, ועמוק אין מראה להתלבן כשלג יותר מן העור, ושערה לא נהפך ללבן כסיד ויסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים].

ומבואר שאמנם המראה לבן והוא עמוק אך נדרש רמה יותר עמוקה והיינו יותר לבנוניות בבהרת, שתהיה הבהרת לבנה כשלג יותר מן העור.

כלומר שכל מה שאמרו בפסוק הקודם שמראה חמה עמוקה מן הצל, היינו בבהרת עזה כשלג, אך אם הבהרת לבנה כסיד ההיכל שהוא דרגה אחת מתחת אינה עמוקה מן הצל.

וכדברי ת"י מבואר אף בספורנו שכתב: "אע"פ שאמרו כל מראה לבן עמוק הוא כמראה חמה העמוקה מן הצל, מכל מקום בהיות גם העור באיזו בחינה מדרגה מן הלובן לא יהיה כל לבן עמוק אצלו זולתי בהיותו עובר גבול הלובן של עור, עד שיהיה יחס לובן העור אליו כיחס הצל אל החמה".

ואולם פירוש זה הוא דלא כמפורש בתו"כ (כאן פ"ב) ששם נאמר שבהרת לבנה היא עזה כשלג, ודלא כהת"י שפירש שלבנה אינה כשלג אלא כסיד.

חידוש נוסף מבואר בדברי ת"י שלדבריו בכדי לטמאות נדרש שהשער יהפוך ללבן כסיד והוא דלא כחכמי המשנה והבריתות שלא הזכירו הלכה זו ולדעתם אין השער צריך להיות בגוון של הבהרת, וכך דיק המלבי"ם בפירושו על התורה (כאן אות נב) כ"ט.

^{כ"ט} ואולם יש מקום להבין בדברי ת"י שהיותו וסבר שהפסוק מדבר באופן שמראה הנגע כסיד, יתכן שדוקא באופן זה נצרך שאף השער יהיה כמראה הסיד, אך אם הנגע היה כמראה השלג די היה בכל לבנונית שהיא במראה השער

פניני תרגום יונתן בפרשת החודש

פנינים אלו רובם רואים אור כאן לראשונה ומיעוטם לקוחים מתוך ההגדה המרתקת - 'פניני תרגום יונתן' שיצאה עתה לאור.

ראשון הוא לכם לחודשי השנה | מה נכלל בכך שניסן הוא חודש ראשון?

(שמות יב, ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁי חֹדְשִׁים רֵאשֹׁן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

במה מתבטאת מצוה זו למנות את ניסן כחודש ראשון?

ברש"י מבואר בפירוש אחד שבמצוה זו נאמרו דברים הנוגעים למולד הלבנה. ובפירוש נוסף לפי פשוטו מבאר רש"י שחודש ניסן יהיה ראשון לסדר החודשים הקרוי בפי בני ישראל, ואייר יהיה קרוי שני וסיון שלישי, וכן הלאה. ולכאן הנפ"מ המתיילדת מכך היא מועדי ישראל המופיעים בתורה באופן של מספרי החודשים, מתי חלים הם המועדים.

אולם בת"י מבאר שבמצוה זו טמון אף יתרה מזאת:

יִרְחָא הַדִּין לְכוּן לְמִקְבְּעִיהּ רִישׁ יִרְחֵיא וּמְנִיָּה תִשְׁרוּן לְמִמְנֵי חֲגִיא וְזִמְנֵיא וְתִקְוֶתָא קְדָמָא
הוא לכוון למנין ירחי שתא:

[החודש הזה לכם לקבעו ראש חודשים וממנו תתחילו למנות חגים ומועדים ותקופות. ראשון הוא לכם למספר חודשי השנה].

ומבואר בדבריו שבכלל מצוה זו למנות את מנין התקופות מחודש ניסן ואילך.

והנה בגמ' מבואר שדבר זה תלוי במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, שנחלקו במסכת ר"ה (י): מתי נברא העולם, לר"א בתשרי, ולר"י בניסן, וחשבון התקופה החל מזמן בריאת החמה והלבנה וממילא תלוי הוא בשאלה מתי נברא העולם.

ובהמשך הדברים הגמ' אומרת שחכמי ישראל מונים את מנין שנות הדורות מחודש תשרי כרבי אליעזר, ואת חשבון התקופה מניסן כרבי יהושע. ואילו חכמי אומות העולם מונים אף את מנין שנות הדורות מניסן.

וברש"י מבאר שמה שמונים את שנות העולם מתשרי אינו משום שסוברים שהעולם נברא בתשרי, אלא אף שסוברים שהעולם נברא בניסן כר"י, מ"מ מונין מתשרי משום שהוא ר"ה למנין השנים.

בכדי לטמאות. ודבר זה מדויק מת"י דבפסוק הקודם לא הזכיר את שיעור הלבנוניות של השער אלא כ' שתהא לבנה □ בסתם. ואילו כאן מצריך שתהיה כמראה הסיד. ובוזה מיושב מה שלדברי ת"י נדמה כסתירה בין הפסוקים באופן שמופיע אחד הסימנים בלבד, ודו"ק.

אך מבואר שם שאת חשבון התקופה מונים מניסן משום שאז נברא העולם והשמש החלה לזרוח בתחילת ליל רביעי בניסן, ולכן כל מחזור התקופות נמנה מניסן ויש לכך הרבה השלכות עיין שם ברש"י.

ת"י למד בפסוק בפשיטות כדעת רבי יהושע וכפי שאמרו בגמ' שכך מונים חכמי ישראל, אולם בגמ' לא הוכיחו זאת מפסוק זה. והחידוש העלה מת"י הוא שדבר זה נאמר בפסוק.

כדברי ת"י מבואר אף במדרש הביאור כאן:

ראשון הוא לכם - מניסן מונין חשבון התקופות והמזלות.

*

ואם ימעט הבית מהיות משה | כמה אנשים צריכים לכל הפחות להימנות על קרבן פסח?

(שמות יב ד) **וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מֵהֵיּוֹת מֹשֶׁה וְלָקַח הוּא וּשְׂכֵנוֹ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נֶפֶשׁ אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִכְסּוּ עַל הַשָּׂה:**

מהו השיעור של 'ואם ימעט הבית'?

במשנה בפסחים (צא.) נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי האם יש שיעור הנצרך להימנות על השה, לרבי יהודה אין שוחטין את הפסח על היחיד, אך רבי יוסי מתיר, ומבואר שם בבריתא שלדעת רבי יוסי יחיד שיכול לאכול לבדו את כל השה שוחטין עליו, ואילו עשרה שאינם יכולין לאכול אין שוחטין עליו. והיינו שאין צורך דיני במנין מסוים של אנשים ומה שקובע הוא האם מנין המנויים עליו, עתידים לאכול את כל השה מבלי להותיר ממנו.

בת"י נראה שסבור שיש צורך במנין מסוים:

וְאִין זְעִירִין אִינְשֵׁי בֵּיתָא מְמַנִּין עֶשְׂרָא כְּמִיסַת לְמִיכּוּל אִימְרָא וְיִסֵּב הוּא וְשִׁיבְיָה דְקָרִיב לְבֵיתֵיהּ בְּסָכוּם נֶפֶשְׁתָּא גְּבַר לְפּוּם מִיִּסֵּב מִיכְלִיָּה תִיכְסוּן יַת אִימְרָא:

[ואם מועטים אנשי הבית ממנין עשרה כמנין לאכול שה, ויקח הוא ושכנו הקרוב לביתו במספר נפשות איש לפי ישיבת אכילתו תשחטו את השה].

ולכאורה נראה בדבריו שסבור שיש צורך בעשרה מנויים על כל קרבן, ואף אם יהיה יחיד שיוכל לאכול לבדו לא יועיל.

ואמנם שיעור זה של עשרה מוזכר בגמ' בפסחים (סד:) שהוא היה המציאות המקובלת 'אין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם'. אך בגמ' מבואר שאין זה לעיכובא ואילו ת"י הכניס זאת בדברי הפסוק 'ואם ימעט הבית מהיות משה' - שימעט מעשרה.

בתוס' השלם (אות ז) דייק כדברי התרגום מריבוי היו"ד במילה 'ימעט', שהיה צריך להיאמר: 'ואם מעט הבית משה', הוספת היו"ד באה ללמדנו שצריך עשרה מנויים על כל שה ושה.

*

והיה לכם למשמרת | מדוע פסח מצרים הוצרך לביקור של ד' ימים?

(שמות יב, ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל
עֵדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָבִים:

לשם מה היה צריך קרבן הפסח למשמרת ארבעה ימים? האם לבדוק שאין בו מום? הלא
בקרבנות אחרים לא מצאנו שצריכים ביקור ממום ארבעה ימים?

ובפרט שדין זה שהפסח צריך ביקור של ד' ימים נהג רק בפסח מצרים ולא בפסח דורות,
ומהו הטעם שהוצרכו בני"י במצרים לבקר את הפסח במשך ארבעה ימים?

ברש"י מביא את דברי רבי מתיא בן חרש שהובאו במכילתא שביקש ה' להוציא את בני
ישראל ממצרים והיו צריכים לאיזה זכות ונאמר בפסוק 'ואת ערום ועריה' שהיו ערומים
מן המצוות ולא נמצא להם כל זכות, לפיכך הביא להם ה' את מצוות פסח ומצוות מילה
שיתעסקו בהם. ולכן הוצרכו לבקר את הפסח כדי שיתעסקו במצוות ותעמוד להם זכות זו
להיגאל.

בת"י מבואר טעם אחר:

וְהָיָה לָכוֹן קָטִיר וְנָטִיר עַד אַרְבָּיִסָּר יוֹמָא לְיִרְחָא הַדִּין דְּתַנְדְּעוֹן דְּלִיתִיכוֹן מְסִתְפִין מִמְצָרָא
דְּחַמְיִין יְתִיָּה וְיִכְסוֹן יְתִיָּה כְּהִילְכְתָּא כָּל קְהַל כְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בֵּינֵי שְׁמִשְׁתָּא:

ויהיה לכם קשור ושמור ער ארבעה עשר יום לחדש הזה. שתדעו שאינכם יראים
מהמצרים אשר רואים אותו, וישחטו אותו כהלכתו כל קהל עדת בני ישראל בין השמשות].

הרי לנו שטעם הדבר הוא כדי להשריש בקרב בני ישראל עצמם את האמונה בהקב"ה
ושאל להם לירא מהמצרים, ודבר זה בא לידי ביטוי בקשירת אלוקי המצרים לכרעי המטה
במשך ד' ימים אל מול עיניהם של המצרים שהיו נכנסים ויוצאים כדי לחזק בקרב בני
ישראל את האמונה והבטחון בה'.

והיה לכם למשמרת - ומפני מה הקדים לקיחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים, לפי שהיו
ישראל שטופים בע"ז במצרים, וע"ז שקולה כנגד כל המצוות וכו', אמר להם משכו ידיכם
והדבקו במצוות. אמרו לו ישראל למשה רבנו, הן נזבח את תועבת מצרים לעיננו ולא
יסקלונו? אמר להם מן הנס שהוא עושה לכם במשיכתו אתם יודעים מה בשחיטתו (מכילתא
שם)

*

ל ולהאמור הדבקות במצוות לא נעשתה בכדי להוסיף זכויות כפירוש רש"י, אלא כדי להשריש בעם ישראל שאל להם
לירא מהמצרים. אך אין לכך הוכחה מחלק זה של המכילתא אלא מן החלק הבא.

הדם על המשקוף | היכן נתנו את הדמים מבפנים או מבחוץ?

(שמות יב, ז) וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף עַל הַפְּתִיחַ אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם:

נתינת הדמים על המשקוף היתה מבפנים או מבחוץ?

וַיִּסְבוּן מִן דָּמָא וַיִּתְּנוּן עַל תְּרִין סִיפֵיָיא וְעִילוּי מְסֻקוֹפָא עֲלָאָה מְלַבֵּר עַל פְּתִיחַ דְּיִיכְלוּן יִתִּיה וְדִדְמְכוּן בְּהוּן:

[ויקחו מן הדם ויתנו על שני המזוזות ועל המשקוף העליון מבחוץ, על הבתים אשר יאכלו אותם ושישנו בהם].

שאלה עקרונית זו נשאלת בחז"ל ויש עליה תשובות לכל צד, יש ענין של הדם בפנים כמש"כ "והיה הדם לכם לאות" (פסוק יג) - לכם ולא לאחרים, כי אתם בפנים הבית ולא יוצאים לחוץ. ויש ענין לדם בחוץ מפני המשחית: "וראיתי את הדם ופסחתי עליכם" וראיית הדם בחוץ מפני פרסום הנס, ולהראות שאין מפחדים מהמצרים.

ת"י בחר לתרגם כשיטת ר' יצחק שהובאה במכילתא: (וכ"ה גם בת"י לפסוק כב. ובניגוד לרש"י בפסוק יג שהביא את דעת ר' ישמעאל שהובא במכילתא)

ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף - מבפנים אתה אומר, מבפנים או אינו אלא מבחוץ ת"ל "וראיתי את הדם" הנראה לי ולא הנראה לאחרים דברי ר' ישמעאל. ר' נתן אומר מבפנים, אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ, ת"ל והיה הדם לכם לאות ולא לאחרים לאות, ר' יצחק אומר לעולם מבחוץ כדי שיהיו המצרים רואים ומיעיהן מתחתכים (מכילתא יב, ז)

*

על מצות ומרורים יאכלהו | מדוע נאמר מרורים בלשון רבים?

(שמות יב, ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֶהוּ:

מדוע נאמר 'מרורים' בלשון רבים ולא 'מרור'?

בגמ' (פסחים לט.) למדים מכך שישנם כמה סוגי מרור ולא רק סוג אחד, וכמה סוגים יש? למדים ממצה שכשם שמצה נעשית מחמשה מינים של דגן, כך המרור יש חמשה ירקות שיצאים בהם ידי חובת מרור, והם אלו המוזכרים במשנה.

בת"י ישנו דבר מענין:

וַיִּיכְלוּן יִת בִּישְׂרָא בְּלִילָיָא הָדִין דְּחַמִּיסַר בְּנִיסַן עַד פְּלָגוּתִיָּה דְּלִילָיָא טְוִי נוֹר וּפְטִיר עַל תְּמַכָּא וְעוֹלְשִׁין יִיכְלוּנִיה:

[ויאכלו את הבשר בלילה הזה בחמשה עשר בניסן עד חצות הלילה, צלי אש ומצה על תמכא ועולשין יאכלוהו].

ת"י מתרגם מרורים - תמכא ועולשין, והנה מה שהזכיר רק שני מינים, הוא לכאור' תמוה, מדוע בחר לתרגם רק שני מינים? ולא אחד מהם או כולם? ובפרט שבמקום הנוסף שבו מוזכר מרור בתורה בפסח שני תרגם יונתן מרור סתם ולא ביאר מהו?

ונראה שת"י דייק את לשון הרבים שנאמרה בפסוק להשמיענו שישנם רק שני מינים שיוצאים בהם יד"ח, ואלו הם המינים שמנה אותם.

וסברא זו מצאנו בהו"א של הגמ' בפסחים (לט.) 'א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד, מרורים כתיב, ואימא מרורים תרי, דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה.

הרי שהה לגמ' הו"א שמלשון הרבים שנאמרו המרורים מדוייק שישנם רק שני סוגי מרור ויתכן שת"י סבור כהו"א זו.

*

ואכלתם אותו בחיפזון | מדוע הפסח נאכל בצורה זו?

(שמות יב, יא) וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְנִיכֶם חֲגָרִים נְעָלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹן פֶּסַח הוּא לִיהוָה:

מהו חיפזון זה? מה שיעורו ומה הטעם שנצטוונו לאכול את הפסח בצורה זו?

בגמ' (ברכות ט.) נחלקו האם חפזון זה הוא חפזון של מצרים - שגחקו בבני ישראל לצאת תיכף בלילה, (וכמובא בת"י יב, לא, לג) תאור בכייתו של פרעה וסירוב משה לצאת בלילה כגנבים) והנפקא מינה לדינא משיטה זו היא שיש לסיים את קרבן הפסח לפני חצות הלילה כמו שנחפזו מצרים להוציא את בני ישראל מתוכם.

ויש מ"ד הסבור שחיפזון זה הוא חיפזון של ישראל שבבוקר שלא שמעו בקול המצרים עד בוקר, ובבוקר נחפזו לצאת ממצרים עד שלא הספיק בצקם להחמיץ ונאפה בדרך מחום השמש. והנפקא מינה לדינא למ"ד זה היא שאפשר לאכול את קרבן הפסח עד עלות השחר כמו שאז - רק ביום נחפזו בני ישראל לצאת.

והנה בת"י נראה שיטה חדשה:

וְכַדָּא הִילְכְתָּא תִּיכְלוּן יְתִיָּה בְּזַמְנָא דָּא וְלֹא לְדַרְיָא חֲרִיצִיכוֹן יְהוֹן מְזֻרְזִין מְסַנֵּיכוֹן בְּרִיגְלִיכוֹן וְחוּטְרִיכוֹן בְּיַדִּיכוֹן וְתִיכְלוּן יְתִיָּה בְּבִהִילוֹ דְשְׂכִינַת מְאָרִי עֲלֵמָא מְטוּל דְחִיטְסָא מִן קָדָם יֵי לְכוֹן הוּא:

[וכזאת ההלכה תאכלו אותו בזמן הזה ולא לדורות מתניכם יהיו חגורים, נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם, ואכלתם אותו בחיפזון של שכינת רבון העולם משום שרחמים מאת ה' לכם הוא]

ומבואר שלדבריו החיפזון המדובר הוא החיפזון של השכינה, ויש לידע איזה חיפזון היה לשכינה במצרים והאם יש נפקא מינה לדינא משיטה זו.

והנה בכלי יקר כאן כותב:

“דבר אחר לפי שמפני הצלת ישראל יצא ה' ממקומו אל ארץ טמאה, והיתה השכינה ממהרת לצאת, על כן הוצרכו גם ישראל לילך בחפזה אחרי ה'”.

ומבואר בדבריו שחיפזון השכינה הוא מה שהשכנה נחפזה לצאת מארץ הטמאה והגילולים בליל שימורים, וא”כ לפ”ז אף לדעת ת”י יש לאכול את הקרבן פסח עד חצות כי זה הוא החיפזון של השכינה.

וכך מפורש בת”י: (פסוק ח) “וַיִּכְלוּן ית בִּישָׁרָא בְּלִילְיָא הַדִּין דְּחַמִּיסָר בְּנִיסָן עַד פְּלִגּוּתִיהָ דְּלִילְיָא” - ויאכלו את הבשר בלילה הזה של חמשה עשר בניסן עד חצות הלילה.

כדברי ת”י מבואר אף במכילתא:

ואכלתם אותו בחפזון - זה חפזון שכינה (מס' דפסחא ז)

*

ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים | איזה שפטים נעשו באלהי מצרים?

(שמות יב, יב) וְעִבְרֹתַי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ:

איזה שפטים נעשו באלהי מצרים? לא מצאנו בתורה שום פירוט על כך!

ואתגלי בארעא דמצרים בשכינת יקרי בליליא הדין ועמי תשעין אלפין רבון מלאכין מחבלין ואקטול כל בוכרא בארעא דמצרים מאנשא ועד בעירא ובכל טענות מצראי אעביד ארבע דינין, טענות מתכא מתרככין, טענות אבנא מתגדעין, טענות פחרא מתעבדין בקיקין, טענות אעא מתעבדין קטם, דינדעון מצראי ארום אגא יי:

[ואתגלה בארץ מצרים בשכינת כבודי בלילה הזה, ועמי תשעים אלפי רבבות מלאכי חבלה, ואהרוג כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה, ובכל אלהי מצרים אעשה ארבעה דינים: אלהי מתכת - נמסין. אלהי אבן - נשברים. אלהי חרס נעשים ביקועים. ואלהי עץ - נעשים אפר. שידעו מצרים כי אני ה'].

בת”י מתבאר בפירוט מה נעשה לאלהי מצרים, ארבעה דינים - כל חומר לסוגו התכלה ואבד, עד שלא נותרו אלילי חומר במצרים לאחר מכת בכורות.

מקור לת”י מצינו במכילתא שמקצתה הובאה ברש”י:

ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - שפטים משונים זה מזה, של אבן היתה נמסה, ושל עץ היתה נרקבת, ושל מתכת נעשת חררה... וי”א של אבן נרקבת, ושל עץ נמסת... (מכילתא יב, יב)

*

ולקחו מן הדם | איזה דם לקחו בני ישראל ונתנו על המשקוף?

(שמות יב, יג) וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יְהִי בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַפְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

על איזה דם מדבר הפסוק - ולקחו מן הדם, על דם קרבן הפסח, או על דם המילה, או על שניהם?

במפרשים נראה בפשיטות שמדובר הוא על דם הפסח אותו נתנו על המשקוף לסימן.
אולם בת"י מבואר פירוש חדש:

וַיְהִי דָם נִכְסֵת פִּסְחָא וּגְזֵרַת מְהוּלְתָא מְעֵרְב לְכוּן לְמַעַבְד מַנְיָה אֶת עַל בְּתִיָא דְאַתּוֹן שְׂרִין תְּמָן וְאַחֲמִי ית זְכוּת דְמָא וְאַיְחוּס עֲלִיכוּן וְלֹא יִשְׁלוּט בְכוּן מְלֶאךְ מוֹתָא דְאַתִּיָּהּ לִיָּה רְשׁוּתָא לְמַחְבְּלָא בְּמַקְטְלֵי בְּאֶרְעָא דְמִצְרָיִם:

[ויהיה דם נכסות והמילה מעורב לכם לעשות ממנו אות על הבתים אשר אתם חונים שם, ואראה את זכות הדם ואחוס עליכם ולא ישלוט בכון מלאך המות שניתן לו רשות לחבל, בהכתי בארץ מצרים]

ומבואר שבני ישראל עירבו את דם המילה עם דם הפסח, ואז מרחו אותו לסימן על פתחי הבתים^{לא}, וכך מובא בפרקי דרבי אליעזר:

וביום שיצאו ישראל ממצרים נמולו כל העם מקטון ועד גדול, שנאמר 'כי מולים היו'. והיו ישראל לוקחין דם ברית מילה ונותנין על משקוף בתיהם, דם ברית מילה ודם פסח. (פדר"א כט)

^{לא} שהרי בני ישראל מלו את עצמם באותו הלילה כדי שלא יהיו ערלים ויוכלו לאכול את קרבן הפסח כמובא במדרש (שמו"ר יט, ו)

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

זהירות! מוות וחיים ביד הלשון!

סח הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א:

מעשה שהיה ביהודי שבלידתו לא נקצב לו מן השמים שכל ודעת ככל אחיו מבני ישראל, אלא מעט פחות מזה ב'כמות' וגם ב'איכות'. בהגיעו לפרק 'האיש מקדש', נאלצו לשדך לו בחורה שגם היא לא התברכה בשכל רב ובדעת רחבה. בס"ד חייהם זרמו על מי מנוחות, והשלום והשלווה שררו בביתם. בחסדי שמים, נולדו לבני הזוג שני ילדים (בעלי דעת שלימה), והם התחנכו בתלמודי תורה ועשו חיל בלימודיהם.

באחד הימים, הוצרך ה'שווער', חותנו של היהודי, לשלוח לחתנו היקר חבילה מסויימת. אלא שהנסיעה עד למקום מגוריו הרחוק של החתן היתה קשה על החותן. מה עשה? - הוא ירד לתחנת האוטובוסים, וחיפש אחר אחד שנוסע לשכונת מגוריו של חתנו. משמצא יהודי שנוסע לשם, שאלו: "האם אתה מכיר את האברך פלוני משכונתכם?" היהודי חשב קמעא, ובירר: "מי, אותו המשוגענער...?" (-פלוני המשוגע). כשהחותן הבין שכוונתו אכן לחתנו, אישר שזהו האיש שאליו צריכה החבילה להגיע, והיהודי הסכים להיות השליח ולמסור את החבילה לחתן. תוך כדי שצעד חזרה לביתו, החל החותן להרהר בליבו, וכי זה שמי וזה זכרי - חותנו של המשוגענער?... היו לא תהיה! בהגיעו הביתה, סיפר על כך לאשתו, ושניהם הסכימו: חרפה היא לנו שיש לנו כזה חתן, נדאג להציל את בתנו היקרה מלהיות כפותה בידי משוגענער חדל אישים! (כפי הנראה גם שכלם של בני זוג אלה לא היה כל כך 'רחב'...).

האם שוחחה עם בתה על אודות בעלה, ותוך זמן קצר, פרצה אש המריבה בבית החתן והבת... לא חולפים אלא ימים ספורים, ובני הזוג החלו לדבר על גירושין, ירחם ה'. הדברים הגיעו לאוזנו של הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, והוא הזעיק אליו מיד את רבי ברוך קאמינר זצ"ל, שהיה ממקורביו ושימש בתפקידים רבים הנוגעים להנהגת הציבור. הרבי ביקש מרבי ברוך שישתדל בכל כוחו להשכין שלום בביתם של בני הזוג, להציל את חיי הנישואין שלהם, ואת ילדיהם משיברון ו"יתמות".

משיצא את פני הקודש, מיהר רבי ברוך לטפל בעניין. הוא ניסה וניסה בכל דרך אפשרית לחבר בין הניצים, אך לא עלתה בידו.

לא ארכו הימים והבעל נתן לאשתו גט פיטורין. ומה עלה בגורלם של הבנים? - שניהם יצאו לתרבות רעה, רח"ל. ועתה נתבונן בדבר הנורא שאירע כאן - עמד לו יהודי בתחנת האוטובוס, ולתומו שאל "מי, אותו המשוגענער?", ובזה גרם לחורבן הבית; האיש והאשה הושלכו ליגון ואנחה עולמית על שהוכרחו להתגרש זה מזה, ושתי 'נשמות קדושות',

הבנים של ה'משוגענער', ירדו לעמקי שאול ... ועד היום הזה, לא ידע האיש הזה מה גרם במילה אחת שהוציא מפיו!!

הבה נשנן היטב את דברי הגמרא הקדושה (ערכין ט"ו): אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב: "מוות וחיים ביד לשון" - וכי יש יד ללשון (להמית אחרים כמו יד)?! לומר לך: מה יד ממיתה, אף לשון ממיתה! יכול, אי מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך לה, אף לשון אינה ממיתה אלא בסמוך לה? תלמוד לומר: "חץ" שחוט לשונם (כשם שחץ יכול להמית למרחוק, כך גם לשון יכולה להמית למרחוק). יכול, אי מה חץ אינו ממית, אלא עד ארבעים וחמישים אמה, אף לשון אינה ממיתה אלא עד ארבעים וחמישים אמה? תלמוד לומר: "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ". כלומר: בלשונו יכול האדם להרוג ממקומו עד סוף העולם, כמרחק שמן הארץ עד לשמים.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרשה למעשה - בירור הלכתי בעניני פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

בדיני ברכת האילנות

איתא בגמ' בברכות דף מ"ג ע"ב, 'אמר רב יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלי אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם, וכן נפסק בשלחן ערוך או"ח סי' רכ"ו, 'היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח, אומר בא"י אמ"ה שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם'..

והנה בגמ' (שם) בפרק הרואה דף נ"ח ע"ב, איתא 'ת"ר הרואה פיל קוף וקפוף אומר ברוך משנה את הבריות ראה בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו, וכן פסק בשלחן ערוך סי' רכ"ה סעי' י', 'הרואה אילנות טובות ובריות נאות, אפילו עכו"ם או בהמה, אומר בא"י אמ"ה שככה לו בעולמו, ואינו מברך עליהם אלא פעם ראשונה ולא יותר, לא עליהם ולא על אחרים, אלא אם כן היו נאים מהם'.

והרמב"ם אף כללם באותה הלכה, שכתב בפ"י מהל' ברכות הי"ג, 'הרואה בריות נאות ומתוקנות ביותר ואילנות טובות מברך שככה לו בעולמו היוצא לשדות או לגנות ביומי ניסן וראה אילנות פורחות וניצנים עולים מברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ונאות כדי ליהנות בהן בני אדם'. וצריך ביאור מהי כפילות הברכות, ועי' במשנה ברורה סי' רכ"ה ס"ק ל"ב שמביא מהחיי אדם כלל ס"ג סעי' א', דאין אנו נוהגים לברך ברכה זו, משום דאין מברכין אלא בפעם הראשונה שהשוני גדול עליו, ל"ב אולם עיי"ש בשעה"צ ס"ק ל"ג שכתב בטעם המנהג, שכונת הגמ' דוקא בנאים ביותר וכמדויק ברמב"ם הנ"ל שכתב בריות נאות ומתוקנות ביותר, ל"ג וכיון שא"א לדקדק בזה - ע"כ לא מברכים. ל"ד ומבואר דהחילוק בין הברכות, דברכת 'שככה לו בעולמו' הוא על דברים נאים ביותר שאינם רגילים, משא"כ 'ברכת האילנות' הוא אף על אילנות שרגילים בהם.

ענף א - זמן הברכה

הנה מדברי הגמ' הנ"ל משמע, דזמן 'ברכת האילנות' היא דוקא בחודש ניסן, דהרי תני 'האי מאן דנפיק ביומי ניסן', וכן הוא בלשון השלחן ערוך 'היוצא בימי ניסן', וכבר הסתפק בזה האשל אברהם (בוטשאטש), וכתב שאולי אפשר לדייק ממש"כ השלחן ערוך שאין

^{ל"ב} וכיון שכבר ראה בקטנותו ולא בירך, שוב אין לו לברך כל חייו.
^{ל"ג} וכן מבואר במאירי (שם) דף נ"ח ע"ב, 'ונראה לי דוקא במקום שאין האילנות מצויות, שיש שם קצת חידוש'.
^{ל"ד} ומ"מ מסיים המשנ"ב שיברך בלי שם ומלכות.

בדיני ברכת האילנות

לברך אחר שהוציאו האילנות פירותיהן, משמע שאפשר לברך אף אחרי ניסן - שהרי אין מצוי שיוציא האילן פירותיו בחודש ניסן.

אולם כבר מצאנו בריטב"א ראש השנה דף י"א ע"א שעמד בזה, וכתב 'ויומי ניסן לאו דוקא אלא כל מקום ומקום לפי מה שהוא דמלבלבי', ועי' גם בבאר היטב ס"ק א' שכתב במאמר המוסגר 'והוא הדין רואה פורחת בחודש אדר', ולכאוף מקורו הוא מדברי ספר צידה לדרך לרבי מנחם אבן זרחיה (מאמר א' כלל ג' פכ"ח), שכתב 'וכן אם רואה אילנות פורחות בחודש אדר'.¹⁰

ועיי"ע בשדי חמד אסיפת דינים מערכת ברכות סי' ב' אות א', שמביא שבספר דברי מנחם (שאלוניקי) כתב שמדויק כן גם בדברי הרוקח הלכות ברכות סי' שמ"ב, שכתב 'הרואה אילנות שהוציאו פרח כגון בניסן וכ"ו', ושכ"כ החיד"א בשו"ת ברכה לדייק בלשון רבנו ירוחם נתיב י"ג ח"ב, 'הרואה אילנות בגן שלהם כגון בימי ניסן'.

וכן מצאנו בדברי כמה מרבתינו האחרונים, דבהגהות החתם סופר על השלחן ערוך הביא דברי הצידה לדרך הנ"ל, אלא שהוסיף ע"כ החתם סופר דכ"ש דאפשר לברך בחודש אייר, וכתב לדייק כן מדתני בגמ' 'ביומי ניסן' ומשמע שלא דוקא בחודש ניסן, והביא ראיה לזה מדברי הבית יוסף יו"ד סי' ר"א, 'דעביד אבוה דשמואל לבנתיה מפצי ביומי תשרי' משמע שלא דוקא בחודש תשרי, אלא אפילו בחודש אלול. ומ"מ כתב שקיבל ממורו זצ"ל דמברך רק עד שנגמרת תקופת ניסן.

וכ"כ החיי אדם סי' ס"ג סעי' ב', וכ"כ בערוך השלחן סעי' א', דכל מקום אזלינן בתר זמן הליבלוב, ובמקומו של ערוה"ש זמן הליבלוב הוא רק באייר או בתחילת סיון.

ומ"מ אף שנראה מדברי הראשונים והאחרונים הנ"ל, שמדינא ברכה זו שייכת לאו דוקא בחודש ניסן, מ"מ כבר כתב הברכי יוסף 'ואני שמעתי דברכה זו על דרך האמת שייכא דוקא לימי ניסן', ועיי"ע בשדי חמד (שם), שכתב 'ונראה דלדידן דגרירין בכל כיוצא בזה בתר הכרעת מרן חיד"א עפ"י דברי המקובלים, וידוע מש"כ בשו"ת ברכה ... דיש לעשות כרב האר"י נגד מרן, דפשיטא דאילו ידע מרן דע"ד האמת צ"ל כן - גם הוא היה מורה כן ... א"כ כ"ש כשדעת המקובלים הוא שלא לברך ובפרט שכן הוא משמעות לשון הש"ס והפוסקים, ודאי נכון הדבר לומר שב ואל תעשה עדיף, וזה כלל גדול ספק ברכות להקל, ומיהו כל זה לדידן אבל מעיקר הדין נראה דהטיב אשר דבר הג' השיב משה הנ"ל וכ"ו', ובספר פתח הדביר הביא דברי הזהר הקדוש פרשת בלק, שהנשמות מעולם העליון משוטטות בימי ניסן בגינות ופרדסים, וע"י הברכות זוכות לעילוי נשמותיהם ומתפללים על החיים אשר בעולם הזה.¹¹

¹⁰ שהיה כמה עשרות שנים אחרי הרא"ש.

¹¹ הביאו באליה רבה, וצוטט בהגהות החתם סופר על השלחן ערוך.

¹² ודו"ק בדברי הוזה"ק מבואר דלאו דוקא בחודש ניסן, דהרי ז"ל דף קל"ו ע"ב 'ויומין רשימין אית בשתא ואינון יומי ניסן ויומי תשרי דאינון רוחין משטטין ופקדן לאתר דאצטריך, ואף על גב דזמנין סגיאיין משטטין אבל יומין אלין רשימין אינון ואתחזון על גבי שורין דגנתא כל חד וחד כחיוז דצפרין מצפצפן בכל צפרא וצפרא, והוא צפופא שבחא

בדיני ברכת האילנות

סוף דבר, דמדינא ברכה זו שייכת כל זמן הלבלוּב - ולא דוקא בחודש ניסן, אולם עפ"י המקובלים יש לברכה דוקא בחודש ניסן, ומ"מ כתב בספר חסד לאלפים (לבעל הפלא יועץ) ס"ק כ"ד, דבא' דר"ח אייר (ל' סיון) - אכתי חשיב ימי ניסן, ולכו"ע יכול לברך.

ומ"מ במדינות אוסטרליה ודרום אמריקה, שזמן הלבלוּב שלהם - הוא בימי החורף שבארץ ישראל, פשוט דזמן ברכת האילנות שלהם הוא בתקופת האביב שלהם - בסביבות חודש תשרי, וכ"כ בשו"ת הר צבי ח"א סי' קי"ח, ובשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' ט"ז, אלא שרצה להעמיס כן גם בדברי הריטב"א הנ"ל, במש"כ 'ויומי ניסן לאו דוקא אלא כל מקום ומקום לפי מה שהוא דמלבלי', דכונתו דבשאר מקומות בעולם - אזלינן כל מקום לפי תקופת האביב דידיה, אך בארץ ישראל הזמן הוא בימי האביב - דוקא בחודש ניסן.

ענף ב - אילן מאכל

הנה מלשון הגמ' הנ"ל 'וחזי אילני דקא מלבלי', משמע דהברכה היא על ראיית העלים, וא"כ ברכה זו שייכת אף באילני סרק, ואף מנוסח הברכה המובא שם בגמ' 'וברא בו ... ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם', ג"כ משמע דסגי באילן העשוי לנוי, ^{ל"ח} וכן מבואר עוד בדברי המור וקציעה סי' רכ"ה בתו"ד.

ועי' בשו"ת להורות נתן ח"ה סי' ח', שכתב להוכיח כן מדברי הגמ' בראש השנה דף י"א ע"א, דקודם למימרא זו - איתא התם 'הכתיב בְּחֹדֶשׁ זֶה הָיָה זִיּוּא לְאֵילָנֵי דְאִמְרַרְבַּי יְהוּדָה הָאֵלֵּי מֵאֵן דְנַפְק בְּיוֹמֵי נִיסָן וְחֹזֵי אֵילָנֵי דְמַלְבְּלֵי ...', ופירשו הרד"ק והמצודת ציון שם במלכים א' פ"ו פסו' א', דפירוש 'זיוא דאילנא' הוא זוהר הפרחים והניצנים הנראים אז בארץ, ומבואר דאיירי בהנאת ראייה בלבד.

אולם בבאר היטב ס"ק א' כתב, דאין מברכים ברכה זו כי אם על אילני מאכל, והסביר המשנה ברורה ס"ק א', דמה שכתב השלחן ערוך 'וראה אילנות שמוציאין פרח', היינו אותו פרח שעתיד להתגדל (תחתיו) פרי. ^ט

ולכאור' מקור דבריו הוא משו"ת הלכות קטנות (מהר"י חאגיז) ח"ב סי' כ"ח, שכתב להוכיח כן מדברי רש"י על הפסוק וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים (במדבר יז-יג) 'כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים וכ"ו', וכן מבואר בדברי המזרחי שם.

ועי' בערוך השלחן סעי' א', דכתב דענין הברכה היא שנותן שבח והודאה להשי"ת שברא בשביל האדם אפילו דברים שאין בהם הכרחיות לחיי האדם - כמו פרי אילנות, ומשו"ה ס"ל דאין מברכים ברכה זו אף על זרעים וירקות, כיון שאלו הכרחיים לחיי האדם.

עיי"ע בספר מעשה חמד (זילברשטיין) שהביא בשם רבנו הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, דאין לברך אף על אילנות המגדלים תבלינים, דכיון דאינם נאכלים בפני עצמם - לא חשיבי פירות.

דקודשא בריך הוא וצלותא על חיי בני נשא דהאי עלמא בגין דאלין יומין ישראל כלהו מתעסקין במצות ובפקודין דמארי עלמא, וכדין בחדו אתחון צפרין מצפצפן וע"ג שורין דג"ע מצפצפן משבחן ואודן ומצלן על חיי דהאי עלמא.

^{ל"ח} ואף שפירש רש"י 'להתנאות' ליהנות, מ"מ הלא נהנה האדם בראית אילן העשוי לנוי.

^ט וכן מבואר באגרות הפרי מגדים (שבתחילת אור"ח) אגרת ל'.

בדיני ברכת האילנות

ומ"מ כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' נ"ג אות ד', דאם טעה ובירך על אילן סרק, לא יברך שוב על אילן מאכל, כיון שכבר הודה בברכתו על אילנות טובים, וסמכין בזה על שיטת המור וקציעה הנ"ל.

ובשו"ת להורות נתן (שם) הוסיף לחדש, דהו"ה דאין לברך על אילן זכר, ולפי"ז לכאור' אין לברך אף על אילן זקן וחולה - שפסק מלהוציא פירות.

ענף ג - אילן של איסור

רבי עקיבא איגר בהגהותיו על השלחן ערוך (שם), מסתפק האם אפשר לברך ברכת האילנות על אילן תוך שלש שנים לנטיעתו, דהרי אינו יכול להינות מפירותיו, וכתב להסתפק נמי לענין ברכת שהחיינו על פרי חדש (המבואר בסי' רכ"ה סעי' ג'), אולם הא פשיטא ליה דכל דהוי 'ספק ערלה בחו"ל' - יכול לברך עליהו, ולא מיקרי בכה"ג 'ספק ברכות', כיון דקיי"ל דספק ערלה בחו"ל מותר, וע"כ מדינא שרי לאכול, ושוב יכול לברך עליהו ברכת האילנות.

והנה בבאר היטב בסי' רכ"ה ס"ק ז', הביא בשם שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' ס', דאין לברך ברכת שהחיינו על פירות המורכבים, 'שכל דבר שעשו בני אדם נגד רצון הבורא, איך יאמר שהחיינו לראות דבר זה', ועי' בביאור הלכה שם ד"ה פרי חדש, שמביא את דברי ההלכות קטנות, אך נוטה להכריע כדברי השאילת יעבץ ח"א סי' ס"ג, שהשיג על דברי ההלכות קטנות הנ"ל, וס"ל דכשם שיכול לברך ברכת 'שככה לו בעולמו' על ממזר, אף שאין לך הרכבה פסולה ממנו, הו"ה שיכול לברך שהחיינו על פירות מורכבים, כיון דסו"ס נהנה מהם.^{מא}

ועי' בספר מעשה חמד בתשובה (שבסוף הספר) אות י"ג, שהביא בשם רבנו הגר"ח קנייבסקי זצ"ל דשוה ברכת האילנות לברכת שהחיינו, ושויים פירות ערלה לפירות מורכבים, וע"כ כשם שהכריע הביאור הלכה להקל לברך ברכת שהחיינו על פירות המורכבים, הו"ה נמי גבי ברכת האילנות, דרשאי לברך בין על פירות שנוצרו באיסור כדוגמת כלאים, ובין על פירות ערלה.

^מ ואכן דעת ההלכות קטנות סי' רס"ה, דאין לברך ברכת 'שככה לו בעולמו' על פרידה □ כשם שאין לברך שהחיינו על כלאים, ועיי"ש שעל גוי אפשר לברך דאינם מאוסים לה'.

^{מא} עיי"ש שכתב בהסבר דבריו, דאעפ"י שהמרכיב עבר על רצון הבורא, מ"מ קיומו בעולם אינו כנגד רצון הבורא, ואדרבה אפשר דגם הוא מצרכי העולם וישוּבו, כי אי אפשר המצא דבר בעולם נגד רצון הבורא, אלא שרק עשייתו ע"י האדם נאסרה, 'הא למה זה דומה למלך שיש לו פקידים שונים מנויים איש איש על משמרתו, ופקודתו של זה אינה של זה, הנכנס במשמרו של חברו שלא ברשות - הרי זה נמצא מחייב ראשו למלך, עם היות המעשה ההוא נרצה למלך ע"י הפקיד הנתון מאתו לכל דבר המלך, וכן יש דברים רבים שהן מפאת עצמן צורך גדול, ונאסרה עשייתן מצד חסרון הכנת האדם, דוק ותשכח'.

בדיני ברכת האילנות

וכבר מצאנו כן בדברי הבן איש חי בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סי' ל"ו, שכתב לדמות ברכת האילנות לברכת שהחיינו - לענין פירות המורכבים, אלא דהוא נקט בתרוייהו לחומרא, שלא לברך עלייהו.^{מב}

ולכאור' ניתן לבעל דין לחלק בינייהו, די"ל דכל טעמו של ההלכות קטנות שלא לברך על כלאים, הוי משום דהוי יצירה שנעשתה נגד רצון הבורא, וזה שייך דוקא בכלאים וכדו', משא"כ בערלה - הא עשה כל מעשיו בהיתר, אלא שהבורא הוא שאסרם בג' שנותיו הראשונות, ושפיר אפשר לברך עלייהו את הבורא יתברך.

מאידך י"ל דכל דברי רבי עקיבא איגר אמורים רק בענין ברכת האילנות, דהתם לשון הברכה הוא 'להתנאות בהם בני אדם', ובזה איכא למימר דכיון דפירות ערלה אינם ראויים להנאה, ממילא לא שייכא ברכה זו עלייהו, משא"כ בפירות מורכבים וכדו' - הלא מותרים הם באכילה, ושפיר שייך לברך עלייהו דהרי רשאי להינות מהם.^{מג}

ועי' בדובב מישרים (טשעבין) ח"ג סי' ה', דס"ל דיכול לברך ברכת האילנות על פירות ערלה, ומשום דכונת ברכת האילנות היא על ענין הבריאה בכללותה, שבעצם נבראו אילנות ופירות להינות בהם בני אדם, ואין זה מעכב מה שמצד גזירת התורה אי אפשר ליהנות כעת מהם עתה, דהא אחר שיעברו שנות הערלה - יהיו מותרים בהנאה, ובסו"ד כתב סברא נוספת, דהברכה היא על כללות האילנות, ולא דוקא על אילן זה. וכעיי"ז כתב גם בשו"ת חתם סופר ח"ו סי' כ"ה ס"ל כן, ובשו"ת דובב מישרים הביא לזה ראיה, מהא דתנן בפ"ה ממעשר שני מ"א, דמציינים כרם של ערלה בחרסית שלא יכשלו בו בני אדם, ודעת רשב"ג דדוקא בשביעית מציינים אותו - דהוי הפקר, אך בשאר שני שבוע שבאים לגזול - הלעיטהו לרשע וימות, ואי נימא דאין מברכים ברכת האילנות על ערלה, הו"ל לציינו אף בשאר שני שבוע, כדי שלא יבואו אנשים כשרים ויברכו עליו ברכת האילנות, ויעברו על לאו דלא תשא, ומוכח דשייך לברך ברכת האילנות על אילנות הטעונים פירות של ערלה.

ענף ד - דוקא שתי אילנות

בשו"ת הלכות קטנות (שם) כתב לדייק מדברי הרמב"ם שכתב (שם) 'היוצא לשדות או לגנות', דאין לברך אלא על ריבוי אילנות, גם בכף החיים סי' רכ"ו ס"ק, כתב לדייק כן בלשון הגמ' 'וחזי אילני דקא מלבלבי' - דהוי לשון רבים.^{מד}

^{מב} והא דהביא השאילת יעבץ להוכיח מברכת 'שככה לו בעולמו', י"ל דחלוק ברכת שהחיינו מברכת שככה לו בעולמו, דברכת שהחיינו הויא על ההנאה ממעשי הבורא, ובזה איכא למימר דאין לברך על מעשה שנעשה נגד רצון הבורא, משא"כ ברכת שככה לו בעולמו □ לא הו ברכת ההודאה, אלא ברכת השבח, ואפשר דבזה אין חילוק אם נעשה באיסור.

^{מג} וגם בדברי הביאור הלכה מדויק כן, דלא הזכיר כלל את דברי רבי עקיבא איגר הנ"ל, מבואר דס"ל דאין הנידון דומה.

^{מד} אלא דאין צריך שיהו שני מינים, אלא סגי בתרוייהו מאותו מין.

בדיני ברכת האילנות

אולם עי' בתשובות והנהגות ח"א סי' קצ"ה, דאין להוכיח כן מדברי הרמב"ם, דהרי מלשון הרמב"ם איכא למידק שברכה זו שייכת דוקא בשדות או גינות, ובודאי שאי"ז לעיכובא, וע"כ אף ריבוי אילנות אינו לעיכובא.

כמו"כ כתב בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ל"ו, דאין להוכיח כן מלשון הגמ', דלבד מה דאיכא למימר דהוי שם אילנות, ואין כונת הגמ' דוקא לריבוי אילנות, עיי"ע בראבי"ה מסכת ברכות סי' ק"כ, ובשו"ת המהרי"ל סי' קמ"ג, שכתבו לשון הגמ' 'אילנא דקא מלבלי',^{מ"ה} וע"כ נראה שאין להוכיח כלל מלשון הגמ', האם הוי יחיד או רבים.^{מ"ו}

ועי' במשנת יעקב ע"ד הרמב"ם הנ"ל, שהביא ראיה דלא בעינן ב' אילנות, ממש"כ הרמב"ם (שם) 'הרואה בריות טובות' וכ"ו, ובזה הלא מפורש בגמ' בעבודה זרה דף כ' ע"א במעשה דרשב"ג ובמעשה דר"ע, דלאו דוקא ב' בריות - אלא אפילו באחת נמי, וא"כ גם ממש"כ 'אילנות' אין כונתו דוקא לרבים, אלא אפילו באחד נמי.

ומ"מ עפ"י הקבלה מצוה מן המובחר לברך על ריבוי אילנות, וכמש"כ החיד"א בספר מורה באצבע אות קצ"ח, 'והמדקדקים מקפידים שיהיה בניסן דוקא, ויהיו שתי אילנות, ויוצאים לשדה לברך'.

ענף ה - אילן בתוך העיר

בספר לב חיים לרבנו חיים פלאג'י ח"ב סי' מ"ה, כתב דבעינן לברך ברכה זו דוקא מחוץ לעיר, וכתב להוכיח כן הגמ' 'האי מאן דנפיק', וכן מלשון הרמב"ם, השלחן ערוך, הלבוש ועוד פוסקים, שנקטו לשון 'היוצא', משמע דברכה זו שייכת דוקא באילנות שמחוץ לעיר, וכ"כ בספרו מועד לכל חי סי' א'. ודחה דברי ספר פרי האדמה (מיוחס) ח"א הל' ברכות (עמ' ל'), דיכול לברך אף על אילנות שבחצרו.^{מ"ז}

ומ"מ כתב רבנו חיים פלאג'י בספרו רוח חיים או"ח סי' רכ"ו, דאם הוא זקן או חולה שאינו יכול להלך ברגליו חוץ לעיר, יכול לברך אף על אילנות שבתוך העיר, ובזה איכא רבותא טפי כי הוא מברך בגינה שהיא ברשות ישראל, ובזה יכול לאסוף עשרה אנשים ולתקן יותר את נשמות הנפטרים.

מאידך בכמה מספרי הראשונים מבואר דאין ענין לברך דוקא חוץ לעיר, וכ"ה בלשונות הרוקח סי' שמ"ב, רבנו ירוחם נתיב י"ג ח"ב, אבודרהם הל' ברכות שער השמיני, מחזור ויטרי עמו' תש"כ^{מ"ח}, ספר הבתים^{מ"ט} (בית תפילה) שערי ברכות שער י"ג, וספר הפרדס שער השמיני שכתבו לשון 'הרואה', ועי' בספר מעשה רוקח ע"ד הרמב"ם הנ"ל, שהרמב"ם דיבר בהוה, אך אין כונתו דוקא מחוץ לעיר.

^{מ"ה} שו"מ שגם הרא"ה בפקודת הלויים על הגמ' הנ"ל במסכת ברכות (עמ' קל"ג), כתב לשון 'אילנא'.
^{מ"ו} ואף כתב להוכיח דבריו, דהרי הבאר היטב הביא את דברי ההלכות קטנות דבעינן עצי מאכל, ולא הביא את דבריו לענין ריבוי האילנות, ומוכח דס"ל דלא נקטינן זה להלכה.

^{מ"ז} דו"ק דהנשוא שם הוא האם צריך דוקא ריבוי אילנות, אך מתו"ד משמע דסגי אף על אילנות שבחצרו.

^{מ"ח} עמו' 720.

^{מ"ט} שחי בתחילת האלף השישי, בזמנו של המאירי.

מ"מ כבר כתב החיד"א בספר מורה באצבע (שם), כתב דעפ"י המקובלים הוא דוקא מחוץ לעיר.¹

ענף ו - ברכה על פרח או פרי, וברכה על ראייה שניה

כתב הטור בסי' רכ"ו 'ואם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות - לא יברך עוד, וכתב הב"י על דבריו 'דברי טעם הם', אלא שהביא דהמרדכי בברכות סי' קמ"ח כתב 'וכתב ה"ר יוסף דה"ה אם לא ראה עד כי גדלו הפירות - שצריך לברך כך'.

מבואר דס"ל לבית יוסף דנחלקו בזה הטור והמרדכי, וכן אכן פסק בשלחן ערוך, 'ואם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות - לא יברך עוד'.

אולם הב"ח כתב דאפשר דאינם חולקים אהדדי, דהא תחילת דברי המרדכי הם 'וחזי אילני דמלבלי בפעם הראשונה בשנה שמוציאים פרח, וכתב ה"ר יוסף ..', וע"כ אפשר דהטור איירי היכא דכבר ראה את הפירות קודם גידולם אלא שאיחר מלברך עד אחר גידולם, הלכך לא יברך, אך המרדכי איירי בלא ראהו עד עתה, וע"כ ס"ל דיברך אף עתה שכבר גדלו הפירות.

אולם הפרישה שם ס"ק א' דחה הסבר זה, דאין זה תלוי בראייה ראשונה, דהרי גם בברכת שהחיינו אם לא בירך בראייה ראשונה - יכול לברך בראייה שניה. ועי' גם במאמר מרדכי שדחה אפשרות זו, דאי טעמו של הטור משום שאין זה ראייה ראשונה, ל"ל למימר שכבר גדלו הפירות, אף בלא זה לא יברך - דאין זה ראייה ראשונה.

ועיי"ע בהגהות והערות בשם המהר"ח, דטעמו של הטור הוא, דמשנגמר הפרי - הרי ברכתו שהחיינו, ואזלא ליה ברכת האילנות. וכן מבואר בלשון הלבוש, שכתב 'ואם איחר מלברך עד שגידלו הפירות שוב לא יברך עוד ברכת זו, שכבר הוקבע לכל פירי ופירי ברכתו בפני עצמו, כגון שהחיינו על הראייה וברכה בורא פרי העץ על האכילה.²

ועיי"ע באליה רבה שהוסיף להסביר, דברכה בראייה שניה - שייכת דוקא כשהראייה הראשונה עדין קיימת, דבכה"ג הוי כמברך על הראייה הראשונה, משא"כ כשראה בתחילה את האילן בליבלבו ולא בירך, לא שייך לברך השתא משגדלו הפירות, דהא שמחת הראייה הראשונה אזלא מיניה, כיון דהשתא יש לו שמחה גדולה ממנה - דהיא ראית הפירות עצמם.

ועי' במחצית השקל דהא דמדויק דקודם שגדלו הפירות יכול לברך - אף בראייה שניה, היינו דוקא לדעת הרמ"א סי' רכ"ה ס"ג, שפסק כדברי האגור סי' שי"ח שכ"כ בשם המהרי"ל, אך לדעת רבנו מנוח בספר המנוחה ע"ד הרמב"ם הנ"ל, דס"ל דאין לברכה

¹ ועי' בספר פתח הדביר או"ח הל' ברכות סי' רכ"ו, דאף ע"ד האמת דברכה זו מועלת לתקן הנשמות הנידחות שאינן יכולות לבא אל מנוחתם ומתלבשים בענפי האילנות ונתקנות ע"י הברכה בכונה זו, מ"מ לא הוי דוקא באילנות שמחוץ לעיר.

² ועי' במאמר מרדכי בסו"ד, דכ"ה גם בספר קיצור ב"י.

בדיני ברכת האילנות

בראיה שניה, וכ"כ שם במג"א ס"ק ט' בשם הר"מ והסמ"ק, הו"ה דאין לברך ברכת האילנות בראיה שניה.^{יב}

ועי' במשנה ברורה ס"ק ד', שפסק כדברי הב"ח והאליה רבה הנ"ל, ומ"מ ס"ל דאם כבר גדל הפרי ונגמר כל צרכו - באופן שכבר ראוי לברך עליו שהחיינו, משמע מהפמ"ג והחיי אדם ששוב אין כדאי לברך ברכת האילנות.^{יג}

ענף ז - נוסח הברכה

הנה בלשון הגמ' והפוסקים הלשון הוא 'שלא חיסר בעולמו כלום', ואילו כהיום בחלק מהסידורים נדפס הוא 'שלא חיסר בעולמו דבר', וכבר העיר בזה בספר פתח הדביר (שם) אות ה', ועיי"ש שאף דבלישנא דקרא נכתב לשון 'דבר' אצל חיסרון, כדכתיב זֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה ה' אֶלְקֵינוּ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָבָר (דברים ב-ז), אֵין מַחְסוֹר כָּל דָּבָר (שופטים יט-יט), מ"מ אין להתיר את הרצועה ולשנות את הנוסח ממה שמופיע בגמ' ובפוסקים.

ועיי"ש שהביא דבסוף ספר שכיות החמדה הנדפס בשנת תק"ו, כתב 'שלא חיסר בעולמו דבר', אולם עי' בספר בירור הלכה (זילבר) ח"ד ע"ד השו"ע סי' רכ"ו, הביא מקור קדום לזה, והוא בספר בית תפילה / שערי תפילה, לרבי זלמן הענא הנדפס כבר בשנת תפ"ה.^{יד}

שו"מ בשו"ת מנחת יצחק (שם) שעמד בזה, והסיק שלא לשנות מהנוסח המובא בש"ס ובשלחן ערוך.

ענף ח - בשבת ויו"ט

עי' בכף החיים (שם) ס"ק ד', שמביא מדברי הגר"ח פלאג"י בספר מועד לכל חי סי' א' אות ח', שכתב שנהגו בעירו באיזמיר שלא לברך ברכת האילנות בשבת, ואילו בקושטא כן נוהגים לברך בשבת, ותלה את חילוק המנהגים - בחילוק המנהגים לענין ברכה על אילנות שבתוך העיר (המבואר בענף ה'), דמנהג קושטא לברך ברכה זו דוקא מחוץ לעיר, וע"כ יש חשש שמא יצא חוץ לתחום שבת^{יז}, אך מנהג איזמיר לברכה אף תוך העיר, וע"כ אין בזה חשש.^{יח}

אולם כתב שם דאם נימא שטעם מנהג איזמיר שלא לברכה בשבת - הוא משום שחוששים שמא יטלטל את האילנות או יקח בידו הפרחים להריח בהם - ושמא יתלוש, א"כ אפילו בקושטא יש לחוש שלא לברכה בשבת ויו"ט.^{יט}

^{יב} עיי"ע בשער הציון ס"ק ג' משכב"ז.

^{יג} והוא כדברי המהר"ח והלבוש הנ"ל.

^{יד} עיי"ש שיש שהביאו שכבר כתב כן בספר האשכול ונחל אשכול ח"א עמ' ס"ח, אולם הוכיח שם דאין זה מבעל האשכול עצמו.

^{יז} ואיסור תחומים אסור אף ביו"ט.

^{יח} דו"ק שכל החשש הוא משום יציאה חוץ לתחום שבת, אך לכאן אין לחוש להוצאת סידור התפילה מרשות הרבים היחיד □ אף תוך העיר, כיון דנוסח ברכה זו הוא קצר, ואפשר לאמרה ע"פ, (מ"מ לדברי המקובלים שמוסיפים עוד הרבה תפילות, לכאן יש לחוש אף תוך העיר).

^{יט} ועי' משנת יעקב ע"ד הרמב"ם הנ"ל, דאין נראה לחדש גזירות מעצמנו.

בדיני ברכת האילנות

ועי' בבאר משה (שטרן) ח"ג סי' מ"ג אות ב', שתמה על סברה זו, א דהלא אף בחול אין דרך לטלטל האילן או ליטול הפרח בשעת הברכה, ב דא"כ בזמן שהיו מברכים שהחיינו על ראיית פרי חדש שעל האילן, היה אסור לברכה בשבת מהטעם הנ"ל, ולא מצאנו כן בשום פוסק מפורסם.

וכבר הקשה כן הגר"ח פלאג'י בספר לב חיים (שם) סי' מ"ג, דהא מהמבואר בשלחן ערוך או"ח סי' של"ו ס"י, דבדבר העומד לריח - מותר להריח בו, ודוקא בדבר העומד לאכילה אסור להריח שמא יתלשנו בשבת, וכיון שברכת האילנות שייכא (בעיקר) קודם שיצאו הפירות, שרי אף להריחם בשבת, וא"כ אין לאסור הברכה בשבת.

עוד כתב שם ראיה לזה, ממש"כ במדרש רבה בראשית פכ"ט סי' ב', 'מעשה בחסיד אחד שיצא לכרמו בשבת וראה עוללה אחת וברך עליה אמר כדאי היא העוללה הזו שנברך עליה', ופי' שם בחידושי הרד"ל דהויא ברכת שהחיינו, ובואר דאין לחוש שמא יבא לתלוש העלים.^{נח}

אולם בכף החיים כתב לחדש סברא נוספת לזה, והוא דלדברי המקובלים הלא בברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח, ויש בזה איסור של 'בורר' בשבת.^{נט}

אולם כבר תמה עליו בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ל"ז אות ט', דהרי קיי"ל באו"ח סי' ש"ח סעי' מ', דאין איסור בהוצאת חי בשבת - כיון שמלאכה זו לא הויא במשכן, וא"כ כש"כ שלא היתה ברירה כזו במשכן, ועוד דהא אמרינן בגמ' בשבת דף ע"ד ע"ב, דבטויה על גבי בהמה לא הוי מלאכה בשבת, כיון דהוי 'חכמה' בלבד - אין איסור בשבת,^ס והלא מבואר בחיד"א בספרו מורה באצבע (שם) שתיקון הנשמות הוי דוקא במברך הברכה בכונה רצויה, וא"כ הוי רק חכמה' - שאין לאסרה בשבת.

עוד הקשו, דהלא קיי"ל בהלכות בורר בשבת, דכל דהוי אוכל מתוך פסולת לשימוש מידי - שרי, וא"כ אין לאסור מדין בורר, ועי' בשו"ת חיי הלוי ח"ג סי' כ"ט אות ג' דכתב ליישב, דהא באו"ח סי' שי"ט מבואר, דהא דשרי לברור אוכל מתוך פסולת לאלתר, הוי משום דבכה"ג חשיב 'דרך אכילה' - וע"כ לא הוי בורר, משא"כ בברירת הניצוצות לא שייך סברא ד'דרך אכילה', ושפיר חשיב מלאכה.

ועי' בהליכות שלמה מועדים חודש ניסן פ"ה הע' 10, דהגרש"ז אויערבך בירכה אף בשבת, ושבספר נפש דוד לאדר"ת עמו' 138, מבואר שהיה מהדר לברכה דוקא בשבת, כדי להשלים מאה ברכות. וכן כתוב בארחות רבנו ח"ג עמ' רכ"ד, שכן נהג הגרי"י קנייבסקי.

לתגובות: YR4295@gmail.com

^{נח} ומ"מ עיי"ש בחידושי הרד"ל דכתב דמלת 'בשבת' הוי טעות סופר, ונשתבש ממש"כ במדרש בויקרא פל"ד.

^{נט} וסיים שם 'וכן עמא דבר'.

^ס וכדפסק הרמב"ם בפ"ט מהל' שבת ה"ז.

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

פרשת החודש - חידושי התורה של כל אחד

ראיתי מובא בשם רבינו צדוק הכהן מלובלין שפירש את הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ה) שמדבר ע"ז שלא מפסיקים בין פרשת פרה לפרשת החודש, והסימן הוא שבין הכוסות הראשונות אפשר להפסיק בשתייה, אבל בין השלישי לרביעי לא ישתה. וביאר רבינו צדוק הכהן שאין הדברים רק סימן בעלמא, אלא ששורש אחד להם, הד' כוסות והד' פרשיות, וד' לשונות של גאולה. (פרי צדיק פרשת פרה אות ה').

והנה בלשון רביעית של ולקחתי אתכם לי לעם ביארו המפרשים (רמב"ן ו', ו', ואוה"ח שם, ואבן עזרא וספורנו בפס' ז') שהכוונה היא על מתן תורה, שע"י קבלת התורה נעשו ישראל לעם לה', וליקוחין אילו כעין נישואין כידוע, וזהו ולקחתי אתכם לי לעם.

וא"כ גם פרשת החודש ענינה הוא נתינת התורה. והביאור הוא, דהחודש הזה לכם שהוא מצווה ראשונה שנצטוו ישראל (רש"י ריש בראשית) הוא נתינת כח של פסק דין לבית דין של מטה, דאי"צ נבואה כדי לדעת מתי ראש חודש, אלא ע"פ שנים עדים יקום דבר כפי כללי התורה המסורה בידינו, וכשבי"ד פסקו לעבר את השנה, אנו אוכלים חמץ בט"ו באדר ב' משום כך נפסק בבי"ד ולא בשמים היא, וכידוע שאף בי"ד של מעלה משנים את טבע העולם לפי מה שנפסק בבי"ד של מטה, ולכן מבואר שבמצות קידוש החודש יש את מסירת כח התורה לכלל ישראל, וזה מקביל ללשון הגאולה הרביעי - ולקחתי אתכם לי לעם.

ואפ"ל שזהו גם שם הפרשה - "החודש" שמרמז על כח חידושי התורה שניתן לישראל (עפ"י שיעורי רבינו להגר"מ שפירא זצ"ל), שזהו המקום היחיד שיש אפשרות לחדש, שהרי אין כל חדש תחת השמש, אבל בענינים רוחניים אפשר וְאִפְשָׁר לְחַדֵּשׁ, וכמ"ש בחז"ל שהקב"ה הראה למשה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ואע"פ שכבר אמר דבר זה למשה מ"מ התלמיד הוא זה שמחדשו. הרי לנו שחידושי תורה של כל אחד ואחד הם דבר חדש שיש בכח כל תלמיד לייצר, וגם זה כלול בתפילת ותן חלקנו בתורתך, שייתן גם את חלקנו בחידושי התורה שאותם אף אחד אחר לא יכול לחדש.

ואת כח התורה עם יכולת החידוש שבה, אנו זוכים לקבל כל שנה מחדש, בפרשת החודש.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

פרשת החודש וברכת שלא עשני עבד

בכל יום בבוקר אנו מברכים ומשבחים להשי"ת על "שלא עשני עבד", ורבינו הבית יוסף (ס' מו) ביאר כוונת הברכה: "בתחלה אנו מברכין שלא עשני גוי שאינו בר מצות כלל, ואח"כ אנו מברכין שלא עשני עבד אף על פי שישנו בקצת מצות זיל טובא והוא חשוד על הגזל כדתנן (אבות פ"ב מ"ח) מרבה עבדים מרבה גזל, וגם דומה לגוי שאין לו זכות אבות, ועוד שאסור בבת ישראל".

וכן כתב הלבוש "שלא עשני עבד ר"ל עבד כנעני שאע"פ שהוא טוב מן העובד כוכבים שחייב בכל המצוות שאשה חייבת בהם, מ"מ הוא מזולזל מאוד שאין לו יחוס וזכות אבות ואסור בבת ישראל, ושאר עניני שפלות שיש בו". אבל הר"י בר יקר ביאר שכוונת הברכה לעבד עברי וז"ל "שלא עשני עבד ואפילו עבד ישראל לפי שאינו ברשותו לקיים המצוות כראוי שהם כל יום מכבידים עליו".

אבל הגאון בעל חות יאיר בספרו מקור חיים הרבה לתמוה דהאיך אנו מברכים ברכה זו בזמן הזה, דבשלמא דאם היה מושג של עבדים בזמן הזה אז שפיר יש להודות ולברך שלא שם חלקינו כהם וככל המונם, אבל מאחר שזה מאות בשנים שנתבטלה כל המושג של עבדים, למה אנו מודים ומהללים כל יום על זה שלא עשני עבד, וז"ל המקור חיים "ומח מאד צ"ע דלא חיישינן לברכה לבטלה בזמננו שאין לנו עבד כנעני ולא עבד עברי לברך ברכה זו". וכן תמה הרה"ק מטשכנוב בספרו צלותא דאברהם וז"ל "והאידינא דלא שכיחא כלל עבדי היה נראה לי לכאורה שלא לברך כלל ברכה זו" (וע' למטה המשך דבריו שמסיק שצריך לברך).

והנה יש לציין לדבר חידוש שהעלה הריטב"א (קידושין כח. ד.ה. דאמר ליה) שסובר ששייך מושג של עבד עברי בזמן הזה וז"ל "ומסתברא דהא דרב יהודה דקאמר עד היכן גלגול שבועה עד שיאמר לו שלא נמכרת לי בעבד עברי דלאו הלכתא למשיחא היא אלא לדריה, ושמע מינה שאדם מוכר עצמו בעבד עברי בזמן הזה אע"פ שאין יובל נוהג, אלא שאין לו דיני עבד עברי הכתובין בתורה כיון שאין היובל נוהג, וכדכתיבנא לעיל בפירקין מדעת רבינו נר"ו, ומכאן נראה לי ראייה לדבריו":

וכפל את דבריו לקמן (קידושין עג:): "אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. פירוש שאינו נוהג בדיני עבד עברי המפורשים בתורה לצאת בשנים וביובל ובמיתת אדון ולהיות מותר בשפחה כנענית, אבל יכול הוא למכור עצמו לגוי או לישראל והוא קנוי לו קנין הגוף ולכי נפיק בעי גיטא דחירותא".

וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ז ס' ה) וז"ל "המוכר עצמו בזה"ז אעפ"י שאין היובל נוהג וקי"ל דאין דין עבד עברי ולא אמה העבריה אלא בזמן שהיובל נוהג בין מכרוהו ב"ד בין מוכר

עצמו, מ"מ אם העני ביותר יכול למכור עצמו כפי השנים שהתנה והא דאמרינן אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג היינו שאינו נוהג בדיני עבד עברי המפורשים בתורה לצאת בשנים וביובל ובמיתת האדון ולהיות מותר בשפחה כנענית, אבל יכול הוא למכור עצמו אפילו לעכו"ם והוא קנוי לו קנין הגוף ולכי נפיק בעי גיטא דחירותא כדאיתא בפרק החולץ ובמסכת גיטין ובפרק איזהו נשך".

אמנם גם אחרי דברי הריטב"א והרדב"ז קשה לומר שעל זה נתכוונו אנשי כנסת הגדולה כשתיקנו לברך שלא עשני עבד, דהלא היא מילתא דלא שכיחא, ולתרץ תמיהת המקור חיים וצלותא דאברהם יש לפרש כוונת הברכה בהקדם דברי ספר החרדים (פרק ט אות כ"ד) שכתב שיש חיוב "לזכור בכל יום בלבבנו כי עבדים היינו לפרעה במצרים בעבודת פרך ובלבנים ואילו לא הוציאנו עדיין אנו ובנינו היינו עבדים שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם מארץ מצרים וכדתניא בהגדה לפסח בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

הרי שמלבד החיוב של "חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" הנוהג רק בליל הסדר, יש חיוב כל יום לזכור שהוא יצא מארץ מצרים, וכן היא לשון הרה"ק בעל התניא (ריש פר' מז) "והנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים", וכ"כ החתם סופר (פר' כי תצא כד, יח) "החיוב על כל אדם מישראל לראות עצמו בכל יום כאלו הוא בעצמו יצא ממצרים".

ועל דרך זה כותב הרה"ג ר' שמואל הומינר זצ"ל בספרו עלת תמיד, כשמברך שלא עשני עבד יש לכיין בהודאה זו גם על מה שהשי"ת הצילו היום מעבוד עבודת פרך בחומר ולבנים בארץ מצרים הטמאה, וזהו מה שאנו מברכים בבהמ"ז "ועל שהוצאתנו ה' אלקינו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים".

וצריך להבין למה לא אומרים "שהוצאת את אבותינו" כמו שאומרים "שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה" ועוד הלא יציאת מצרים היתה מקודם ואחר כך באו לארץ ישראל ולמה מקדימים שבח הארץ ליציאת מצרים, אך באמת לא קשה כלל, שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ומיושבת קושיא ראשונה וממילא מיושבת גם קושיא שניה ע"כ מספר עלת תמיד.

וכאשר יצאו בני ישראל ממצרים לרשות עצמם נעשו בני חורין, וזהו מה שמבשר לנו התורה במצוה ראשונה שנצטוו בה בני ישראל "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב) וכדברי ספר צרור המור שעמד על המלה "לכם" בפסוק זה דמה בא לומר, וכתב הצרור המור "רמז החדש הזה לכם, לעצמכם, מצד המצות. כי כל שאר החדשים והדברים שאדם עושה בזה העולם הוא לאחרים, כאומרו (תהילים מט, יא) ועזבו לאחרים חילם. אבל מה שאדם עושה מהתורה והמצוה הוא לעצמו, וזהו החדש הזה לכם. וכן וספרתם לכם (ויקרא כג, טו), ולקחתם לכם (שם, מ), אבל שאר כל המניינים והלקיחות של זה העולם אינן לעצמו".

ויסוד דבריו מובאים בתוספתא (פאה פרק ד) "מעשה במונבו המלך שעמד ובזבו את כל אוצרותיו בשני בצורת, אמרו לו אחיו, אבותיך גנזו אוצרות והוסיפו על אבותם ואתה עמדת ובזבות את כל אוצרותיך שלך ושל אבותיך. אמר להם אבותי גנזו אוצרות למטה ואני גנזתי למעלה, אבותי גנזו אוצרות במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי אוצרות במקום שאין היד שולטת בו, אבותי גנזו אוצרות לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנאמר (דברים כד) ולך תהיה צדקה לפני ה' אלקיך אבותי גנזו אוצרות בעוה"ז ואני גנזתי לעוה"ב שנאמר (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך".

וכעין זה כתב גם הספורנו שהעלה ביאור יסודי על פסוק זה וז"ל "החודש הזה לכם, מכאן ואילך יהיו החדשים שלכם, לעשות בהם כרצונכם, אבל בימי השעבוד לא היו ימיכם שלכם, אבל היו לעבודת אחרים ורצונם, לפיכך ראשון הוא לכם לחדשי השנה. כי בו התחיל מציאותכם הבחירי".

והיינו שבדרך העולם אנו מגדירים כעבד מי שמוכרח לעבוד ולעמול בשביל אחרים, אבל הספרנו מגדיר את זה בדרך אחרת, ההגדרה של עבד היינו מי שהזמן אינו שלו, ובן חורין הוא מי שהזמן שלו, ובמצרים לא היו הימים להם, ועכשיו החודש הזה לכם, ימיכם הם שלכם.

והדבר מבואר עוד עם דברי המסילת ישרים (פרק ב) וז"ל "הנה זאת באמת אחת מתחבולות היצר הרע וערמתו להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם עד שלא ישאר להם ריוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא שאלולי היו שמים לבם כמעט קט על דרכיהם, ודאי שמיד היו מתחילים להנחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי. והרי זו מעין עצת פרעה הרשע שאמר (שמות ה): תכבד העבודה על האנשים וגו', שהיה מתכוין שלא להניח להם ריוח כלל לבלתי יתנו לב או ישימו עצה נגדו, אלא היה משתדל להפריע לבם מכל התבוננות בכח התמדת העבודה הבלתי מפסקת כן היא עצת היצר הרע ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלמד בערמימות, ואי אפשר למלט ממנו אלא בחכמה רבה והשקפה גדולה: הוא מה שהנביא צווח ואומר (חגי א): שימו לבבכם על דרכיכם".

ולפני הרבה שנים כשיצאו הפלא-פונים הראשונים, אמר לי מרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן שיש אנשים שנעשים משועבדים כל היום להפלא-פון, עד שאינם מסוגלים להניח הפלא-פון מידם ומחזיקים בה כל הזמן, ואמר שמבואר בספרים שכל אדם צריך לעשות לעצמו איזה שעה ביום שאז א"א להפריע אותו ולטרוד אותו, וכדביאר בנועם אלימלך (סוף פרשת בא) מאמרם "אין לך אדם שאין לו שעה" וז"ל "פירוש אדם כזה שאין לו שעה זו לחשוב רוממות אל כנ"ל לא יהא נחשב בעיניך כאדם", ואמר לי הרבי שליט"א שקלקול הפלא פון (זה היה עוד לפני הופעת האינטרנט) היא שהאדם נעשה משועבד לו עד שלא נשאר לו זמן לעצמו לחשוב, דבכל פעם שמצלצל מרגיש שהוא חייב להפסיק באמצע ולענות, וזה גוזל מנוחת הדעת ומפריע מאוד לריכוז המחשבה וצריכים להיזהר לא להיות נמשך אחריה, וכדברי המסילת ישרים הנ"ל "עד שלא ישאר להם ריוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים".

הרי שגם אחרי שנתבטל המושג של "עבדות" עדיין יתכן לאדם לחיות כמו עבד, וזהו תפקידינו להיות בני חורין ולא עבדים, וזהו "החודש הזה לכם" וכיסוד הספרנו הנ"ל שיהא הזמן שלכם והימים שלכם ולא שזמנך תהיה משעובד לאחרים.

ובזה נבוא לדברי הרה"ק מטשכנוב בספרו צלותא דאברהם שכתב לבאר כוונת ברכת שלא עשני עבד וז"ל "והאידנא דלא שכיחא כלל עבדי היה נראה לי לכאורה שלא לברך כלל ברכה זו וכמ"ש תוספות מנחות (מד.) דלכך לא יברך שלא עשני בור לפי שאינו מצוי שלא יהיה לו ידיעות לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, מיהו לפמש"כ דעיקר הטעם שנתקן על שאינו פוקר בתורה ופוקר עול מלכות שמים שזה היה מצוי בעבדים, א"כ כן יש לברך עכשיו ברכה זו כיון דשכיחי פורקי עול".

והיינו שכוונת הברכה להודות לה' שזכינו לחיים של תורה ויראת שמים ולא בפריקת עול דוגמת העבד שעליו אמרו חז"ל (גיטין יג.) "עבדא בהפקירא ניחא ליה זילא ליה שכיחא ליה פריצה ליה".

וכך הם דבריו הנפלאים של החתם סופר (תו"מ לשביעי של פסח) וז"ל "כתיב ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם נראה שהיה חירות מן העולם, כי אפילו המולכים בכיפה משועבדים להעולם לתאוותיו וצרכיו הרבים וכן כתיב מלך לשדה נעבד ותאוותיו וצרכיו מכריחים אותו ומעבירין אותו על דעתו ועל דעת קונו ונשי שלמה יוכיחו, ואין כאן חירות אך רשב"י וחביריו הם המה חירות מן העולם והבליו וככה הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים לחירות עולם".

וזהו תפקידנו שמוטל עלינו להתנהג תמיד ולחיות כדרך בני חורין ולא כדרך עבדים, ואף שבזמן הזה נתבטל מושג של "עבדים" עדיין יתכן שיש אנשים שחיים תחת עול של עבדות, ועבודתינו היא להבין ולקיים "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה".

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

דין יין שביעית בד' כוסות ולהטיפו באמירת המכות

יש לדון האם אפשר לצאת י"ח ד' כוסות ביין של שביעית, וכן האם מותר לשפוך יין של שביעית כמנהג ישראל בזמן שאומרים את עשרת המכות, וכן לכבות את נר ההבדלה ביין של שביעית והאם נחשב כדין הדלקת נר חנוכה בשמן של שביעית.

הירושלמי בג' מקומות הסתפק האם אפשר לצאת י"ח בד' כוסות ביין של שביעית [שבת פ"ח ובשקלים פ"ג ובפסחים פ"י] והכריע בשם ר' אושעיה שיוצאים י"ח. ובביאור הספק ביאר הקרבן העדה (שם) דכיון שנא' במצה דין "לכם" וכדאיתא בסוכה (לה.) ובפסחים (לה.) דילפינן ג"ש מחלה, ועל דא הסתפק הירושלמי האם דין "לכם" יחול גם בד' כוסות, דרבנן כעין דאורי' תקון ויין של שביעית אינו "לכם", עכת"ד.

ויש להקשות על ביאור זה א. מהו ספק הירושלמי והרי מקרא מפורש בשביעית שנא' "והיתה הארץ לכם לאוכלה". ב. הרי מצינו ששביעית חשיב ממונו הגמור שמועיל קידושין בפירות שביעית וכדאמרין בקידושין (נג.), וכן באתרוג שביעית שיוצאים בו י"ח וכדתנן בסוכה (לט.) דמוכח דחשיב ממונו, אלא שלגבי אתרוג התנא מביא עצה כיצד לקנות אתרוג שביעית משום שאין מוסרים דמי שביעית לעם הארץ ג. ועוד תיקשי במה שהירושלמי דן שדין "לכם" הוא דין בד' כוסות, דרבנן תקון כעין דאורי' דלא מצינו מקור בש"ס ובראשונים לצד זה, וצ"ע.

ואופן ב' בביאור ספק הירושלמי מצינו בפני משה, דאיירי ביין של שביעית שנותר לאחר זמן הביעור שנאסר בהנאה ולא יועיל לד' כוסות, או"ד דכיון "שמצוה קא עביד" יועיל עכת"ד. וצ"ל בכוונתו דמצוות לאו ליהנות ניתנו וכפרש"י בר"ה (כח.) שלא ניתנו לישראל להיות קיומם להם להנאה "אלא לעול על צוארם".

ויש להקשות גם על ביאור זה א. שבפשוט לשון הירושלמי איירי גם על לפני זמן הביעור והעיקר חסר מהספר. ב. ועוד תיקשי שביירושלמי עצמו בברכות פ"ח, מבואר שכאשר גופו נהנה לא אמרינן מצוות לאו ליהנות נתנו, וכדעת הר"ן בנדרים (טו:) בד"ה ולענין הלכה, שאם נדר שלא ליהנות מהמעין בימות הגשמים מותר לטבול, ובימות החמה אסור כיון שגופו נהנה ואפי' שמקיים מצוה. ג. ועוד תיקשי דמ"ש מכל איסורי אכילה כמצת טבל שאין צד להתיר משום הטעם של מצוות לאו ליהנות נתנו.

ומהלך ג' נתבאר בשם הפאת השולחן דלשי' הרמב"ן [בהוספות על מ"ע מצוה ג'], וכדאסבר לן המגילת ספר שיש מ"ע באכילה ושתיה של פירות שביעית, ועל דא הסתפק הירושלמי האם יחול האי דינא של אין עושין מצוות חבילות חבילות של ד' כוסות וגם שתיית יין שביעית.

וגם דבריו צ"ב א. שגם להנך דעות שיש מ"ע של לאכלה הוי מצוה "קיומית" ובמצוה קיומית לא שייך את החסרון של אין עושים מצוות חבילות חבילות, ובפרט לטעם של רש"י בסוטה (ח.) בד"ה חבילות והרשב"ם (קב:) בד"ה חבילות שהוא מצד מחזי כמשאוי שבנידוד"ד אינו מחויב, וכדמצינו בסוכה (לד.) שהכהנים יוצאים י"ח במצה של חלה ותרומה כיון דהוי מצוה קיומית. ב. ועוד תיקשי שגם לטעם התוס' במו"ק (ח:;) [בד"ה לפי שאין שאין עושים מצוות חבילות חבילות מצד שיהיה ליבו פנוי, נראה דרק כאשר פועל ב' פעולות נפרדות כהשקיית ב' סוטות או ב' מילות אבל בכוס אחת שפועלת ב' מצוות לא אמרינן.

ובאופן ד' ביאר האורל"צ [ח"ג פט"ו, ה'] שביאר את ספק הירושלמי ששני המהלכים הנ"ל הם בעצם ב' צדדי הספק בירושלמי, שהגיע זמן הביעור של היין בליל הסדר ונקטינן כשי' הרמב"ם שמצות הביעור היא ע"י שמכלה אותו מהעולם, ולחלק מהראשונים הוי דאורייתא וכן זמנו גם ביו"ט עצמו [ועיין בדרך אמונה פ"ז, ה"א בביה"ל], והספק האם מקיים "מצות הביעור" בעצם שתייתו, וצד ב' בירושלמי שלא יועיל משום שאין עושים מצוות חבילות חבילות לגבי מצות הביעור שאינה מצוה קיומית אלא "חיובית", ולביאורו לא תיקשי הנך קושיות של ב' המהלכים, ודו"ק.

ומהלך ה' מצינו בדברי האור"ש בהל' שבת [פכ"ט הי"ד] שכל יין שאינו ראוי לנסך ע"ג המזבח א"א לקדש עליו, וכמבואר בב"ב (צז:;) שקידוש נחשב כניסוך, והסתפק הירושלמי כשם שא"א לקדש על יין שמעורב בו שאור או דבש כך גם יין של שביעית אינו ראוי לנסך וכמבואר בתור"כ "לאכלה ולא לנסך" [ועיי"ש שהירושלמי הסתפק גם על יין קונדיטון, מבושל וכו', ולפמש"נ כולם עולים על אותו שורש הספק]. ולדבריו צריך לבאר בדעת הירושלמי שהכריע דמועיל, דשאני מיין מעורב בשאור ודבש שהחפצא השתנתה בטבעו ומהותו, משא"כ בשביעית שהחפצא לא השתנתה אלא רק מצד קדושתו.

ועוד אופן נראה לבאר את שורש ספיקו של הירושלמי, דהירושלמי איירי באופן ששונה את היין של שביעית ואפי' שקשה לו מפני ששונאו ומזיקו, וכדפסק השו"ע [סי' תע"ב סעיף י'] ועיי"ש, ועל דא יש צד בירושלמי כיון שיש לו קושי וצער א"כ חשיב חסרון בגדר של "לאכלה" והוי כעין אכילה גסה ויהיה אסור בשביעית. ועל דא פשט הירושלמי דסו"ס הוי דרך אכילה אפי' שאין לו הנאה, ואוכל בקושי ובדוחק לא חל איסור של הפסד שביעית.

ונפק"מ לדינא בגדר "לאכלה" במה שדנו הפוסקים האם מותר לשפוך יין בעשרת המכות וכמנהג ישראל, דהנה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בדרך אמונה [בהל' שמיטה ויובל פ"ה, בציון הלכה אות י"ט], ועוד הרבה פוסקים אחרים פסקו לאסור שפיכת יין שביעית בהבדלה ולכבות את הנר ביין של הבדלה, וכן אין לשפוך את היין של שביעית בעשרת המכות. [ודעת האורל"צ בשביעית פ"ב, ו' שמותר לכבות את נר ההבדלה ביין של שביעית ועיי"ש במקורות, אולם רבים חלקו על פסק זה].

ויש להקשות על דעות הפוסקים שהתירו להדליק נרות חנוכה בשמן של שביעית, הגרשז"א [מנחת שלמה סי' מ"ב] וכן השבט הלוי ועוד הרבה פוסקים, דמאי שנא דין כיבוי

דין יין שביעית בד' כוסות ולהטיפו באמירת המכות

נר הבדלה או שפיכת יין של שביעית באמירת המכות שנקטו לאסור, שהרי שניהם מוגדרים לדבר מצוה, ויש לחלק שבהדלקת נר חנוכה ההדלקה היא צורת ההשתמשות וחשיב "לאכלה" שנהנה מאור הנר, משא"כ בשפיכת היין במכות או כיבוי נר הבדלה ביין של שביעית הוא פעולת הפסד. ועוד יש לחלק שכיבוי נר הבדלה וכן שפיכת יין במכות הוי רק "מנהג" ולא מצוה גמורה כהדלקת נר חנוכה, ודו"ק. [ובדרך אמונה פ"ה ס"ק מ"ט פסק בשם החזו"א לאסור הדלקת נרות חנוכה בשמן של שביעית ועיי"ש].

ועוד יש להוסיף לגבי הדלקת נר חנוכה בשמן של שביעית לשיטות הפוסקים הנ"ל שהתירו שהוא לא רק מצד הטעם שנקטו דהוי לצורך המצוה, אלא משום שמבואר בראשונים ובפוסקים שנרות חנוכה מותר ליהנות מאורם וכגון אם כבה החשמל, אלא שחל בהם "איסור השתמשות" כדין למנות מעות או לקרוא לפניהם, וכמש"נ בשמחת מיכאל [ח"א סי' ק"ז] בגדר איסור השתמשות בנרות חנוכה, ועיי"ש.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

מצוה בו יותר מבשלוcho בחצי מצוה

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ג)

כתב בדרך פיקודיך (מ"ע ב, חלק הדיבור אות ד) וז"ל, הא וודאי דמצוה בו יותר מבשלוcho (כמו בכל המצוות), על כן האב שהוא מוהל בעצמו לא יספיק לו לחתוך הערלה בלבד ולכבד לאחר לפרוע כי מל ולא פרע כאילו לא מל, על כן עושה שליח במקום דאפשר לו ולא שפיר קעביד דמצוה בו וכו'.

כשעושה בעצמו חלק מהמצוה סגי בכך

ויש להקשות מדברי המגן אברהם (סימן תלב סק"ה) במה שכתב המחבר שיכול בעל הבית להעמיד מבני ביתו לבדוק חמץ במקומו, וכתב 'ועל כל פנים גם הוא יבדוק, דמצוה בו יותר מבשלוcho כדאיתא ריש פ"ב דקידושין' (מא.). וביאר בפרי מגדים 'הא דמצוה בו יותר מבשלוcho היינו לעשות קצת מהמצוה, וכן משמע מגמ' פסחים דף ד' ע"ב 'באתרא דיהיב אגרא' וכו', והא ניחא לאיניש לקיימיה בעצמוסא, שמע מינה כל שבדק קצת, תו אין מצוה בו יותר מבשלוcho כו' כאמור'.

ובאמת מוכח כן בגמ' שהוכיחו דמצוה בו יותר מבשלוcho 'כי הא דרב ספרא מחריך רישא, רבא מלח שיבוטא', הרי שכל אחד מהאמוראים עשו דבר אחד בלבד, וסגי בהכי לחובת מצוה בו יותר מבשלוcho, אף ששאר הדברים לצורך שבת נעשו על ידי שליח, הרי דבעשיית חלק מהמצווה יוצאים ידי חובת מצוה בו יותר מבשלוcho, ואם כן נימא גם במצוות מילה שאין צריך לעשות כל המצוה בעצמו, וסגי בחיתוך לבד לצאת חובת מצוה בו יותר מבשלוcho, ושפיר דמי לכבד אחר בפריעה.

דעת שו"ע הרב דמצוה לעשות בעצמו כל המצוה

אכן דעת שו"ע הרב (סעיף ח) דנכון הדבר שיבדוק בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוcho, ורק כשאינו יכול לטרוח בזה אמרו שיכול לשלוח אחר במקומו, אלא דמכל מקום יבדוק הוא בעצמו חדר אחד.

והא דהאמוראים עשו רק דבר אחד, עי' מה שכתב (סימן רנ קונטרס אחרון סק"ב) דכל עצמו של מצוות כבוד שבת הוא בעשיית דבר אחד בלבד, ולכן לא הוצרכו ביותר מזה, אבל כשעושה רק חלק מהחייב לא סגי לקיים מצוה בו יותר מבשלוcho. ולפי זה אף במצוות מילה צריך לעשות בעצמו כל המצווה, הן החיתוך והן הפריעה.

אך עכ"פ שמעינן מדברי שו"ע הרב, דמי שאינו יכול למול בעצמו, מכל מקום שייך מצווה בו יותר מבשלוcho לעניין חלק מהמצווה, ואם יכול לעשות חיתוך אף שאינו יכול לעשות

^{סא} יש ליישב דבישמח משה (סוף פרשת עקב) חידש דבשליח בשכר ליכא משום מצוה בו יותר מבשלוcho, ואם כן התם דמיירי באגרא, לכן אין בזה משום מצוה בו יותר מבשלוcho.

פריעה מוטל עליו חובה משום מצוה בו יותר מבשלוcho. ונתעורר בזה בשו"ת ויברך דוד להגרי"ד הארפנס שליט"א (ח"א או"ח סימן א).

בדיקת חמץ כל משהו הוא מצוה בפני עצמה משא"כ במילה

וראה משמרת חיים (ח"ג מילה אות ג) שכתב לחלק בין בדיקת חמץ למילה, דבבדיקת חמץ הווי כל חלק מצוה בפני עצמה וכל חלק מהבית הוא מחייב נפרד, ואף שמחוייב לבדוק כל הבית מכל מקום גם בבדיקת חלק מהבית מצווה קעביד, לכן שפיר שייך בו מצוה בו יותר מבשלוcho גם בחלק מהבית, אבל במילה הלא מל ולא פרע כאילו לא מל, ואם כן מי שאינו יכול למול, אין בחיתוך לבד שום מצוה דנימא בו מצוה בו יותר מבשלוcho.

ולדבריו גם במוהל שיכול למול בעצמו לא סגי עד שיעשה כל המצוה בעצמו וכדברי הדרך פיקודיך, ולא דמי לבדיקת חמץ שכל חלק הוא מצוה בפני עצמו ולכן סגי גם במקצת, משא"כ במילה.

דעת האחרונים דאף בדיקת חמץ כולה חדא מצוה

איברא עי' במשנה ברורה (סימן תלב סק"ז) בשם המאמר מרדכי וחק יוסף, שכולה חדא מצווה הוא, ועד שלא בדק בכל המקומות לא קיים המצוה, וולכן הליכה לא הוי הפסק עיי"ש], ואם כן דמי ממש למילה שכולה חדא מצוה, ומכל מקום חזינן דמצוה בו יותר מבשלוcho היינו חלק מהמצוה, ואם כן נימא הכי גם במילה.

מצוה בו יותר מבשלוcho - משום כבוד המצוה

אכן יש לעיין לפי הטעמים שנאמרו בדין מצוה בו יותר מבשלוcho, האם סגי בחלק מהמצוה, וכן האם נאמר כן כשיכול לעשות רק חלק מהמצוה. דהנה רש"י כתב, 'דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי', והיינו דבעינן לטרוח במצוה, ומסתבר דהוא משום כבוד המצוה שלא יהיו בזויות עליו. ולפי זה יש לומר שסברו המגן אברהם והפרי מגדים, דסגי במקצת המצוה כדי לטרוח בעצמו ואין צריך לעשות כל המצוה בעצמו, דכיון שטרח קצת במצוה זו סגי, וכמו כן אם אינו יכול לעשות כל המצוה, מכל מקום יש לו לעשות מקצתו אם יכול, כדי לטרוח במצוה.

שלוcho של אדם כמותו - דעשיה בעצמו עדיף טפי

אך מצינו באחרונים גדר אחרת, דאף דשלוcho של אדם כמותו, מכל מקום אם אפשר בלאו הכי עדיף טפי, שהעשיה על ידי שליח הוא נחות דרגא לעומת עשיה בעצמו. וראה דברי רבינו חננאל (שבת קיט). שכתב, 'שקיום המצוה באדם עצמו עדיף טפי יתר מבשלוcho', הרי שהוא דין בקיום המצוה עצמו שהוא כהוגן יותר כשעושה בעצמו.

ולפי זה לא סגי אם לא יעשה כל המצוה בעצמו, כי אם עושה מקצתו על ידי שליח, תו אין בו עדיפות זו שהרי נזדקק לשליח במצוה זו.

רק במצוות שכל חלק ממנה היא מצוה בפני עצמה, אם כן כל מקצת ממנה עדיף יותר כשעושה בעצמו, ואף שאינו עושה כולה שייך בזה מצוה בו יותר מבשלוcho, לכן בהכנות לשבת דוודאי כל מקצת הוא מצוה בפני עצמו, ולכן שייך מצוה בו יותר מבשלוcho אפילו

בדבר אחד, אלא דמכל מקום אם יכול לעשות יותר מכן יתחייב בכך, וקצת תימה שעשו כל אמורא רק דבר אחד, ומשמע דסגי בהכי.

ולעניין בדיקת חמץ, אי אמרינן דכולה חדא מצוה צריך לעשות כולה בעצמו, אבל אי כל מקצת הוא מצוה בפני עצמו, שפיר שייך בכל מקצת ממנה מצוה בו יותר מבשלוcho, וחייב לעשות אף מקצתה בעצמו, אלא דמכל מקום יתחייב לעשות ככל היותר כדי לקיים עוד כראוי.

במידי דלא בעי שליחות הווי רק משום כבוד המצוה

אבל נראה דגדר זה לא שייך רק במידי דבעי שליחות, ובזה נאמר דאם אפשר בלאו הכי שפיר טפי, אבל בדבר דלא בעי שליחות פשיטא שכל הטעם לומר בכגון דא מצוה בו יותר מבשלוcho הוא רק משום כבוד המצוה, ולכן בהכנות לשבת וכן בבדיקת חמץ שאין בזה דין שליחות כלל, לכן כל הנאמר בה מצוה בו יותר מבשלוcho הוא משום כבוד המצוה בלבד, על כן סגי גם בחלק מהמצוה, שכבר טרח במצוה זו, ובין אם בדיקת חמץ כולה חדא מצוה ובין אם כל חלק הוא מצוה בפנ"ע, סגי במקצת ממנה לדין מצוה בו יותר מבשלוcho. [ולדעת שו"ע הרב צריך לעשות כולה משום כבוד המצוה וכאמור].

אולם במילה, תליא בדעות הפוסקים שהאריכו בזה טובא אי בעינן דין שליחות במילה, דאי לא בעינן שליחות הרי כל דין מצוה בו יותר מבשלוcho הוא משום כבוד המצוה, ואם כן סגי במקצת המצוה, וכן יש חיוב במקצת המצוה, אבל אי נימא דבעינן בזה דין שליחות אם כן להך ביאור דעדיף טפי בלא שליחות, אם כן כל המצוה בכלל, ולכן הצריך הדרך פקודיך שיעשה האב כל המצוה בעצמו, דלא סגי בלאו הכי משום דין מצוה בו יותר מבשלוcho, ולא דמי לבדיקת חמץ דדעת המגן אברהם דסגי במקצת, שהוא משום כבוד המצוה בלבד.

ולפי דבריו אין מקום בחיתוך לבד אף אם אינו יכול לפרוע בעצמו, כיון דסו"ס הווקק לשליחות במצוה זו, שוב לא שייך בזה מוצה בו יותר מבשלוcho, אלא דמשום כבוד המצוה אכתי איכא, דזה שייך אף בחלק מהמצוה.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

הלידה ההתחדשות והטהרה | ביאור שורשי: ילד, חדש

אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיֵּלְדָה זָכָר... וְאִם נִקְבָּה תֵּלֵד... זאת תִּזְכָּר לְזָכָר אוֹ לְנִקְבָּה (יב, ב-
(ז

"...ותעשה בו חדשה \ לבראות ארץ חדשה \ להנתן דעה חדשה \ לכרות ברית חדשה \
להבראות בריה חדשה \ להתחדש רוח חדשה \ להוביל בו שי מנחה חדשה" (יוצר לפרשת
החודש).

פרשת השבוע מתחילה בעניני 'לידה', והקריאה הנוספת של פרשת החודש, דורשת
התחדשות, ולא סתם התחדשות, אלא התחדשות גמורה כתינוק שנולד - 'להבראות בריה
חדשה', ולא רק בהנהגה החיצונית אלא גם ברוח הפנימית 'להתחדש רוח חדשה'...
ובכלל, הענין של 'לידה' ו'חודש' הולכים ביחד, שהרי ה'חודש' נקבע לפי ה'מולד' של
הלבנה

ועל כן עלינו להתבונן בשורש והענין של 'לידה', וה'התחדשות' הנלווית אליה:

חדש

הענין של 'חדש' אפשר לומר שהוא ביחס למשהו 'ישן', וכלשון הכתוב 'וישן מפני חדש
תוציאו', ולפי זה, הירח המתחדש ונולד כל חודש, הינו מחמת שמתחיל סיבוב חדש ביחס
לסיבוב הישן שהסתיים, [גם המולד הראשון המקובל כמולד 'וי'ד' שהיה ביום ו' הראשון
לבריאת עולם, היה חדש, כי בהכרח שביום ד' שנתלו המאורות היה הירח בכעין מצב
הקרוב לסיום הסיבוב הקודם].

אבל מהפסוק 'כי יקח איש אשה חדשה', והכוונה לאשה שעדיין לא היתה שלו, דהיינו,
שאינו מחזיר גרושתו - מבואר שיש 'חדש' גם לא ביחס למשהו ישן, כי גם אדם שלא היה
לו אשה מעולם, יכול לקחת 'אשה חדשה', ולא רק כשמוסיף אשה חדשה על אשה שיש
לו כבר, ואדרבא, מהדין שמחזיר גרושתו אינה 'חדשה' אף שמתחיל לחיות מחדש חיי
נישואין, נראה מזה שלהתחיל 'מחדש', זהו תואר מושאל, אין זה חדש לאמיתו.

ומבואר ש'חזרה על הישן' אינו 'חדש', חדש הוא משהו המביא חידוש שלא היה עד הנה,
כאשר אדם לובש מחדש בגד שכבר לבש בעבר, אין זה בגדר 'חדש', אך כאשר קונה בגד
חדש, אף שיהא דומה ממש לבגד הקודם, ואין בו שום 'חידוש', יהא זה בגדר 'חדש'.

והענין הזה תמוה, כי לכאורה מצד הסברא, היה אפשר לומר שכאשר אדם לובש בגד
שלא לבש הרבה זמן יש בזה 'התחדשות' יותר מכאשר קונה בגד הדומה ממש למה שלבש

עד עכשיו. אבל מצד הרגש מובן שיש בבגד חדש איזה תחושה מיוחדת שאין בחזרה על משהו שכבר התעסק בו. וצריך להתחקות יותר אחר מהות הרגש הזה.

שבועות וחודשים - קביעות והתחדשות

והנה בחלוקה של ימי עולם, יש לנו חלוקה של 'שבועות', ויש חלוקה של 'חודשים', ולכאורה למה צריך את הכפל הזה, היו יכולים לחלק שנה לחמשים שבועות, או לחלק אותה רק לשנים עשר חודשים, ולמה צריך את הכפילות הזו, נועד כדי שבכל הזמנה לחתונה משתמשים בשני החלוקות כותבים שתהא ביום פלוני לפרשה פלונית, וביום כך וכך לחודש פלוני].

וההסבר הוא שמהלך החיים מיוסד על 'קביעות' ועל 'התחדשות', אדם שאין לו קביעות אלא רץ מחידוש לחידוש, אינו משלים ואינו מצליח בשום ענין, כל שעה יתחיל ללמוד מסכת אחרת... אך לעומת זאת, אדם החי כמו רובוט, שכל כולו קביעות וסדר, מאבד את טעם החיים, לא יוכל לשרוד...

ולכן, הטבע שקבע הבורא בעולמו הוא שיהא לכל אדם קביעות מסוימת, יהא לו מקום קבוע, עבודה קבועה, זמנים קבועים, אבל כל הגבולות האלו לא יהיו נוקשים לגמרי, יהא להם מקום להתחדשות, בין בהתחדשות של ענינים חדשים, ובין התחדשות של שינויי הקביעות.

ימי השבוע הם הימים של קביעת הסדר הקבוע, חוזרים תמיד על שבעת ימי בראשית, ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשב, כלומר, החידוש של הקביעות הינו רק בזה שיש בו יום של שביתה שלמחרת מתחילים שוב לחזור על מה שהיה בשבוע שעבר.

ולעומתם ימי החודש, מציעים לאדם כל יום משהו 'חדש', תאריך חדש, כלומר, היום הנוכחי אינו דומה ליום של אתמול, כשתעיין בו תמצא בו משהו חדש, הענין הזה הוא במציאות הן מחמת שמחמת התנועה של עונות השנה, אין יום דומה לחבירו, הן באורך היום והלילה והן במזג האויר והצמיחה, וכן מחמת תנועת השמש הירח והכוכבים, כי כל יום יש לשמש מיקום אחר ביחס לי"ב המזלות, וכל יום מימי החודש יש לירח מיקום אחר ביחס לקירובו וריחוקו מהשמש.

כאשר אדם רוצה לחזור ולעשות את מה שעשה אתמול, הרי זה מחמת המציאות של 'ימי השבוע', וכאשר שואף למשהו חדש הרי זה מחמת הטבע של ימי החודש והשנה שהטביע ה'.

התחדשות

והנה התנועה של ההתחדשות, מרגשת את האדם, צופה לאיזה תחושה חדשה, והיא מרגשת אותו, מסעירה ומטלטלת אותו, וכדי לשמור על עצמו מבקש הוא את היציבות הקבועה של 'השבוע', הסדר הקבוע הזה מייצב אותו... ולעומת זאת הקבעון של השבוע מעורר בו צמאון לבקש משהו חדש, לצפות אליו, נואולי זהו הרמוז במה שאומרים

בהפטורה 'ביום השבת יפתח וביום החודש יפתח', כי השבת פותחת את האדם כלפי ההתחדשות, וההתחדשות פותחת כלפי השבת].

ולפי היסוד הזה מובן למה מצינו בתנ"ך שיום ראש חודש מכונה 'חודש', וכלשון הפסוק 'מחר חודש', וכן כל שלשים ימי החודש מכונים 'ימי חודש', וכלשון הפסוק 'ביום החודש השני' שהכוונה ליום השני של החודש, וכן כתוב 'בעשירי לחודש' וכיו"ב - כי היום של ראש חודש יש בו חידוש מיוחד מצד החידוש של הלבנה המתחילה סיבוב חדש, אלא שיש לשאול, למה זה 'חדש', והרי זוהי חזרה על הסיבוב שעשתה כבר מאות פעמים, ובהכרח שהסיבוב הזה נותן למפה השמימית צורה חדשה שלא היתה מעולם, קובעת בצורתה שמחדש ה' לארץ השפעה בסגנון חדש שלא היה מעולם, וממילא גם כל יום ויום מהסיבוב החדש, יביא עמו חידוש שלא היה מעולם, כל יום ויום יהא משהו חדש, יהא מימי החודש'.

אך מה היא אכן הסיבה שכל התחלת סיבוב חודשי הינו 'משהו חדש' שלא היה ולא יהיה עוד, והרי החודש הזה היה כבר גם בשנים קודמות, גם בשנה שעברה היה ניסן אייר וכו' -

וכאן צריכים אנו להגיע ל'סוד' של ה'מולד'!

לידה, ילד, תולדות

והנה השורש 'ילד', מצינו לענין של לידה כמופיע בפרשה, וכן לנער צעיר כמו 'הילד איננו', וכן הענין של קורות חיים שייך לשורש זה, כמו 'אלה תולדות נח', 'כי לא תדע מה ילד יום' (משלי כו, א). ויש להדגיש שענין הלידה שבפרשה אינו מפני שהלידה מולידה 'ילד', כי גם המפלת נפל שאין לו חיים נקראת 'יולדת' ויש לה טומאת וטהרת לידה הנזכרת בפרשה. ועיין גם ברש"י בראשית ד, יח, ודו"ק.

ונראה שענין השורש הזה מורה על פועל אלוקי העובר לטיפול אדם, כי במצב של הריון ההתפתחות נעשית בפועל אלוקי, וכאשר נולד מוטל היצור לטיפול האדם [בין אם הוא חי או מת או נפל], והטיפול הזה של האדם נמשך בכל משך הזמן שצריך טיפול וחינוך של גדולים, שהרי הפסוק אומר 'חונך לנער על פי דרכו', שענין החינוך אינו לשנות את טבעו של הילד, אלא לתקן את המציאות שהכין האלוקים, שלא ישאר בבחינת 'אדם עיר פרא יולד', וכאשר מובן שכבר הושלם חינוכו, ואפשר לתת לו להתנהל מתוך טבעו המתוקן, אז מפסיק לשאת את התואר 'ילד', [אלא שמצוי שהילד סבור שכבר גדל והושלם עוד לפני שמחנכיו סבורים כן, ויתכן שזה שייך לענין של 'נער' שמתנער מרשות מחנכיו, ואיננו עוסקים כאן בביאור ענין זה].

וזוהו הענין של 'קורות חיים' המכונה 'תולדות', כי ה' נותן לאדם את המציאות שלו ורכושו ומקומו, והאדם מטפל במציאות שהכין לו אלקים, וכל התיקונים הללו שעשה בעצמו או בקניניו הם 'תולדותיו', והפסוק האומר 'אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום', כוונתו שאדם רואה את המציאות שלפניו ומתכנן כיצד להגדילה ולשכללה, מתפאר כבר ב'תולדות' שיראה לכולם ביום מחר, אבל אינו יודע 'מה ילד יום', כי לא רק

הוא המטפל בחפציו, כי גם המאורעות שהועיד ה' ליום זה יש להם תכניות מה לעשות עם חפציו, ויתכן שהם אשר 'יולידו' את העתיד של אותם חפצים.

המולד ותולדותיו

והמולד של הלבנה, לכאורה כל התהליך שלו הוא אלוקי, ומה שייך כאן לידה, מי מתחיל לטפל בו?

אולם הדין הוא שצריך לקדש חדשים, כזה ראה וקדש, כאשר ישראל מקדשים את החודש, מקבל האור של הלבנה גדלות אחרת מאילו לא היה מקדשים אותו! ישראל הם המטפלים עם ה'מולד' הזה! נותנים לו משמעות.

כי הלבנה הינה 'עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה', כאשר יהודי מביט כלפי מעלה, רואה הוא תהליך שהלבנה הולכת וגודלת מיום ליום, וגם כאשר המצב הוא הפוך שהולכת ונעשית קטנה יותר - הרי זה הכנה למצב של גדלות חדשה, המציאות הזו נותנת חיזוק ליהודי, שתמיד מזומן ליהודי לעשות משהו לעתיד מושלם יותר, הן על ידי שמבקש אור חדש, והן כאשר מביט על הריקנות שלו ומתעורר להתחדש...

כל שנה ושנה וחודשיה מצויים בה יהודים אחרים בגילים אחרים במצבים אחרים, וכל אחד עסוק בעבודות שלו וההתפתחות שלו וההגדלה שלו, וכל זה צריך להיעשות מתוך מבט של תקווה וצפיה על עתיד מאיר ומושלם יותר, לא רק מתוך קביעות, אלא לצרף את ביקוש ההתחדשות בתוך הקביעות, החידושים הללו שלא היו מעולם, הם לידות ותולדות של ילידי יום, והמבט על הלבנה המתחדשת וזכרונה הוא ה'סגולה' להתעורר לחיים רצופים כאלו - כזה ראה וקדש - הלבנה מחדשת את אורה, ואנו צריכים לטפל עם האור הזה, להביט עליו, להתעורר ממנו, לברר שאכן היה כאן 'מולד'.

החודש וחידושו

ובזה נבין למה בגד חדש הדומה לקודמו נותן התחדשות יותר מבגד שלא לבש כדוגמתו זמן רב, כי בגד ישן הינו חזרה על מה שהיה בעבר הרחוק, מה שאין כן 'בגד חדש' מבשר על 'לידה חדשה', מציאות חדשה, כל מציאות שכזו מזמינה את האדם לטיפול עם המציאות הזו, להתרענן עמה, מעוררת בו רגש של צפיה לעתיד מתוקן יותר, על רגש שכזה מברכים 'שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה', כי מבשר הוא ל'חיים' שלפניהם פתיחה של זמן חדש ומחודש מתוקן ונעלה יותר...

אולם מבואר בפרשה שאחר 'לידה' יש מצב של טומאה ולאחריו מצב של טהרה מיוחדת, לרמוז לנו שהמצב של לידה שאדם מוצא את עצמו לפני מציאות חדשה - יכולה להסתיים בטומאה ויכולה להסתיים בטהרה...

שכאשר יהודי מביט חסר אונים על המציאות הזו, נראה לו שלפניו קבעון משעמם עם טעם מוות, זוהי בחינת טומאה, ואפשר וצריך להחליף את זה במצב של טהרה, שבו מתרענן מהמצב המשעמם, מביט על מה שהינו מסוגל להוסיף ולחדש ולתקן, הכל תלוי בו, כמו שאומרת התורה 'החדש הזה לכם!'

...ותעשה בו חדשה \ לבראות ארץ חדשה \ להנתן דעה חדשה \ לכרות ברית חדשה \
להבראות בריה חדשה \ להתחדש רוח חדשה \ להוביל בו שי מנחה חדשה"

פינת ההלכה מאת מרן הראשון לציון בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

הַכַּנַּת תֵּה בְּשַׁבַּת

מהן האפשרויות ההלכתיות להכנת משקה תה? | באלו אופנים יש איסור בישול במגע התה עם המים החמים? | מהו החילוק בין קליית גרגרי קפה לקליית עלי תה? | האם יש איסור צביעה בתה? | האם מותר למזוג יין אדום לתוך יין לבן, כדי להאדים היין? | האם מותר ליתן עלי מנטה ונענע במים חמים? | האם מותר לסחוט לימון לתוך כוס תה בשבת?

שאלה: מהי הדרך הנכונה להכנת משקה תה בשבת?

אפשרויות הכנת משקה תה

תשובה: כידוע, ישנן שתי אפשרויות להכנת משקה תה בשבת. אפשרות ראשונה היא להכין מערב שבת תמצית עלי תה (סענס) בקומקום קטן, על ידי שריית עלי התה במים רותחים שעירו עליהם מערב שבת. ואפשרות נוספת היא להכין המשקה מעלי תה עצמם.

בישול ב'כלי ראשון', שני ושלישי

המכין משקה מעלי תה בשבת, אפילו כבר קלויים מערב שבת, השורה אותם במים חמים שב'כלי ראשון', כגון מיחם וכל כלי רותח, אפילו כבר אינו עומד על האש, עובר על איסור בישול מן התורה. ואף אם רק מערה עליהם את המים החמים מ'כלי ראשון' לכלי אחר, דהיינו עירו מ'כלי ראשון' ל'כלי שני', אסור, כמבואר בשו"ע (סי' שיח ס"י) שעירו מבשל ואסור, ומים הבאים לכלי זה נחשבים ל'כלי שני' ואסור ליתן שם את עלי התה.

ואפילו אם נותן את עלי התה לתוך מים חמים שב'כלי שני', דהיינו לתוך מים חמים שנשפכו מ'כלי ראשון' לתוך כלי אחר, אסור. ואף שבדרך כלל 'כלי שני' אינו מבשל ואפילו המים החמים שבו מעלים בועות, כמבואר בבית יוסף (יו"ד סי' קה), מכל מקום יש לחוש שעלי תה נחשבים קלי בישול, שמתבשלים ומתחממים מהר מאד אף בשריה ב'כלי שני', ובכך אפילו הם מונחים ב'כלי שני' אסור, אלא יניח העלים במים חמים שב'כלי שלישי', ש'כלי שלישי' אינו מבשל כלל. וכן מותר לערות מים חמים מ'כלי שני' על התה שב'כלי שלישי', שעירו מכלי שני אינו מבשל, ואף בקלי הבישול מותר.

ובשו"ת מקור חיים (או"ח סי' ז) נשאל אם מותר לערות בשבת מים חמים מכלי שני או שלישי על עלי התה, והשיב שהעושה כן עובר על איסור תורה, וחייב להביא חטאת שמנה, וכדקיימא לן (שבת קמה ע"א, שו"ע סי' שיח ס"ג) שכל דבר שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בשבת, חוץ ממליח הישן וקולייס האיספנין, שאינם צריכים בישול אלא מעט והדחתן אפילו בצונן הוא גמר מלאכתן, ולכן גם עלי התה שאינם צריכים בישול, רק לערות

הַכְנַת תֵּה בְּשַׁבַּת

עליהן מים חמים מכלי ראשון או שני, ואין זו הדחה בלבד אלא שרייה, יש בזה איסור מן התורה. אולם כבר ביארנו שבכלי שלישי אין כל איסור.

בין קליית עלי תה לגרגרי קפה

בשו"ת מים חיים - להג"ר יוסף משאש זצ"ל (או"ח סימן קיח) התיר ליתן עלי תה בכלי שני, כי הם עוברים תהליך קלייה דרך התנור, והשווה זאת לקפה. אך באמת, אינו דומה, כי קפה קלוי הוא ראוי לאכילה, כגון אם מערב בו מעט סוכר, אפילו בלי מים, יכול לברך 'שהכל' ולטעום ממנו, כי הוא ראוי לאכילה, מה שאין כן עלי תה, ראשית, אינו ברור שהם קלויים, ואף אם נאמר שהם קלויים, וכי הם ראויים לאכילה?! הרי אי אפשר לקחת עלי תה, אפילו עם סוכר, ולטעום ממנו כמות שהוא, ועדיין אינו ראוי לאכילה. וכאן לא שייך לומר הדין שאין בישול אחר קלייה, כי אינו ראוי לאכילה על ידי הקלייה, ולכן במחכ"ת אינו צודק ובשקיות תה יש להחמיר שלא ליתנם בכלי שני, אלא יתנו בכלי שלישי, ובזה אפילו הוא ריק מותר לערות עליהם מים מכלי שני, דהיינו עירוני מכלי שני, וכל שכן שמותר ליתנם בתוך מים שנמצאים בכלי שלישי. (וראה בשו"ת יביע אומר ח"י סי' כה, שו"ת יחוה דעת ח"ב סי' כד).

הכנת משקה מתמצית תה (סענס)

כאשר מכין משקה מתמצית תה (סענס) שהוכנה מערב שבת, מותר לערות מהם לתוך מים חמים שבכלי שני, ומעיקר הדין אף מותר לתת תחילה בשבת את מי התמצית, אפילו צוננים, לתוך כוס ריקה, ולערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון, אולם טוב יותר לערות תחילה מים החמים לכוס ולאחר מכן לערות עליהם מי התמצית.

האם יש איסור צביעה בתה?

יש שחששו ליתן את מי התמצית על המים הרותחים שבכוס, מחשש איסור צביעה בשבת, שצובע את המים ע"י תמצית התה. אולם באמת אין לחוש לזה, כמבואר בספר היראים - לרבי אליעזר ממין (הובא בשבלי הלקט סי' פו ובבית יוסף סוף סי' שכ) שאין צביעה לא באוכלים ולא במשקים. ואף שצובע אותו, אין דרך צביעה בכך. דרך צביעה היינו כגון שצובע את קירות ביתו וכיו"ב, ומי צובע את דלת ביתו בתמצית עלי תה?! וכך מבואר בדברי הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת הי"ד) שהעושה עין הצבע אינו חייב משום אב דצובע, אלא משום תולדת צובע. כיצד? כגון שנתן קנקנתום לתוך מי עפצא, שנעשה הכל שחור וכו'. ומבואר שדוקא אם תיקן צבע שראוי לצבוע בו דברים אחרים חייב, אבל עצם צביעת המים גרידא אין בזה חיוב. ולפי זה כיון שמי התמצית אינם צובעים במידה שיוכל לצבוע בהם דבר אחר, אין בזה איסור כלל, ועל כן באוכלים אין איסור צביעה. וכן תבלינים שכבר התבשלו או נקלו מערב שבת, כגון כרכום ופפריקה וכיו"ב, מותר ליתנן לתוך תבשיל, למרות שצבע התבשיל משתנה, מותר, כי אין צביעה באוכלים ולא במשקים.

ודעת הבן איש חי (פר' פקודי אות ד, ובשו"ת רב פעלים ח"ג סי' יא) להחמיר בדין צביעה במשקין, ואם כי אין הלכה כמותו, אך הרוצה לחוש לדעתו, לכאורה יש בידו האפשרות

הַכְּנֵת תְּהַ בְּשַׁבָּת

לשפוך תחילה את תמצית התה לכוס ריקה ועל זה יערה את המים החמים. מאידך, אם יחמיר בדין צביעה, נמצא מקיל בדין בישול, כי תמצית התה, אפילו היתה מונחת על גבי הפלאטה והוא חם, הרי בשעה שמעבירו לתוך כוס, הוא נעשה 'כלי שני' שכח הבישול שלו נחלש, וכאשר מערה עליהם מים חמים מ'כלי ראשון', הרי עירו מכלי ראשון מבשל כדי קליפה, ונמצא מבשל את התמצית שיש בתוך הכוס. ואם כן, חומרא זו שרוצה לחוש לאיסור צביעה במשקים, מביאתו לידי קולא באיסור בישול מי התמצית שבכוס. אבל נתבונן, שכאשר מניח תמצית תה בתוך כוס ריקה, ועליו המים החמים, ישנן סברות להקל, וכדלהלן.

האם עירו מבשל?

דעת כמה ראשונים, הרשב"ם (בתוס' שבת מב ע"ב, זבחים צה ע"ב) והרא"ה (הובא בחי' הר"ן שבת מב ע"ב) והמאירי (שבת מב ע"א ופסחים ל ע"ב) ועוד, שעירו אינו מבשל. וכן מצינו דעה בירושלמי (שבת פ"ג ה"ה) שעירו אינו ככלי ראשון ודינו ככלי שני שאינו מבשל. ואמנם להלכה פסק מרן בשו"ע (סי' שיח ס"י ויו"ד סי' סח ס"י) שעירו מבשל כדי קליפה, אבל ניתן לצרף עוד סברות נוספות.

הצונן שלמטה גובר על הרתחים

יש כלל ש'תתאה גבר' (עי' פסחים ע"ו ע"א), שכאשר שופכים דבר חם לדבר קר ולהיפך, כוחו של התחתון גובר על העליון, שאם הצוננים נמצאים בכלי התחתון ומערים אותם לתוכם דבר חם, הדבר החם יפשיר את הצונן אבל אין בכוחו לבשל את הצונן. לפיכך מותר לשפוך חמים לתוך צוננים, מפני שהחמים יתקררו, אבל לא להיפך, דהיינו צונן לתוך חמים. ולדעת הרשב"א (שבת מב ע"א) אפילו ה'תתאה' [-התחתון] הוא מעט וה'עילאה' [-העליון] הוא הרבה, אפילו הכי אמרינן ש'תתאה גבר'. ואמנם נחלקו בזה ויש אומרים שאם התתאה הוא מעט ומערה עליו מים רותחים שהם רוב הכוס, מה שייך 'תתאה גבר'?! הרי המציאות היא ש'עילאה גבר'! אבל אנו לא נחלוק ונתווכח עם הראשונים כמלאכים, אלא אנו צריכים רק להתפלל לזכות להבין דבריהם.

בישול אחר בישול בלח

ויש צירוף נוסף, שלדעת הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ג ופכ"ב ה"ח) והרשב"א והריטב"א והר"ן (שבת מ ע"ב) אין בישול אחר בישול לא ביבש ואף לא בלח, וכיון שתמצית התה כבר היתה מבושלת מערב שבת, הרי כששופך התמצית לכלי תחילה ומערה עליו רותחים וחוזר לחממו, אף אם נאמר שעירו מבשל כדי קליפה, הרי לפי דעת הרמב"ם ועוד אין בישול אחר בישול אפילו בדבר לח. ואמנם אין הלכה כהרמב"ם והרשב"א, אלא כדעת רש"י (שבת לד ע"ב) והרא"ש (פ"ג דשבת סי' י-יא) ורבינו יונה (הובא בנימוקי יוסף בבא בתרא י ע"א) שבדבר לח יש בישול אחר בישול, וכפי שפסק מרן בשו"ע (סי' שיח ס"ד, ז, טו), מכל מקום יש לפנינו שלשה צירופים: א. דעת הסוברים שעירו אינו מבשל. ב. דעת

הרשב"א ש'תתאה גבר' אפילו הם מועטים. ג. דעת הרמב"ם ועוד שאין בישול אחר בישול אף בדבר לח.

ועל כן לפי עיקר ההלכה ניתן להקל להניח תחילה התמצית בכוס ריקה ועל זה לערות מים רותחים, אבל יותר טוב להחמיר בדבר זה ולא להכנס לכל מיני ספיקות, ולא להתחכם, אלא לערות מים חמים לתוך הכוס ועל זה יערה את תמצית התה. ומשום צביעה אין לחוש, שדעת הרבה פוסקים, ראשונים ואחרונים, שאין צביעה לא באוכלים ולא במשקים, (וראה באריכות בשו"ת יביע אומר ח"ב או"ח סי' כ).

צביעת יין לבן באדום

דין צביעה באוכלים ומשקים נוגע גם לענין יין לקידוש, שכן לכתחילה מצוה לקדש על יין אדום ולא על לבן, כדכתיב (משלי כג לא) 'אל תרא יין כי יתאדם', דהיינו שיין אדום הוא טוב משובח. ומכל מקום אם יש לו יין לבן ואין לו יין אדום, או שמבחינה בריאותית אינו יכול לקדש על יין אדום, כגון אלו שיש להם בעיות סוכר ושותים יין 'כרמל הוק' וכיו"ב, שהוא יין לבן, ויש לו מעט יין אדום, יערב בו מעט יין אדום כדי להאדימו. ומותר לערב בו יין אדום גם בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור צובע בשבת, אף כשרוצה שהיין יקבל קצת צבע אדום, וכמבואר בפרי מגדים (סי' שכ ס"ק כה) שמותר לתת יין אדום לתוך יין לבן אפילו אם הוא מתכוין לכך שיהיה מראה אדום.

סתם לחלוק?!

בשנת תשמ"ז יצא לאור סידור 'חזון עובדיה', שם (הלכות קידוש) כתבנו שמותר למזוג יין לבן לתוך הכוס ולערות על זה מעט יין אדום כדי שיראה אדמומיות ביין, ואיזה מחבר אחד מבני ברק תקף אותנו, וכתב שדוקא בתה שאינו מתכוין לצבע אלא לשתות ובדרך אגב הוא צובע, אבל כאשר מתכוין לצבוע שיהיה יין אדום אסור, וכתב, כדרכו, בלשון תקיפה. אבל הוא לא ראה דברי הפמ"ג. אמנם ניכר כי ראה מה שכתב בשו"ת יביע אומר (הנ"ל), והרי שם ביביע אומר הביא דברי הפמ"ג שכתב במפורש שאפילו אם מתכוין לשם צביעה, אין דרך צביעה בכך, ואין איסור צביעה במשקין, והרבה אחרונים העתיקו את דברי הפמ"ג הללו, וגם דבריו מסתברים. סתם לחלוק עליו?! ולכן להלכה מותר למזוג מעט יין אדום לתוך יין לבן, כדי לצבועו וליתן לו מראה אדום, ואין כל חשש בכך. וכן מותר לערות את תמצית התה על מים חמים שבכוס 'כלי שני', כי אין צביעה באוכלים.

הוספת תמצית מהעלים בשבת

המכין תמצית תה מערב שבת, נכון שירתח ויבשל את עלי התה במים חמים ביכלי ראשון, ואם נגמרו מי התמצית בשבת ונותרו רק העלים, מותר לערות עליהם בשבת מים רותחים מכלי ראשון, כדי להוסיף תמצית, שהרי נתבשלו כבר ואין בישול אחר בישול ביבש [ואף אם נשארו מעט מי תמצית, בטלים במיעוטם לגבי העלים, (שו"ת יביע אומר ח"ז או"ח סי' מב)]. ואם לא בישל את עלי התה מערב שבת אלא רק עירה עליהם מים

הַכְּנֵת תְּהַ בְּשַׁבַּת

רותחים מכלי ראשון ונגמרו מי התמצית בשבת, יש אוסרים להוסיף ולערות עליהם מים חמים מכלי ראשון, ובמקום צורך ניתן לסמוך על המקילים לערות עליהם.

עלי מנטה ונענע במים חמים

יש הנותנים עלי מנטה ונענע וכיו"ב (מחברות גידול ללא חרקים ותולעים, ושוטפם היטב) לתוך מים חמים ב'כלי שני' כדי להטעימם, דכלי שני אינו מבשל, ואין זה ברור שהוא בכלל קלי הבישול המתבשלים אף בכלי שני, ובעלי תה אם נותנם לכלי שני שהיד סולדת בו, משתנה צבעם, אבל בעלי מנטה ונענע אין צבעם משתנה אחר שנותנם בכלי שני, אלא רק מעבירים טעם ואינם מתבשלים.

סחיטת לימון לתוך כוס תה

וכמו כן, מותר ליתן לימון לתוך כוס תה 'כלי שני'. ולדעת השו"ע (סי' שכ ס"ז) מותר לסחוט לימון בשבת ואין בכך שום איסור, וכן מותר לסחוט לימון לתוך סלט. ואף באופן שסוחטו לבין אצבעותיו בכדי לעצור את גרגרי הלימון, אין בכך משום איסור בורר בשבת, לפי שאין דרך ברירה בכך. ואמנם בני אשכנז מחמירים בזה, אבל מנהג בני ספרד כדעת מרן הבית יוסף שאין איסור סחיטה בלימון.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

הוי קל כנשר

עם בוא ימי האביב נקרא בשבת זו את האחרון בד' הפרשיות: 'החודש'. מתנה טובה הטביע הקב"ה בעולמו, כח ההתחדשות. כמו עץ ושיח השדה אף האדם מתעורר ומחדש את פריחתו ולבלובו. להיטהר ולהתקדש, חידוש הלב.

רש"י עה"פ בתהלים (ק"ג) תְּתַחַדֵּשׁ פְּנֵיךָ נְעוּרֶיךָ כתב 'נשר הזה שמחדש כנפיו ונוצה משנה לשנה. ויש מדרש אגדה על מין נשר שכשמזקין חוזר לנערותו'. שתי התחדשויות מזכיר רש"י, האחת: התחדשות קבועה ועונתית, מדי שנה. והשניה: חידוש כללי יזום, ריענון מוחלט. התנערות מתוכננת לקראת עתיד מחודש ומוצלח. קשה מאוד אך כדאי!

האגדה על אותו 'מין נשר': הנשר עשוי להאריך ימים יותר משבעים שנה, דבר נדיר בקרב בעלי הכנף. אך לאחר ארבעים שנותיו הראשונות הוא כבר מתקשה בְּצִיד מְזוּנו. הוא בסכנה קיומית. טְפָרְיוֹ, אלו ציפורניו הגדולות, נעשו קהים ורכים ואינם יכולים עוד לתפוס ולאחוז בטרף. מְקוּרוֹ החד בו קורע ואוכל בשר, התארך ונעשה מעוקל מאוד, ובקושי יכול להינעץ במזונו. נוצות גופו נעשו עבות וסמיכות, והן מכבידות על מעופו הנישא. 'מלך העופות' חייב לבחור: מוות או התחדשות. הנשר הזקן עולה ומסתתר בין סלעים בהרים גבוהים. שם בהיחבא מכה את מקורו בסלע עד שזה נשבר ונושר. הנשר ממתין, כואב ורעב, עד שמקור חדש יגדל. במקור החדש והחזק הוא עוקר טפריו החלשים. הנשר נתון ברעב ובסכנה עד שיצמחו מחדש. ואז, עם הטפרים החדשים, החזקים והחדים, תולש הוא את נוצות גופו וכנפיו הכבדות והדחוסות, ושוב ממתין, המתנה 'מורטת' עצבים, עד שיתכסה בנוצות רעננות. השינוי שעובר - קשה. אך העתיד האיכותי, עם יכולת לעוף ולצוד כראוי, מעורר בקרבו 'כח סבל' לשרוד תקופה כואבת זו. בתום 'תהליך ההתחדשות' ישוב וידאה בשמי רום, הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גָּדוֹל הַכְּנָפִים אֶרֶץ הָאֵבֶר מְלֵא הַנוֹצָה (יחזקאל י"ז ג).

הנביא ישעיה מכריז לנו (מ' ל"א) וְקוֹי ה' יַחְלִיפוּ כַח יַעֲלוּ אֵבֶר פְּנֵשְׁרִים.. אבוי לנו לשקוע בתרדמת השגרה השוחקת, המשתקת חיוניותנו ומכבידה על יעילותנו. עלינו להחליט: להמשיך בחיים ריקניים או לפעול, לעמול ולהתחדש!

לאחרונה פגשתי בקורס 'הכשרת מלמדים' איש בעל זקן-שיבה. שאלתיו בנימוס האם חדש הוא בשדה החינוך. הלה השיב שהוא מלמד עשרות שנים, אך לאחרונה חש ב'עייפות'. הוא נרשם לקורס להתחדש ולהתרענן! כה לחי! כמו הנשר, בכדי לשרוד ולחיות בחיוניות נמרוט את הרגלנו הנושנים, נעקור מוסכמות מכבידות, ונשתחרר מגישות שאיבדו יעילותם. שיעור תורני חדש! שבירת נוהג מְמַכֵּר! למידת תחום טרי ומרענן! דבר זה רלוונטי מאוד בעבודת השם ובחיי המעשה, ואף בתוככי התא המשפחתי. זה אכן תהליך מורכב,

יש בכללותו רגעים קשים וכואבים, אך התוצאה החיובית מצדיקה! לכך התכוון הרבי הק' מקוצק "אין חסיד זקן - כוחו הוא כשל שלשה אברכים צעירים!"

ברם, התחדשות דורשת חשיבה נכונה, ולעתים ליווי והדרכה. דווקא בימינו, דור ה'חד-פעמי', דור חסר סנטימנטים לְעֵבֶר וללא סבלנות לחוות תהליכים, עלולים לטעות ולהתחדש' בצורה שגויה. רוצים ריגושי חידוש! מחליפים רכב, מטבח, משקפיים, מקום עבודה, בית מגורים, ומוותרים אף על רכיבי-יסוד ועקרונות שאינם ניתנים להחלפה... בפרשתנו נלמד על טומאת וטהרת המצורע. התורה מלמדת כי תהליכים אלה הם על-פי כהן. להסגרת אדם בבידוד מכאיב מחוץ למחנה, ולהיפך - להשיבו בששון לקרב המחנה ולחיק משפחתו, ההחלטה היא רק בידי הכהן מומחה.

מחד - נדרשת מאתנו התחדשות ושינוי. אך מאידך - בל נעשה צעדים בלתי-מבוקרים. לפני שנחליט 'לתלוש לעקור ולשבור' נחשוב במתינות, נשוחח עם מומחה-תחום, ונפנה לקבל הכרעת צדיק אמת. נזכור שאדם קרוב אצל עצמו!

במסגרת 'נקיון פסח' ננקה ונאוורר גם את חדרי ליבנו. נשליך מטענים מיותרים שתופסים 'מקום יקר' בלב. נשכח ונסלח, נתנקה ונתרומם. כנשר הזקן נעשינו כבדים ומחוסרי-מעוף בגלל מטען הרגלים מיושנים. נשמור על ערנות ורעננות מוחנו באמצעות הפעלתו הנכונה והקבועה. נסלק סטיגמות מיושנות ודעות קדומות המעמיסים על נפשנו. נתפלל להקב"ה, כימי צאתנו מארץ מצרים, שְׁאֲנוּ עַל כַּנְפֵי נִשְׂרִים וְהָיָא אוֹתָנוּ אֵלֶיךָ וְנִשְׁוֵבָה, חדש ימינו.

חדש חדש.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

מילה צפונה / הרב יוסף שפר

חידה לפרשת תזריע

במקרא למספד ושק לחגירה.
כל החכמים כמשום הוסרה
חוץ מן זה אדיר התורה.
על מת בכהנים נאסרה
ואף בעם העומדים בעזרה.
בכרם נחלקו בשיעורה.
ובכריתות לא תתירה.
שינוי גווניה יסגירה.
ובראש נשר נזכרה.
ובעלות אליהו בסערה
לתלמידו עליה אמורה
בקילוס ממצוות מנוערה.
ובנשוי לזקנה וצעירה
מכאן ומכאן נשארה.

*

פתרון חידת מלה צפונה

קרחת

במקרא למספד ושק לחגירה.-ויקרא ה'... למספד ולקרחה ולחגור שק.
כל החכמים כמשום הוסרה-כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום...
חוץ מן זה אדיר התורה...-חוץ מהקרח הזה (בכורות נח)
על מת בכהנים נאסרה-לא יקרחו קרחם בראשם
ואף בעם העומדים בעזרה.- ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת
בכרם נחלקו בשיעורה.- קרחת הכרם
ובכריתות לא תתירה.- גט קרח
שינוי גווייה יסגירה.- צרעת בקרחת
ובראש נשר נזכרה.- עי' מיכה א'
ובעלות אליהו בסערה...
לתלמידו עליה אמורה.- עלה קרח עלה קרח
בקילוס ממצוות מנוערה.-נערים, מנוערים מן המצוות
ובנשוי לזקנה וצעירה.- עי' בבא קמא ס'
מכאן ומכאן נשארה.-...נמצא קרח מכאן ומכאן

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי מח"ס בירורים וביאורים

מסכת יבמות

דף ב.

תוספות ד"ה אשת אחיו מאמו - משמע הכא דבאשת אחיו מאמו יש בה כרת וכו', והקשה רבינו שמואל דבת"כ משמע שאין בה כרת דקתני התם ואיש אשר יקח את אשת אחיו באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר, אתה אומר באשת אחיו מאביו או אינו אלא באשת אחיו מאמו, והדין נותן הואיל ואסר אחות אביו ואחות אמו ואסר אשת אחיו מה אחות אביו ואחות אמו בין מן האב בין מן האם וכו', ת"ל נדה היא מה נדה יש לה היתר ויש לה איסור אף אשת אח יש לה היתר ויש לה איסור, וזו היא אשת אחיו מאביו שיש לה איסור ויש לה היתר אם יש לה בנים אסורה אין לה בנים מותרת משמע דאתא למעוטי אשת אחיו מאמו דאין בה כרת ודוחק לומר ולפרש דדרשא דת"כ לא אתא למעוטי אשת אחיו מאמו אלא אתא למימר דאיכא כרת אף באשת אחיו מאביו באין לה בנים בחיי בעלה אף על גב דיש לה היתר לאחר מיתה, דמה נדה אף על גב שיש לה היתר לאחר מכאן בשעת איסורה בכרת אף אשת אח כן והכי דריש בריש הבא על יבמתו (לקמן נד.), דאין הלשון משמע כלל כן, צ"ע איך שייך כלל לפרש כן דא"כ מה הכונה והלא דין הוא שהרי באחות אביו ואחות אמו אין ייבום וא"כ איך אפשר ללמוד מזה לאשת אח שיש בה היתר לייבום, ואולי הכונה שסוף סוף האיסור שם הוא בכל אופן וממילא יש ללמוד מזה גם לאשת אח, ואכתי צ"ע.

*

תוספות ואי אתה יכול לומר בחמותו שמיאנה - וא"ת משכחת לה מיאון בקידושי טעות דתנא דבי ר' ישמעאל וכו', וצריך לומר מתני' לא כרבי ישמעאל והא דקאמר בגמרא (דף ט.) בפלוגתא לא קמיירי היינו דוקא אמנינא דט"ו נשים, צ"ע שהרי בגמ' לקמן שם הקשו מפלוגתת ב"ש וב"ה שבהמשך הפרק וז"ל הגמ' שם 'ובפלוגתא לא קא מיירי, ולא והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי רבי עקיבא ורבנן וקתני, בפרקין קא אמרינן, והא בית שמאי מתירין את הצרות לאחין ובית הלל אוסרין, בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה' משמע לכאן להדיא דגם על המשך הפרק הדברים אמורים, וצע"ג, ובדוחק גדול י"ל דהמקשן לא הבינו נכון והשיב לו גם לפי דבריו וצ"ע.

*

דף ג.

תוספות ד"ה לפי שאינן בצרת צרה 'וא"ת דמשכחת לה צרת צרה לענין בועל שנשאת לאחיו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים דפוטרת צרתה מן הבועל דלענין בועל נמי טומאה

בה כמו לענין בעל ואם הלכה הצרה ונשאת לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת כשם שהיא פטורה כך צרתה פטורה, וי"ל דכיון דלגבי בעל לא משכחת צרת צרה אין לנו להחמיר בטומאה דגבי בועל יותר מטומאה דגבי הבעל, צ"ע הטעם בזה דהלא טומאה כתיב בה ומה לי בכך שאינו יכול להתקיים כלפי הבעל, שהרי אילו היה משכח"ל כלפי הבעל, גם בו היה קיים דין זה והוא רק מחמת חסרון היכי תימצא, וצ"ע.

*

דף ד.

בגמ' 'ואמר רב יוסף אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא במשנה תורה דריש דהא ר' יהודה בעלמא לא דריש ובמשנה תורה דריש', והנה כתבו בתוספות [סוף ד"ה וכן] 'והא דקאמר במשנה תורה דריש ה"ה בעלמא אלא דבמשנה תורה קים ליה דכולהו מוכח או מופנה ולא חש להביא אלא אחד מהם', ותמוה לכאן שא"כ מפני מה אמרו "במשנה תורה דריש", הלא אין שום עניין מיוחד במשנה תורה, אלא הכל תלוי במוכח ומופנה, וא"כ למה לא אמרו "מודה רבי יהודה במוכח ומופנה שדרשינן סמוכין", וצ"ע

*

דף ה.

תוספות ד"ה כולכם חייבין בכבודי זא"ת ומנלן דקאי טפי אשבתות מכבוד אב ואם וכן בסמוך גבי מקדש, וי"ל דכבוד הקדוש ברוך הוא טפי בשמירת שבת מבשאר מצות דמעיד על המקום שברא העולם כדאמר בעירובין (דף סט:): ובחולין (דף ה.). דמחלל שבת ככופר במעשה בראשית, צ"ע ממה שכתבו התוספות לקמן [דף ו ע"א ד"ה ניגמר מהכא דלא דחין] זא"ת והיכי נגמר מהכא דלא דחי דלמא שאני הכא דהוי עשה ולא תעשה דהא כתיב (למען ינוח שורך וחרמורך וביום השביעי תשבות) (שמות כג) ומש"ה הוא דלא דחי אבל לאו גרידא לעולם נילף מכלאים בציצית דדחי ואר"י דעשה דכיבוד הואיל ועדיף כולי האי דהוקש כבודם לכבוד המקום חשיב עשה דשבת כמאן דליתיה לגמרי והוי כמאן דליכא אלא לאו גרידא, וצ"ב שהרי אדרבא עיקר כבוד המקום הוא בשבת, וצ"ל דלולא הפסוק היינו אומרים שכיבוד אב ואם עדיף יותר כי זה "ממש" כבוד המקום, שבכבוד אביו ואמו מכבד את המקום, ולכן עדיף מכבוד השבת וכיוצא"ב שאף שהוא ג"כ כבוד המקום, מ"מ זהו ע"י שמכבד דבר שעל ידו יוצא כבוד המקום משא"כ בכיבוד אב ואם, אבל בפסוק נתחדש שאין גדר כיבוד אב ואם ככבוד המקום ממש, אלא יסוד המצוה הוא כבוד האב והאם ממש אלא שזה הוקש לכבוד המקום, אבל אי"ז כבוד המקום ממש, ולכן שבת שהוא כבוד המקום ממש עדיף, ואכתי צ"ב.

*

דף ו.

תוספות ד"ה יכול יתיירא אדם מבית המקדש גבי אביו לא הוצרך לומר כן דפשיטא שלא ישתחוה לו לשם אלהות אבל גבי המקדש איצטריך משום דהוי דבר שבקדושה, תמוה

לכאור' מה ההו"א, שהרי סוף וודאי שאין מקום רעשותן אלהות מחמת זה, וצ"ב [וכן שמעתי מהגר"ח ברמן שהגראמ"מ שך נתקשה בזה מאוד].

*

דף ז.

תוספות ד"ה וראה קרי 'וא"ת בפ' היה נוטל (סוטה דף כ: ושם) דקתני גבי סוטה והם אומרים הוציאוה הוציאוה שלא תטמא העזרה ופריך מהא דאפילו מת עצמו שרי ומאי קושיא והא מדרבנן אסור, ותירץ ר"ת שלא גזרו אלא שלא יכנס אבל אם הוא כבר שם לא גזרו עליו שיצא כיון דמדאורייתא שרי ליכנס שם ודקדק מהא דאמרינן בפרק הנשרפים (סנהדרין דף פא:): כהן ששימש בטומאה אחיו הכהנים מוציאים אותו חוץ לעזרה ומפצעין מוחו בגיזרין משמע דאין מוציאים אלא מחוץ לעזרה שהוא מחנה שכינה וממיתין אותו בעזרת נשים כיון שכבר היה שם, צ"ב שעכ"פ יקשה מה הביאו מהא דאפילו מת מותר, הרי עדיין יקשה מה שמדרבנן אסור וע"ז צ"ל כדברי התו', וא"כ העיקר חסר מן הספר, ואולי כוונת התו' שזהו סברא פשוטה שאם הוא דרבנן לא גזרו רק שלא יכנס ולזה לא הוצרכה הגמ' אפילו לראייה, נורק התו' הוצרכו לדקדק בזה ולהוכיח שאכן כך הוא אבל לגצ' זה היה פשוט], ואכתי צ"ב.

*

דף ט.

בגמ' 'מתקיף לה רב חלקיה מהגרונאי טעמא דכתב רחמנא תורה אחת יהיה לכם הא לאו הכי ה"א נחלק, מאי לייתו, לייתו פר, צבור בשאר מצות הוא דמייתו, כשבה, יחיד בשאר מצות הוא דמייתי, שעיר, נשיא בשאר מצות הוא דמייתי, פר לעולה ושעיר לחטאת, צבור בעבודת כוכבים הוא דמייתו, ואלא מאי שעירה, יחיד נמי היינו קרבנו, איצטריך ס"ד אמינא הואיל וצבור בהוראה מייתו פר לעולה ושעיר לחטאת אינהו נמי ניתו איפכא, א"נ צריך ואין לו תקנה קמ"ל, יל"ע קצת למה לא תירצו שהו"א שיביאו כפול כגון ב' פרים, ומשמע שאין זה אפשרות, ויל"ע בטעם הדבר, וצ"ע.

*

דף י.

תוספות ד"ה לעולם 'אבל אי מודו רבנן לר"א בקידושין, דמספקא ליה לאביי מדקאמר בריש המגרש (שם דף פב: ושם) דאם איתא לר' אבא קשיא ליתני אשת איש דמשכחת לה אפילו לרבנן וכו', וי"ל דלא קרינא לגביה אשת המת דכבר נאסרה עליו לפני קדושי אחים וכו', ומיהו אי אשת שני מתים דאורייתא כדמשמע בהמגרש (שם דף פב: ושם) ליתני הכא אשת ב' מתים כגון שבא ראובן וקדשה חוץ משמעון ולוי אחיו ובא שמעון וקדשה סתם ומת כו' או בענין שאמר ר' יוחנן בפ' האומר (קדושין דף ס.). דאפילו הן ק' תופסין ומשכחת בהן נמי צרת צרה, תמוה מאוד למה אין כאן את התו' שתירצו קודם שכבר קודם היתה

אסורה על האח וכלפיו לא נחשבת כלל אשת אחיו וצ"ע [וכן נתקשה בזה מרן הגרי"ג איידלשטיין שליט"א].

*

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

בס"ד. (הדברים נכתבו בשעת הלימוד לפום ריהטא [תרתני משמע] בלי העיון הצריך)

דף כה. ר"י אומר הרגתיו לא תנשא אשתו. והנה מבואר בגמ' שני מהלכים או שנחלקו אם פלגינן דיבורא, או דלכו"ע לא פלגינן דיבורא ונחלקו אם גולן דאורייתא כשר לעדות אשה, והנה במ"ח רבא ורב יוסף דרב יוסף סובר שא"א לחלק העדות וממילא א"א לקבל העדות דהא לדבריו הוי רשע, ומש"ה אם רשע כשר לעדות אשה אפשר לקבל העדות, ורבא סובר שיש כאן שני הגדת עדות חד כלפיה חבירו שמת בעלה או שעבר עבירה וחד כלפיה עצמו, וא"א לקבל החלק העדות מה שנוגע לו דאינו נאמן על עצמו ומקבלים רק החלק שנוגע כלפיה האחר כגון שמת בעלה, או שרבע איזה אדם, והנה מבואר דהא דלרב יוסף אינו נאמן היינו מטעם דלדבריו הוי רשע ומש"ה בעדות אשה אם גולן כשר יהא נאמן ולכאו' תיפוק ליה דאינו נאמן להעיד על עצמו וכסברא רבא דאין אדם משים עצמו רשע ועי' ברעק"א, וכתבו האחרונים דכמו דע"א שנאמן שמת בעלה להתירה אבל אינו נאמן לענין נחלה ומקבלים כל העדות רק לענין להתירה [פלגינן נאמנות] כמו כן סובר רב יוסף שמקבלים כל העדות כלפיה האשה ולא כלפיה אצלו שלענין זה אין לו נאמנות, ובפלוני רבע שורי לא מהני דלדבריו הוי רשע, אבל רבא סובר שכיון שהוא הבע"ד נולא רק פסול קורבה] אין כאן בכלל עדות וכסברת הרא"ש במכות דף ז. וא"א לקבל כל העדות אפילו כלפיה האשה מכיון שאין זה מצד שחסר בנאמנות אלא שאינו נחשב בכלל לעד, ומש"ה עושים פלגינן דיבורא [ומה דאיתא בכתובות יח: באנוסים מחמת ממון דאינן נאמנים ואין עושים פלגינן דיבורא עיי"ש בתוס', ומה שאין עושים פלגינן נאמנות היינו משום דלדברין רשע אתה והגם שיש לו נאמנות של מיגו אבל לא מהני מיגו נגד חזקת כשרות עיי"ש ברעק"א, ומה שבעדות אשה נאמן לרב יוסף היינו משום דהכא האמינו ע"א אפילו נגד חזקת אשת איש וחזקת חי כ"כ האבי עזרי ליישב קושית רעק"א].

דף כו: קסברת יש זיקה והויא לה חליצה פסולה. ופרש"י אלימא מצות זיקת יבמין למירמי אתרוויהו, והך חליצה פסולה מכיון שאינו יכול לייבם, וא"א לפטור בחד חליצה משום דאלימא זיקה ורמיא אתרוויהו, והנה התוס' הקשו ממחזיר גרושתו דאינו יכול לייבם ומהני חד חליצה, ובמהרש"ל איתא דבאמת קשה מחייבי לאוין ושניות דאיתא לעיל כ: דמהני חד חליצה, ובאמת רש"י בלשונו הטהור לכאו' מיישב הקושיא שרק היכן שאלוימא מצות זיקת יבמין ורק אינו יכול מצד גזירה אז נחשב לחליצה פסולה אבל בחייבי לאוין שיש בעצם איסור ביאה וכן בשניות שעשו אותה כערוה וכמ"ש לעיל לא אלימא המצות יבום כל כך משא"כ אחות חלוצתו אינו נחשב בכלל שניות ואינו אלא גזירה דלא ליתי לאחלופי באחות גרושתו אז אלימא זיקת מצות יבמים ואם אינו יכול לייבם אז נחשב לחליצה פסולה.

דף כז: שכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה הרי זו כאשת אח שיש לה בנים. ומבואר שההיתר חל בשעת נפילה ואם בשעת נפילה היינו בשעה שמת לא חל ההיתר הרי זו כאשת אח עם בנים שאין לו היתר על אותו איסור דאשת אח, ומה"ט בהותרה ונאסרה וחזרה והותרה מותר דהכל תלוי בשעת מיתה כשהיא נופלת ליבום, וצ"ב לפ"ז הא דאיתא לעיל כג: דאם בשעת נפילה היה אסור לייבמה ביטול מצות יבמין אמרינן ג"כ נאסרה [עי' ברש"י ד"ה מתה ראשונה] ולכאנ"ו האיסור האשת אח בודאי הותר ויש רק איסור מכח סיבה צדדית, ועוד צ"ב דלמה צריכים קרא למעט אשת אח שלא היה בעולמו דהא בשעת כשמת האח לא חל היתר לייבם דלא היה כאן אח ולעיל כד. מבואר שהפסוק קאי אפילו כשיש רק שני אחין, ואולי מכיון שלא היה אח בשעה שמת אז אינה נופלת עכשיו וזמן נפילתה יהא רק בשעה שנולד וצ"ב בזה.

דף כח: בשעה שנעשו צרות זו לזו לא יהא לך ליקוחין אפי' באחת מהן. ועי' לעיל דף יט. שני מהלכים אם איירי דנפלו בבת אחת או בזה אחר זה [ותלוי אם ר"ש סובר זיקה ככנוסה] והנה באופן שנפלו בזה אחר זה צ"ב למה אין הראשונה מתייבמת והשניה תהא פטורה וצ"ל שכיון שיש רק זיקה אז השניה נופלת ונתפס הזיקה מכיון שהראשונה אינו ערוה גמורה, וממילא יש כאן שני זיקות של שני אחיות וע"ז אמרה התורה לא תקח לא יהא לך ליקוחין והכוונה על זיקת יבום ופקעו שני הזיקות וממילא קיימא באיסור אשת אח וכמו שפרש"י וכ"כ התוס' בקידושין דף נ: שהכרת דכתיב בפרשה אינה מצד אחות אשה רק מצד דהוי כאשת אח עם בנים, אלא דהקשו מכאן על דברי הרשב"א לקמן מא. דאם הותר איסור אשת אח בשעת נפילה אינו חוזר האיסור וצ"ל דלר"ש התורה גלתה כאן דחוזר האשת אח דאל"כ למה יש כאן כרת וכמ"ש.

דף כט: השתא ארוסה בעלמא. ופרש"י דהוי דאורייתא משא"כ מאמר אינו אלא מדרבנן וצ"ב דהא לב"ש הוי מה"ת דהא פוטר מצד אחות אשתו ועי' ברמב"ן וברשב"א שעמדו ע"ז, ועוד צ"ב דהא לקמן מבעיא אם מאמר נישואין עושה ומבואר דהוי עדיף מכל ארוסה בעלמא, אלא די"ל דאפילו אם הוי נישואין אבל בודאי אינו קרוי שארו דזה תלוי בקירוב בשר וכמ"ש הרמב"ן בפ' משפטים, והנה ספיקת הגמ' אם מאמר עושה אירוסין או נישואין ונ"מ אם בא עליה בע"כ בלי חופה אם קונה ופרש"י לענין שסגי בגט להוציאה, והיינו שאפילו לב"ש דמאמר קונה קנין גמור אבל בודאי אינו מקיים המצוה רק עם ביאה דבעינן להקים לאחיו שם ומה"ט צריכה עוד חליצה [ואולי זהו כוונת רש"י דבארוסה מקיים המצוה דכי יקח בקידושין אבל כאן המצוה דאורייתא הוא רק עם ביאה] והנה בכל יבום נתחדש שביאה בע"כ מהני בין לענין הקנין ונעשית כאשתו לגמרי בין לקנין אירוסין ונישואין [ומטעם דאשה הקנו לו מן השמים מהני בע"כ] ובין לענין קיום המצוה ובאים הכל בב"א, אבל כשעושה מאמר אינו מהני רק לענין קנין וע"ז הגמ' מסתפק שכיון שבחר באופן של קנין אז פרוחה ממנו אופן הקנין של יבום של ביאה דמהני בע"כ ואינו יכול לקנות אלא באופן קניינים של כל אשה דעלמא קנין אירוסין ונישואין וע"ז מסתפק הגמ' שאם מאמר אירוסין עושה אז צריך עוד חופה לקנין נישואין ורק אח"כ יעשה ביאה בע"כ לענין

המצוה ויהא סגי אז בגט, או שעושה נישואין [והסברא הוא שכיון שיש כבר זיקה אז ע"י המאמר נעשה נישואין] ואז מהני ביאה בע"כ אפילו בלי שהיה חופה.

דף ל. אבל מת ואח"כ גירש אסורה. ופרש"י דדוקא אם המגרשה כנסה ואח"כ מת אסורה אבל אם לא כנסה מותרת דאז השני כונסה מחמת זיקת אחיו הראשון, אבל לדברי רבא לקמן כתב רש"י דאסור ועי' במהרש"ל, ואולי תלוי במ"ח ר"י ור"ל אם כונס אם פקע הזיקה משאר אחין.

דף ל: מתני' כתב בכתב ידו. הוי גט מה"ת ופרש"י דקי"ל הוציא עליו כת"י גובה מנכסים בני חורין ועי' בנמק"י שהקשה דלענין ממון הודאת בע"ד כמאה עדים דמי אבל לענין גירושין בעינן תורת גט ומהיכי תיתי שמבלי עדים יש עליו תורת גט, ואולי דבעצם כל עדות בשטר א"א לקבל מצד מפיהם ולא מפי כתבם ומה שבכל שטר מהני וליכא חסרון של מפיהם ולא מפי כתבם [עי' בקצות סי' כח'] עי' ברש"י בגיטין עא. ובפשטות כוונתו דזה נתחדש בפרשה של שטר שליכא חסרון מפיהם בתורת שטר, ולפ"ז מובן דברי רש"י שאה"נ הודאת בע"ד כק' עדים דמי אבל בלי שיש עליו דין שטר א"א לקבלו ומוכח מזה שגם בכת"י יש לו תורת שטר וממילא גם לענין גט יש עליו תורת גט.

דף לא. מתניתין בכת אחת. ופרש"י דע"א אומר קרוב לו וע"א אומר קרוב לה, ומשמע מדבריו דע"א אינו נאמן בדבר שבערוה נגד חזקה [ועי' בגיטין דף ב: שני גרסאות אם הא דאין דבר שבערוה פחות משנים הוא דוקא נגד חזקה] אבל לכאן צ"ב דע"א בהכחשה הוי כמאן דליתיה עי' בקידושין סה: וא"כ למה הוי ספק מדרבנן, וצ"ב דלמה לא פירש דכת אחד אומרת שהם מסופקים אם הוי קרוב לו או לה ועי' ברשב"א ויל"ע.

תרי ותרי ספיקא דאורייתא. והנה נחלקו אם אפשר לאוקמי אחזקה בתרי ותרי וידוע דברי הרעק"א שביאר המ"ח שתלוי אם חזקה הוי בירור או שזהו הנהגה במקום ספיקות שתשאיר אותה במצב כמו שהיתה עד עכשיו, דאם חזקה הוי בירור אז במקום עדים שהם הבירור הכי גדול שיש לא שייך לברר עם בירור דחזקה אבל אם הוי הנהגה במקום ספיקות אז גם בתרי ותרי שייך חזקה, והנה הגמ' מדמה חזקת מרא קמא דקרקע להך מ"ח, והנה ידוע ספיקת הקונטרס הספיקות אם חזקת מרא קמא הוי חזקה דמעיקרא דכל התורה כולה או שזהו דין המוציא מחבירו עליו הראיה ובקרקע מי שמוציא מהמרא קמא הוי כמוציא מן המוחזק במטלטלים, והנה אם ננקוט כהך צד צ"ב דמיון הגמ' להמ"ח אם מהני חזקה דמעיקרא בתרי ובתרי דהכא שאני שזהו מדין המע"ה ויל"ע.

סיפור

”מתוך ההפיכה” - סיפור היסטורי מופעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה”ב בשנת תשנ”ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ק”ד ”מאין יבוא עזרי?”

סקירה ממצה:

רב משה יוסף הויזמן נרתם להציל את חיים שלום חתנו לשעבר, הוא פונה אל עו”ד אחד שהוא מכרו, הלה מתמצא היטב בנושאים פליליים, הוא ניהל תיקים רבים בהצלחה, הוא שוטח בפניו את כל התסבוכת שנוצרה ומבקש את עזרתו, אבל כשהלה שומע שחיים שלום הוא עריק מהצבא הוא אינו מוכן בשום פנים ואופן לשתף פעולה, הוא אוחז שיש בזה כעין מסייע לעוברי עבירה.

רב משה יוסף פונה לגאון רבי ישראל יעקב פישר שיצא שמו כאדם חכם מחוכם שידו רב לו בכל שטחי החיים, מלבד הידע העצום שלו בכל חלקי תורה, הוא גולל בפניו את כל הקשיים שנערמים ושאל בעצתו, הרב פישר מפנה אותו לעו”ד חריף בשם כהן אליעז שיוודע להפריד בין השקפות לעבודה, הוא ינסה לחתור ולחפש מתחת לאדמה היכן מצוי חיים שלום ויעשה כל מאמץ להביאו למשפט, שם יוכל בדרכים משפטיים להקל עליו, אולי אף להכריז עליו כבלתי שפיט, כדי לחמוק מעונש מאסר כבד שמנסים להשית עליו.

האם יצליח העו”ד במקום שאיש עד עתה לא הצליח איש? את זה נראה בפרק שלפנינו.

*

עו”ד כהן אליעז הוא אדם נמרץ בטבעו, הוא דוגל בשיטה ”אל תדחה למחר מה שאתה יכול לעשות היום ועדיף אתמול”, אחרי שרב משה יוסף יצא מלשכתו עיין ביומן שלו מתי יש לו יום פנוי, התברר לו שיש לו רק בעוד שלושה ימים, הוא תהה לעצמו האם הוא צריך להתאמץ להזיז דברים, הרהור שני אמר לו שמקרה זה שונה בתכלית, כל יום הוא משמעותי זה יותר מדי הרבה זמן, עליו לפנות לעצמו חלון בתוך הימים העמוסים שלו, הוא הסתכל איפה הוא יכול להזיז.

לפתע ראה שיש לו דרך פשוטה איך לפגוש את יוס מילמן מנהל המעצר, מחר הוא מוזמן לייצג בבית המשפט את התעשיין מוטי גלעדי גיסו של יוס, שחשוד בסחר בדברים אסורים, פגישות ההכנה היו די מאכזבות, הוא חש חמיצות מכל התיק, הסיכויים לזכות את הלקוח דלים ביותר, כדי לייצג אותו נאמנה עליו לפגוש את יוס כדי לשמוע את גרסתו, אותו הוא יוכל לחלוב כרצונו, ממנו ידע יותר פרטים, אולי משם תגיע הישועה, הוא בדק מתי יש לו

כיום שעת חלון, הוא מצא חצי שעה שניתן קצת להאריכה, הוא סימן אותה למפגש במשרדו של יוס.

הוא יצא ממשרדו שהיה לא הרחק ממגרש הרוסים, היה לו רכב קטן אבל פרקטי מאד, הוא התניע אותו ויצא לדרך, כעבור מספר דקות היה במשרדו של יוס מילמן. הופעתו הלא מתואמת גרמה למנהל בית המעצר להרים גבה, מעולם לא פגש אותו במשרדו המכובד בלא תיאום מראש, מה יום מיומיים?

"איזה אורח מכובד יש לי במשרד, למה לא הודעתני מקודם? הייתי מכין לך כיבוד רציני, שמפניה מיוחדת שאני שומר אותה למקרים מיוחדים במינם... ועוגיות מיוחדות שאשתי אפתה ליום ההולדת של בתי היקרה" הגיב במבוכה לאורח.

"יוס אין בעיה, אמתין כמה דקות עד שתארגן את הכל, אני מוכן בשביל משהו טעים להמתין מעט, החיים סיגלו אותי במידת הסבלנות, אל דאגה לא אשב רגל על רגל, יש לי מה לתכנן במוחי, אתה יודע אני מעולם לא חובק ידיים".

"כן, אבל זה כעת במקום לא נגיש, אז אין ביכולתי לקום לסדר את זה". זה היה השקר הכי זמין לו, הוא לא ידע אם העו"ד הממולח יקנה זאת.

"האא כך, טוב מאד, נזכרתי בזכותך ב"ווארט" טוב ששמעתי פעם מלוקח גליציאני ממולח שסיפר לי על איזה פולני קמצן מופלג שבא לבקרו אחד מטובי חבריו בפתע פתאום, אז הוא שאל אותו "וואס זאלל איך דיר צוגרייטען? א'ווארימע גאלז קאווע מיט א'מארמעלאדע, אוממ תה ווילסטע אויכעט נישט?! מה אתה רוצה שאכין לך כוס קפה חם עם מרצפן? מה גם תה אתה לא רוצה לשתות?!"

אז אף אני אומר לך על אותה דרך: לא נורא, הפעם אסתדר בכוס קפה וביסקוויט פשוט, אל תתאמץ בשבילי, בשביל מפגש לא זמין זה נקרא כיבוד מכובד ביותר".

"טוב אפצה אותך בהזדמנות" הבטיח יוס ששבה אליו רוחו. אפשר לדעת מה הביאך הלום למשרדי?

"כן אתה יודע שמחר המשפט של מוטי גלעדי גיסך היקר, ובכן אני צריך ממך עדות אופי על גיסך, אני לא יכול לייצג נאמנה את גיסך אם אין לי עדות של אדם מכובד כמוך שאינו מחניף לאיש", קרץ בעינו האחת למנהל הנפוח מגאוה.

"מה אתה אומר? כבר מחר מתחיל המשפט... אוי ואבוי לי, שכחתי מזה לחלוטין, למה באת אם כן אלי כל כך מאוחר?! האם לא היית צריך לשמוע אותי בשלב יותר מוקדם?"

"באופן עקרוני יכולתי לשמוע אותך בחלק השני של המשפט, החלק הראשוני הוא יותר פורמלי ונועד רק להציג את תחילת הדברים, עיקרו של המשפט הוא יותר בחלק הבא, אבל חשבתי לשמוע ממך כעת קווי אופי, כדי להכין את מערך ההגנה"

"אתה לא יכול לעשות לי את זה מהרגע לרגע, אני לא ערוך לחשב בדיוק את המעלות המיוחדות של גיסי היקר, אני צריך כמה דקות התארגנות בלי לחץ".

”טוב אתה יודע מה, לא אלחץ אותך לקיר, אקח אותך לנושא אחר בו לא תהיה לחוץ כלל, כי זה לא נוגע לגיסך האהוב”

”מה קורה לך אליעזר? אתה היום מסתורי לחלוטין, בכל רגע אתה משנה כיוון, אתה מפתיע אותי מרגע לרגע, אני כבר לא יודע עוד איזו הפתעה אתה מכין לי בקנה?”

”מה זה משנה לך? תתן לי את האופציה לפתוח בדברים ולא לשסע אותי בכל רגע” זעף כלפיו עו”ד אליעזר.

”טוב כולי אוזן, עד חצי המלכות ותעש, אני מקוה שלא תבקש ממני דברים מעבר ליכולות שלי” הכין את עצמו למגננה.

”לא באתי להציק לך, סך הכל באתי לשאול אותך משהו ממש קטנטן, יש אצלך בכלא בחור בשם חיים שלום פינקלשטיין רציתי לדעת מה שלומו”.

”מה אמרת? לא שמעתי טוב, בזמן האחרון יש לי בעיות שמיעה ואני לפעמים מדמיין דברים” יצאו הדברים מגומגמים מפי יוס.

ההלם היה כבד, הדבר האחרון שציפה לו מנהל בית המעצר שידידו הטוב יכנס לנישה הזו, את אליעזר אי אפשר לפטור בדברים של מה בכך, הוא עו”ד שיודע לחפור היטב, הוא לא יתן לו רגע מנוחה עד שיקבל תשובה הולמת.

”איזו תגובה מעניינת לא ידעתי שאתה דיפלומט שיכול להתחרות עם טובי אנשינו בקונסוליות השונות, אמליץ עליך בקרוב” הגיב העו”ד בסרקסטיות מותזת.

יוס שתק, הוא לא ידע איך להגיב למתקפה הלא מתוכננת. רק לאחר כמה דקות פצה את פיו.

”אליעזר מה לך ולכל הסיפור הזה? פשוט זה ממש לא מהתיקים שלך אתה מתעסק רק עם הייסוסייטי (החברה הגבוהה)!”

”אני לא חייב לתת לך תשובה, כעו”ד אני מקבל כל מיני תיקים, נחמדים ולא נחמדים, אין לי אנינות הטעם, אני מקבל תיקים שגם מפיצים באשה קשה, אבל אתה יודע שלכסף אין ריח כה אמרו בני דודנו היקרים” שלח רמז שקוף ליוס שהסיפור עם גיסו מריח מאד לא טוב, כאן יוס לא יאמר לו: אל תתערב בתיק כזה... חסר לו שיעמוד לצד התביעה, או יביע עמדה ניטראלית.

”אני מבין, אבל בכל זאת, איך זה שכעורך דין בעל מוניטין אתה לוקח על עצמך תיק של איזה עלוב נפש שאיש עד עתה לא בא לבדוק מה מצבו, על אחת כמה לשכור את שירותיך המעולים?”

”יוס אתה בטוח בכך שאף אחד לא התעניין, אני חושב שהגזמת מאד, אם לא התעניינו בו כלל, אז איך בכל זאת ישנם אנשים שיודעים שהבחור כלוא בנסיבות שלא מריחות טוב, אחרת לא הייתי מודע לכל הסיפור ומגויס לברר מה קורה, אם הסיפור היה יוצא לרחוב, זה היה מציב הרבה סימני שאלה על האתיות שבלכידה” סיים באזהרה חמורה.

"עו"ד אליעז היקר, אל תסבך אותי בסיפור, אני לא צד בעניין, התפקיד שלי לארח בארמוני את האנשים שהרשויות דואגות לשלוח לי מפעם לפעם, אין לי דעה וצד בעניין" ניסה לחמוק מאחיותו האיתנה של העו"ד.

"אוקיי, רצוני לפגוש את הבחור לפני שהוא עומד למשפט, אני חייב לראות אותו כדי להכין את תשתית ההגנה"

"טוב כשיגיע זמן המשפט שלו אקרא לך, כרגע לא נראה שהמשפט שלו קרוב" ניסה עוד תרגיל קלוש.

"יוס אל תתערב לי בעניינים שלי, כפי שאני לא מתערב בעניינים שלך, אני מעוניין לפגוש אותו עוד היום" חתך אליעז בנוקשות רבה.

"לא... היום אני לא יכול" ענה יוס כולו מתפתל.

"כלומר... אני רוצה תשובות ברורות, אותי אתה לא יכול לפטור בשמיטת כתף. היות שאני מתכוון לקחת את ייצוגו במשפט ממחויבותי כלפיו לפגוש אותו ולדבר איתו.

"אבל אני לא יכול היום" ענה יוס ברוגזה.

"טוב אז אני רוצה לפגוש בו מוחרתיים, אני מבקש ממך שלא לפגוע בי, יש יחסי גומלין, תחשוב טוב על המשפט של גיטך החמוד שיכול גם להשליך לכיוון שלך, יש לי כמה שאלות מאד לא נעימות שעלולות קצת להציב אותך... לא במיטבך".

"אליעז תעשה לי טובה, אני לא יכול כאן לעזור לך, זה ממש לא באשמתי" התגונן יוס נואשות רוגז על ניסיון הסחיטה.

"תשפוך את הכל, אני לא אספר לאיש, אני יודע שאתה אף פעם לא אשם, אתה רק בורג קטן מאד, יותר מדויק, הכי קטן שיש במכונה האדירה! אף פעם לא חרגת ממעמד זה, לא תוכל אף אם תרצה, אבל צריכים לעשות כעת סדר, לכן תספר וזה לא ישמש כהודאה נגדך" ניתב העו"ד את המנהל במיומנות.

"כאן אני לא מסוגל לדבר, עדיף מחוץ לכותלי הבניין, אתה יודע יש פתגם גליצאי "עוף השמיים יוליד את הכל".

"אין בעיה, אני מחכה לך בביתי לאחר סיום המשמרת, אני כמובן אכין לך כיבוד נאה" סגר העו"ד את הנושא בצורה ברורה.

לפנות ערב הגיע מנהל המעצר לביתו של עו"ד אליעז, נראה היה עליו שהוא מאד מתוח, לראשונה הוא הולך להוציא סוד שמור מתוך המערכת, מי יודע מה תהיינה התוצאות, אלמלי הסיפור עם גיסו התעשיין מוטי גלעדי היה מנסה לחמוק מאליעז בצורה אלגנטית, אבל הוא ידע שבלי עו"ד אליעז התיק אבוד, רק הוא מסוגל לנהל את התיק ולהפוך את האשמה הכבידה למשהו פריך, הוא חייב את זה לגיסו (בעיקר בשביל ההשקעה העצומה שניהל עבורו שעלולה לילך לטמיון)

הפעם היה השולחן ערוך עם מיטב המשקאות והעוגיות עיניו החמדניות של יוס התבלבלו מרוב השפע שהרעיף עליו, אבל יש לכל נגיסה תמורה, עו”ד אליעז חקר אותו בלי רחמנות על כל הסיפור, הוא גילה את מיומנותו לדובב קירות, לא היה איש שעמד מולו כשהיה טוחן את זולתו, גם חכמים גדולים לא צלחו את מסע ה”שתי וערב” שהוביל בו את הנחקר בלי להותיר נקיף אחד מוסתר, לא כ”ש יוס מילמן מנהל המעצר שלא היה מוגדר כ”שפיץ בקלמר” לא יכול היה לעמוד בזה.

יוס הוכרח לספר לו את כל מה שידע על התיק הסבוך של חיים שלום, כך נודע לעו”ד כי מפקד בכיר ביותר (שמו שמור כמובן במערכת) התקשר אל יוס והנחית עליו פקודה מלמעלה להכניס צוות אנשים מבכירי נאמניו לבית המעצר כדי שיוכלו לארגן בצורה דיסקרטית את הוצאתו של מולי חיים שלום, בשל חולשה פתאומית שאחזה בו והוא צריך לעבור טיפול אחר שיתאים למצבו.

חיים שלום הוצא לפני מספר ימים מבית המעצר באישון לילה ליעד בלתי ידוע, הדבר נעשה בערפל קרב, איש מצוות הסוהרים לא הבחין במתרחש, הוא אינו יודע היכן הוא נמצא כרגע איש לא טרח ליידע אותו, השכל אומר שלא יחזירו אותו יותר לכלא, גם כך כבר מספיק אנשים תהו על ההיעלמות המסתורית, להשיב אותו למקום, כמו להכריז על הסיפור בפומבי.

אלמלי הלחץ האדיר שהפעיל על צוות השב”ס, מי יודע אם הסיפור לא היה דולף החוצה, אבל כנראה שבכל זאת לא הייתה אטימה הרמטית, הוא סיפר לו על המפגש שהיה לו עם אברך תימהוני שהציג את עצמו כבן משפחה של חיים שלום, הוא הגיע בצורה מסתורית למשרדו והקים שערורייה עצומה, כך נודע לו שהיה מי שהוציא את הסיפור החוצה, עתה הוא לא יודע מה לעשות, הוא עצמו לא יודע כל פרט מעבר למה שהיה, מה הוא אשם שהסיפור הזה בושל מלמעלה, הכל הונחת עליו כאילו היה איזה פקידון מהדרג הנמוך ביותר, שהם יאכלו את העיסה שבושלה, רטן מתחת לשפמו המסולסל.

הוא נזכר באותם ימים כשאותו מפקד התקשר אליו ונתן לו סדרת הוראות, כשהוא מכניס אנשי צוות נוספים שהיו אמורים לסדר את המבצע מבפנים, בלי שהצוות המקורי יבחין, הם התערו בין האנשים משך מספר ימים, עד שהתקבלו בטבעיות, זו לא הייתה הפעם הראשונה שנכנסו אנשי צוות זמניים ולכן לא התקבלו בהגבהת גבה, הם סידרו את העניינים בצורה כל כך מהירה וחלקה, עד שאיש לא שם לב לכל המתרחש עד לאחר האירוע.

השאלות שנשאלו ע”י הסוהרים זכו ממנו לשמיטת כתף, כשהיו שאיימו שימסרו לדרגים הגבוהים יותר, הודיע כי אדרבה הם מוזמנים להתלונן, אך כשהיה בחורצ”יק אחד שאזר אומץ ועשה כן מצא את עצמו מחוץ לשירות, המסר נקלט היטב, מי שינסה מוצא את עצמו מחוץ למסגרת בלי אומר ודברים, הרוחות נרגעו, איש לא יסכן את המעמד שלו בשביל סקרנות יתר.

"אוקי זה הסיפור שאתה מספר לי, עלי לברר את הפרטים יותר לעומק, אם אתה חושב שאני לא יודע מי ארגן את הסיפור, אומר לך שאני מכיר את טביעות האצבעות, זה מויש על בטוח, יש לי גישה למויש אחקור את הדברים לעומק, אעמוד איתך בקשר בהמשך, אבקש ממך לא לנסות להערים עלי, אתה יודע היטב שאני יודע היטב מתי אומרים לי את האמת ומתי מנסים להתחכם איתי.

*

מה אני עושה עם אותו איש שיבה? תוהה לעצמו חיים שלום פעם אחר פעם, הוא כבר נרקב בכלא המפואר זמן רב, אין לו מושג מה הם רוצים לעשות עמו, דבר אחד הוא יודע שהעונש שהם עושים לו גרוע יותר ממה שהיה בבית המעצר במגרש הרוסים, שם יצא מדי יום והסתובב בין אנשים אפילו לזמן קצר. מדי יום יצא לטיול קצר בחברת שומריו, הוא ראה חברי חדר אפילו שלא מצאו חן בעיניו, הוא נחקר על ידי חוקרים כמעט מדי יום, כך העביר את זמנו בצורה סבירה יחסית.

אבל כאן הוא כלוא בכלוב של זהב כשהוא מבודד לחלוטין עד כמעט טירוף הדעת, איך אפשר להמשיך, עליו לגמול להם בצורה שימאסו בו לחלוטין, אולי יחזירו אותו לבית המעצר במגרש הרוסים, שם יש סיכוי שיפגוש אותו מומי שניסה עד כמה שבידו לעזור לו, אולי הוא יזעיק שוב את אפרים זלמן, יתכן שבסוף יצליחו לעשות "געוואלד" (זעקה וצעקת הצילון) סביב מעצרו השרירותי, אנשי ירושלים רגישים הם לחיי הזולת, הם יהפכו עולמות עבור אדם שנתון בידי הרשעים ללא משפט.

אבל במקום הזה מי ידע שקיים אדם כזה בעולם, הם יכולים לכלוא אותו ליובל שנים בלי שאיש ידע על מציאותו, הוא נמצא בעמק הבכא בעומק שאול תחתית, יום אחד ימות ויקבר באיזה מקום בלי ציון שם, כדי שלא ידעו בכלל מי הטמון תחת המצבה.

רק מחשבה זה הטריפה את חיים שלום וכמעט הוציאה אותו מדעתו, אין לו שלווה הנפש, קשה לו להתרכז בלימוד כשהוא כל הזמן נתון בידי אנשים רעים שמתעללים ברגשות שלו בלי סוף.

אולי אין ברירה, הוא יאמר להם שהוא מוכן לשרת אותם, רק שיבוא בין בני אדם, אולי משם יראה לברוח, הפעם אם יעלם הוא יברח ל"גאלדינע לאנד" (אמריקה), עליו לעשות צעד אחד לצאת מגיא צלמוות ומשמים ירחמו.

*

לאחר שלושה ימים שב אותו עטור שער שיבה לתאו של חיים שלום לשמוע את תשובתו, הוא פגש את חיים שלום מדוכדך מאד, הוא סירב לדבר עמו מטוב עד רע, כל דיבוריו של איש השיבה נתקלו בקיר אטום, הוא לא שיתף פעולה בשום צורת תקשורת.

איש השיבה הבין שחיים שלום אינו קונה את התוכנית שלהם, הייתה להם טעות כשסברו שיקנו אותו בשוחד, ואולי טעו שהגזימו עם הלחצים עליו. כך או כך השליחות שלו נכשלה באופן נחרץ. הוא דיווח למטכ"ל שהתוכנית ירדה מעל הפרק, אין סיכוי לסכם

עם חיים שלום על שום תוכנית מועילה. מבחינתו הוא "פאסה" (דבר מיושן שאינו מעניין איש) יותר נכון יש להכריז עליו כ"פארסונה נון גראטה" (אישיות בלתי רצויה)

במטכ"ל געשו הרוחות, היתכן עד כדי כך טעו כאן? איך יראו עתה אם יודע הסיפור ברחוב כמה כסף שפכו על מבצע הלכידה של מולי והסבתו לקצין מצטיין ביותר, ידרשו להקים וועדת חקירה על בזבוז כספי ציבור על כלום, מתברר שההערכות שלהם היו בנויות על בלי-מה וכדי ביזיון וקצף, אי אפשר להשאירו במתקן תל מונד אי אפשר להסתירו שם לאורך זמן, השאלה להיכן מעבירים אותו? הכעס עליו במערכת העליונה היה כה גדול, השקיעו במבצע הזה כוחות והמון כסף וקצרו רק ביזיונות.

משה בריל שהיה היוזם והיוצר על כל התרגיל היה רגוז יותר מכולם, הוא קיבל הרבה הערות מחברים ועמיתים שהתחשבנו עמו על הוצאת העניין מכל פרופורציה, הוא חש את הכישלון יותר מכולם, אם היה יכול היה מועך את היצור הזה שמרגיז אותם קרוב לחצי שנה.

בחדרי חדרים התחילו לדבר על העלמתו של חיים שלום לחלוטין, יש מקומות שאיש לא יודע עליהם מאומה, יש מתקן כליאה אימתני שרק בודדים בלבד יודעים עליו, אבל לפני שעושים צעד בלתי הפיך זה יתנו לו שאנס נוסף תוך הבהרת המצב לאן הוא הולך ומה יהיה בסופו אם לא ישתף עמם פעולה.

*

אם חשב אליעז כי יפגוש את מויש בקלות, התברר לו שמוישי הוא בלתי נגיש, הוא מיעט לבוא בקהל, הוא גם לא ענה לשום קריאת טלפון, כאילו התכוון למסע לחצים ומידר את כל אלו שעלולים להפעיל עליו לחצים, עוברים ימים לא מעטים ועו"ד אליעז חש כי כל הדלתות נעולות, אין חריר אחד בו יוכל לנעוץ את מחט הגישוש שלו. הוא הרגיש בחושיו המחודדים שיש כוחות חזקים מדי שמונעים גישה, על פי דרך הטבע, התיק הזה נעול לחלוטין, הוא חייב כמה נתונים כדי להתקדם.

רב משה יוסף קיבל הודעה מאת העו"ד לסור אל משרדו, רב משה יוסף היה נרגש מאד, הוא קיווה לתוצאות חיוביות, אך כשבא למשרד של העו"ד נתקל בפנים נפולות מאד, העו"ד לא כיחד ממנו שעשה מאמצים מעל ומעבר לעלות על עקבותיו של חיים שלום, אבל נראה שיש מי שדואג לטשטש את כל העקבות, הכל מגובה מלמעלה, בצורה כזו אי אפשר לעשות כלום.

"מצטער שלא הועלתי במאומה, לא אקח ממך אפילו "איין מילין" (מטבע קטנה בימים של אז כעין שוה פרוטה) כי לא הצלחתי במבחן התוצאה. אבל לדעתי אסור לך להתייאש עליך ללכת לדרגים יותר גבוהים שמפניהם לא יוכלו אותם נפוחי חזה לחשוב שיוכלו לעשות ככל העולה על רוחם".

"אין לי מושג מי הדרגים הגבוהים שיכולים לפעול במקום שאתה לא הצלחת, כל מה שניסיתי עשיתי ללא הצלחה מרובה מה עוד ניתן לעשות כדי להפוך שמים וארץ". תמה רב משה יוסף.

”תראה אין לי מושג מה לומר לך, אתה הרי מעורה בציבור שלך לא אני, אולי תשוב להתיעץ עם הרב פישר שיחי’ אולי הוא יתן לך דרך וכיוון לאן לחתור, אם הוא יתווה לי דרך אשמח לעזור”.

”אתה צודק, הוא אדם גדול וחכם הרזים אתייעץ איתו” סגר רב משה יוסף את השיחה תוך שהוא מודה לו מאד על מאמציו הבלתי נדלים.

הוא יצא לרחוב כשהוא מדוכדך וראשו בל עמו, הצער מנסר את לבו, תחושת אשם כבדה ליוותה אותו, מי יודע אם לא קבר במו ידיו את חיים שלום לחלוטין, אם לא היה מתנכר אליו בשעות הקשות ביותר יתכן מאד שלא היה יורד מטה ומגיע להתגייס לצבא, עתה הסתבך עם גורם חזק ביותר שמבקש לנקום על כל המשחקים שניהל חיים שלום עמם.

אין דבר יותר גרוע כשאתה לא יודע בכלל איפה הוא נמצא וקיימת התעלמות מוחלטת ממנו, אין כנגד מי להילחם, הנושא מסובך במיוחד, יש כאן שתי דמויות שאחת מכחישה את השניה, מציאות זו מסרבלת את כל המערכת, אי אפשר לדרוש את חיים שלום כי זו דמות שהצבא בעצם מתעלם ממנה, אצלם לא מופיע אדם כזה, כשהוא התגייס שינה את שמו למולי פלד, את השם מולי פלד איש בירושלים לא מכיר חוץ מרשויות הצבא, לבקש על מולי פלד זו הודאה שחיים שלום הוא מולי פלד, בכך הורסים את הגרסה שדבק בה חיים שלום שהוא מעולם לא היה מולי פלד.

לפתע הוא רואה לנגד עיניו את רב מיילאך פישמן החברותא שלו מהלך כשהוא מחזיק בידו תיק, ממחר הוא לבית הדפוס של רב יחיאל וורקר בעל הדפוס המיתולוגי, בעת האחרונה הוא עסוק עד למעלה מראש בהוצאת ספרו על מסכתות זבחים מנחות יש שם הרבה חידושים שנערכו יחד, זו גם שמחתו של רב משה יוסף שהשקיע יחד עמו הרבה כוחות.

אבל המלאכה נקראת על שם גומרה, רב מיילאך מסיים את המערכה בכתיבת מאתיים וחמישים סימנים על שתי המסכתות, אין ספור שעות הושקעו בכתיבת וליטוש כל נושא עד גמירא. עתה עומד הספר בשלבים האחרונים של סגירת הספר והבאתו לידי דפוס אין ספק שיום גדול יהיה לכלל עולם התורה כשיצא הספר ”מחשבת קודשים” עטור הסכמות של הגאונים האדירים רבי זליג ראובן בנגיס רבי פינחס עפשטיין ורבי דוד יונגרייז שהיו מחשבי הרבנים בירושלים.

”שלום עליכם רב משה יוסף, דיר צו טרעפיין פונקט אין דיא יענע געסאלערך? בדיוק אותך לפגוש ברחובות הללו? (אנ”ש נמנעו מללכת באותם רחובות עד כמה שהיד משגת) ואם תאמר טול קורת בית הבד מבין עיניך’ האמן לי שאם הייתי יכול למצוא בית דפוס נוח במאה שערים לא הייתי מתבזה להלך ברחובות הללו, אבל לא אני בחרתי את המקום” השיב בחצי חיוך מחכה למענה חריף של רב משה יוסף.

”הלוואי ולא הייתי מגיע לרחוב הזה, אבל מה אעשה שהעו”ד שנזקקתי לשירותיו בחר את הלשכה שלו לא הרחק מבית הדפוס שלך, במאה שערים אין מקום לבעלי משרה כזו”.

”מחילה ששכחתי לגמרי מהעניין שדיברנו שבעבר על עו”ד שיקדם את העניין שלך, מה קורה באמת אמרת שיש לך עו”ד מוכשר מאד, האם הוא קידם במשהו את הנושא של חיים שלום?”

”דרכו זכיתי לגלות שאל תבטחו בנדיבים, מאז החלפתי לעוד עו”ד שדווקא מאד השתדל לקדם את העניין, אלא שמתגלה שהצבא מערים קשיים גדולים, הבחור פשוט נעלם ואי אפשר להוכיח שקיים בכלל באיזה מקום, כחיים שלום הוא לא מוכר ולחפש אותו כמולי קשה לנו כדי שלא לפגוע בחיים שלום שמתעקש שאינו מולי, במגרש הרוסים עוד הסכימו להפגיש את אפרים זלמן תחת השם חיים שלום, אבל לאחר שנעלם אין עם מי לדבר. העו”ד הרים ידיים, מה אפשר לעשות כעת מעבר לכך?” סיים רב משה יוסף עם קרעכץ גדול.”

”כואב לי לשמוע על המצב הזה, אבל יש לי איזה רעיון מסוים, וואהרשיינליך א’פעריסנעם געדאנק- יתכן שזה רעיון מחוץ לקופסה, אבל אני חייב לבדוק אותו קודם לכן, אני לא רוצה סתם לדבר באויר אולי אני טועה, אחרי שאחזור מבית הדפוס אתיישב לברר את העניין.”

סיפור / מתוך מדור 'פרחים לתורה' באספקלריא

זהירות! מוות וחיים ביד הלשון!

סח הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א:

מעשה שהיה ביהודי שבלידתו לא נקצב לו מן השמים שכל ודעת ככל אחיו מבני ישראל, אלא מעט פחות מזה ב'כמות' וגם ב'איכות'. בהגיעו לפרק 'האיש מקדש', נאלצו לשדך לו בחורה שגם היא לא התברכה בשכל רב ובדעת רחבה. בס"ד חייהם זרמו על מי מנוחות, והשלום והשלווה שררו בביתם. בחסדי שמים, נולדו לבני הזוג שני ילדים (בעלי דעת שלימה), והם התחנכו בתלמודי תורה ועשו חיל בלימודיהם.

באחד הימים, הוצרך ה'שווער', חותנו של היהודי, לשלוח לחתנו היקר חבילה מסויימת. אלא שהנסיעה עד למקום מגוריו הרחוק של החתן היתה קשה על החותן. מה עשה? - הוא ירד לתחנת האוטובוסים, וחיפש אחר אחד שנוסע לשכונת מגוריו של חתנו. משמצא יהודי שנוסע לשם, שאלו: "האם אתה מכיר את האברך פלוני משכונתכם?" היהודי חשב קמעא, ובירר: "מי, אותו המשוגענער...?" (-פלוני המשוגע). כשהחותן הבין שכוונתו אכן לחתנו, אישר שזהו האיש שאליו צריכה החבילה להגיע, והיהודי הסכים להיות השליח ולמסור את החבילה לחתן. תוך כדי שצעד חזרה לביתו, החל החותן להרהר בליבו, 'וכי זה שמי וזה זכרי - חותנו של המשוגענער?...', היו לא תהיה! בהגיעו הביתה, סיפר על כך לאשתו, ושניהם הסכימו: חרפה היא לנו שיש לנו כזה חתן, נדאג להציל את בתנו היקרה מלהיות כפוחתה בידי משוגענער חדל אישים! (כפי הנראה גם שכלם של בני זוג אלה לא היה כל כך 'רחב'...).

האם שוחחה עם בתה על אודות בעלה, ותוך זמן קצר, פרצה אש המריבה בבית החתן והבת ... לא חולפים אלא ימים ספורים, ובני הזוג החלו לדבר על גירושין, ירחם ה'. הדברים הגיעו לאוזנו של הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, והוא הזעיק אליו מיד את רבי ברוך קאמינר זצ"ל, שהיה ממקורביו ושימש בתפקידים רבים הנוגעים להנהגת הציבור. הרבי ביקש מרבי ברוך שישתדל בכל כוחו להשכין שלום בביתם של בני הזוג, להציל את חיי הנישואין שלהם, ואת ילדיהם משיברון ו"יתמות".

משיצא את פני הקודש, מיהר רבי ברוך לטפל בעניין. הוא ניסה וניסה בכל דרך אפשרית לחבר בין הניצים, אך לא עלתה בידו.

לא ארכו הימים והבעל נתן לאשתו גט פיטורין. ומה עלה בגורלם של הבנים? - שניהם יצאו לתרבות רעה, רח"ל. ועתה נתבונן בדבר הנורא שאירע כאן - עמד לו יהודי בתחנת האוטובוס, ולתומו שאל "מי, אותו המשוגענער?", ובזה גרם לחורבן הבית; האיש והאשה הושלכו ליגון ואנחה עולמית על שהוכרחו להתגרש זה מזה, ושתי 'נשמות קדושות', הבנים של ה'משוגענער', ירדו לעמקי שאול ... ועד היום הזה, לא ידע האיש הזה מה גרם במילה אחת שהוציא מפיו!!